

2.5.

£.723.

50

PEN1/1165

R. 11. 511

RÆMUNDI

SEBUNDII,

de natura Hominis,

DIALOGI.

Hi, & Christi, & sui ipsius cognitionem exhibent, nunc demùm aucti, summâq; fide recogniti.

Dialogorum seriem & velut præcipua totius libri capita sequens pagella indicat.

L V G D V N I

Apud Theobaldum Paganum,

8550.

2
HIC LIBER SEPTEM
COMPLECTITVR
DIALOGOS,
QVORVM.

PRIMVS tractat de Natura hominis,
inquantum homo est: & de his, que sunt
necessaria homini ad cognoscendum
seipsum, Deum, & proximum.

SECUNDVS, de Beneficijs Dei, & ho-
minis obligatione.

TERTIVS, de Amore, & viribus eius,
conditionibus & fructibus. Quomodo
Deum optimum maximum debeamus
amare.

QVARTVS, Quomodo debeamus Deū
timere, adorare, laudare, & honorare. Et
qualiter ad hoc obligatur homo.

QVINTVS, De lapsu miserabilis gene-
ris humani: Et quod per vnum hominē
omnes incidimus.

SEXTVS, De reparatione lapsi hominis:
& quod per vnum omnes resurgimus.

SEPTIMVS, De mysterijs sacrę passio-
nis domini IESV CHRISTI, in-
ter Mariam & Dominicum dialogus.

*De libro de N. S. de Deo
cum deo*

DE HOMINIS

NATURA, ET QUAE

ILLI SINT AD DEVM,

Seipsum, & alias creaturas co-
gnoscendas ne-
cessaria.

PROLOGVS.

*Quam sit necessarium, nosse, quae in hoc
scribuntur opusculo.*

VC quæso lector, huc oculo-
los animumq; conuerte: de
rebus enim magnis loquutu-
rus sum. Hic doceberis, quã
debeas de te nosse sciẽtiã.

Hic disces, quicumque homo rationalis es,
quid ipse sis, quid tibi, quid Deo, qui proxi-
mo debeas. Hic disces tuum laudare opifi-
cem, diligere, & honorare, metuere, reuere-
ri: te ipsum autẽ despicerẽ, & propriũ amo-
rẽ, laudẽ, fauoremq; acriter aspernari. Hic
disces omnem de Deo, & de Homine veri-
tatem: & quæ tibi necessaria sunt ad om-
nem perfectionem, vt apprehendas veram
vitã. Hic disces quicquid in sacra scriptu-
ra diffusẽ præcipitur: & discusso igno-
ratiã nubilo, luce clarius cuncta pateſcent. Hic di-
ſces omnes, quæ de Deo, deq; Homine for-

mari poterunt, dissoluere quæstiones. Hic agnosces omnes errores, sectas, & opiniones philosophorū, paganorum, hæreticorū: & quicquid sanæ fidei contrarium est facile deprehēdes. Hic tibi, quicquid sparsim in sacris doctorū libris disputatum est, collectū oppāditur. Hic disces, à quo, & propter quid factus sis: quod bonū, quod ve sit malū tuum: quid obligaris, cui, & propter quid obligatus sis. Hic disces agnoscere ruina, corruptionem, cladem, miseriam & dānationē generis humani: & vnde hæc mala omnia pullularint. Hic disces, quid homo in prima conditione fuerit, vnde ceciderit, quo iuerit, in quos latrones inciderit, quas plagas susceperit, & quā longè à prima perfectione exularit: & quibus tandem remedijs, & cuius miseratione reparatus sit. Hic disces omnem humilitatem, obedientiam, benignitatem, iustitiam, charitatem, veritatem. Hic aspernaberis omnem arrogantiam, superbiam, inuidiam, & quicquid virtutis est & gratiæ consequeris. Hæc tibi magis cognitu sunt necessaria, quā si nosse siderum cursus, herbarū vires, & quicquid aut Poëta aut Rhetor instruit, aut Philosophus. Vana est enim omnis industria, quæ non innitur scientiæ Dei. Hæc sciētia argumēta affert solidissima, quibus potest

potest contradicere nemo: arguit enim per
 ea, quæ sunt cunctis certissima. vt sunt ho-
 mo, cæteræq; creaturæ: atq; ideò hæc sciē-
 tia non alios testes exigit, præter homi-
 nem, qui hæc norit. Nec te scādalizet rogo,
 quòd à rebns infimis, & humilibus exordiū
 sumit: hæc enim humilia ad summa te fasti-
 gia subleuabunt. Quātò nempe in imo fo-
 doris fundamentum, tantò celsiora culmi-
 na poteris sublimare. Nam principia huius
 artis res sunt, quæ & palpari, & cerni pos-
 sunt: quæ quantò sunt viliora, tantò sunt
 firmiora ad id, quod probare contendimus.
 Scripturas sacras facilè quis impia interpre-
 tatione subruere potest: sed nemo est tam
 execrandi dogmatis hæreticus, qui naturæ
 librum falsificare possit, in quo manifestis
 obtutibus omnia propalantur. Pronus igi-
 tur, mi suauissime Lector, istuc accesseris
 animi tui lucra maxima reportaturus. Nū-
 quā te liber iste dimittat, donec ingemitū
 lachrymasq; soluaris, & scelerū tuorum te
 poeniteat. Quia si tam dura præcordia posse-
 deris, vt ingemiscere ac dolere non possis,
 iam acriter pertimesce: quia cor durum ma-
 le habebit in nouissimis.

ISAGOGÆ, SEV

INTRODVCTIO IN

hunc librum.

R A E M V N D V S.

N D E nunc venis, mi domi-
nice? & quorsum sub hoc di-
luculo maturas iter? D O M
I N I C V S. Huc ad te
ppero, te quero, te desidero,

mi Ræmūde suauissime. R A E M. Gratif-
simus mihi hospes aduenisti: neq; enim
inter mortales quispiã est, quẽ iocũdius ex-
ceperim. Sed quæso te, quid ante ortum so-
lis ocinus surrexisti? rem certè grandem ali-
quam meditaris. D O M. Hesternò sero cũ
essem in gymnasio Tholozano, post varias
quæstiones explicatas, audiui illic à narrã-
tibus, ijs diebus, quibus pro cõmuni utili-
tate absens fui, mirabilẽ te omnibus coram
disputationem habuisse: qua sanctiorem,
utiliorem vè nemo se vnquã attulerit audis-
se: tãtãq; fuisse virtutis, vt non illũ vllate-
nus arbitrentur hominem, neq; spem habe-
re salutis, qui ea non fuerit à vitijs ad iu-
stitiã permutatus. R A E M. Multũ mi-
hi homines tribuũt: sed ipsi viderint, qua id
faciãt ratione: ego fructũ ingenij mei domi-
no dicaui. D O M. Iustissimè id facis. Sed
obsecro

obsecro te,) hac enim causa tam manè in tuum hūc agrum festinus descendi) vt mihi quæ illic à te disputata sunt, scriptis coràm exhibeas. R. A. E. M. Scripta est fateor disputatio illa: sed hei mi Dominice, Aurelius Sulpicius amicus noster iā ferme mēsis est, librū illum, vt sibi describeret, asportauit. Quid igitur tibi nunc faciā? D. O. M. Nuncquid tu me vacuum patieris abire? nūquid ideò sine doctrina es, aut industriā omnem perdidisti, quia liber ille à te dimissus est? R. A. E. M. Sed quid tibi vis faciam? D. O. M. Certè vt videam, aperi mihi lumē ingenij tui, & illam Sapientiam, qua librū illū Dei munere condidisti, rursus quæso mihi clemens aperias. Nihil tibi obfuerit, imò proderit multum, si rem tam salutiferam etiam septies resumpseris. Præstare etiam debes hoc amico tuo, quem tuā dignatione semper ex animo charum habuisti, & in petitione tam necessaria non fatigari. R. A. E. M. En pareo libēs votis tuis, & triū dierum disputationi me promptum exhibeo. Dū igitur materiā à fundamentis exordior, tu diligēter aspicio, & sapienter interrogato. D. O. M. Faciā quod hortaris. R. A. E. M. Animus humanus circa inquisitionem veritatis occupatus, nunquam ante quiescit, donec ad vltimum venerit certitudinis

titudinis gradū. Virtus autem certitudinis
 ex firmitate testimoniorū, seu testiū, gene-
 ratur: qui quantò fuerint magis manifesti,
 lucidi, propinqui: tantò certiozem fidem,
 credulitatemq; constituunt. Verùm quia
 nulla res est magis nota, propinqua, intrin-
 seca alteri, quā ipsa sibi: ideò quicquid per
 propriā ipsius rei naturam ostendimus, id
 solidissimum, id verissimum est. Et idcirco
 omne quod de homine monstraturi nūc su-
 mus, per ipsius hominis naturam, maximā
 dictis nostris fidem facient. Sed quoniā ho-
 mo longissimè exijt à semetipso, nec iam
 habitat in natiua domo, ac per hoc nec sui
 meminit, nec se cognoscit, nec quàm sit no-
 bilis & ingenua creatura intelligit: ideò o-
 mnino necessarium est, vt per res inferio-
 res, quæ extra cognoscit, ad sui cognitionē
 reuocetur. Vt ergo ad se possit ascendere,
 scala trium graduum opus habet: quos dū
 scandere, hoc est agnoscere incipit, incipit
 & agnoscere semetipsum: id enim sum-
 mopere est illi necessarium. Huius verò
 scalæ gradus adedò solidi sunt, & robusti,
 vt scandens tibiutare non possit, aut cadere.
 Volens igitur homo ad seipsum introi-
 re, primò consideret rerum creaturarum ordi-
 nem inter se. Secundò comparet hominem
 ad cæteras res penes conuenientiā & diffe-
 rentiam

rentiam earundem. Tertio per hanc comparisonem ascendat homo ad seipsum, & à seipso ad omnium conditorem Deum. Tu igitur, mi Dominice, si cupis in his quæ dicturus sum proficere, hanc scalam diligenter aspicio. D O M. En preparo tibi cordis oculos, tu mihi hanc scalam ocuis expone.

Scala natura, per quam homo scandit ad semetipsum.

C A P.

I.

R A E M V N D V S.

DISPVTATIONIS igitur nostræ hoc fit exordium. Entium quedam sunt, quæ habent Esse tantum: sunt quæ habent Esse, & Viuere: sunt quæ habent Esse, Viuere, & Sentire: sunt postremo quæ habent Esse, Viuere, Sentire, & Intelligere. Hæc est scala naturæ, quæ omne in se Ens manifestè complectitur. D O M I N. Video scalam istam: sed quorsum per eam me iubes ascendere? R A E M. Dicam tibi: sed expecta parumper, donec hos scalæ gradus quaternos in suas partes breui sermone distinxero. D O M I N. En sisto pedem, tu verò progredere. R A E M. Earum rerū, Res quæ quæ habent esse tantum, multiformis differe habet differentia est. Nam etsi in hoc vno cōueniant, setātum,

quod habent Esse: recipiunt tamē hoc Esse, ista quidem clarius, ista verò obscurius. Inter elementa enim aqua dignior est terra, & ignis supra aquā & aërem multo præclarior. Iste gradus complectitur cūcta quæ generantur in visceribus terræ, vt sunt mineralia, & metalla omnia, argentum viuū, plumbum, ferrum, cuprum, stannum, argentum & aurum. Quid autem horum sit altero præstantius, facile est aduertere. In hoc gradu est Lasurium, quod aurum pretio superat: sulphur, salpetra, falgemma, & cūcti lapides pretiosi, vt sunt carbunculus, hyacinthus, smaragdus, amethystus, topasius, corallus. Hi omnes magni sunt pretij, magnæ pulchritudinis, & virtutis. In hoc præterea gradu sunt omnes cœli, omnia corpora cœlestia, omnes sphæræ, sidera, & septena planetarum lumina. Artificialia quoq; ad istū referuntur gradum: quæ etsi inter se de nobilitate compugnent, in hoc tamen cūcta conueniunt, quod Esse tantum habent, & nō Viuere. **D O M.** Cum voluptate te capio disputantem: verum ad secundum gradum proficiscere. **R A E M.** In secundo gradu sunt illa omnia, quæ solum habent Esse, & viuere: cuiusmodi sunt omnes plantæ, arbores, & herbæ. Hæ nempe vitam suam oculis nostris insinuant, dū videmus

Habētia esse & viuere.

tas sursum deorsum, antè & retro, ad dextera-
 ram sinistramq; moueti. Attrahunt è terra
 suum, vnde se nutriunt, alimētum: crescunt,
 augmentantur: & flores, frondes, fructus se-
 minaq; producunt. Habent enim intra se
 virtutem quandā, qua facillè ista perficiant.
 Sub isto gradu innumerabiles ponuntur ar-
 borum & herbarum species, quarum inter
 se fructus, saporès, odores, virtutes, colo-
 resq; longissimè separantur. Omnibus vna
 viuendi ratio: sed nobilitas dignitasq; non
 vna. **D O M.** Si fuerit quispiam, qui digne
 tur aduertere, facillè quæ dicis aspiciet.

R A E M. Porro in tertio gradu animantia **Esse, Vi-**
 cuncta recipimus, quibus esse, & viuere, & uere, &
 sentire indultum est. Ad sensum enim **Vi-** **Sentire ha-**
 lus requiritur, & **Auditus, Gustus, Odoratus** **bentia.**
 & **Tactus.** Ad istum gradum referuntur cun-
 cta quæ mouentur in terris, vel in aquis, vel
 quæ in liquido aëre peruolitant. Considera
 nunc rogo quanta sit inter quadrupedes, pi-
 sces volucresq; distantia. Nam sicut genus
 à genere, ita & à speciebus species separan-
 tur. In animalibus autem tres gradus in-
 uenies. Sunt enim quædam quæ habent sen-
 sum tactus, sed neq; auditum habent, neq;
 memoriam, vt sunt conchyliæ & minuta
 animalia, arborum & herbarum affixa radi-
 cibus. Er iste primus est atq; infimus gra-
 dus.

dus. Hæc animalia, quia memoriam non habent, ideo nullam habent prudentiam, nec se de loco ad locum possunt promouere. Quædam verò sensum habent tactus & memoriam, sed auditu priuantur: vt sunt formicæ & huiusce generis animantia, quibus memoria est & prouidentia & motus localis: congregant enim in cibum frumentorum grana, ne hyemis tempore fame pereant. Et hæc animalia sunt primis nobiliora, cum illa sint plantis propinquissima. Quædam præterea sunt, quæ habent sensum tactus, memoriam, & auditum, vt perfecta quæq; animalia, cuiusmodi est canis, bos, leo, capra. Et iste est tertius animalium gradus, qui idem est duobus primis nobilior, quia à plantis est multò distantior. Nunc si libet hos, quos tibi naturæ gradus constitui, ocius ascende, & in quod sublime te culmen promoue

Esse. Virum facile deprehendes. D O M. Ecce vt uere, Sen iussisti conscendi, & quartum huius scalæ tire, & In gradum, quem tu nondum prosequutus es, telligere celeri calco pede. Nam in quarto gradu habetia. meipsum hoc est Hominem constituo: cui præter Viuere, & Sentire, subest etiam Intel ligere, discernere, Velle, & Nolle liberè. Solo enim libero arbitrio ascendit homo supra cætera animantia, qui potest iudicare, ratiocinari, & susceptibilis fieri experientia,

tia, artis, scientia, atq; doctrina. Hoc modo completa cum suis gradibus naturæ scala conficitur. R A E M. Rectè tu quidem. Nunc verò in summum huius scalæ cacumen constitutus, oculos quæso vndiq; circumfer, & intentissimo corde considera, quam habeat homo cum rebus se inferioribus conuenientiam, & quam teneat discrepantiam. D O M. En facio quod hortaris: tu tamen quò respiciendum ostendito.

Quomodo homini cum rebus inferioribus conueniat.

C A P.

I I.

R A E M V N D V S.

SI vigilantia oculo consideres, quam conuenientiam habet homo cū rebus trium inferiorum graduum, naturam, & dignitatem hominis perspicuè cognosces, & supra hominem Deum hominis conditorem intelliges: videbisq; dominum innixum scalæ, & ad ipsum poteris festinus ascendere. Dico ergo breuiter: homini conuenire cum rebus inferiorum graduum: quia habet Esse cum elementis, Viuere cum plantis, Sentire cum animalibus: complectitur enim in se homo omnes perfectiones inferiorum entium. Nam & viuunt, & nutritur, & conseruatur ab elementis. Conuenit etiam ei cum

rebus

rebus secundi gradus: nam sicut arbores & herbæ viuunt, nutriuntur, crescunt, & gignunt, sic & homo. Pari modo cum rebus tertij gradus, cum quibus & sentit, videt, audit, sapit, odoratur, & tangit. D O M. Facile hanc ego conuenientiam animaduerto: hoc tamen ad magnam redundat hominis dignitatem, quòd eas perfectiones, quas res habent inferiores diuisim, homo possidet coniunctim. Omnia enim in se continet, quæ in rerum natura bona sunt, nec aliquid potest sibi perfectionis adiungi. Sed rogo te, vt ex hac rerum omnium conuenientia Deum mihi ad oculum demonstres. R A E.

Deus con Facile (vt credo) mihi concedis, res horum conditor ex quatuor graduum suas essentias, suas etiam rerum ad perfectiones à semetipsis nullatenus possi- inuicem dere. D O. Admitto equidem: nullæ est conueniē nim res seipsas aut producere possunt, aut tia demò perfectionis aliquid tribuere. R A E. Fa- stratur. tearis ergo necesse est, vnū esse supremum opificem, qui & hominem ipsum, & cuncta quæ sub homine sunt, potenti manu constituit. Omnia enim ab ipso producta, omnia commensurata & limitata sunt, omnia in numero, pondere & mensura confecta. Vnus conditor princeps, qui producta omnia ordinauit, vnus qui vnumquodq; in suo gradu constituit, vnus qui hoc gradus stabiliiuit

biliuit, & certis vallauit limitibus. Hic talis ac tantus conditor D E V S est, sublimis, potens, terribilis, & non æstimabitur alius ad illū. Si me iuncto pede secutus es, Deum supra hominem inuenisti, ad Deum per hos gradus ascendisti, & quomodo huic scalæ in nixus sit, luce clarius aspexisti. D O M. Aspe xi fateor, & tuæ doctissimæ demonstratio ni gratias habeo. R A E. Est tamen & aliud quiddam, quod ex hac scala poteris intueri.

D O. Quodnam illud quæso? R A E M. Re rum omnium vnum tantum esse condito rem, & gubernatorem Deum, quod quidem ex his, quæ iam diximus, facile demonstra tur. Licet enim in his quatuor gradibus sint plures, & innumerabiles res inter se admo dum diuersæ: non est tamen nisi vnus ordo inter eas, & ad vnum aliquid referuntur. Ascendunt enim de gradu in gradum & ad id quod dignius, cuncta contendunt. Vide mus enim quoniam elementa plantas sub intrans, & nutriunt, & fructiferas reddunt: fructus verò, fruges & herbæ intrans ani malia, & ea nutriunt: Carnes autem anima lium hominem cibāt, & ad incrementa per ducunt. Corpora quoq; cœlestia, vt sol & lu na, continuè influunt in ista inferiora, & ministrant eis vigorem & calorē & lumen Quia ergo vnus est omnium ordo, vnus

Vnum
tatum ef
se Deum.

est etiam omnium ordinator, vnus est artifex, qui tam diuersa vno ordine sociauit.

D O M. Libens assentior: Nam & elementorum contrariæ qualitates nunquam possent vno ordine ad inuicem pacificè sociari, nisi esset vnus solus moderator, qui omnia ordinaret. Video prætereà innumerabiles rerum naturas ad vnã solam tendere naturam specificam hominis, vt eam in Esse conseruent. Currunt ergo omnia ad vnitatem, ad bonitatem, ad fortitudinem, ad conseruationem. Ex his colligo, humanam naturam tendere debere ad vnã solam naturam, sibi superiorem, & dominantem: cui debet ministrare, colere, inhærere. Vna ergo & sola est supra hominem natura, quam Deum & dominatorem & rerum principem nominamus.

R A E M. Probè me intelligis. Sed hunc rerum omnium principem Deum, non vnum esse specie, sed numero. vnũ numero, necesse est vt agnoueris.

D O M. Vehementer assentior. Decet enim eam naturam, quæ supra hominem est, non solùm vnã esse, imò magis vnã quàm sit humana natura. Sed in humana natura reperitur vnitas specifica: ergo diuina natura est indiuiduo vnã: aliter non esset magis vnã, quàm sit humana natura. Restat igitur hoc inferendum, Quòd sicut omnes naturæ

trium

trium graduum inferiorum cum humana natura colligantur, ita humana natura (quæ est vna sola specie) colligata est cuidam superiori naturæ, quæ tota est vna numero. Et sic mundus totus in vnum collectus finitur & consummatur in summa ac simplici vnitate qua nulla potest maior æstimari. Non est igitur nisi vnus solus Deus & in simplici indiuiduo, vnum numero.

R A E M. Luculenta assertio tua: efficacior tamen erit, si affirmes non solum vnum Deum esse: sed & impossibile esse plures esse Deos, quod tali ostenditur ratione. Si enim essent plures, aut essent inter se contrarij, aut amici. Si contrarij, nulla ratione rerum ordo ad vnitatem conflueret, nec diu pacificus perduraret. Si verò inter se fuerint amici aut sunt sibi mutuo necessarij, aut vnus sufficit sibi. Si dixeris eos sibi necessarios, vt alterius ope alter indigeat, tunc per se quisq; est impotens, imbecillis, inscius, ignauus: & sic nulla poterit esse rerum creatio, nec moderatio, sed nec conseruatio quidem. Si verò vnus per omnia sibi sufficit, superfluum est alterum ponere. Sed nec rerum natura id vllatenus admittit. Non enim opus est gemino sole, neq; vt homo duo capita habeat, cum vnum sibi sufficiat. D O M. Concipio rationem. R A E M.

Deus a- Concipias etiam necesse est, hunc Deum a-
 ctu infi- ctu esse infinitum. Si enim humana natura
 nitus. est infinita possibilitate, quia quantum ad
 se attinet, multiplicabilis est in infinitum:
 mare enim existente & scemina, nihil ob-
 stat quin tertius generetur. Ignis quoq; si
 apponas cōbustibile, crescere potest in in-
 finitum. Si ergo hæc sunt possibilitate infi-
 nita, sequitur quod natura diuina (quæ fa-
 cta non est, & est omnium maxima) erit a-
 ctu infinita: quia inter actum & potentiam
 nullum est dare medium. Et quia natura
 non potest multiplicari per individua, re-
 linquitur, quod in vno individuo est actu
 penitus infinita. D O M. Mirabile ex hac
 nostra disputatione de Deo lumen concipio.
 R A E. Maiora videbis, cum tibi cœ-
 pero demonstrare ex his quatuor præfatis
 gradibus, Deum habere Esse, Viuere, Senti-
 re, & intelligere. D O. Oro vt mihi ocus
 ista demonstres.

*Deus quomodo habeat Esse, Viuere,
 Sentire, & intelligere.*

C A P.

I I I.

R A E M V N D V S.

CUm certissima ratione constet, Deum
 cuncta creasse, & Esse, Viuere, Sentire,
 & intelligere humanæ contulisse naturæ:
 qui ergo hæc alijs beneficia manu concessit, mul-

fit, multò magis in semetipso & viuit, & sentit, & intelligit. Non enim hæc alijs conferre posset, si in se vacuus esset. Et hæc quidem in genere raptim dicta sint: nunc specialius, quomodò Deus esse habeat, insinuemus. Esse Dei nec habet exordium à nihilo, nec ab alio, nec ab ipsomet Deo. **D O M.** Esse De

Tria hæc quæ nunc enumerasti, da operam, rogo, vt expressius manifestes. **R A E.** Dixi Deum non accepisse Esse suum à nihilo, nec ab alio quoquã, nec à seipso. Non à nihilo, quia non ens nihil producit, nihil cõstituit. Nõ etiã ab alio quolibet superiore, vel priore, quia tunc verè Deus creatura esset, nõ creator, factura nõ factor. Non etiã habet suũ Esse à semetipso, ita vt sibi ipsi tribuerit Esse quod habet: quia tũc aliquando Esse nõ habuisset, quod absurdũ est dicere. Nõ refragaris puto. **D O.** Credo vera esse quæ dicis. **R A E.** Considera nunc præclaram esse Dei cõditionẽ. Vnde quia Deus Esse suũ nõ recepit ab aliquo, nec à seipso idẽ non recipit multitudinem, coniunctionem, cõpositionẽ, diuersitatem: sed est simplicissimum, purissimũ, indiuisibile, & summè vnũ. Deus præterea est, Suum met esse, & Totum esse, à quo non esse longissimè separatur. Omnia nempe quæ præter Deũ habent Esse, habent Non esse sibi coniunctũ: Deus

verò in infinitum à se abigit Non esse, & ante se, & post se: & ideo Deus est ens interminatum, infinitum, æternum, sine principio, sine fine. Et quia Esse Dei excludit à se omne Non esse: idcirco continet in se quicquid pertinet ad Esse. Atque ideò infinitos gradus & rationes & modos essendi intra se complectitur. Sicuti si esset aliquis numerus actu infinitus, hæc infinitas numerorum species in se veraciter contineret.

D O M. Intellego optimè cuncta quæ loqueris: quia nisi dominus Deus noster infinitos essendi modos intra se concluderet, posset augeri, & crescere in his, quæ non haberet: nec esset completus, nec perfectus Deus, essetq; Non ens sibi coniunctum; quod impium est asserere. Relinquitur ergo, quòd Deus est Ens actu altissimum, completissimum, perfectissimum, & maximum. Est prætereà immutabilissimum: quia si mutaretur, haberet Non esse loci ad quem. Et ideò est in omni loco, in omni tempore, non habens præteritum, neq; futurum: sed tantùm Esse præsens: id est, nihil noui acquirere potest, nec perdere quicquam. Est igitur Deus fons & mare essendi infinitum, sine mensura, sine termino, sine fundo.

R A E M. Puto te etiã intelligere, vt quoniam diuina essentia excludit à se omne Nō esse, ideò non posse

posse esse plura entia infinita. Si enim duæ essent infinitæ substantiæ, Esse vnus non esset in altero, & sic neuter Deus esset perfectus, & infinitus: cum vterq; heberet sibi coniunctum Non esse alterius. Præterea, quia Deus abijcit à se omne Non esse: ideò debilitas, impotentia, ignorãtia longissimè ab eo remouentur. Tenemus ergo Deum summæ esse virtutis, potestatis, sapientiæ, & maiestatis: cui vni soli creandarum rerum potentia tribuatur: D O M. Habent hæc, quæ dixisti, ex præcedentibus consequentiam: vnum tamen abs te interrogo, Deus quia abigit à se omne Non esse, ideò necessariò intra se continet omne Esse. Sequitur ergo quòd Deus habet in se esse terræ, esse aquæ, esse aëris & ignis, esse quoq; asini, bovis, leonis. Sed nunquid Deus terra est, aut aër, aut ignis, aut asinus, aut leo? Quis sanæ mentis ista dixerit? R A E M. Facile respondeo. Duplex autè est Esse terre, aëris, ignis, omniumq; rerum conditarum: Vnum quod in se habent, & in natura propria, quam videmus. Aliud quod in suo habent conditore, quod videre non possumus. Res ergo creatæ iuxta esse quod habent in sua natura nullatenus sunt in Deo: quia Esse Dei tale Esse habere non potest: cum sit ipse incompositus, indiuisibilis, immutabilis,

æternus. Omnia autè creata de se sunt cor-
 ruptibilia, composita, mutabilia, finita tali-
 ter ergo nō sunt in Deo. Sed quoniā Deus
 habet in se omne Esse, ideò omnes res crea-
 tæ sunt in Deo, vt in suo creatore, modera-
 tore, cōseruatore. Cape manifestum exem-
 plum: Domus quam tu fabricasti habet du-
 plex esse: Vnū, quod extra videmus in pro-
 pria natura: Aliud, quod non videmus, in
 mente artificis. Ita & de rebus creatis in-
 tellige. D O M. Sed si Deus abiicit omne
 Non esse, ideò nullum Esse potest extra
 Deum haberi: sed creaturæ habent (vt cer-
 tum est) Esse reale extra Deum: ergo vel
 tale Esse est etiam in Deo, vel Deus nō ha-
 bet omne Esse. R A E M. Fortiter me pre-
 mis: Primū dico, Separa mihi ab omni re
 creata omne compositum, omne corrupti-
 bile, omne finitum, mutabile, caducum, di-
 uisibile, & breuiter omne quod sonat im-
 perfectionem, atque indigentiam: Quod
 dum feceris, vide si non tunc omnia creata
 sunt in Deo, imò ipse Deus. Habet ergo
 Deus omne Esse reale rerū intra se: seclu-
 sa tamen à rebus omni imperfectione, quæ
 Deo perfectissimo admisceri non potest.
 Dico secundò, Omnia entia esse in Deo se-
 cundum triplicem causæ respectum. Exem-
 pli gratia, Domus fabricata respicit primò
 suum

suum artificem, vt causam efficientem: se-
 cundò vt causam exemplarem, propter si-
 militudinem quam in suo gerit opificer
 tiò vt causam finalem, propter quem do-
 mus ipsa sumpsit originem. Pari modo de
 rebus creatis, & suo conditore cogita, in quo
 sunt, vt in sua causa efficiente, formali & fi-
 nali: non autem materiali: quia mundus ex
 nihilo, agente Deo, constitutus est. Est etiã
 Mũdus in Deo, vt in suo gubernatore, pro-
 uisore, conseruatore, propagatore. D O M.
 Adiutus sum responsis tuis: at quoniam in
 rerum productionem indicimus, oro te, vt
 quomodò à Deo mũdus procreatus sit, bre-
 uiter edisseras. R A E M. Faciam quod pre-
 caris. Primò noueris, Mundum per modum
 artis à magno Deo, non natura, neque ex
necessitate productum. Nam ex quo Deus
 habet arbitrium liberum, ideò omnia pro-
 ducit intellectu & voluntate. Et quia mun-
 di productio est artificialis, ideò non est de
 natura sui opificis. Præterea sicut artifex
 producit domum iuxta similitudinẽ quam
 gestat in mente: ita & Deus pulchrum, pul-
 cherrimus ipse, mundum mente continuit,
 & simili imagine extra in esse constituit.
 Et sicut artifex ante productionem habet
 intellectu formã, & similitudinem rei pro-
 ducendæ, aliàs eam producere possit: Ita

Quomodo
 Deo Deus
 creauerit
 mundũ.

Deus nunquam extra se mundum formar-
 ret, nisi ipsam ideam mundi prius in mente
 sua teneret. At quoniam Deus hanc mundi
 similitudinē non potuit aliunde ab aliquo
 extrinsequo recipere, ideò ab æterno eam
 in suo retinuit intellectu: ac perinde mun-
 dus est in Deo æternus, atq; id ipsum quod
 Deus. Verum quia Esse Dei est multò præ-
 clarius, dignius ac nobilius, quàm Esse mū-
 di, extrà producti de nihilo: ideò dignius &
 illustrius Esse habet mundus in Deo, quàm
 in semetipso. Prætereà sicut artifex ipse po-
 test innumeras domus producere per do-
 mum quam gestat in mente: ita & Deus, si
 vellet, infinitos adhuc mundos formaret
 ex mundi imagine quam retinet in corde.
 Et sicuti artifex meliori qua potest indu-
 stria, & iuxta condignam exigentiam do-
 mum producit: ita & Deus mundum, quem
 condidit, summa & condigna perfectione
 donauit. Verùm in hoc fallit exemplum ar-
 tificis & conditoris. Nam quoniam artifex
 solam ponit formam in materia, nec tamē
 facit ipsam materiam: ideò non necesse est
 vt semper cum sua domo permaneat: po-
 test enim domus persistere ipso ruente. At
 non ita est inter creaturam & plastem suū:
 Deus nempe non solum ponit formam in
 materia, sed & ipsam materiam de nihilo
 produ

producit. Idcirco mundus necessariam ha-
 bet continuam præsentiam Dei: nec posset
 ad momentū vnum persistere, sed per præ-
 ceptis iret in nihilū, si suam illi Deus subtra-
 hat manū. Portat igitur Deus robustissima
 manu sua mundū vniuersum, illū creās, illū
 moderans, conseruans, & ad finem debitū
 cuncta perducens. At quoniam hīc celsissi-
 mus conditor continuè mundum cōseruat,
 & manu retinet, ne ruat in nihilum: ideo
 clarè relinquitur, quòd etiā continuè mun-
 dum creat: sicut Sol sine intermissione suos
 in aëre radios format. Nisi enim incessan-
 ter Sol à se radios diffunderet, radiorū cla-
 ritas contabesceret. Ita & mundus repente
 deficeret, si non continuè à Deo crearetur,
 & seruarietur. D O M. Ex his quæ doctè nūc
 perorasti, hæresis Peripateticorum Philoso-
 phorum facilè conuellitur, qui mundū gar-
 riunt ab æterno fuisse: quòd si verum esset,
 nunquàm potuisset à Deo creari, nec ege-
 ret gubernatione, conseruatione, directio-
 ne. Et ergo (vt tu asseris) in tempore, & de
 nihilo à Deo productus, nō necessitate, sed
 sola Dei voluntate, dulcedine, bonitate, li-
 beralitate. Dum ergo respicimus ad mun-
 dum, quem in tanta maiestate de nihilo for-
 mauit: apprehendimus dominū Deum no-
 strum fortissimum, omnipotentissimum,

æternum, infinitum, incommutabilem, ac summè vnum, immensæ maiestatis, gloriæ, ac celsitudinis, qui de Non esse vniuersa constituit, retinet, & moderatur. Hinc vehementer exulto, dum huius admirâdi opificis in me facturam considero: & cùm de nihilo sim ab eo formatus, principalior tamen & dignior pars sum vniuersi, sub ipsa rerum omnium caput & dominus. Gaudeo igitur, & tibi Ræmunde gratias maximas habeo, qui me in id perduxisti, vt nouerim me habere tam nobilem, tam sublimè, tam beneficum creatorem: qui me, cùm non essem, nobiliter creauit: creatum verò cõseruat, regit, & dirigit. At nũc vnde paululum digressi sumus, ocius reuertamur.

Sicut Deus habet Esse, ita habet & Viuere, Sentire, & Intelligere.

C A P.

I I I I.

R A E M V N D V S.

A Nimaduertisti quàm fructuosus tibi fuerit excursus noster: verùm, vt hortaris, sicut paulò ante de Esse Dei diximus, ita nunc quomodò Deus Viuere habeat, disseremus. Sicuti per esse mundi quod cernimus, arguimus aliud Esse quod non cernimus: sic per ea, quæ videmus in mundo viuere, Deũ viuere manifestè colligimus. Nunquàm enim mundus viueret, nisi Deus antè

antè vixisset. Praterèa cùm Deus necessa-
 riò habeat Esse, habeatq; quicquid conue-
 nit cum Esse: cùm Esse Dei separet a se
 omne Non esse: idèò necessariò habet, &
 Viuere, quia Viuere conuenit cum Esse. Vi-
 uere enim ipsum Esse nobilitat, & illustrius
 reddit, vt videmus ad oculus in creaturis.
 Si enim Deus haberet Esse sine Vita, Sen-
 su, & intellectu: tunc Esse Dei non include-
 ret omne Esse, quia Vita, Sensus, & Intelle-
 ctus sunt res reales, quæ ab infinito Esse
 separari non possunt. Et idèò manifestè col-
 ligitur, vt quia habet Esse, habet necessa-
 riò & Viuere, & Sentire, & Intelligere.

D O M. Nihil verius: sed quia Deus est Ens Viuere &
 simplicissimum, & summè vnum, sine com Intellige
 positione, sine diuisione, idèò Viuere Dei re i Deo
 est omnino idem quod suum Esse: nec Sen idè sunt
 tire, aut intelligere quicquam aliud sunt in quæ Esse.
 Deo, quàm viuere. Et quia Deus est suum
 Esse, & Esse Dei idem est quòd Deus, ita
 Deus est sua Vita, suus Sensus, suus item In-
 tellectus. Et quemadmodù Deus excludit à
 se omne Non esse, omne scilicet Non esse
 negatiuum, & Non esse priuatiuum: ita ex-
 cludit omne Non viuere, Non sentire, Nò
 intelligere. Et idèò ab æterno & in æter-
 num Deus viuut sine principio, sine fine.
 Idèò solus habet immortalitatem: quia suæ
 perpe

perpetuæ vitæ non potest adscribi permutatio, nulla fieri additio, nulla alteratio. Et quia Deus est sua Vita, ideò est tota vita, nec est quicquam aliud, quàm ipsamet vita. Hinc sequitur, quòd omne creatum viuit in Deò, & ideo Deo omnia viuunt, nec aliquid in Deo moritur. R A E M. Pulcrè admodum intelligis dictum nostri Euangelistæ, Quod factum est in ipso vita erat. Nam ex quo omnia viuunt in Deo, creaturæ omnes quæ nunc viuunt, etiã antequàm in se viuerèt, in Deo viuiebant. Verùm nūc

Sentire de ipso Sentire pauca dicamus. Sicuti enim **Dei.** Sensum in animantibus esse videmus, ita Deum quoque (qui sensum illum largitus est) sentire cognoscimus. Præterea si Deus habet omne Esse, habet & Sentire: quia Sentire est Esse, & valde nobile Esse: ideò necessario est in Deo: alioquin non excluderet à se omne Non esse. Et sicuti Deus est suum esse, & suum Viuere, ita est suum Sentire: quia Viuere, & Sentire non faciunt in Deo vllam distantiam. Relinquitur ergo quia Deus audit, videt, odorat, sentit, & tangit. Non tamen eo modo, quo id animantibus conuenit, sed inuisibiliter, spiritualiter, realiter tamen. Ex his verò quæ nunc de Esse, Viuere, & Dei Sentire diximus, puto te optimè comprehendere, quid de suo Intel-
ligere

ligere dicere debeamus. D O M. Compre- Intellige
hendo planè : necessariò enim sequitur, vt re Dei.
qui homini Intellectum tribuit, cùm is sit
inter Dei munera nobilissimus, ipse quoq;
Intellectum habeat oportet. Et quia Intel-
ligere esse, imò præstantissimum Esse: ideo
si Deus habet omne Esse, habet & Intelli-
gere. Prætereà sicut Esse Dei est incommu-
tabile, nec præteritum recipiens, nec futu-
rum, sed præsens solùm: ita Intellectus Dei
non discurret ab vno in aliud, sed sunt ei ab
æterno præsentia omnia. Et sicut non eget
Deus aliquo ad essendum: ita nullo indi-
get, ad Intelligentium. Quia verò Esse Dei
est infinitum, & continuè suum Esse intel-
ligit, ideo semper intelligit infinitum. Et
quia in suo Esse totus est mundus, & quic-
quid adhuc esse potest: intelligens ergo suū
Esse, totum mundum simul intelligit, &
quicquid potest Esse. Et sicut in Deo sunt
omnia simul, ita simul omnia intelligit, vi-
det, & cognoscit per suū Esse, tanquam per
speculum vniuersale, quod est omnium re-
rum communis idea. At verò quoniam tan-
tum est suum Intelligere, quantum & suū
Esse, ideo cum summa voluptate intelligit
se habere æternum Esse, æternum Viuere:
se esse immortalem, omnipotentissimum,
perfectissimū, & id verissimè se esse, quod
in ve

in veritate est. Et quia Esse atq; Intelligere in Deo idem sunt: idè & se intelligere intelligit, & sapere cognoscit. Præterea quia Deus habet in se omne Esse, & omnes essendi gradus: intelligens ergo suum Esse, intelligit simul infinitos existentie gradus: atq; idè actu intelligit totum Esse mundi, & omnes species, naturas omnes, & individua omnia: & quicquid vnquam aut fuit, aut est, aut futurum est, aut esse potest. Vno ergo intelligentiæ obtutu terribilis ille maiestatis oculus videt, numeratq; totam arenam maris, aquarum & pluuiarum guttas: omnes partes terræ, & quæ in terra, aut in visceribus terræ, aut in vndis & fluminibus generantur. Omnes itidem stellas cœli, virtutes & cursus earum, omnes dies seculi, & horas, & momenta dierum, herbas, & herbarum vires, arbores omnes, fructus & frondes, semina & grana omnia. Hominum quoq; dæmonum & angelorum cogitationes, intèntiones, desideria, opera, & verba singulorum: omnia videt, omnia nouit, omnia discutit, & quicquid abditissimum est, clarissimè comprehendit. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Ex his manifestissimè lucet Dei intelligentiam, Dei notitiam infinitam esse, innumerabilem, incomprehensibilem. R. E. A. M. Cum ingenti gaudio

gaudio te hæc audio differentem. Optimè comprehendis incomprehensibilè esse Dei Essentiam, vitam, sensum, atq; intellectum: quæ quia in Deo vnum sunt, qui vnum ponit, omnia ponit: & qui vnum tollit, omnia tollit. Qui enim dicit Deum non intelligere, negat & Deum esse. Et quia Ens Verum & Bonum conuertuntur, qui negat Deum esse, negat Deum & bonum & verum & iustum esse. Sed patere quæso vt paulò longius te protraham. D O M. Patior quod vis.

R E A M. Vidésne igitur ex his, quæ iam diximus, manifestè sequi, vt consequenter dicamus, Deum incorporeum esse, & liberum habere arbitriū? D O M. Per rimas (aut aiūt) hæc vtcunq; video? oro tamen vt palàm mihi ista demonstres. R E A M. Diximus suprà idem esse in Deo Intelligere, Sentire, Viuere & Esse: sed Intelligere est spirituale, er-

go & Sentire & Viuere & Esse in Deo penitus est spirituale. Est ergo Deus natura

spiritualis, incompositus, impartibilis, simplicissimus, Hinc sequitur, quòd Deus est corporeus, impalpabilis, inuisibilis: nec aliquo sensu corporeo perceptibilis. D O M. Hic palentè eliditur hæresis Antropomorphitana, quæ asserit Deum habere humani corporis effigiem, hominemq; iuxta hanc membrorum suorum descriptionem ad suã

imagi

imaginem condidisse. Hunc errorem nequissimus impostor Mahometus in suo Alchorano, & Iudæi in suo libro, quem Thalmud vocitant, longissimis fabulis prosequuntur. Nos verò qui scimus, quoniã spiritus est Deus, ipsum in spiritu adoramus. Hinc Deus optimus maximus homini intellectum contulit, à quo solo potest cognosci, diligi, reuereri. Horum gratia homo post mortem accipit Deum pro munere, inuisibilem, immensurabilem, incapabilem. Intellectus enim humanus aded nobilis est, vt non possit, caducis & visibilibus bonis munerari: & ideo bona intellectus sunt spiritualia, æterna, infinita, semper permanentia Nunc de secundo, scilicet, Quod Deus habeat liberum arbitrium ocius exequere.

Deum habere voluntatem, & Liberum arbitrium.

C A P.

V.

R A E M V N D V S.

QUum homini Liberum contulerit arbitrium Deus, manifestum est, quod & ipse Liberum arbitrium habeat: quia nemo dat, quod non habet. Prætereà si Deus habet Esse intellectuale, habet etiam & Velle: quia Intellectus sine Voluntate esse non potest. Et sicut Deus habet Esse primū,

ita

ita Voluntas eius est prima voluntas, nec sequitur ullam aliam voluntatem: idcirco quicquid Deus vult, sua id vult propria voluntate. Et quid in Deo Esse, & Velle idem sunt, ideò quæcunq; de Dei Esse suprà diximus, de sua volūtate dicere tenemur, quòd videlicet est immutabilis, inuariabilis, æterna, cōpletissima, plenissima omnipotentissima. Et sicut Deus intelligit se primò, & suum Esse, ita vult primò seipsum, & suam plenissimam perfectionem. Et quemadmodum habet, ita, & cupit sibiipsi omne bonū, omne gaudiū, omne solatiū. Est ergo in continua, iugiq; letitia, & habet æternum gaudium intra semetipsum. Præterea, cū Voluntas in Deo idē sit quod Intellectus, Tres operationes Intellectus. cuius prima operatio est intelligere verba, sensumq; verborū: Secunda, Discutere per rationē, an res intellecta vera, an falsa sit, iusta vel iniusta. Tertia operatio, Quod verum & iustū est approbare: reijcere autem quod falsum est. Quia ergo Volūtas, & Intellectus in Deo vnum sunt, non potest sua voluntas ab intellectu discordiam facere: ideò Deus nihil potest velle contra rationem, nec contra iustum iudicium intellectus. Idcirco diuinæ operationes iustę sunt, rationabiles, ordinatę, sanctę & verę: & Voluntas eius semper est rectissima,

c. iustissima.

iustissima, ordinatissima, & prima regula, quæ obliquari, & in trāsuerſum duci nō potest, nec à veritate vllatenus declinare: cū sit ipsamet veritas. Quæ etsi mala aliqua, atq; iniusta fieri permittat: nunquàm tamē ea inordinata relinquit, sed ea semper dirigit in bonum finem. D O M. Hinc manifestè colligitur, nunquàm debere hominē murmurare contra voluntatem Dei: sed æquo animo perferre, quicquid in illum diuina censura decreuerit. Et ideò voluntas, quæ ab hac diuina & prima voluntate discordat, tortuosa est, inordinata, iniusta. pœnis digna atq; supplicijs. R A E M. Verum asseris: sed nunc sequere me quæso, & ex cognitione Liberi arbitrij de Deo tuo stupēda, magnificaq; cognosces. Ex quò enim in Deo est liberum arbitrium, atque æternū: ideò diuina libertas est prima, æterna, summa, plenissima, quæ à nullo vnquā aut deprimi possit, aut violari. Hinc sequitur, quod habet omnia quæ summæ cōpetunt libertati. Et ideò Deus quicquid vult, est: & quicquid non vult, nō est: & eo modo quo vult, & sicut vult, est. Est ergo talis, tātusq;, qualis, quantusq; vult esse: alioquin sua voluntas esset restricta, & impedita, nec in summa cōsisteret arce libertatis. D O M. Omnino necesse est ita fateri: idcirco consequens

quens est, Deum esse omnipotentem, summè bonum, summè benignum, summè iustum, misericordem, omnia sciētem, omnia quæ vult de nihilo procreantem. Nam talē se, ac tantum esse vult, atque desiderat. Est ergo summus dominus, summus imperator, solus bonus & potens rex: cui subest cū voluerit Possē, cuius virtuti nemo resistit, cuius sapientiam nemo fallit, cuius dulcedini se nemo subducit. R A E M. Magnificē tu quidem: nam plena libertas arguit Deū omnipotentem, cum summa sapientia, & summè sapientem cum summa potentia. Cū enim in Deo hæc vnum sint, tantum potest, quantum intelligit: & tantum intelligit, quantum sufficit: alioquin vnum atque idem numero esset seipso maius & minus. Verūm licet Esse, Viuere, Intelligere, Velle, &c. omnia in deo vnū sint: aliqua tamen appropriatè magis vni tribuuntur, quā alteri. Nam quia Deus Viuit, ideo est immortalis, impassibilis, incommutabilis. Et quia Intelligit, ideo est summæ sapientiæ, summæ industriæ: omnia regēs, omni-prospiciens. Quia verò omnia potest, ideo omnia quæ vult producit, destruit, & rursus cōstruit: & omnē altitudinē se extollētem comprimit, & extinguit. At quoniam Deus beneuolam voluntatem habet, ideo est

bonus, mitis, benignus, præstabilis. super
 malitia, iustus, sanctus, rectus & verus. Hæc
 satis ex his, quæ supra diximus, elucescunt.
 At nunc paululū sublimi⁹ oculos attolamus:
 & qui iam per Esse mundi ad Dei Esse cō-
 scendimus, cognouimusq̄; hunc mundū de
 nihilo, & ex tempore à Deo productum:
 indagemus quæso adiutore Deo, vt per hanc
 manifestā productionē aliam inuenire pos-
 simus, multò ista meliorem, digniorem, su-
 blimiorē. D O M. Nō erit in eo iudicio
 graue, hanc productionem, licet admodū
 occultam, inuenire: si tamen mentis aciem
 acriter intendimus. Nam hæc de nihilo mū-
 di productio pandit nobis excellentiā, po-
 tentiam, sapientiam, & bonitatem magni
 dei. Sed multò nobilior, altior, & melior si-
 ne vlla comparatione esset illa productio
 de sua infinita & altissima essentia, quàm
 ea, quæ de nihilo est: tantoq̄; præstantior,
 quantum distat diuinum atq; æternum Es-
 se à nihilo. Videmus ad oculum, hominem
 producere domum, non in quantum homo
 est, sed in quantum artifez est: & hanc do-
 mum non de sua facit natura, sed materia
 aliena. Producit quoque de sua natura ho-
 minem similem sibi, in quantum homo est,
 viuentem, rationisq̄; capacem, ad imagi-
 nem, & similitudinem suā. Sed multò præ-
 clarior

clarior, magisq; radicalis, & cōueniens est homini, in quantum homo est, sibi similem in natura producere, quā more artificis domum extra se de aliena substantia formare. Hoc exemplo duplicem in Deo productionem esse mōstramus, vnam qua vt artifex mundū de nihilo creauit: aliam qua tāquā Deus de sua substantia filium edidit.

Deum de sua natura produxisse Deum, rationibus aliquantis ostenditur.

C A P. VI.

R A E M V N D V S.

Solidum satis fundamentum posuisti: nunc superest vt aliquantis rationibus probem, Deum de sua substantia Deū produxisse. Si Deus voluit aliquid producere de nihilo, multò amplius voluit aliquid producere de semetipso. Si voluit, ergo & potuit: alioqui non est omnipotens. Nunc, ergo, quia complacuit sibi mundum de nō ente producere: multò magis complacuit sibi de sua propria natura Filium generare. Istud cogimur dicere, ne illi aut Impotentiam, aut Tristitiam ascribamus. In summa enim tristitia, & impotentia Deus erit, si generare Filium voluit, & non potuit. Præterea, quantò creaturæ à Deo productæ magis sunt illi similes, tantò eas ma

gis diligit, atque cōplectitur. Summè ergo illum diligit, quem de sua natura sibi similem generavit. Vt ergo sit in Deo summus complacentiæ & amoris gradus, necesse est ponere alium de sua essentia productū, in quo sibi summè complaceat. D O M. Satis hæc ratio prægnās est: nam si Deus gaudet societate alterius de non esse producti, & delitiæ eius sunt, Esse cum filijs hominum. multò iucundius in societate Filij, sibi omnino simillimi, gratulabitur. Verū tu quod cœpisti prosequere. R A E M. Deus est realissimè infinitus, immensæ virtutis atque vigoris: nā summa natura est summè actiua: ergo necessariò sequitur, quòd sit in eo productio infiniti. Sed productio mundi, non est nisi productio vnus puncti, respectu infiniti Dei: & quia etiam impossibile est, quòd infinitum in actu possit produci de nihilo, aliàs essent duo Dij contrarij actu infiniti: necesse est ergo, quòd Deus producat rem actu infinitam de sua substantia infinita. D O M. Facile ego ista concessero. nam quoniā in Deo reperitur Productio, necesse est, quòd in eo sit summa, atque infinita Productio, qua nulla possit maior intelligi. Et hæc est productio suæ imaginis, & suæ prolis. R A E M. Videmus prætereà, quòd quælibet res creata suā

nata

naturaliter, & incessanter producit imaginem: vt pater in speculo, in quo quælibet res obiecta suam imprimit similitudinem. Sol quoq; generat radium, & ignis calorē. Si ergo hanc generationem Deus, alijs à se tribuit creaturis, multò magis ipse de semetipso suam continuè generabit imaginem, sibi omnino simillimam intelligentia, & sapientia, & potentia, & dulcedine, & bonitate. D O M. Optimè deducis: si enim de nihilo creat Deus res temporales, quæ uiuunt, sentiunt, & intelligunt: multò magis producet de sua natura sobolem uiuentē, intelligentem, sapientem, sibi penitus conformem, & tanquàm splendoris radiū de suo lumine procedentē. R A E Possent quidem hæ rationes sufficere: libet tamen, aliquantò robustius incumbere. Cū nihil suauius, melius, & amabilius sit summa iucunditate: ne ergo hanc Deo denegemus, necesse est in eo ponere infinitam iucunditatē: sed summa atque immentā iucunditas non potest esse sine societate alterius summæ sibi similis, atq; conformis, in qua sit verus amor, vera iocūditas, summa suauitas. Habet ergo Deus apud se alium à se productum, sibi omnino simillimū, in quo, sicut in proprio filio, delectatur, exultat, gratulatur. Præterea cū naturale sit Deo, &

summè proprium , Tribuere atq; Largiri: sicut clarè patet in rerum omnium creatione: habet enim quælibet res tatum muneris diuini, quantum ipsa recipere potuit. Videmus quoq; , quòd vnaquæque res id, quod accepit, alijs festinet impartiri: Nam corpora cælestia continuò influunt in hæc inferiora: Elementa quoq; omnibus corporalibus rebus se permiscet: Arbores etiam & herbæ rebus sensibilibus suos fructus vltro communicant: Hinc ostenditur , quòd summa ingenuitas est , aliquid largiri. At quoniam Deus est omnium nobilissimus, ideò Largiri illi cõuenit in summo gradu: estq; sibi summè naturale, & maximè conueniens. Sed Tribuere, & Esse, in Deo vnũ sunt: ideò sicut suum Esse est infinitum, sic & sua Largitio est infinita. Et sicut necesse est Deum Esse, ita & necesse est, Deũ Largiri. Hinc sequitur, oportere Deum dare totum quod habet, alioquin non esset infinitus largitor. Verùm ne ista largitio sit in Deo vacua, necessariò sequitur, vt si est infinitus aliquis largitor, sit & infinitus acceptor , qui totum in se recipiat , quod alter tribuere potest. Erit ergo iste acceptor suo Largitori per omnia æqualis, æquè nobilis, æquè sublimis , æquè perfectus , infinitus, æternus. At quoniã maior est & perfectior

actualis

actualis largitio, quàm potentialis, & intrinseca, & quàm extrinseca, substantialis quàm accidentalis, & de propria natura quàm de nihilo producta: idè necesse est, quòd ab æterno fuerit in Deo ista largitio, & ista productio substantialis, naturalis, & actualis, æquè nobilis ut est ipse producens. D O M. Efficacissima hæc ratio est: nam largitio, quæ fit à Deo ipsis creaturis, penè nihil est, si ad suam immensam munificentiam conferatur. Maximum verò quod Deus dare potuit, est, quòd tribuerit totam suam substantiam alteri personæ. Et nisi id fecerit, cum sit ipse indivisibilis, & simplicis naturæ, nihil de proprio tribuit, nec dat quod optimum habet: imò totum sibi retinet: & sic convincitur esse avarissimus, & tenacissimus: quod omnino longissimum est à tam liberali & munifica natura.

Quòd in simplicissima, atq; indivisibili unitate summa sit trinitas personarum.

C A P. VII.

R A E M V N D V S.

HIs itaq; præmissis, nunc facile erit, in vno & simplici Deo personarum ostendere Trinitatem. Suprà monstratum est, quòd Esse Dei est infinitum impartibile, & summe simplex: & idè non potest vna pars dari,

c s dari,

dari, & altera retineri: sed necesse est, vt dū communicatur, ex integro communicetur. Quando ergo Deus suum Esse alteri largitur, totum datur, & totū retinetur: & sic persona tribuens, & persona recipiens habent idem atque indiuisibile Esse, vnam naturam, vnam numero substantiā: & in nullo differunt, nisi quòd vnus est largiens, alter recipiens: iste habens Esse diuinum à semetipso, ille ab alio: iste produciens, ille productus: iste generans, ille generatus. At quoniā Largitor nō est receptor, nec e conuerso: ideò in essentia diuina inuenimus duos realiter distinctos: vnus generans, alter generatus: vnus Pater, alter Filius. D O. Delitescat nunc Sabellius impurus hæreticus, qui dicit, Patrem & Filium solo inter se nomine discrepare: nec in re, sed in voce solam facere distantiam: posseq; eum qui Pater est, Filius esse: & qui Filius, Pater. Sed progredere quæso. R A E M. Quia igitur totum Esse diuinum tribuitur alteri, & nihil penitus retinetur, quin id communicatetur Filio à suo Patre: ideò inter Patrem & Filium est summa coequalitas, summa consubstantialitas, summa coeternitas, potestas eadem, eademque maiestas. D O M. En hinc funestissimus Arrius vehementer eliditur, qui dicit, Filium suo Patre minorē:

nec genitum esse à Patre, sed ante mundi creationem à Deo conditum, factumq;. Sed assertio tua verissima est: quia ubi inter Patrem & Filium est vna substantia, non potest vnus altero prior esse duratione. Nam licet vnus oriatur ab altero, tamen similiter sunt ab æterno. Ex quo enim diuinæ naturæ est Largiri: idè ab æterno fuit ipsa elargiens, & ab æterno recipiens: sed largiens Pater, & recipiens Filius. Sed præstolor mihi (quam pollicitus es) demonstrari in Deo Trinitatem. R A E M. En soluo promissum. In omni natura intelligibili & spiritali, inuenitur & intellectus & Voluntas. Intellectus est naturalis, & naturaliter operatur, & ex necessitate. Voluntas autem libera est, & idè liberè agit. Est ergo duplex in natura spiritali productio, Vna Duplex Necessaria & naturalis, quæ fit per modum in natura intellectus: alia Libera & voluntaria, quæ spiritua- fit per modum voluntatis. Prima produ- li produ- ctio in Deo est Naturalis & necessa- ctio. ra. Deus enim intelligendo seipsum & suam essentiam, producit necessariò suam imaginem, sicut Sol radium, & largitur suæ imagini: hoc est suæ soboli totam suam substantiam. Et quia ista produ- ctio est per modum naturæ, idè vo- catur generatio. Et quia fit per modum intellectus

intellectus, & ideò productus vocatur Verbum patris, Imago & Sapiëntia patris. Quia verò quilibet per se subsistit, ideò vterque Persona nuncupatur. Porro quod à voluntate producitur Amor est : & quia est vna voluntas patris & filij, ideò à patre & filio Amor procedit, qui est Spiritus sanctus. Habes ergo in Deo tres personas, Patrem & Filium & Spiritum sanctum. D O M. Habeo, fateor : sed Spiritus sanctus quomodo in Trinitate persona sit, paulò quæso euidentius ostende. R A E M. Faciã breuiter. Diximus suprã Patrem esse largientem, & Filium recipientem : sed vbi est largitor & receptor, oportet quòd aliud inde procedat, quòd scilicet nec sit dare, nec recipere, videlicet Amor, qui procedit à dante in recipientem, & à recipiente in dantem. Et sic est ibi Amoris processio, quæ est tertia res, & tertia persona, quæ neque Pater est, neque Filius, sed amborum spiritus. Hic autem Amor, necessario à Patre Filioque procedit : quia Pater non potest non amare suam imaginem, suum Filium à se productum : nec Filius non potest non amare Patrem, qui eum genuit. Ista autem productio fit à duobus simul : quia Pater non est prior Filio, sed ab æterno sunt simul : & ideò non prius, procedit

procedit Amor à Patre in Filium, quàm filij in Patrem: neque sunt duæ productiones Amoris, qui non est nisi vna voluntas Patris & Filij, à quibus amor iste procedit. D O M. Hinc euidenter destruitur hæresis moderna Græcorum, qui asserunt à solo Patre procedere Spiritum sanctum: quasi & Filius Patrem non amet, à quo tanto peius se intelligit amari. Sed perge quò cœpisti. R A E. Sicut ergo hæ tres personæ habent eandem numero essentiam, siue substantiam: ita sunt inter se per omnia æquales: quippe quibus est vna diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Sed Pater generans, Filius genitus Spiritus sanctus amorum nexus, amor amorum, & amorum charitas, D O M. Egregiè nunc confusus hinc Arius abscedit, qui impia voce ausus est dicere, Spiritum sanctum creaturam esse, & seruum esse Patris & Filij: nam reuera necesse est, quòd Amor, qui à Patre Filioq; procedit, sit infinitus: quia pater amat filium quantum potest, & econuerso: & quia Pater potest in infinitum amare, & filius similiter: igitur amor (qui est Spiritus sanctus) est infinitus, omnipotens, æternus, omnium rector & dominus. & Patri & Filio coæqualis. R A E M. Vidisti certè in quæ sublimia animum porreximus. Ex cõparatione:

ratione enim hominis ad res inferiores trium graduum, penes conuenientiam generalem, repente in Dei cognitionem peruenimus, quem nunc scimus & esse, & viuere, & sentire, & intelligere: quem etiam videmus & in simplici essentia vnum esse, & trinum in personis. Nunc superest, vt comparemus hominem ad res se inferiores, penes conuenientiam magis specialem: & ex hac comparatione aliud quoddam mirabile lumen illuxerit nobis, quo & nos ipsos, & Dei gloriam contemplemur. DOM. Fiat obsecro quod dicis: libens animum accommodo, expertus fructum disputationum nostrarum.

Comparatio hominis ad res inferiores trium graduum penes conuenientiam specialem.

C A P.

V I I I.

R A E M V N D V S.

Conuenit itaque homo cum rebus sibi subiectis generali conuenientia, vt supra diximus: quia habet Esse cum inanimatis, Viuere cum plantis, Sentiri cum animalibus. Nunc paulò specialius hominem alijs conferamus. Primò conuenit cum rebus **Primi.** primi gradus, quæ tantum Esse habent, & non Viuere. Conuenit enim cum elementis, & corporibus cœlestibus: Nam sicut il-
la inter

la inter se ordinata sunt, nobiliora enim & digniora altiorem obtinent locum, & minus digna inferiorem: idè enim cœlum sursum, & terra deorsum, & aqua præeminet terræ, aër verò & ignis sicut his meliores, ita & altiores sunt: Ita pariformiter in corpore humano Caput, quod est inter exteriora membra nobilissimum, supremum retinet locum: & membra minus digna, ut sunt Pedes & Tibiæ, terræ propinquiora sunt. Et sicut superiora corpora influunt & regunt ista inferiora: ita caput influit & regit minora membra. Et quemadmodum Sol medius planetarum tribuit lumen, & influit vitam, residensq; in medio, sursum tribuit & deorsum: ita Cor humanum, quod omnibus membris vitam influit & calorem, collocatur in medio, & sua munera distribuit superius & inferius. **DOMINI.** Præclara concinis, concordia que **R A E M V N D V S.** Cùm rebus verò secundi gradus maiori adhuc concordia homo sociatur. Nam sicut granum, de quo seu arbor, seu planta nascitur, materiam, augmentumq; recipit à terra, ut inde radix, truncus, ramiq; procedant: ita granum illud, de quo homo pullulat, à sanguine menstruo in ventre matris augmentum recipit, unde mēbra omnia generentur. Et sicut

ex vno paruo feminis grano tot diuersa procedunt, radix truncus, cortex, frondes, folia, fructus, & semina: Ita ex vno modico patris tui grano omnia corporis tui interiora & exteriora membra prodierunt. D O. Hinc euidenter aspicio opus me esse magni Dei, qui hoc modicum granum patris mei in tot diuersa & mirabilia membra protulit: esseq; vnum atque eundem opificem, qui & arborum corpora distinxit, & hominum. Nam cum corpus humanum formetur in matris utero, ipsa aut nesciente, aut dormiente, aut etiam plerunq; nolente, luce clarius apparet, quod in formatione humani corporis infinita potentia, sapientia, & benignitas creatoris penitus operata sit, qui super omnia alia corpora illud nobilius condidit, distinxit, & organizauit. R A E. Iam non erit difficile monstrare conuenientiam cum rebus tertij gradus. Nam quemadmodum animalia coitu generantur maris & feminae, & in utero matris horum membra formantur: ita & homo per coitum gignitur, & in ventre suae parentis coagulatur, formatur, & alitur. Animalia caput habent, oculos, aures, &c. & quinque decorantur corporis sensibus: pariformiter & homo. Illa comedunt, digerunt: egerunt: sic & homo. Illi in terram, de qua sumpta sunt,

sunt, per mortem reuertuntur: ita & homo
 cum puluis sit, in puluerem reuertetur.
 D. O. Data hac conuenientia, audire nunc
 abs te cupio, quod inde lumen debeam spe-
 culari. R. A. E. Hæc conueniētia rerū om- Lumen
 nium inter se, ostendit, quod vnus atque quod ex
 idem sit artifex, vnus Deus & dominus o- conueniē
 mnium, vnus ordinator & rector hominis, tia ista re
 animalium, plantarum, & elementorum. splendet.
 Arguunt enim vnum consilium, vnam pro-
 uidentiam, vnam bonitatem. Non enim ef-
 set tanta rerum omnium inter se concor-
 dia & similitudo, si duo essent opifices, duo
 moderatores. Vnus est ergo dominus, qui
 & homini intellectum contulit, atque pla-
 tarum atque arborum opera moderatur.
 Eadem quoq; omnium rerū materia vnum
 monstrat artificem summè potentem, sum-
 mè sapientem, qui de vna eademq; mate-
 ria tot innumerabiles mirabilesq; rerum
 formas producere potuit, voluit, sciuit, &
 fecit. Illud quoq; non mediocriter miran-
 dum, quòd de vili, infima, terrestriq; mate-
 ria tam nobile humanum corpus plasmare
 voluerit, quod capax esset animæ rationa-
 lis, & summi artificis imaginis. Si enim hoc
 tale corpus ex lapidibus pretiosis, aut certè
 ex aliqua cœlesti materia condidisset, non
 esset tanta admiratione dignum. Nunc
d verò

verò cum ex vili luto illud suscitauerit,
 satis suam potentiam & sapientiam egre-
 gius conditor ostendit. Hinc potes etiam
 intelligere, quòd si te ex tam contemptibi-
 li massa formare potuit, poterit quoque si
 voluerit multò te sublimius attollere, & in
 statum multò nobiliorem subleuare, & cor-
 ruptibilem puluerem tuum immortalem
 reddere. D O M. Capiò lumen, idq; non
 paruum: vnde & datori luminum, & tibi
 maximas habeo gratias. R A E M. Vidisti
 itaq; quanta cognouimus ex comparatio-
 ne hominis ad sua inferiora penes Conue-
 nientiam: nunc reliquum est. vt hominem
 conferamus ad res cæteras penes Differen-
 tiam, & multò ampliora de homine & ho-
 minis conditore cognosces, quàm hætenus
 cognouisti. Verùm quia iam prandij hora
 est, & fame illa contabescunt, vox quoque
 iam à sermonis virtute succumbit, oro vt
 sequentem disputationem, donec stoma-
 chus confortetur, differri patiaris. D O M.
 Patior libens: sumpto enim cibo fortius in-
 stabimus: nam tritum apud Rheto-
 res prouerbiū est, Bene infla-
 tas tibi as melius re-
 sonare so-
 lere.

S E C V N D V S
D I A L O -
G S V.

*De beneficijs Dei, & hominis
obligatione.*

*Comparatio hominis ad res inferiores penes
differentiam generalem.*

C A P. I X.
R A E M V N D V S.

ROBORATIS nunc paulu-
lum viribus, comparemus, si
placet, hominē ad inferiores
gradus rerum penes Differen-
tiā primò iuxta differentiā ge-
neralem: secundò, iuxta differentiā specia-
lem: & grandia quædam & sublimia, quæ
nondum vidimus, intuebimur. Res enim
trium inferiorum graduum multum abin-
vicem separantur, & in ipsis sunt distincta
genera, & species inter se plurimum diffe-
rētes. Sed homo maxima nobilitate, & digni-
tate distat à cæteris: nō quia aut existit, aut
viuit, aut sentit, sed quia intelligit. Habet
enim homo Liberum arbitrium per quod
potest cognoscere, intelligere, discernere,
& velle, & nolle. Ista ingenua dignitate
d. 2 homo.

homo præeminet vniuersis subter se creaturis: quia illæ omnes operantur ex necessitate, homo autem ex intelligibili, & libera voluntate. Illæ suas operationes non intelligunt: homo quod operatur, & intelligit, & diligit. D O. Patet amplissima differentia: sed quis inde nascitur fructus?

R A E. Magnus certè, atq; sublimis. Nam cum homo habet intellectum, potest intelligere verba, sermones, sententiæ: potest discernere, quid verum, quid falsum: potest etiam quod verum, & bonum est eligere, quod autem falsum est reprobare: potest prætereà se rebus que sub se sunt comparare, & se multò nobiliorem cognoscere: potest etiam de vna cognitione ad aliam, & de minore ad maiorem conscendere: potest quoq; intelligere, se intellectum non à se, sed à suo opifice recepisse. Verùm quia creatura non potest ascendere vltra suum creatorem, ideò homo suo intellectu, & cogitatu nequaquam potest Deum transcendere, à quo accepit, & Viuere, & Intelligere, & Desiderare. Hinc sequitur, quòd non potest homo præstantius aliquid, aut melius vel cogitare, vel desiderare suo maximo, & optimo creatore: Alioquin maior erit homo cogitando, quàm Deus existèdo: essetq; aliquid maius in creatura, quàm in creatore, quod

re, quod impium est dicere. D O. Verè im-
 pium: nunquàm enim creator hoc suæ tri-
 bueret creature, vt posset aliquid se melius,
 se dignius, aut intelligere, aut cupere: quia
 & hoc naturæ repugnat, & imbecillem, &
 impotentem, atq; ignobilem argueret crea-
 torem. Si enim posset homo aliquid melius
 æstimare, aut cupere, quàm suus est condi-
 tor: tunc certè nō esset nec optimus, nec ma-
 ximus Deus. Verùm quia & humana cogita-
 tio, & affectio potest ascendere in infinitū,
 ideò qui hanc capacitatem homini tribuit
 Deus, necesse est, vt sit & ipse infinitus.

R A E. Optimè cōfiteris: ex intellectu ergo,
 & cogitatu humano euidenter omnia appro-
 bamus de Deo, quæ illi possunt cū summa
 veritate & veneratiōe tribui, & ascribi. Ca-
 pesce igitur, & intellige hanc, quā tibi nunc
 afferro, regulā in humano corde fundatam:
 Deus est, quo nihil maius cogitari potest.
 Vel, Deus est, quod omnium maximum co-
 gitari potest. D O. Capiō regulam: mira-
 bile iucundumq; lumen, & quod nos vehe-
 menter inflammet, ex hac regula hausuri
 sumus. Cū enim Deus est quicquid maxi-
 mum homo cogitare potest: ergo necessa-
 riò Deus est perfectissimus, optimus, dignif-
 simus, nobilissimus, altissimus, omnipoten-
 tissimus, & prudentissimus. Hæc enim ho-

mode Deo maximo cogitare potest, & illi
cum summa veritate attribuere.

*Practica huius regulæ ad probandum om-
nia perfectissima de Deo.*

C A P.

X.

R A E M V N D V S.

Propinquius hanc regulã explanemus.
Cùm igitur Deus est optimum, & præ-
stantissimum quod homo cogitare potest,
ideò necessario Deus est omne illud, quod
melius est esse, quàm non esse. Hinc cogno-
scimus, quòd Deus non potest cogitari non
esse, sed habet perfectissimum Esse. Et quia
homo potest cogitare, quòd Deus est suum
Esse, nec acceperit Esse ab alio, nec à nihi-
lo, nec à seipso: igitur Deus est suum Esse.
Homo potest cogitare Deũ esse æternum,
immensum, infinitum: ideò necessariò
Deus est æternus, immensus, infinitus: aliàs
Deus esset humana cogitatione minor,
quod nefas est dicere. Homo potest cogi-
tare Deum esse summam essentiam per se
subsistentem, nullius egentem ope, om-
nia ex nihilo creantem, omnia moderan-
tem, igitur talis est Deus. Homo potest co-
gitare, Deum non solùm iustum esse, aut
veracem, aut viuentem, aut beatum, aut
bonum: sed esse ipsam iustitiam, veritatem,
vitam, beatitudinem, & bonitatem: Talis
igitur

igitur est Deus. Homo potest cogitare, simplicem esse Deum, incompositum, insolubilem, hoc enim magis congruit diuinæ naturæ, quam putare eum cōpositum esse, aut in partes diuisibile. Est ergo Deus simplicis naturæ, & insolubilis, atque ideò incorruptibilis. Homo potest Deum cogitare in circumscriptum, nec loco contineri, nec tempore: hoc enim est præstantissimum. in nullo ergo loco, vel tempore coartatur Deus, sed est simul & semel in omni loco, & tempore, nec inclusus, nec exclusus. Homo potest cogitare, Deum posse plura in infinitum & facere, & cognoscere, quam possit mens, creata concipere, ergo sic est, vt homo cogitauit: alioquin Deus non esset id maximum, quod homo cogitare potest. D O M. Cum maxima te audio voluptate. Hinc luce clarius intueor, per humanam cogitationem infinitas posse Deo tribui dignissimas proprietates. Quòd videlicet Deus est in infinitum bonus, pius, benignus, fortis, iucundus, beatus, beneficus, honorabilis, gloriosus: Et quòd hæc omnia in tanta habeat perfectione, qua nō potest altera præstantior æstimari. Et quia homo cogitat Deum iustum, & bonum, ideò tribuit illi odium omnis peccati, omnis malitiæ, & nequitia. Hinc sequitur,

quòd Deus odit in infinitum omne vitium
 superbiæ, luxuriæ, omnem dolum, frau-
 dem, simulationem. Econtrà, quia summè
 bonus est, idèd homo æstimat Deum in
 immensum diligere omnem virtutem, cha-
 ritatem, mundiciam, humilitatem, timo-
 rem, obedientiam, verecūdiam. Verùm tu,
 quæso, vltra progredere. R A E M. Homo
 prætereà potest cogitare in Deo esse infi-
 nitam productionem, nec debere esse ste-
 rilem eum, qui tantam rebus creatis attu-
 lit fœcunditatem. Habet ergo Deus filiū,
 quem naturaliter producit per intellectuū,
 habet & Spiritum sanctum, quem liberè à
 se procedere facit per arbitrium. Certè nūc
 vidisti, quàm sublimia, & summæ dignissi-
 ma de suo factore humana cogitatio con-
 cludere potest, & sibi in veritate tribuere.
 Quod nisi fecerit, peruersus est homo, im-
 pius, superbus, & sui conditoris acerrimus
 inimicus D O M. Verùm dicis: sed rogo te,
 nunquid idèd istas dignitates Deus habet,
 quia humana cogitatio eas æstimat Deum
 habere? Nunquid mea cogitatio diuitem
 Deum, facit vt inops atque egenus sit, cum
 eas illi nolim tribuere? R A E M. Impium
 est ita credere. Deus enim, qui ab æterno
 omnium bonorum pulchrorumq; ditissi-
 mus possessor fuit, nihil à sua potest reci-
 pere

pere creatura. Sed nos, qui cæci, & ignorâtes sumus, non possumus prima fronte mentis obtutum in Dei lumen infigere: sed à nostro, quod in nobis est, lumine illud nitimur æstimare: Nam quia homo, cum sit imago Dei, potest in infinitum ascendere cogitando, optando, volendo: ideò omnino dignissimum arbitramur vt hominis creator vnum gradum supra hominem ascendat, habeatq; veraciter existendo, quicquid illi homo tribuit cogitando: ne sit Deus humana cogitatione, aut minor, aut deterior.

D O M. Fecisti satis quæstiunculæ meæ.

Homo per secundam intellectus operationem omnia uel affirmat, uel negat, quæ illi, in quantum homo est, sunt necessaria.

C A P.

X I.

R A E M V N D V S.

Diximus supra, tres esse operationes intellectus. Prima est, Intelligere verba, sensumq; verborum: per hanc homo multum differt à brutis, vt iam patuit. Secunda operatio est, Discutere quid verum, quid falsum: quid bonum, quid malum: per hanc multo amplius à bestiis distat. Tertia operatio est, Quod verum, quod bonum est, prudenter eligere: & aspernari acriter

d s quod

quod malum est. Et per hanc à brutis homo longissimè separatur, vt in subditis patebit. Per secundam ergo operationem intellectus discernit homo inter verum & falsum: & per tertiam operationem eligit ex his, quod sibi vtile iudicat, honestum, & necessarium. Ad hoc enim contulit homini intellectum Deus optimus, vt illo vtatur in bonum suum, & applicet ad suam vtilitatem, & salutem necessitatem. D O M. Equidem assentior ego. Debet enim homo imitari cæteras se inferiores creaturas, quæ sui conditoris munera sibi ipsi applicant in sui conseruationem, & in suam necessitatem. Res enim primi gradus ad hoc laborant, vt id permaneant, quod sunt: Res secundi & tertij gradus, vt semper viuant, & sentiant: et si non in indiuiduo, saltem in specie. Debet ergo etiam homo suum sic dirigere intellectum, & voluntatem, vt inde commodum, bonum, gaudium, spem consolationem, & pacem consequatur. Hæc dico, nondum tamen intelligens, quorsum me pertracturus sis. R A E M. Ad stupèdum prorsus, & suauissimū lumen, quod omnes animi tui medullas vehementer afficiat. Cùm enim homo (vt asseris) tenetur de iure naturæ affirmare, & credere, & pro se eam partem recipere, quæ illum inducat ad
maiolem

maiolem perfectionem, dignitatem, & necessariam salutem: & nisi id fecerit, abutitur suo intellectu in suam perniciem, in damnum & omnimodam desperationem suam. Cùm igitur tu homo sis, & habeas intellectum, quem iam edoctus es, in tuam perfectionem dirigere: quæro nunc abs te aliquos veræ lucis articulos: tu quæso cautè prospexeris, quomodò mihi verè respondeas. Quid dicis? credis ne Deum esse? D O M. Credo utique: tu enim docuisti me id credere debere, quod homini maxime commodum, & salutiferum est. Dum ergo credo Deum esse, qui est infinitum bonum, maximum mihi gaudium pario, spem, consolationem, fiduciam. Nam inde intellectus meus nobilitatur, dignificatur, augmentatur, & particeps efficitur eius in quem credit excellentiæ, & gloriæ. R A E M. Optime respōdisti. Credis ne Deum unum esse, an plures Deos? D O M. Ut mihi bonum velint, tantum est unus Deus. Si enim plures essent Dij, essent plures voluntates, & sic quilibet vellet hominem in suam redigere seruitutem, quod esset homini perniciosum, molestissimum, afflictissimum. Unus est ergo Deus. R A E M. Potes ne credere, Deum habere filium? D O. Utique possum. Inde arguo Deum secundum, communicatum

riuum, beneficū, & id est homini maximè iucundū, & fructiferū quòd habeat Deum cōmunicabilem, liberalē. R A E M. Credis Deum summè potentem, summè sapientē, summè benignum? D O M. Certè summè necessarium est homini, talem habere Deum cuius potentia procreetur, cuius sapientia gubernetur, cuius bonitate promoueatur. Libenter igitur talem intelligo esse Deū.

R A E M. In bonum tuum tuo vteris intellectu. Credis etiam Deum cœlum, terram, maria, & cuncta, quæ in eis sunt de nihilo formasse? D O M. Imò & hominem ipsum libentius credo ex nihilo, quàm ex aliquo creatum. Hinc mihi oritur confidentia & securitas maior: certus enim sum, vt qui me potuit ex nihilo creare, poterit etiam post mortem resuscitare, & in maiorem gloriã attollere.

R A E M. Credis Deum pro homine hominem factum. D O M. Innumerabiles olim fuerunt, & adhuc sunt, qui hoc nō credunt: ego autem libenter id credo, quo humanæ naturæ maxima est dignitas attributa. Ex quo enim humanitas est Deitati vnita, summa perfectio, summa dignitas, summa exaltatio est inde homini collata. Idcirco hostes sunt humanæ naturæ, qui Deum nolunt credere incarnatum. Credo etiam Deum hominem de Spiritu sancto concep

conceptum, & de integerrima & optima
 virgine natum. Hoc modo enim humana
 natura multò amplius nobilitatur, & attol-
 litur. R. A. E. M. Magnificè. Quid dicis de
 mortuorum resurrectione? D. O. M. Credo
 mortuos suscitandos: Hoc enim pacto ho-
 mo redditur immortalis, incorruptibilis, &
 constituit eum dum hinc viuit in maximo
 gaudio, in amplissima consolatione & spe,
 dum videt, quòd non vnus est interitus ho-
 minum & iumentòrum. R. A. E. M. Credis er-
 go animam hominis immortalem? D. O. M.
 Credo vtique: hinc enim nascitur ingens
 exultatio, & spei magnitudo. Qui autem di-
 cunt, animam esse mortalem, bestiaè sunt,
 & rationis lumine priuati: quia putant ho-
 minem nihil habere iumento amplius.
 R. A. E. M. Est 'ne futurum vniuersale iudi-
 cium? D. O. Credo futurum, in quo omnes
 homines recipiant operum suorum æter-
 nam mercedem, vt qui bona fecerunt, va-
 dant in vitam æternam: hinc animantur iu-
 sti. Qui verò mala egerunt, mergantur in
 ignem æternum: hinc terrentur reprobi.
 Qui ponit scelerum impunitatem, qui tol-
 lit vltorem operum malorum, hominem
 præcipitem reddit in omnem nequitiam, &
 brutis animantibus peiorem constituit,
 dum non nisi carnalia & lubrica sine fræno-
 timoris

timoris confectatur. R A E. Hinc iam clarissime comprehendis, fidem Christianam, in qua hi omnes articuli, quos nunc tetigimus continentur, in bonum hominis constitutam esse: & praesens illi gaudium cumulare, & futurum. Nam haec fides humanam naturam complet, exaltat, dignificat. Igitur qui hanc fidem affirmat, nullo modo argui debet aut obiurgari, neque a Deo, neque ab homine, neque ab angelo: quia id credit, quod est Deo optimo consentaneum, & humanae naturae salutiferum complementum. Qui vero non credit, erraticus incedit, & deuius, caecus, miser, impius, scelestus, & aeternae morti iam proximus. D O. Non me capio praeter gaudium, dum animaduerto, me ex tua directione atque industria in mirabilem scientiam promoueri. Obsecro te igitur, ut ad reliqua, quae dicturus es, me ocius intromittas:

Hominis ad res inferiores comparatio penes liberum arbitrium: per quod illi de seipso, operibusque suis, ac de Deo, verum oritur cognitio.

C A P.

X I I.

R A E M V N D V S.

FAciam quod precaris: quaeso te, intentus respice: nam stupenda videbis. Tertia operatio intellectus (si meministi) est quod verum, & bonum est eligere, atque sectari:

asperna

aspernari autē & fugere quod malum est. Hoc pertinet ad liberum arbitrium hominis, per quod summopere distat à bestijs. Bestiæ enim, & quæ infra hominem sunt, omnia operantur opera sua ex necessitate nature, ex impetu: nec intelligunt se agere, nec domini sunt operationum suarum. Homo autem propter libertatem arbitrij spontè & liberè agit, & est operum suorum dominus: quia cum vult, & quæ vult agit: cum non vult, dimittit. Hinc sequitur, quòd operatio hominis de sua natura ingenua & nobilis est valde, & admodum dignissima. Hominis enim opera sua sunt, & illi veraciter imputantur, & inde accipit laudem, honorem, meritum & præmium, si bona sunt, & bene fiant: vel vituperium, ignominiam, demeritum, & tormentum si mala sunt, & malè fiant. Ad omne opus hominis sequitur vel meritum, vel demeritum: eò quòd opus eius est vel bonum, vel malum. Si bonum, habet meritum: si malum habet demeritum. Sed post meritum sequitur præmium: post demeritum sequitur tormentum. Ex quo enim homo operatur cum libertate, cum ratione, cum voluntate, quòd res se inferiores non faciunt: ideò opera sua illū honorant, ornant, nobilitant, vel infamant, maculant, degenerem faciunt. Videmus
quippe:

quippe ad oculum, quòd omnes res trium
 pumorum graduum operantur opera sua
 ad honorè sui conditoris, & ad utilitatem
 hominis, in summa quæ prævalent bonita-
 te & perfectione. At quoniã homo est pars
 vniuersi dignissima, ideò summopere tene-
 tur bene & laudabiliter operari: alioquin
 solus ipse destruit ordinem creaturarum,
 & lædit, ac destruit semetipsum, & dulcem
 perturbat harmoniam, & consonantiã vni-
 uersi. **D O M.** Vera sunt omnia quæ tu loque-
 ris: sed expecto quorsum hæc properent,
R A E M. Nunc animaduertes. Quia igitur
 ad opera hominis sequitur meritum, vel de-
 meritum, eò quòd sunt bona vel mala: ideò
 post meritum debetur homini summa glo-
 ria, post demeritum amarissima pœna. Ve-
 rùm quia homo non potest munerare se-
 metipsum, vel punire: ideò necessariò se-
 quitur, quòd sit aliquis supra hominem qui
 possit illum punire & affligere, si delique-
 rit: vel si rectè egerit, coronare. Alioquin
 opera hominis, propter quem omnia alia
 operantur, frustra essent & inania: essetq;
 homo ipse extra ordinem vniuersi, quòd
 absurdissimum est dicere. **D O M.** Planè ab-
 surdissimum. Nam videmus quòd rebus vi-
 sibilibus respondet oculus, rebus audibili-
 bus auris, tangibilibus tactus, intelligibi-
 libus

libus intellectus. Multò magis igitur rebus præmiabilibus (vt sunt humana opera) respondet præmiator aliquis, & æquissimus iudex, qui possit punire nequitiam, & iustitiam præmiare. R. A. E. Ecce, iam tu ipse intelligis, quòd ex libero arbitrio hominis necesse sit esse aliquem supra hominẽ, qui possit ipsi iuxta quod meruit restituere. Deus igitur est supra hominem, hominis præmiator. Prætereà qui male agit, habet culpã: sed ubi est culpa, illic alicui cõmittitur iniuria. Qui ergo ligatus est in culpa, est etiã obligatus propter offensam in pœna. Et tot sunt obligationes, quot homo multiplicat offensiones. Relinquitur ergo, quòd est aliquis supra hominẽ, cui propter culpã homo manet astrictus. Prætereà cùm offensa, seu culpa, nõ possit remitti, nisi per veniã aut pœnarum solutionẽ: & quia homo non potest sibi ipsi dare veniam, nec sibi ipsi soluere, quod commeruit: clarissimè liquet, Deum supra hominem esse, qui possit roganti culpam donare, vel obstinato pœnã infligere. D. O. M. Satis iam doceor, ex libero arbitrio hominis oportere concludere, Deum esse. Idedò optimũ est argumentum, Homo potest peccare, ergo Deus est punitor, homo potest quæ iusta sunt operari, ergo Deus præmiator est.

Deus præmiator, aut punitor, est infinita sapientia, potentia, iustitia, & misericordia. unusq; tantū est præmiator, ac vltor Deus.

C A P. X I I I.

R A E M V N D V S.

AGnouisti igitur ex libero arbitrio hominis, Deum esse: agnosce nunc, hunc ipsum Deum ex eodem arbitrio esse infinitæ sapientiæ, potentia, iustitiæ. D O M.

Deū esse infinitæ sapiētia. Quomodo est infinitæ sapientiæ? R A E M. Deus cum sit aut seuerus vltor, aut æquus munerator humanorum operum: ideo necesse est, quòd omnium actiones mortaliū ab ipso examinentur, discutiantur, & statera iustissima appendantur. Verū quia opera hominum secundū maius & minus merentur aut præmium, aut tormentum, ideo egent maiori vel minori discussione, & cognitione. Ideò necesse est quòd iudex iste videat, cognoscat, & ad vnguem discernat omnium opera hominū, & iustissima æquitatis libra ea ponderet, & iudicet. Habeat ergo, necesse est, plenissimam cognitionē, non solū operum hominum, sed & cogitationum, desideriorū, intentionum, & nihil illū lateat quid dicto, quid signo, quid cachinno, quid oculo, quid nutu, quid plausu, quid deniq; minutissimo cogitatu commissum

missum sit: nisi enim profundissimo intuitu Deus omnia scrutaretur, non posset veram in iudicio perficere sententiam. Nihil ergo debet negligere, nihil parvifacere, nihil dissimulare, nihil in oblivionem mittere. Sed cogita nunc, rogo, quantum esset cognoscere & meminisse omnes voluntates, affectiones, intentiones, sermones, & actiones unius tantum hominis à die suæ discretionis, usque in diem mortis suæ: si unius, multò amplius duorum, trium, quatuor, centum, & mille milliū, imò penè hominū infinitorū. Quis quæso non stupeat nunc ad immensam Dei sapientiam, quæ tot hominum & qui fuerunt, & qui sunt, & qui post futuri sunt desideria, verba atque opera vno circumspectionis oculo cognoscit, memoratur, decernit. **D O M.** O' terribilem maiestatis oculum, multò lucidiorem super solem circumspicentem omnes vias hominum. Nunc ex libero hominis arbitrio clarè arguitur Deus Iudex sapientissimus, prudentissimus, infallibilis, profundissimæ circumspectionis & agnitionis. At nunc ostende, obsecro, quomodo liberum arbitrium hominis arguit Deum infinitæ Potentiæ. **R A E M.** Frustra Potentiæ: esset, Deum omnia hominum opera cognoscere, nisi etiã ea posset & præmiare, & debite punire. At quoniã is, qui vel honoratur,

vel contemnitur ab homine operante, est infinitæ maiestatis: ideò ipsa opera quæ etiam sunt penè infinita, requirunt vel infinitam coronam, vel immensam miseriam. Sed nullus potest in immensum affligere, vel præmiare, nisi qui fuerit infinitus: Et quia id Deus efficaciter potest, ideò solus, sicut nouit hominũ facta discutere, ita nouit & munerare. **D O M.** Intellego summam Potentiã. **R A E.** Intellege etiã ex libero arbitrio summam Dei iustitiã. Nihil prodesset Deũ opera hominum & cognoscere, & præmiare posse, nisi etiam habeat & velle. Habeat igitur necesse est optimã voluntatem, & rectissimã iustitiã tribuere vnicuique secundũ opera sua. Non erit ergo acceptor personarũ: sed paruũ æquè iudicabit, & magnũ: nec cõtemnet personam pauperis, nec honorabit vultum potentis. Est enim Iustitia Dei inflexibilis, inuariabilis, inconuertibilis, immutabilis: alioquin ordo pulcherrimus vniuersi deperiret, quod nullatenus fieri potest. Hinc etiam satis animaduertis, Deum quoque esse benignissimũ qui inuincit misericordiam. meris hominum sceleribus quotidie offensus nõ se vlciscitur, non indignatur: sed poenitentiam prætolans, iudicium suspendit, minas remittit. Intellegis quoque non nisi vnũ oportere esse præmiatorem aut vindicem.

Nam

Nam cum liberum arbitrium est in omni- Vnicus
 bus hominibus vnus naturæ: quod est ra- iudex.
 dix & origo retributionis aut meriti, aut
 demeriti: ideò vnū tantum iudicem requi-
 rit, qui illud possit & discutere, & prout me-
 ruit munerare. D O M. Non mediocriter ex
 hominis arbitrio illuminatus in Dei cogni-
 tionem apprimè profeci.

*Sicut ex natura liberi arbitrii cognoscitur, quid
 de Deo sentiendum sit: ita & per liberum ar-
 bitriū cognosci possunt, quæ hominis sunt.*

C A P. X I I I I.

R A E M V N D V S.

Sicut agnouisti ex natura liberi arbi-
 trii quid de Deo sentire debeas: ita nūc
 quid de his quæ circa hominem geruntur
 debes agnoscere. Quinq, enim per ordinē
 breuiter ponemus, quæ ex natura liberi ar-
 bitrii hominem scire oporteat. Primum,
 q̄ remuneratio quæ sit homini à summo
 iudice propter opera liberi arbitrii est spi-
 ritualis, & æterna, non corporalis aut tem-
 poralis. Nam liberum arbitrium propter
 quod homo dicitur homo, est spirituale, in-
 uisibile, & intellectuale. Et quia in libero
 arbitrio subiectatur omnis culpa hominis,
 vel meritum: ideò principalis remuneratio
 e 3 hominis

hominis est inuisibilis, & spiritualis, vt remuneratio radici respondeat, & origini.

D O M. Satis assentior: nam corporalia, quantumlibet sint præstantia, non sunt tamè digna liberi arbitrij opera remunerare. Plus dicò: tota corporalis machina mundi non potest ex æquo præmiare minimū opus voluntatis humanæ. Aded enim nobilis res est, liberum arbitrium, vt solo æterno præmio compensetur. R A E. Hinc optimè intelligis, quòd præcipuum hominis bonum, vel malum est remuneratio voluntatis, & intellectus. Omnes igitur thesauri, & diuitiæ hominis, in quantum homo est, sunt inuisibiles, & spirituales. Et regnum eius quod præstolatur, est intellectuale, æternum, insolubile. Nam quoniam liberum arbitriū non est vel locale, vel temporale, ideò bonum hominis nec loco clauditur, nec tempore mensuratur. Non ergo bonū hominis est commune cū bestijs: quod Epicurus (qui summum bonū in voluptate posuit) videtur astruere. Secundum, quòd natura liberi arbitrij elucescit est, quam legē homo approbare debet atque sectari. & quam aspernari atque contemnere. Ex quo enim remuneratio liberi arbitrij nō est corporalis, sed spiritualis, vt iā patuit: hinc sequitur, quòd illæ leges & sectæ quæ finalem hominis

beatitu

beatitudinem in rebus corporeis, & sensibilibus constituunt, falsæ sint, & deceptorix, caducæ, futiles, miserabiles. D O. Hinc verissimè liquet impostor nequissimus, Mahumetus quàm vanissimam suo populo legem condiderit, cuius promissa corporalia sunt, & visibilia bona. Promittit enim paradisum terrestriè, epulas pingues, vina falerna, sericas vestes, fœminas molles. R A. Meritò hic hominum deceptor in Apocalypsi bestia nuncupatur: qui & bestialiter vixit, & sua promissa communia cum pecudibus instituit. Porro lex CHRISTI IESU quæ Dei visionè in premio promittit, hæc sanctissima est, verissima, & saluberriima: cuius institutor verus fuisse dignoscitur sanctus, perfectus, veram hominis beatitudinem, & intelligens, & requirens. Tertium, quod ex natura liberi arbitrij cognosci potest est, mora pœnarum, aut præmiorum. Nam quia totum bonum, aut malum hominis est habere vel culpam, vel meritum, vnde pœna sequitur aut corona: ideò quanto plura merita habuerit homo, tantò maiora habebit & præmia. Non debet igitur statim, dum bonum aliquod opus fecerit finali retributione munerari, quia tunc amplius mereri non posset. Sed debet expectari, donec merita omnia cõsum-

mentur, & vnū pro omnibus recipere præ-
 mium. Rurſum, dū homo committit morta-
 lem culpam non debet repente finali ani-
 maduerſione puniri: aliās eſſet totaliter cō-
 demnatus, & perditus, nec poſſet amplius
 ad gratiā reparari. Verūm quia homo pro-
 pter liberum arbitrium eſt cōuertibilis de
 malo in bonum, & poteſt culpā humiliter
 recognoſcere, & per pœnitudinem reuoca-
 re: ideò expectandus eſt, an velit ab errore
 ad iuſticiā reuerti. D O M. Hanc expecta-
 tionem (vt arbitror) requirit natura liberi
 arbitrij, non quidem ex ſuo merito, cū
 vindictā meruerit: ſed ſicut dixiſti, quia cō-
 uertibilis eſt, & in melius permutari po-
 teſt: & ideò iudex humanorū operum cle-
 mens debet eſſe, & longanimis, & non ſta-
 tim proſilire in vindictam: quia melius eſt
 hominem ſaluare, quā perdere. R A E M.
 Quartò, agnoſce ex libero arbitrio, duas eſ-
 ſe ciuitates longiſſimè inter ſe diſtantes.
 Licet enim arbitrium ſit in cunctis morta-
 libus eiufdē naturæ: tamen quia tendit per
 duas vias ſibi mutuò valde contrarias, vna
 eſt via culpæ & demeriti, alia via virtutis
 & meriti: & quia iſtæ viæ ducunt ambulā-
 tes in eis ad contrarias manſiones, idcirco
 duas neceſſe eſt ponere ciuitates, in quibus
 contrarij inter ſe populi longiſſimè ab in-
 uicem

uicem perpetuò separentur: vt sicut inter se
 volūtate & merito maximè discordant, &
 tali discordia, qua nulla potest esse maior:
 ita etiam remotissimè ab inuicem separen-
 tur separatione, qua nulla potest esse lon-
 ginquior. Ideò Deus qui munerator est a-
 ctuum humanorū, hos duos populos ita di-
 scernit, vt vnum eleuet supra omnes cœlos,
 alterum deprimat in abyffos. Et quia cên-
 trū terræ, quæ ciuitas futura est reprobiorū:
 & circumferentia vltimi cœli, quæ ciuitas
 est hominum iustorum, extrema inter se
 distantia separantur, congruè iuxta naturā
 vtriusque populi hæc habitacula dispensan-
 tur. Sunt igitur hæc duæ ciuitates perpetuæ,
 insolubiles, inuariabiles, inexpugnabiles.
 Quarum vna est opulentissima, quietissi-
 ma, iucundissima, lucidissima, pulcherrima,
 verum, & totum hominis bonum in se reti-
 nens, atque complectens: in qua requiescūt
 innumerabiles iusti, & sedent in pulchritu-
 dine pacis, & in requie opulenta. Altera ve-
 rò ciuitas, quæ malorum gentem retinet,
 densissimis tenebris horret, inopiæ, igno-
 miniæ, calamitatis, & extremæ miseræ ple-
 na, omne malum hominis cumulatissima
 fertilitate complectens. D O M. Diuersi-
 tas voluntatum & operum, quam in homi-
 nibus experimur, has contrarias ciuitates

manifestè constituit. Sed vae illis, & septies
 vae, quibus propter impiam nequitiae cul-
 pam sinistra haec, & tenebrosa ciuitas sorte
 obuenerit. R A E M. Hinc iam quintum
 quod dicere decreui facilè inteiliges: quòd
 videlicet liberū arbitriū est immortale. Ex
 quo in libero arbitrio subiectatur vel vir-
 tus, vel vitiū: & omne liberū arbitrium est
 vel virtuosum, vel vitiosum: sed virtus nō
 expellitur, nisi per suum contrarium quod
 est vitium. nec vitium eijci potest, nisi suc-
 cedente virtute. At quoniam post mortem
 vitium quod hīc non expellitur perpetuò
 manet, non enim pœna vitium destruit, sed
 consummat, & perficit, ideò manēte vitio,
 manet & liberum arbitrium, in quo est vi-
 tium. Sed culpa, & etiam culpæ pœna est
 perennis post mortem: ergo, & liberum ar-
 bitriū est perenne atque insolubile. D O M.
 Et anima quoque, in qua ipsum continetur
 arbitrium, perennis permanet & insolu-
 bilis. Satis iam per liberum arbitriū
 tua industria illuminatus sum:
 nunc ad reliqua, quæ insi-
 nuanda sunt ocys
 accede.

Home

Homo differt à rebus se inferioribus penes
Cognoscere se habere.

C A P.

X V.

R A E M V N D V S.

Diximus suprà, euomodò homo differt
à rebus trium graduum in generali:
nunc specialius differentiam hominis à cæ-
teris asignemus. differt quidem homo ab
alijs rebus, quia aliquid habet quod non ha-
bent cæteræ: sed maximè differt, quia & ha-
bet, & se habere cognoscit. Hoc postremū
nullis rebus inferioribus est commune. Ha-
bent enim res trium graduum & miram
pulchritudinem, virtutem, vtilitatem, varie-
tatem: sed hæc cum habeant, non se cogno-
scunt habere. Solus autem homo id quod
habet intelligit, & à quo habet. Intelligit
etiam quid cæteræ res habent, & à quo re-
ceperunt quod habeat. Tu quæso diligen-
ter aduerte, & ex hac differentia stupèda co-
gnosces. **D O M.** Si centum mihi aures adef-
sent, omnes tuis sermonibus admoueré. Nō
solùm enim mihi ingenium illuminas, sed
& affectum acriter inflammas. **R A E M.**
Istud melius postremò fateberis. Nunc ve-
rò pro hac differētia quatuor gradus confi-
dera. Primus: Homo cognoscit se habere
quod habet, & etiā quod cæteræ res habēt.
Secundus,

Secundus: Homo cognoscit non à se ipso habere quod habet: & ceteras res scit non ab ipso, nec à seipsis accepisse quod habent, sed ab alio superiore. Tertius: Homo potest quærere, inuenire, & cognoscere illum à quo & ipse, & ceteræ res acceperunt quod habent. Quartus: Homo potest illum tenere, complecti, regratiari, & perpetuò inhærere illi, & commorari cum eo inseparabili dilectione. Ecce his quatuor priuilegijs dif- fert homo à cæteris se inferioribus creaturis. D O M. Capiò quod dicis, sed quorsum properes non video. R A E M. Modò vide bis. Cùm enim solus homo cognoscit se habere quod habet, & à quo habet, & quid ceteræ res habent, & propter quid habent: hinc iam suam cognoscit dignitatem, intelligit quanti eum suus conditor æstimarit, qui eum præ cæteris nobilem, & capacem rationis condidit, cæterisq; omnibus quasi principem antetulit, & cuncta suis pedibus subtrahit. Hæc homo cognoscens, si gratus est, gaudet, tripudiat, gloriatur, & factorem suum diligit, veneratur, honorat pro his quæ accepit, & quæ res ceteræ pro ipso ac- tur Deo ceperunt. D O M. Quantum intelligo, tu pro se & cupis ostendere, hominem obligari Deo, pro crea- & pro his quæ accepit in semetipso, & pro turis. rerum commodo creaturarum. R A E. Planè id cupio.

id cupio. Non enim debet homo nec stolidus, nec ingratus esse omnium conditori, sed immentas agere gratias pro innumeris beneficijs quæ in se, & in subiecta sibi creatura suscepit. Nam ex quo Deus soli dedit homini cognoscere quid in se, quid in alijs accepit, inde obligat eum gratum debere esse, & pro suis bonis, & pro alienis. Præsertim cum ea bona, quæ in cætera creatura sunt, magis homini necessaria, aut commoda sunt quàm sibi. Nam si voles diligenter inspicere, Deus omnes res inferiores non propter seipsas, sed propter hominem instituit. Condita enim sunt omnia, vel propter hominis necessitatem, vel utilitatem, vel solatium, vel doctrinam, vel gaudium. At nunc, quia sunt omnia propter hominem, idè omnia solus accepit homo, & cuncta faciunt vnum corpus cum homine, & vnum regnum, cuius & ipse caput, & Rex est. Hinc tenetur solus suo largitori gratias agere, obsequi, inhærere, diligere, collaudare. **D O M.** Nunc ipsam obligationem hominis manifestè concipio. Nam ex quo creaturæ nihil pro se, sed pro solo homine acceperunt, idè solus homo quicquid usquàm in vniuerso est noscitur accepisse. Omnia ergo in tribus concludi possunt, scilicet in largitore, in munere, & in accipiente. Sed

te. Sed ubi est munus dantis, ibi est & beneficium accipientis: atque inde necessario ad accipientem naturalis oritur obligatio ad suam largitorem, præsertim si ipse largitor munera sua liberè, voluntariè, & nulla necessitate distribuit: & si is qui accipit ipsis

Omnes muneribus carere non possit. R. A. E. Rectè creaturæ tu quidem. Sed nunc intuere, an homo Dei seruiunt muneribus carere possit. Ut paululum de homini, ipsis donis, quæ in seipso homo accepit tanquam teamus, exteriora creaturarum muneribus cogitemus. Nã quia homo animam habet, & cor carere pus, & ideo omnis creatura est ad bonum non potest. animæ hominis, vel ad bonum corporis eius.

Et primò animaduerte, quomodo omnia seruiunt corpori vel ad necessitatem, vel oblectationem, vel ad commodum, vel adiutorium. Non ne homo indiget necessario quatuor elementis, ex quibus & constituitur, nutritur, conseruatur. Non ne homo indiget sole, luna, sideribus, plâis, frugibus, arboribus, piscium, & animalium carnibus? Cogita horum omnium absentiam, & vide si sine his homo posset in vita durare.

D. O. M. Agnosco beneficium. R. A. E. Si beneficium agnoscis agnosce & beneficij largitorè. Nam omnis creatura tibi clamitat, Accipe, & redde: Accipe beneficium, redde debitum. Coelum dicit, Ministro tibi lumina, &

na, & virtutes siderum, & planetarum, temporum vices, & varietates: hinc tollo fastidium, ingero delectamentum. Aër dicit, Communico tibi flatum vitalem, & omne genus volucrum tibi in cibum, & solacium mirto. Aqua dicit, Ego te potio, sordes diluo, terras, tuas plātas, atq; arbores irrigo, & fructiferas reddo, & varios pisces tuis faucibus administro. Terra dicit, Ego te porto, te nutrio, pane, vino, oleo, frugibus pomis, & animantibus mensas tuas repleo. Mundus totus magnis tibi vocibus clamat, Vide quomodò te meus conditor amavit, qui propter te me tibi seruire compellit: quia factus sum propter te, vt tu seruias illi, qui tenet me propter te, & te propter se. Si sentis beneficium, redde debitum. D O M. Satis nunc ostendisti, quomodò creaturæ seruiunt humanis corporibus: at nunc ostende, quomodò seruiunt, & animabus.

Anima humana omnia seruiunt.

C A P.

X V I.

R A E M V N D V S.

EX magnitudine, ex pulchritudine, ex dulcedine & bonitate creaturarū facile mens humana cognoscit, quàm magnus, quàm pulcher, quàm dulcis, quàm bonus harū creator existat. Inuisibilis enim Deus
per ea

per ea quæ facta sunt intellectu conspicitur, sempiterna quoque virtus eius, serenitas, & maiestas. Præterea dum homo considerat, quod quicquid in creaturis aut pulchrum, aut serenum, aut virtuosum est, non id ipsis propter se, sed propter hominem esse collatum: ingenti gaudio cor eius perfunditur, & in laudem resolvitur optimi conditoris. Præterea dum videt homo omnes alias creaturas in suum obsequium deputari, suam recogitat dignitatem, nobilitatem stupet, miratur excellentiam. Hinc intelligit se diligi à suo conditore, & magni pendii, qui se talem fecit, & longissimè omnibus antetulit. Hoc gaudio, hoc fructu homo priuaretur, si solus sine cæteris conditus esset creaturis. Præterea dum se homo comparat ad alia animantia, quibus & Viuere, & Sentire collatum est, tunc suam facile cognoscit ingenuam excellentiam, quod sensum à cœlesti demissum traxerit arce, cuius egent prona, & terram spectantia. Mundi principio indulgit cõmunis conditor illis tantùm animas, nobis animum quoque, & hunc rationis capacem, immortalem, inuisibile. Præterea res inferiores sunt humanæ menti ad maximam doctrinam. Docent enim te bruta animalia, quod finale & verum bonum: tuum non sit in rebus

visibi-

visibilibus, & corporeis oblectamētis, non in cibis, & potibus, & actibus venereis: quia hæc bona communia sunt & bestiis. Alia ergo bona præstolaris spiritualia, immortalia, sempiterna. Certè nunc vidisti, quantum res creatæ etiam conferant humanæ menti. **D O M.** Vidi fateor, & obligationis magnitudinem non satis sufficio cogitare. **R A E M.** Amplius expauesces, dum tibi hanc obligationem luce clariorem monstrauiero. Radix obligationis oritur ex parte muneris accepti. Et quia ipsa munera multa, & magna, & nobilia sunt, ideò & obligatio magna fit, & copiosa nimis. Verùm vt melius agnoscas, quanta fiat obligatio pro qualibet creatura, tripliciter quantumlibet per se creaturam considera: videlicet quantum valeat in seipsa, & quantum vna plus valeat altera, & quantum ipsa homini præstet, & accommodet. Et quia omnis creatura quicquid habet muneris pro homine accepit, ideò non ipsa, sed homo pro ea creatori astringitur. Et quantum ipsa creatura est nobilior, etiam etsi minus sit homini necessaria, tantò pro eo magis ipse obligatur. Multum debes Deo tuo pro terra quæ te sustinet: non solum quia est, sed quia etiam tibi necessaria est. Amplius tamen debes pro aqua, quantum ipsa est terra nobilior, &

f clarior

clarior. Multò ampliùs pro aëre, pro igne, pro sole, pro sideribus, pro plantis, pro animantibus, pro his omnibus maximas & multiplices debes agere gratias. Primò, pro omnibus perfectionibus quas à suo opifice receperunt. Secundò, pro vtilitate, & necessitate quã tibi impartiuñt. Tertid, pro dignitate & gloria, qua cunctis præemines creaturis: quæ quamuis magnam ingenuitatem habeant, multò tamen te inferiores sunt. Et quia nõ cognoscunt se habere quod habent ided nesciunt quid suo opifici debeant. Verum quia homo id solus agnoscit, & quotidie perfruitur earũ beneficio, idcirco homo tenetur agere gratias creatori, & eam illi beneuolentiam rependere, quã singule pro se creaturæ tenentur. quia ipse solus id nouit, & potest. Vt autem melius me capias, hoc recipe exemplum. Si tu esses solus sapiens in ciuitate tua, & cæteri omnes aut fati essent, aut pueri: & rex Hispaniarũ conferret toti ciuitati magnum aliquod beneficium, quod in singulis distribui necesse sit: non ne tu, qui solus præ cæteris es sapiens, teneris agere gratias regi largitori, ne ingratitude populi prouocatus, minas inferat ciuitati? Quod si nõ feceris, & te ipsum, qui dignus es, & reliquos omnes miserabiliter perdis. At nũc cognosce in summa magnitudi-

gnitudinem obligationis tuæ: considera diligenter multitudinem, diuersitatem, utilitatem, necessitatem, nobilitatem, & bonitatem omnium rerum trium graduum. Vide quàm innumerabiles, quàm nobiles sint res primi gradus: Vide nobiliorem gloriam rerum secundi gradus: Vide quoq; ingentem pulchritudinem, & multitudinem rerum tertij gradus: vide prætereà omnium simul numerum sine numero, mēsuram sine mensura, & ex infinita multitudine, & perfectione earum, infinitam intellige hominis obligationem. Quid nunc animi habes? D O M. Video heu miserum hominem his beneficijs non tam leuari, quàm opprimi. R A B M. Opprimitur planè si gratus non fuerit, & beneuolus. D O M. Et quomodò poterit gratias agere tantas, tam immēsas?

*Homo obligatus est Deo pro his etiam
quæ accepit in seipso.*

E A P.

XVII.

R A E M V N D V S.

A V dies hæc postea. Interim quæso diligenter aduerte, quantum astringeris Deo pro his quæ accepisti in teipso naturalibus bonis, quæ sine comparatione sunt ceteris omnibus præstantiora. Accepisti enim Esse, & Viuere, Sentire, & Intelligere, &

Corpus & Animam. Si debitor es pro mundo, multò amplius pro te ipso: & tantò amplius, quantò tu mundo es melior, nobilior, præstantior. Mūdus enim totus propter hominem factus est, cuius & cōmodis seruit, & necessitatibus. D O. Hinc facilè intelligo, hominē secundum animam immortalē esse, atq; perpetuū: cū video tam nobiles, tam pretiosas, & etiā immortales aliquas creaturas in obsequiū hominis incuruari. Et quia is, qui seruit, semper est suo domino minor: ideò si creaturæ nobiles atq; immortales seruiūt homini, necesse est, q̄ sit homo multò nobilior, multò immortalior. Verūm tu quod cœpisti prosequere.

R AE. Obligatur itaq; homo pro illo Esse quod accepit: quod quidē Esse in immēsum plus valet, quàm Esse omniū creaturarum. Non autem tantū accepit Esse, sed etiam formosum, & pulchrum, & artificiosum, cuius pulchritudinem Sol, & sydera obstupescunt. Obligatur secundò pro sua vita, quæ est multò præstantior, quàm omnium aliarum vita: Omnia enim propter hominem viuunt, ipse autem non econuerso. Obligatur præterea pro eo quòd habet & sensum, & intellectum, & liberum arbitrium, rem vtique grandissimam, dignissimam, singularissimam. Plus enim ponderat Libe-
rum

rum arbitrium quàm Esse, Viuere, & Sentire omnium rerū : nam propter hoc omnia sunt condita, omnia instituta. Habes ecce principem, & imperatorem totius creatæ naturæ, & vides decentissimam omnium rerum seruitutem. Nam esse, Viuere, & Sentire, quæ sunt in creaturis, sunt propter Esse, Viuere, & Sentire hominis. Hominis verò Esse, Viuere, & Sentire suo seruit Libero arbitrio. Omnia ergo quæ sunt in homine continuè laborant, vt sedeat rex Liberū arbitrium, quod immortale est, atque diuinum. Vnde sicut omnia creata trium graduum habent nobilius Esse, Viuere, & Sentire in ipso homine, quàm in seipsis: habent enim Esse humanum in homine, & per hominem iunguntur Libero arbitrio, ideò omnia creata respiciunt ad illud Esse nobile, quod habent in homine, quod & appetunt perpetuè conseruare. Omnia ergo ordinantur ad hominem gradatim ascendendo : homo verò sine medio propter ipsum ordinatur Arbitrium. Super omnia itaque sedet, imperat, & dominatur Liberum arbitrium, nec habet aliquod creatum supra se: sed solus creator Deus illi præsidet, illud moderatur, & continet. Est ergo Liberum arbitrium nobilissima sedes Dei, quod immediate Deum attingit, Deum continet,

& possidet in æternum. D O M. Video obligationem hanc hominis magnam nimis, quæ per Liberum arbitrium astringitur Deo, per quod hominem sustulit de gradu in gradum, donec ipsum eleuet ad seipsum. Est enim Liberum arbitrium imago & similitudo Dei viua, diuinã exprimens gloriam & maiestatem. Per hoc enim est homo immortalis, intellectualis, æternus, & suo factori simillimus. Fateor itaq; plus hominẽ obligari pro Libero arbitrio, quàm pro toto quem possidet mundo. R A E. Non solum autẽ pro libero arbitrio, sed etiam pro suo corpore debitor manet. Vide corporis tui sapientissimã, & artificiosam fabricam, omnia mundi corpora præcellentem. Vide pulchram membrorum omnium compaginem & proportionẽ, omnia membra se inuicem iuuant, fulciunt, obsequuntur. Vide quàm formosa sit facies, quàm frons serena, quàm lingua facunda, quàm oculus serenus, quàm manus prompta, quàm officiosus pes, quàm omnia membra plana, necessaria, proportionata, & pulchra. Vide staturam corporis in sublime porrectam:

*Pronaq; cum spectent animãtia cætera terrã,
Os homini sublime dedit, cælumq; videre
iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

Vide præterea quanti quodque membrum
pretij,

pretij sit valoris, & necessitatis. Nolles enim vno carere pede, aut manu pro toto vniuerso. Qui tibi oculum redderet excussum, aut dentem, aut aurem, semper illum maximo fauore diligeres. Hinc pensa quantum abs te diligi debet factor tuus, qui non vnum tantum, sed vniuersa tibi membra compegit, distribuit, ordinauit. D O M. Satis intelligo plus me debere optimo creatori pro meo corpore, quam pro omnibus quæ extra me sunt innumeris beneficijs R A E. Si tantum debes pro corpore, quod caducum est, atque mortale, quantum putas pro nobilissima, & semper victura anima te quoque debere? Infudit enim pulchro corpori tuo animam pulcherrimam, & nobilissimam Deus, quæ possit ipsum & sua organa complere, viuificare, mouere, dirigere, moderari. Sicuti enim corpus habet multa membra, & organa admodum distincta, ita & anima ornata est & dotata varijs virtutibus, potestatibus, & officijs naturalibus, quibus corporis organa moueantur, & in suas actiones destinantur. Videmus, quod in vno quoque regno sunt inferiora officia, vt officia Agricoliarum, Mercatorum, Opificum: sunt, & media officia, & multo his digniora, vt Militum, Iudicum, Comitum, & Baronum: sunt quoque, & dignissima

officia, vt Cōsulum, & Senatorum, qui regi consulunt, & assistent. Pari modo in regno animæ humanæ sunt infinite virtutes: vt est nutritio, augmētatio, generatio, quæ se habent instar colonorū, mercatorum, & opificum, qui sustinent, & laborant pro toto regno. Istæ tres virtutes cōtinentur sub vna potestate generali, quæ virtus Vegetatiua nuncupatur. Et habēt secum alias adhuc quatuor virtutes, scilicet virtus Appetitiua, cuius officium est cibum desideranter attrahere: virtus Retentiua, cuius est cibum retinere: virtus Digestiua, cuius est cibum coquere: & virtus Expulsiua, cuius est superflua reijcere, & bonum chimum in omnia membra transmittere. Sunt secundo altiores his virtutes & potestates in anima, vt est potentia qua videmus, audimus, olfacimus, tangimus, gustamus. Visus apprehendit omnes colores, figuras, lucis & radiorum pulchritudines: Auditus omnes sonos, & voces, & harmonias, sonorumq; & vocum differentes consonantias. Olfactus omnes odores, quorum non est numerus. Similiter de Tactu Gustuq; dicendum est. Inter has tamen sensitivas potentias est quædam dignitas. Nam Visus melior est Auditu: quia remotius solemus videre, quàm audire: & audire quàm odorare: Gu-

stus

flus autem, & tactus sunt cæteris segnio-
 res: eò quòd obiectum volunt habere con-
 iunctum. Sunt quoque tertio præter has oc-
 cultiores, & nobiliores virtutes, quæ ha-
 bent organa interiora in cerebro: vt sunt
 Sensus communis, Imaginatiua, Fantastica,
 Aestimatiua, Memorariua. Quarto post
 istas est in anima virtus Motiua de loco ad
 locum, quam à capite Phyci dicunt pro-
 cedere. Per hanc anima dilatat, extendit,
 constringit, erigit, attrahit sua membra.
 Quinto post istum statum virtutum & of-
 feriorum, quæ habent cum organis corpo-
 reis coniunctionem, & cum carne operan-
 tur, sequitur in regno animæ alius quidam
 status virtutum & potestatum omnium no-
 bilissimus, quibus competit omne mode-
 ramentum virtutum præcedentium. Sunt enim
 in anima duæ altissimæ potestates quæ ha-
 bent distinctas inter se operationes, ab or-
 gano corporeo penitus separatas, quæ sunt
 Intellectus, & Voluntas. Intellectus consu-
 lit, iudicat, discernit: Voluntas tanquàm
 imperialis maiestas præcipit, imperat, & ad
 executionem consulta mandat. Præter
 has virtutes naturales, quibus anima deco-
 rata est, potest insuper de nouo ornari &
 vestiri moralibus & gratuitis bonis, & per
 gratiam sui creatoris, & per industriam pro-
 priam

priæ sollicitudinis. D O M. Animaduerti acri ingenio cuncta quæ de animæ officijs ostenditi, & video hominem multò amplius, quàm prius suo opifici debitorem fieri. Mūnera enim ista, q̄ in anima homo suscepit, inæstimabilem illi conferunt dignitatem.

De magnitudine obligationis ex parte dantis, & recipientis.

C A P.

XVIII.

R A E M V N D V S.

Satis nūc audisti, ni fallor. quantum Deo Sastringeris ex parte innumerabilis muneris: audi etiam, quid debeas ex parte largientis Dei, & ex parte hominis recipientis. D O M. Undique me niteris complicitū retinere, vt nusquam mihi diffugiū pateat. R A E M. Utinam tanta tibi beneficiorum vincula possim iniicere, vt in reliquum nō possis à tuo muneratore diuelli. Verūm nūc respice diligenter voluntatem, affectum, & liberalem munificentiam domini Dei tui, & copiosissimum te intelliges debitorem. Duo in genere sunt munera creatoris: vnū visibile & manifestum, aliud inuisibile & occultum. Donum manifestum est mundus, & quicquid in se retinet minor mundus, scilicet homo. Donū occultū est amor dantis, qui est inuisibilis. Primum tamen donum,

donum, quod homini cōtulit Deus, est suus amor, qui radix est, & fundamētum omniū donorum. Nam hæc extrema dona multa & magna signa sunt maximi & ardentissimi ad nos amoris Dei. Cogita nūc, quæso, ex magnitudine omnium donorum infinitam amoris magnitudinem. Et quia Deus totum mundum condidit propter hominem, ideò primò dilexit homine, & omnia alia propter hominem, & ita in alijs creaturis non dilexit nisi hominem, quem super omnes exaltauit, ornauit, nobilitauit. Verùm quia amor Dei excedit in infinitū omnia dona creata, ideò Deus cū dedit homini suū amorē, dedit ei munus infinitū, inapretiabile, inestimabile. Certè vidisti obligationem omnium maximam. Quia agitur amor Dei ad hominem est purissimus, ardentissimus, syncerissimus, summè liberalis, & merè gratuitus. Ideò sine vlla comparisone, plus est obligatus homo pro solo Amore Dei, quàm pro vniuersis extra susceptis. Hæc enim omnia etsi multa sint, tamen finita sunt. At amor Dei est funditus infinitus. **D O M.** Libens suscipio hominem sic amari: sed obligationis magnitudinem expauesco. **R A E M.** Diximus obligationem ex parte largientis: nunc eam intellige ex parte recipientis. Largitor omniū bonorū
Deus

Deus munera sua homini contulit ex libera & gratuita bonitate: sed homo ea recipit ex mera necessitate. Velit enim aut nolit, necesse habet sibi assumere dona Dei, sine quibus nec ad momētum poterit permanere. Nunquid ea tu poteris refutare? nunquid potes dicere Deo, non opus habeo Sole tuo, non opus aëre, aqua, terra: munera tua alteri largire, ego ea ampliùs non recipio? Si vides ergo ineuitabilem hominis necessitatem, agnosce & obligationem. Agnosce quantum debeas amico optimo & fidelissimo, qui te continuò in Esse conseruat, qui tuis necessitatibus & commodis sua dona ministrat. D O M. Agnosco obligationē infallibilem, indelebilem, perpetuam, immortalem, & chartam insolubilem digito Dei in qualibet creatura cōscriptam: quam dum lego, non possum maximum me debitorem non agnoscere. Sed quousque animā meam defatigas, & non dicis mihi, quid pro tantis beneficijs refundere debeā creatori? Erubesco ingratus inueniri: sed quomodo satis gratus efficiar, nondum intelligo.

Homo quid retribuere teneatur pro acceptis beneficijs.

C A P. XIX.

R A E M V N D V S.

ECce iam incipiā satisfacere votis tuis. Sed dicito mihi, Credis etiam hominē habere

habere aliquid tale, quod possit Deo retribuere in recompensam condignam tantorum bonorum? D O M. Credo equidem: nunquam enim æquissimus Deus (qui hominē perdere non vult) tantis eum beneficijs cummulasset, nisi nosset penes homines residere aliquid, quo suam possit soluere obligationem. Alioquin in suam vltimam ruinam hæc illi essent munera collata: quod de optimo largitore ne fas est credere. R A E M. Ita quæso sic senti de domino in bonitate. Habet ergo aliquid homo quod reddere possit & debeat, ne iudicetur ingratus. Non hoc erit mundus iste, quia non est propriū hominis bonum: Non ipsum hominis corpus, quia per violentiam ab eo auferri potest. Omnia enim quæ extra animam hominis sunt, sua nō sunt, quia caduca & mortalia sunt. Verūm quia recompensatio debet correspondere amor largientis: amor autem largientis est immortalis, spiritualis, inuisibilis: ita id quod homo retribuit suo datori, debet esse immortale, spirituale, inuisibile, sincera, purum, & in sua potestate integrè constitutum. Hoc autem est Liberum arbitrium: non autem Intellectus liberi arbitrij, sed Voluntas, quæ sola est libera, & spontanea, & sui ipsius imperiosa domina: quæ sicut à nullo cogi, aut

impe

impediri potest, ita nec vllatenus auferri. Hæc autem Voluntas donum in se possidet merè liberum & spontaneum, scilicet Amorem, qui à voluntate procedit ortu spontaneo. Hunc Amorem voluntas liberali munere Deo dare potest pro beneficijs acceptis, nec quicquam amplius ab homine Deus ipse reposcit. Nihil aliud habet homo in se verè proprium, quàm amorem, qui est totus thesaurus hominis, honorabilis, pretiosus, liberalis, perpetuus, & charissimus creatori. Inuenimus igitur rem quam maximè quærebamus. Qualis tibi quæso videtur? D O M. Res optima, præstantissima; & quod primū est, homini facillima. Nunc bono animo efficiar: habeo enim vnde retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi, diligam, amabo, amplexabor.

R A E M. Omnino æquissimum est amori amorem repēdere, & liberalissimo, sincerissimoq; amatori Deo liberale sincerumq; reddere amoris obsequiū. Amor enim per se placet, & propter se: & præ cæteris acceptus est Deo, iucūdu, dulcis, amabilis. Licet enim Deus sit omniū verorū & pulchrorū bonorū ditissimus possessor, nec vlla re egeat: vult tamē ab homine munera Amoris accipere, quæ semper exposcit, quæ & ambit & diligit. Amor quippe solus est, per quem

potest

potest homo correspondere suo amatori. Si
 Deus te arguit, aut irascitur, aut minatur:
 tu illi iuste nec irasci, nec minari potest. Sed
 si te amauerit, tu iuste illum redamare po-
 tes: non tamen ex æquo, cum amor Dei sit
 infinitus, tuus verò parvus est, & mensurā
 habet. Debet tamen esse mundissimus, in-
 tegerrimus, sincerissimus, plerissimus, san-
 ctissimus. Abominatur enim Deus cadu-
 cum, permixtum, corruptumq; Amorem,
 qui suo purissimo Amori respondere nō po-
 test. D O M. Nihil istac tua veritate verius.
 R E A M. Cognoscis nūc, quia Amorem tuū
 abs te exigit amator Deus: audi consequen-
 ter formam, quomodo amare te oporteat:
 hanc Amoris formā & à creatore & a crea-
 turis potes addiscere. Creator tuus præ cæ-
 teris creaturis magis te diligit: ita & tu præ
 cæteris tuum dilige creatorem. Item crea-
 tor tuus, omnia alia propter te diligit: & tu
 omnia dilige propter creatorem. Item
 creator omnes suas creaturas in tuum trans-
 mittit obsequium: tu verò quicquid ha-
 bes optimum in illius famulatum expen-
 de. Item creator tuus te diligit infinito
 & perpetuo Amore: ita & tu illum semper
 dilige ex toto corde tuo, ex tota anima
 tua, & tota mente tua. Habes formam
 Amoris de creatore: nunc eandem formam
 recipe

recipe à creaturis. Creaturæ impendunt tibi suum beneficium & obsequium de optimo quod habēt, & totum quod possident: ita & tu quod in te optimum habes, scilicet Amorem, tuo tribue creatori. Creaturæ totis viribus tibi deseruiunt: tu quoq; quicquid virium habes in amore tuo tribue creatori. Creaturæ cōtinuè, & sine intermissione, die ac nocte, sereno vel turbulēto tempore tibi obsequuntur: ita & tu omni tempore, in prosperis & in aduersis, tuum dilige creatorem. Creaturæ soli tibi seruiunt, & nulli alteri: ita & tu solum tuum dilige creatorē, & neminē dilige, nisi propter ipsum. Creaturæ tibi seruiunt secundum propriam naturam, & modū suum: ita & tu debes obsequi Deo tuo secundum modum naturæ tuæ, ex libertate, & bona, spontaneaq; voluntate. Creaturæ dant tibi sua munera in summa qua prævalent perfectione: Arbores enim & vites exhibent tibi suos fructus maturos, bonos, dulces, oblectabiles: non enim acciperes ab eis fructus amaros, virides, acerbos, corruptos. Ita & tu quoque da operam, vt Deo tribuas amorem maturum, dulcem, amabilem, bonum, integrum, perfectum. Postremò creaturæ non tibi seruiunt cum dolo, cum fraude, cum pigritia, ignauia, secordia: sed simplici, & prompta intentione:

intentione: Ita pariformiter serui Deo tuo, vt nō ambules in vnitare, & festinet in dolo pes tuus. D O M. Acriter me incendit institutio tua, & Amoris formam nunc abs te digestā studebo pro viribus æmulari: Nā vt video, nulla relinquitur homini excusatio, quin suum debeat amare factorem. Amor enim cūm filius sit liberæ voluntatis, à nullo impediri potest, quin omni momento suum possit opus implere. In amando quoque nullus labor, nullus dolor, nec tristitia, nec tædiū, nec fastidium: Amor enim omnes labores reddit suaves, amabiles, voluptuosos. Hinc iā manifestè lucet summa erga hominem dulcedo & benignitas conditoris, qui datis tantis beneficijs hominem non obligauit ad rem pœnosam, laboriosam, & fatigabilem: sed ad id quod maximè est appetibile, & delectabile.

Debitum amoris, quod homo reddit creatori, ad hominis meritum & commodū reuertitur.

C A P.

X X.

R A E M V N D V S.

Sicut lucet benignitas magna creatoris, Sed quòd obligauerit sibi hominem ad Amorem, rem maximè delectabilē: ita omnem excedit benignitatis mensuram, quòd
 mubom g ipsam

ipsam Amoris obligationem ad solam conuertit vtilitatē. Licet enim Deus nostrum ambiat Amore, & vehemēter exposcat: hoc tamē facit, vt inde homo ditetur, proficiat, nobilitetur. Videmus enim quòd obsequiū creaturarū in magnā vertitur hominis vtilitatem: ita & obsequium Amoris, quod homo exhibet Deo, cū Deo prodesse non possit, (ipse enim bonorum nostrorum non eget) vt homini profit necesse est. **D O M.** Non debet igitur homo ociosus esse, sed sicut creaturarum recipit vtilitatem, ita & ipse opificem diligendo suis etiā debet cōmodis indulgere. **R A E.** Debet vtique. Duplex enim necessitas homini incūbit: Indiget enim Esse, & vt perseueret in Esse. Secundò indiget, vt habeat fructosum atq; optimum Esse. A seruitio creaturarū, quæ naturaliter, & ex necessitate seruiunt homini, homo recipit Esse, & durat in Esse: sed à seruitio Amoris, quod homo exhibet Deo, (qui liberè ac voluntariè agit, atque ideò meritoriè) homo recipit fructuosum atque optimum Esse. Creaturæ seruiunt tibi, vt esse habeas: tu verò Deo obsequeris, vt optimè habeas. Sed quia præstantius est Optimè esse, quàm Esse solum: ideò obsequiū hominis est sibi multò melius, quàm quod accipit à creaturis. Verùm quemad-

modum

modum creaturarum seruitus est homini
 continuo necessaria: ita & necessarium est
 homini seruire Deo, si velit vtiliter per-
 manere. **D O M.** Vehementer assentior. Nā
 sicut necesse est homini corporaliter mori,
 si suū illi creaturæ obsequiū denegarint: ita
 & spiritualiter eū mori necesse est, si Deo
 suo seruire cōtempserit. Qui ergo nō ser-
 uit Deo, verè mortuus est, nec quicquam
 proficit homini obsequium creaturæ, nisi
 ipse seruiat creatori. Hoc enim secūdo ob-
 sequio cessante, primū frustra impenditur.
 Perdunt enim suam vtilitatē creaturæ, quæ
 propter hominem institutæ sunt, si homo
 suo factori obsequi contēpserit. Et talis ho-
 mo, quantū in se est, cassat, & frustrat totū
 vniuersum. **R A E.** Hinc magnifestè intelli-
 gis, oportere hominem per Amorem domi-
 no deseruire: vt dū ipse diligenti obsequio
 Deo colligatur, aliæ etiam creaturæ om-
 nes homini seruiendo, homini copulan-
 tur, & per hominem Deo. Obligatio itaque
 amoris omnia complet, omnia consum-
 mat, & totum Deo alligat vniuersum. Vide
 nunc mirabilem dulcemque circuitum. Ab Amori
 amore creatoris omnia processerunt, & obliga-
 per hominis amorem ad Deum omnia con-
 summantur. Et sic apparet palam, quòd nia con-
 homo Deum diligens, est mediator qui-
 summat

dam inter creatorem, & ipsas res condi-
 tas: quia per ipsum cum Deo redeunt, & ad
 Deum. Quòd si homo Deo per amorem nō
 adhæserit, sicut ipse inordinatus est, & disso-
 lutus, ita ipse in pœnam suam omnia disū-
 git, dissoluit, diffibulat, nec creatori utilis,
 nec dignus creatura. D O M. In mirabilem
 me lucem Ræmunde extulisti, & in arden-
 tissimam flammam, vnde tibi maximas ha-
 beo gratias. Arbitror enim, iam tandem te
 de amore vltimam sententiam posuisse.
 R A E M. Reuera non posui, multa enim, &
 magna de amore adhuc locuturus sum, &
 quæ stupere te faciant vehemēter. D O M.
 Oro te, obsecrans ò dilectissime, comple-
 desiderium meum, & quod reliquum est
 acyus edilcito.

*Homo obligatur amare etiam omnem crea-
 turam, & præcipuè Dei imaginem.*

C A P.

X X I.

R A E M V N D V S.

VNum adhuc nunc dicam: cætera alteri
 Dialogo cōseruabo. Sicut homo obli-
 gatur primò suum diligere creatorem, ita
 post ipsum omnes debet diligere creaturas:
 non in quantum sibi vtilis, aut necessaria
 sunt, sed quia Dei amatoris sui creaturæ
 sunt. Et quia non omnes creaturæ sunt
 æquales,

æquales, sed vna est altera præstâtior, & illa omnium præstantissima & dignissima, quæ Dei in se imaginem, & similitudinem representat: idè præ cæteris homo debet sui creatoris imaginem, id est, hominem amare, colere, venerari. Cùm enim quilibet homo ita cõtineat in se sui creatoris imaginem, sicut cera forma signaculi, cui imprimitur: idè obligatur quisque diligere alterum sicut seipsum, siue amicus sit ille, siue inimicus: siue profuerit, siue etiã obfuerit. Semper enim homo imago Dei est, semper maximi conditoris nobilissimum plasma est.

D O M. Hinc ego palam excipio, oportere vnumquemque hominem diligere alterum sicut suam ipsius imaginem, sicut suam ipsius naturam: Et idè quilibet teneatur æstimare, & appetiari alterum sicut semetipsum. Tenetur quoque omne bonum, uod sibi quisque cupit, in quantum Dei imago est, hoc etiam alteri cupere, alteri impreca-
 ri, alteri, si potest, etiam cõferre. Debet igitur esse inter omnes homines vna æterni foederis compaginatio, vna pax, vna cõcordia, vnum velle, vnum velle. R A E M. Iustissimũ est, quod tu loqueris: Ex quo enim hæc obligatio, qua homo tenetur amare hominem, originem ducit ex obligatione qua homo astringitur diligere creatorem,

ideò sicut ista est rectissima, & in iure natura fundata, & est prima iustitia: ita & altera est secunda, iustitia, recta sancta, & in iure naturæ radicata. Accipe nunc formam huius obligationis à creatore, & à creaturis. Primum creator omnibus hominibus indifferenter suam partitus est imaginem, & suam similitudinem: tu quoque omnibus communicabilem te præbe, & liberalem. Creator sine acceptione personarum omnes homines in quantum sunt suæ imagines, communi diligit amore: ita & tu quoque omnem hominem dilige. Creator æquali pietate omni homini suæ beneficia indulget, & solem suum oriri iubet super bonos & malos, & pluit super iustos & reprobos: & tu quoque omnipotenti te tribue, & quicquid habes libenter impertiri stude. Secundò accipe hanc formam & à creaturis: creaturæ, quæ homini iussu creatoris inseruiunt, non magis vni obsequuntur homini, quàm alteri: non plus pro vno laborant, quàm pro altero: neque amplius maiorem respiciunt, quàm minorem: nec nobilem, quàm ruralem: Elementa, plantæ, arbores, animalia non plus seruiunt regi, quàm militi: nec plus seruo, quàm Domino. Sicut ergo creaturæ homini obsequuntur, in quantum Dei imago est, & æquales inter se reputant omnes homines: ita & tu quoque æqualiter

æqualiter Dei imaginem in quolibet homi-
 ne venerare, nec æstimes naturali condi-
 tione alterum alteri præferendum. D O M,
 Non solum ex his, quæ dicis, colligo for-
 mam Amoris: verum etiam quantæ sit ma-
 iestatis, dignitatis, gloriæ, & excellentiæ
 imago Dei, luce clarius intueor: cui suus Imago
 creator tantâ impendit sollicitudinē, quàm Dei.
 honorat, diligit, veneratur: cui etiã creatu-
 ræ multæ nobiles & sublimes inuigilant,
 seruiunt, obsequuntur. Satis hinc patet, quã-
 tum debet honorare homo hominē, quan-
 do illum & Deus maximus, & vniuersus or-
 bis veneratur. R A E. Nolo etiam te lateat,
 quòd hæc obligatio Amoris redūdat & re-
 uertitur in sola hominis vtilitatem, in suū
 cōmodū & meritū. Licet enim Amor tuus,
 quo proximū diligis, plerunq; illi aut vti-
 lis est, aut iucundus, tibi tamen semper est
 meritorius. Dum enim homo primò Deum
 diligit, ac tum proximum imaginē Dei, in-
 de sibi colligit omne bonū suum, omne me-
 ritum, omne gaudium, laudē, salutē, & glo-
 riam: Et quantò adiecerit plures propter
 Deum homines diligere, tantò ditescit am-
 plius, tantò fit & nobilior, & seipso quoti-
 die maior. Multa adhuc de natura Amo-
 ris, de eiu. viribus, & proprietatibus differē-
 da sunt: sed vides, quia iã Sol hesperias se

mergit in vndas: nox quoque suas umbras
iam minitans, & cibum nos & somnum ca-
pere adhortatur: In crastinum igitur, quæ
de Amore supersunt referuemus.

D O M. Licet à tuo sermone inui-
tissimus ipse diuellar: pareo ta-
men votis tuis, vt paululùm
viribus recollectis, nouus
in crastinum dispu-
tator adue-
nias.

TERTIVS

DIALOGO-

GVS.

*De Amore, & viribus eius,
conditionibus, & fructibus.*

Amoris conditiones, ac proprietates.

CAP. XXII.

DOMINICVS.

TOTAM penè noctē insom-
nem habui, ita eram tua spō-
sione sollicitus. Optabam cre-
brò diem fieri, & mollem, de-
sidemq; Auroram arguebam,
quòd Titani mariti croceum nollet cubi-
le deferere. Occurro autem nunc tibi fe-
stinus, & alacer audire quæ pollicitus es.
Scio enim stupenda te, atq; admodum vti-
lia de Amore dicturum. R A E M. Amo mi
Dominice ardens desiderium tuū, quod &
me quoq; acriorem reddit, & magis spon-
taneum. Meministi ne suprà me dixisse, ni-
hil nos habere in nostra potestate, & quod
verè sit nostrum, præter solum Amorem?
D O M. Memini equidem. Nam amor no-
ster (vt ipse dixisti) est totum bonū nostrū,
vnicus & pretiosissimus noster thesaurus, &

cunctæ diuitiæ nostræ. Cætera quippe omnia & fortunæ, & corporis bona, nec vera, nec nostra sunt. R. A. E. M. Si ergo Amor est illud vnicū quod habemus: hinc sequitur, quòd Amor bonus est totum bonum nostrū, & Amor malus atque peruersus est omne malū nostrū. Nā si nihil est verè nostrū nisi Amor, si Amor malus fuerit, quicquid habemus malū est: si bonus, bonum est. Sequitur quoque, si Amor noster bonus fuerit, nos etiam boni sumus: si malus, mali. Solum igitur Amor hominis, hominē facit vel bonum, vel malū. Prætereà cum nihil possideamus verè nisi Amorem: ideò quando dedimus alicui nostrum Amorem, totū quod habebamus dedimus, nec quicquam reliquum habemus quod tribuamus. Hinc etiā sequitur, quòd si perdiderimus Amorem nostrum, omnes nostras diuitias perdidimus: tunc autem perdidimus, si illi nostrū Amorem contulerimus, cui omnino dare non debuimus. Prætereà, si bonum omne nostrum est Amor bonus, & malus Amor nostrum malum: sequitur pulchrè, quòd virtus nihil sit aliud, quàm Amor bonus, & vitium Amor malus. Cuius ergo Amor bonus est, hīc vir Virtuosus appellandus est: cuius verò Amor reprobus fuerit, hīc Vitiosus, & reprobus censendus

fendus est. **D O M.** Præsentio dulcem
 fragrantiam sermonis tui, & in mirabilem
 me cogitationem cupis erigere, vt dum co-
 gnouero omne bonum nostrum in Amore
 constitutum, habueroq; de Amore veram
 scientiam, habeam etiam & de toto homi-
 nis bono maloq; scientiam. Quam qui igno-
 rat, cæcus est, & manu tentans, & se & om-
 nia nescit. **R A E M.** Hinc iam Amoris pro-
 prietates attingamus. Quarum prima est, Proprie-
 quod Amor virtutem habet vniendi, con-
 uertendi, transformãdi. Hęc est Amoris in-
 separabilis conditio: ideò Amor vnit aman-
 tem cum re amata, & in se transformat. Se-
 cunda conditio est, quia Amor de sua natu-
 ra est donũ liberale, sponte enim alteri se
 tribuit: cogi enim non potest, nec dari, nec
 auferri se inuito. Hinc sequitur, quod Amor
 est verè illius, cui datur, & transit in veram
 possessionem rei amatae, & ideò res amata
 in suo retinet dominio Amorem, qui sibi vl-
 tro donatus est. Tertia cõditio, quod Amor
 quocunq; vadit semper secum pertrahit
 voluntatem, quæ habet plenum in homine
 imperium, & ideo etiam secum portat to-
 tum hominem. Et ideò quando Amor alte-
 ri se tribuit, totam tribuit voluntatem, &
 totum hominem, qui etiam conuertuntur
 in rem amatam. Quarta conditio, quod ista
 conuersio

conuersio amantis in rem amatam non est violenta, non coacta, non laboriosa: sed spontanea, liberalis, dulcis, delectabilis: & ideò voluntas, quæ iungitur rei amatæ non potest ab ea separari per aliquam violentiam, sed spontè, merè, & liberè. Quinta conditio, quòd Amor licet mutet voluntatem in rem amatam, tamen Amor semper permanet liberalis Amor, & suam retinet naturam. Voluntas quoq; licet permutetur in rem amatam, cuius & naturam induit, & formam: tamen semper permanet volūtas, nec ideò destruitur, quia mutatur. Sexta conditio, quòd Amor talis efficitur, qualis est res quæ amatur: & talis fit ipsa voluntas, qualis & Amor. Res enim primò principaliter amata nomē, naturam, & formam Amori tribuit, & voluntati. Hinc sequitur, quòd si volūtas terram amet, terrea luteaq; fit, & Amor dicitur terrenus: Si amat res mortuas, caducas, superfluas, voluntas nuncupatur mortua, superflua, caduca: Si amat homines, humana dicitur: si Deum, diuina. Ex isto liquet, quòd homo potest per Amorem quē gerit sponte mutari in rem multò se meliorem, vel multò se viliorem. Septima, quòd Amor ex sua natura semper se erigit ad amādum id quod est se præstantius, nobilius, & dignius. Hoc patet in naturis
aliarum

aliarum rerum, quæ semper se ad meliora
 & perfectiora sustollunt; Nam elementa
 mutantur in plantas, plantæ nutriunt ani-
 malia, quorum caro comesta in carnem for-
 matur humanam. Ita ergo & voluntas no-
 stra, & Amor noster, vt non degeneret à re-
 bus sub se creatis, debet semper id amare,
 quod est supra se, & amando in id conuer-
 ti, quod est multò se nobilius, præclarius,
 excellentius. Verùm quia nihil est supra vo-
 luntatem nostram, quod sit ipsa melius, &
 perfectius, quàm ipse summus & æternus
 Deus: idèò voluntas meritò tribuere de-
 bet Amorem suum maximo Deo, & in
 illum nobilissimum, & præstantissimum
 conuerti & transformari. DOMINI.
 Meritò id quidem. Nam cum turpissimum
 sit voluntatem (quæ regina est in regno ani-
 mæ) se inflectere subter se ad lutea, caduca,
 vilia, spurca, & contemptibilia: idcirco de-
 bet se sursum erigere, Deum intueri, Deum
 amare, Deum complecti, & in ipsum trans-
 formari, qui est summum, æternum, nobilif-
 simum, & optimum bonum. R A E M. Gau-
 deo te sapere quæ dico: sed nunc consequen-
 ter ausculta. Octaua conditio est, quòd
 Amor, ex quo est res nobilissima, dignissi-
 ma, & liberalissima, quæ mutat ipsam volū-
 tatem in rem amatā, & ponit eam sub impe-
 rio

rio rei amatae, ideo valde iniustum & incongruum est, quod res inferior, & vilior ipsa voluntate, dominium arripiat super eam, eamque possideat. Præterea cum Amor sit spiritalis, & intellectualis naturæ, & ideo etiam omni re corporali multo præstantior, idcirco nulla res corporalis est nostro Amore aliquatenus digna. Non debemus ergo amare nec mancipia, nec animalia, nec fydera, nec elementa, nec aurum, nec argentum, nec quicquam quod potest aliquo sensu apprehendi. Præterea cum indignum, atque iniustum sit, quod res æqualis dominetur æquali: & quia omnis voluntas creata, in quantum creata, est alteri æqualis: ideo nulla creata voluntas est digna nostro Amore, nec debet nostræ dominari voluntati. Solus igitur Deus dignus est, qui à nobis ametur, qui nos possideat, qui nos in se conuertat. Nona conditio, quod Amor hoc habet à natura, quod semper capit & requirit Amorem: ideo nulla res debet amari, nisi quæ possit Amorem refundere, & vberius quam acceperit. Nulla igitur res quæ est nostra voluntate inferior, debet principaliter amari, non elementa, non animantia, non aliqua corporalia, quia Amorem reddere non possunt. DOMINI. Nihil verius, nam Amor, qui rebus inferioribus, & ratione ca-

rentibus

rentibus attribuitur, maxima damna consequitur. Fit enim degener, fragilis, corporalis. Aut si versatur circa res humanas, fit humanus, nec fit se melior, nec perfectior. Deus igitur, qui Amorem refundere potest, & multò quàm noster præstatiorem, primò à nobis amari debet, cuius est Amor infinitus, increatus, æternus.

*Amor tantum se dilatat vel amplificat,
quantum se amplificat res primò amata.*

CAP. XXXIII.

R A E M V N D V S.

Dixi suprà, quòd Amor mutat voluntatem in rem principaliter, & primò amatam: transit enim totaliter in eius dominium, & cum ea vnitur, & complicatur: & idcirco nō potest ascendere supra eam, sed ad quæcunque se extendit res primò amata, ad hæc omnia se Amor extendit. Hinc sequitur, quod res primò amata quātū fuerit cōmunis, & vniuersalis, tantum & ipse Amor vniuersalis fiet, atque communis. Si res amata fuerit aut particularis, aut priuata, Amor erit & particularis, & singularis. Sequitur quoque, res primò amata sicut est vna, ita generatur & vnus Amor in voluntate, qui est

qui est eiusdem cum ipsa naturæ. Et sicut non possunt esse plures res primò amatae, ita non potest nisi vnus esse Amor in voluntate. D. O. M. Hinc ego colligo, quòd res quæ primò diligitur, fundat, ædificat, & confirmat primum Amorem in voluntate, qui caput fit, & origo omnium aliarum affectionum, quæ pullulant à voluntate. R. A. E. M. Prudenter ergo intelligis, quòd à re primò dilecta generatur in voluntate vnus primus Amor, à quo tanquam à radice surgit quædam arbor in anima, quæ per tot ramos se multiplicat, quot sunt res quæ colligantur cum re, quæ primò diligitur. Verbi gratia: ab vno seminis grano surgit arbor cum innumeris ramis, frondibus, floribus, ac fructibus. Quale semen, talis & arbor, & omnia quæ ab arbore procedunt: qualis fons, tales sunt fontis riuuli. Hinc intellige, si Amor tuus fuerit bonus, iustus, ordinatus, omnes Alij Amores, qui inde procedunt boni erunt, iusti, ordinati. Si malus fuerit & corruptus, reliqui mali sunt, & corrupti. Ex isto consequenter animaduertis, quòd necessariò omne illud amatur, quod coniunctum est cum re primò amata, & necessariò odio habetur quicquid aduersatur rei primò amatæ. Idcirco primus Amor, quia solidissimè iungitur cum re amata, nulla

ratione:

ratione auelli, aut destrui potest, nisi vene-
 rit alia res primò amata: quæ sit ipsa fortior,
 validiorq;: Quando igitur res primò ama-
 ta est ipse Deus, qui est summa virtus, sum-
 ma fortitudo, summa nobilitas, vera æter-
 nitas, & æterna veritas, fit Amor noster for-
 tissimus, nobilissimus, verus, æternus. Et ab
 hoc Amore pullulant infiniti Amores, ed-
 gest cõmunissimus, vniuersalissimus & per
 cuncta protensus: Qui ergo principaliter Deũ
 amat, amat cũ Deo, & propter Deũ, omnes
 creaturas, & fit Amor eius amplissimus, &
 vehementer expansus. Si pateris, dicam ti-
 bi duo exempla, vnde breuiter, & elegan-
 ter ista cognosces. **D. O. M.** Libenter au-
 dio, prosequere. **R. A. E. M. S.** In matrimonio
 vir principatur, mulier subijcitur. Item mu-
 lier non potest habere nisi vnum maritum,
 nec potest à marito quandiu viuít separari.
 Pari modo voluntas subijcitur rei amatae,
 nec potest habere nisi vnam rem principa-
 liter amatam, nec ab ea potest quandiu i-
 psa durauerit separari. Aliud exẽplum, quo
 melius cuncta cognoscas. Demus aliquem
 hominẽ pauperẽ, & generẽ obscurũ, qui ha-
 beat sex filias penitus æquales natura, indu-
 stria, ignobilitate, vilitate, quarũ vna nubat
 rustico, altera ciui, tertia militi, quarta
 duci, quinta regi, sexta orbis imperatori.

Licet enim omnes hæc sex filia eiusede sint & generis, & paupertatis, propter viros tamen, quibus nupserunt, vna sit altera præstantior, nobilior, sublimior. Pari modo intellige de voluntate, quæ vel ascendit, vel descendit iuxta rei amatae vel dignitatem, vel ignominiam. Item sicut videmus, quod sponsa sponso suo copulata, nouum quendam concipit Amorem, qui est primus Amor, virtute cuius amat omnes, qui habent cum sponso societatem, vel amicitiam, vel parentelam. Hos enim omnes antè non amabat, sed propter Amorem viri nunc singulos amat. Quod si vir moriatur, & mulier accipiat alium virum, tunc Amor primus, & omnes alij qui inde originem traxerunt, destruitur: & generatur in voluntate mulieris nouus Amor, qui etiam radix efficitur aliorum Amorum. Prætereà quando mulier virum accipit bonum, diuitem, fortem, nobilem, prudentem, tunc ipsa permanet in pace, in requie, in exultatione, in securitate, in affluentia, in omniũ rerum copia: Quod si nupserit viro pauperi, caduco, misero, ignobili, sordido, contemptibili, ipsa efficitur inops, fragilis, ignobilis, sordida, contemptibilis, plena cladibus, angustijs, & miserijs. Hæc cuncta quæ de matrimonio diximus, applica ad voluntatem, & ad rem

primò

primò dilectam, & utrobique optimam inuenies consonantiam. D O M. Capió egregiam similitudinem: satis enim ex his quæ nunc dixisti apparet, quòd dum voluntas nostra principaliter Deum amat, tunc fit sublimis, nobilis, secunda, pacifica, quieta, robusta, plena gaudijs atque diuitijs, talis est enim ille quem ipsa diligit: Quòd si ama-uerit creaturam, cum omnis creatura sit fragilis, mobilis, fluens, indigens, insufficiens, tunc ipsa præ inopia tribulatur, contristatur, affligitur, nunquam secunda, nunquam pacifica, nunquam firma. Sed quæso te, ex quo de re primò amata iam sæpenumero loquuti sumus: quot sunt, aut esse possunt, res principaliter amatae?

Duas tantùm esse res principaliter amatas: & de inimicitia earum adinuicem.

C A P. X X I I I.

R A E M V N D V S.

DVæ tantùm sunt res principaliter à voluntate dilectæ: nec possunt esse plures, sicut nec duo rectores, vel pontifices vnus ecclesiæ. Hæ duæ sunt vel Deus creator, vel creatura. Porro inter creaturas omnes illa res erit primò dilecta ab ipsa voluntate, quæ illi est magis amica, atque propinqua. Verùm quia ipsa voluntas potest reflectere

h 2 suum.

suum amorem ad semetipsam, ideò inter creaturas maximè amabit seipsam, vt amicam sibi, & vt propinquam. Quando igitur Amor Dei in voluntate non est primus, tunc ipsius voluntatis Amor primus efficitur. Et sic homo quando Deum non amat, amat seipsum, & suam voluntatem, & ipsa voluntas se amando in semetipsam conuertitur, & facit seipsam suum proprium fundamentum extra Deum. Et quia principaliter solam se amat, ideò cætera quæ secundariò amat, omnia propter se amat, & in omnibus non nisi se amat, & quicquid vult, propria vult volùtate, quia nullã aliã sequitur voluntatem. Hæc autẽ talis scelestissima impijssimãq; volùtas se solã diligens, se complectens, rapit violenta manu Deo conditori suum honorem, suam coronam, suam gloriam. Amare enim propriam voluntatem soli competit eterno Deo: igitur quando humana voluntas amat seipsam, & homo suam primò diligit voluntatem, tunc illud sibi attribuit, quod possidet solus Deus, & facit se Deum, & dat sibi ipsi Amorem, laudem, honorem, & gloriam. Atq; hoc modo fit capitalis aduersarius, & inimicus Dei, longissimè tamen Deo dissimilis. Nã licet sibi tribuat honorem, deitatem, & gloriam: habet tamen qualitates in se turpissimas.

Nam

Nā qualis est Amor eius, talis & ipse. Amor enim eius est inordinatus, iniustus, falsus, tortuosus, in Dei contemptū, odiū, & iniuriam concitatus. **D O M.** Tremere me facit sermo tuus, adeò enim & vehemens est, & formidabilis. **R A E M.** Vtinā totus mundus audiat exclamantem, credo quòd multi à tanta se iniustitia, ac Dei iniuria refræarent. Verùm quia in tenebris sunt amatores propriæ voluntatis, ideò non aduertūt quomodò cōtra se prouocēt Deum, vsurpando sibi Dei prærogatiuas, & dignitates. Qui enim se Regem facit, aduersarius Regis est, & criminis læsæ maiestatis reus detinetur. Sed quæso te paulò nunc diligentius attēde virtutes, conditiones, & controuersias horū duorū Amorum. Duo amores primi, duę sunt radices omnium aliarum affectionū. Et quia sunt inter se capitales inimici, ideò si vnus bonus est, alius vt malus sit, oportet. Amor Dei, sicut est primum bonum nostrum, primum lumen à quo oritur omne lumen, prima rectitudo, prima iustitia, prima amicitia, prima fortitudo, prima quies, prima tranquillitas, prima consolatio, prima lætitia, prima virtus, prima veritas, prima vita, & omnium bonorum operum, & cogitationum principium: Ita Amor sui ipsius est primū malū, à quo ori-

tur in homine omne malum, prima cęcitas, primę tenebrę, prima obliquitas, prima iniustitia, prima discordia, prima imbecillitas, prima turbatio, prima desolatio, prima tristitia, prima rixa, prima nequitia, prima falsitas, prima mortalitas & omnium malorum operum, & affectionum infaustum principium. Amor Dei facit voluntatem hominis iustam, sanctam, humilem, benignam: sed Amor sui facit eam iniustam, irreligiosam, superbam, rurgidam, proteiuam. Amor Dei facit voluntatem quietam, dulcem, amicabilem: sed Amor sui reddit eam turbidam, amaram, litigiosam, odibilem, Amor Dei facit voluntatem largissimam, amplissimam, capacissimam: sed Amor sui facit eam angustam, coartatam, constrictam. Amor Dei reddit voluntatem summę liberam, nulli creaturę subiectam: sed Amor sui subijcit voluntatem omni creaturę, & famulam constituit, seruam, atque captiuam. Amor Dei facit eam irremobilem, stabilem, firmam, & perpetua virtute vigentem: sed Amor sui, cum circa creaturam versetur, quę vana est, fluida mobilis, & caduca, reddit voluntatem instabilem, fluctuantem, & omni vanitati subiectam. Amor Dei facit voluntatem vnitissimam, atque ideò fortissimam: sed Amor sui facit eam diuisibilem, fragilem. Amor Dei facit voluntatem di-

uitem,

uitem, opulētam, optimis reſectā dapibus:
 ſed Amor ſui eam vacuā dimittit, eſurien-
 tem, inanem, & omnibus egentem bonis.
 Amor Dei facit voluntatē habitare in ſua
 patria, in ſuo regno, in ſua domo: ſed Amor
 ſui facit eam exulem, aduenā, peregrinam,
 & profugam ſuper terram. Amor Dei facit
 voluntatē pulcherrimā, & miro decore for-
 moſam: Amor ſui facit eam horridā, terrā,
 ſqualidam, & turpiſſima contagione ſœda-
 tam. Poſtremò, Amor Dei clariffimo lumi-
 ne irradiat voluntatē, & hominis intelle-
 ctum, vt nouerit homo ſeipſum, & Deum,
 & omnia bona: ſed Amor ſui, quia tenebro-
 ſus eſt, denſiſſima caligine cor hominis ob-
 nubilat, vt nec Deū, nec ſe, nec omnia ſciat.

D O M. Reuera præſtatiffimus ſermo tuus,
 & imis præcordijs reponendus. Vtinā mor-
 talis homo hæc animaduerteteret, deſinatq;
 in iniuriā ſummæ Dei ſe tam nequiter ada-
 mare. R A E M. Vnum adhuc reſtat, quo Dei
 Amor maximè commendatur, & Amor ſui
 meritò condemnatur. Amor enim Dei cū
 fit vniuerſalis, poteſt eſſe vnus, atq; conſi-
 milis in multis, imò in infinitis hominib⁹:
 quod dum fuerit, tunc neceſſario pax ma-
 gna, & vera perpetuaq; cōcordia illo Amo-
 re durante inter homines perfeuerat: ſunt
 enim inter ſe vniti, quieti, pacifici, lati, ju-

cundi, & de alternis bonis inuicem gratulabundi. Sed quando quisque primò diligit seipsum Amore priuato, tunc propriū quærit honorem, suum cōmodum, suam voluptatem, suam dignitatē: atq; impugnat honorem alium, vt defendat suū: & odit, atq; execratur, & persequitur omne bonum vel corporis, vel animæ, quod videt in alio, dūmodò illud repugnat bono suo. Ex isto priuato Amore emergit omne malū quod contra se homines crudeliter admittunt. Inde bella, seditiones, sectæ, inimicitia, inuidia, æmulationes, contentiones, animositates, iræ, rixæ, contumelia, rapina, stupra, adulteria, incēdia, & mille malorū genera. **D O M.** Terribile auditu est, quod loq̄ris. **R A E M.** Atque multò terribilius perpetratu: Nam si voles cordis oculis intueri, videbis, quòd ab Amore proprio, tanquàm à vipera quadam virulenta, septem mortalia peccata nascātur, sub quibus omne vitiorū germen continetur. Homo enim qui seipsum nequiter diligit, diligit corpus suū, diligit & animam suam: & idè propriam excellentiam quæ est animæ, & propriā delectationem, quæ est carnis. Et propter ista duo aut conseruanda, aut augenda, maximam cōtrahit amicitia cum rebus externis, cum diuitijs, & pecunijs. Pecuniæ enim hominis honorē

augent,

augent, & voluptatem. Quærit etiam scientias, officia, dignitates, quæ suum promoveant honorem. Nascuntur igitur repente ex Amore priuato quatuor corruptissima mala, scilicet, Superbia, Auaritia, Gula, Luxuria. Deinde, cui inest Amor honoris & voluptatis, necesse est, vt odio habeat, & persequatur omne id, quod potest suum, vel honorem, vel voluptatem destruere: ideo concipit grauem Iram, quæ est Amor vindictæ, & Inuidiam, qua dolet de alieno bono, inquam est suo contrarium, vel gaudet de alieno malo, prout inde recipit adiumentum. Et quia voluptas corporis torpore, atque otio pascitur, & labores fugitat, & exercitia, inde Accidia emergit, & Negligentia portus omnium vitiorum. D O M. Ad eod acerbo animo in priuatum Amorem hactenus inuexisti, vt adiutore Deo illum à me velim penitus abigere, & in solo conditoris Amore vires animumq; locare.

Fructus; qui ex his duobus Amoribus nascitur: & de proprietatibus Gandij.

C A P.

X X V.

R A E M V N D V S.

VT libentius faciliusq; possis efficere quæ nunc spondes, necesse est tibi diligenter

ligenter aduertere, qui sint fructus qui nascuntur ex Amore diuino, & Amore proprio. Certissimum enim est, quod sicut de plantis atq; arboribus expectatur fructus, ita de qualibet alia re inquirimus quem faciat fructum, quam afferat utilitate. Quia igitur in nostra voluntate tanquam in agro quodam possunt plantari duo principales Amores, scilicet Amor Dei, & Amor sui: idè summopere considerandum est, quem fructum afferat Amor Dei, & quem Amor sui. Et sicut non possunt esse nisi duo Amores primi, ita non sunt etiam nisi duo fructus vltimi, qui inter se sunt omnino contrarij, sicut & Amores primi. Verùm quia ex omni opere, quod agit homo, non permanet secum finaliter nisi Gaudiũ vel Tristitia, hoc enim est totũ lucrum quod defert de laboribus suis: idè Gaudium vel Tristitia finales sunt fructus omnium operum humanorũ. Nam quicquid homo molitur, quicquid operatur, ad hoc respicit, vt gaudeat, iucundetur, exultet. Cũ autẽ gaudium adeptus fuerit, nihil aliud quærat, nihil aliud concupiscit, quia nulla potest re alia satiari. Et quia Tristitia Gaudio contraria est, idè omnis homo fugit Tristitiã, vt gaudium amplexatur. Veruntamen quia verũ gaudiũ est verus fructus hominis bo-
nus,

nus, & vera tristitia fructus verè malus: ideo
 necesse est quòd à diuersis, & contrarijs se-
 minibus orientur. Verum igitur gaudium
 oritur ab Amore Dei, & vera mœstitudo
 ab Amore nascitur sui. Et quia Deus est im-
 mortalis, immensus, summè pulcher, sum-
 mæ potentia, bonitatis, & sapiëntia: ita Gau-
 dium de Amore Dei est immortale, immen-
 sum, pulcherimum, potentissimū, fructuo-
 sissimum, & optimū. D O M. Si gaudiū ho-
 minis est immortale, ergo & voluntas ho-
 minis: & per consequens anima hominis est
 immortalis, quod Epicureorū grex maxi-
 mè diffitetur. Sed nunc vt cœpisti profe-
 quere. R A E M. Audisti itaq; quia Gaudiū
 est verus fructus Amoris Dei: nunc pro-
 prietates huius Gaudij desiderāter aduerte.
 Prima Gaudij pprietates est, quòd est eius-
 dem naturæ ac conditionis, qualis est res
 primò dilecta, & qualis est primus amor.
 Hinc sequitur, quòd sicut Amor Dei est se-
 men iustū, purū, sanctū, sincerū, immacu-
 latum, atq; optimū: ita & Gaudiū, quod est
 eius fructus, sanctissimus est, & verus re-
 ctus, ordinatus, immacularus, pulcher, diui-
 nus. Hæc autem tale Gaudiū includit verā
 lætitiā, iucunditatem, oblectationem, hi-
 laritatem, tranquillitatem, delicias, iubilā-
 tiones, suauitates, satietates, & mille bona.

Secunda conditio, quòd sicut fructus arborum & plantarū viuificat, nutrit, & sustentat: ita & Gaudium dat vitam homini, atq; inde nutritur, & sustentatur cor eius. Nam sicut Tristitia mors hominis est: ita Gaudium cor hominis confirmat, viuificat, & oblectat. Tertia conditio, quòd Gaudiū affert homini totū complementū finalis boni sui: Nam plenū hominis Gaudiū est, hominis vltima perfectio, vltima beatitudo, quam cum habuerit, nihil valet ultra appetere, nihil amplius concupiscere, sicuti infra statim patebit. Quarta conditio, quòd sicut Amor Dei est intra nos, ita & Gaudiū intra nos est: nec est necesse in rebus externis, in auro scilicet, vel argento, nō in gemmis, aut margaritis, nō in officijs, aut p̄feturis Gaudiū quærere. Sicuti enim Amor portatur in sola hominis voluntate: ita & gaudiū, atq; idcirco totū hominis bonū in sola est hominis volūtate. **D O.** Errāt igitur, qui externa, & caduca fortunæ bona, hominis bona arbitrantur: quiq; & ea quotidie quærunt, diligunt, amplexantur. **R A E M.** Quantum hi errēt, sicut ex p̄cedentibus ita & ex sequentibus luculenter intelliges. Prius tamen quod ~~com~~primus explicemus. Quinta conditio, quòd quantum Amor dilatur, & crescit, ita & crescit, & multiplicatur

eatur Gaudium. Ideò sicut Amor Dei se extendit ad omnes creaturas, inquantùm Dei sunt, & præcipuè ad hominem, qui est viua imago, & similitudo Dei: sic & Gaudium se dilatat ad omnes creaturas, & principaliter ad imaginem creatoris, qui est homo. Hinc sequitur, quòd vnusquisque homo Deum amans, præter Gaudium quod concipit de Deo, habet adhuc infinita Gaudia de creaturis, & maximè de quolibet homine, qui est proxima imago maximi creatoris. **D O.** Palam nunc video, quòd de Amore Dei etiã in hac vita homo colligit inæstimabilem fructum. Nam ex quo semper est in amore recto, bono, & suauis: ita est in Gaudio recto, dulci, & optimo secum in corde suam habens vitam, suas diuitias, suas voluptates. Nihil itaq; extra quærit, nihil concupiscit, nulli inuidet, nulli irascitur, nulli contrariatur: sed est plenus suo bono, suo scilicet Gaudio, quod est optima vita cordis. Hoc autem Gaudium potest continuè augeri, & multiplicari, quãdo Dei imago per homines multiplicatur, vt quor sunt homines, tot sunt Gaudia: & quia numerus hominum potest crescere in infinitum, ita & cumulus Gaudiorum. Beati ergo, qui Deum diligunt, quoniam fructum lætitiæ copiosissimum consequentur.

*De ultimo Gaudio, quod post mortem erit: de
Amore Dei, & salute proximi.*

C A P.

X X V I.

R A E M V N D V S.

Diximus paulò antè de Gaudio, quod
nascitur de Amore Dei in hac vita:
nūc dicemus de Gaudio, quod erit de Deo,
& proximo, post hanc vitā. Cū enim Gau-
dium sit fructus Amoris, necesse est, quòd
veniat in tanta plenitudine, vt ultra cresce-
re non possit. Dignum profectò est, vt sicut
voluntas hīc inhæsit Deo per Amorem, ita
illic inhæreat per Amoris fruitionem. Ve-
rū cū ex clara Dei visione fit Amor fer-
uentior: nam ex quo Deus est summè pul-
cher, summè dulcis, summè benignus, bo-
nus, nobilis, & omnium Gaudiorum diui-
tiarumq; plenissimus, ideò quantò perfe-
ctius videbitur, tantò ardentius amabitur,
& tantò copiosius in ipso anima iucunda-
bitur. Videbimus enim Deum maximum,
& optimum facie ad faciem, clara, certa, &
perfectissima visione: & tunc mirabitur, &
dilatabitur, & iucundabitur cor nostrum.
D O M. Sed quæso te, quomodò audebimus
tantam à Deo sperare gloriam? R A E M.
Solo Amore. Nisi enim Deus, quem hīc in
fide anima dilexit, ostendat seipsum mani-
festa

festā visionē, non compleret, nec meritum,
nec ius Amoris. Amor enim verus om-
nia aperit, omnia secreta reuelat: hoc
Amoris natura requirit. Amor ergo no-
ster nobis Deum ostendit, Deum facit vide-
re, amplecti, venerari, & ipsi inhærere, &
iugiter delectari. Verumtamen quoniam
Deus est infiniti decoris, suauitatis, mansue-
tudinis, humilitatis, sapientiæ, maiestatis, &
perfectiōnis: ideò anima illic Deum non
amabit propter dona, quæ cōtulit: hîc enim
Amor mercenarius, & impur⁹ est: sed ideò,
quia Deus verè ex seiplo, & ex sua im-
mensa bonitate plenissimè amabilis, & am-
plexibilis est. Et ex tali Amore nascitur per-
fectissimum Gaudium, atq; purissimū. Hoc
autem Gaudium quia nemo poterit aufer-
re, ideò erit certissimum, firmissimum, &
summè securum. Et hoc quidem erit Gau-
dium de Deo. Nunc superest, vt aliquid de
Gaudio, quod ex proximorum felicitate ca-
piemus breuiter differamus. In illo regno
vniuersusquisque tantum amat alterum, quan-
tum seipsum: & ideò tantum gaudet de bo-
no alterius, quantum gaudet de suo. Et quo-
niam illic erunt innumerabiles, quos om-
nes vt nosiplos diligemus: hinc sequitur,
quòd æqualiter de illorum felicitate, vt
de nostra gaudebimus. Non modò ergo

Gaudi

Gaudium nostrum duplicabitur, aut triplicabitur: sed in mille iubilos, imò infinitos excrescet supra mēsuram Gaudiorum, quæ de propria beatitudine singuli obtinebimus. Cum igitur nemo illic sit, qui suæ felicitatis Gaudium ad liquidū concipere possit: vide nunc, quomodo capiat in alijs tantorum gloriā Gaudiorū. Prætereā cū illic quilibet plus immensum Deū amet, quàm seipsum, & omnes alios secū: inde sequitur, quòd sine cōparatione plus gaudebit de felicitate Dei, quàm de sua, & omnium aliorum secum. Certè nunc vidisti magnitudinem, & multitudinem Gaudiorū post hanc vitam. Quid nūc animi habes? D O M. Optimi nunc certè animi sum. Sed de corporibus nostris quid obsecro futurum reris? R A E M. Noli hinc aliquatenus trepidare. Ipsa enim anima, quæ in cælis Deum amat, amat & corpus suum: vult ergo vt reparetur, & sibi restituatur, vt totus homo in integrum viuat, & feliciter viuat. Quia ergo anima vult, vt corpus reparetur, idèò & reparabitur: quia voluntatē se amantiū Deus faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Vt igitur animæ Gaudium cōpleatur, recipiet suum corpus, non quale nūc est graue, passibile, mortale: sed pulchrum, decorum, formosum, instar solis lucidū, immortale,

impassi

impassibile, agile, subtile, spirituale, & animæ operationibus maxime conforme. Prætereà cum anima amet omnes creaturas, in quantum Dei sunt, ut de suo Amore amplius gaudeat, ideò totus mundus debet in melius renouari, & vestem induere iucunditatis, & perpetuæ pulchritudinis. Nam sicut totus homo in anima, & corpore ad sublimiorem, & nobiliorem statum reformatur: ita & totus mundus, qui propter hominem factus est, quasi de regis sui, hoc est hominis felicitate congratulans, nouis incorruptionis vestibus induetur. D O M. Merito id quidem: Sicut enim omnia profluunt ex Amore, Amor autem generat de se Gaudium, qui est fructus eius: ita ex consequenti sunt in gaudio omnia: sicq; disponuntur, ut ex ipsis sequatur Gaudium maximum, quod est fructus omnium. Sed quid tibi nunc subito contigit rogo, quòd facies tua tristibus rugis obfuscatur? Acerbum nescio quid nunc loquuturus es.

Fructus, qui nascitur ex Amore sui, & proprietates eius.

C A P. X X V I I.

R A E M V N D V S.

Verum dicis: nã de fructu amarissimo, qui de amore sui nascitur, dicturus, acerbiter eius solo odoratu præsenties, i olfactus.

olfactus mihi omnis & gustus amaricatus est: credo & te quoq; eadē passurum. Amor sui etiam de se Gaudiū generat: qui enim id fuerit adeptus, quod amabat, aut certissimè se adepturū sperat, necesse est vt gaudet. Cū enim quis amat suam excellentiam, suam laudem, suā corporis voluptatem: amat quoq; omnia externa bona, quæ vota sua promouent, & perficiunt. Et quia hæc omnia adipisci possunt, ideò potest in hac vita homo gaudere, gestire, tripudiare. Verū quia hæc omnia amitti possunt, destrui, derelinqui: & homo id odit, quod potest hæc sua bona destruere: ideò ex tali Gaudio nascitur amara tristitia, anxietas, inuidia, sollicitudo superuacua. D O M. Hinc intelligo tale Gaudium miserum esse, superfluum, caducū, falsum, sophisticum, quod intus abscondit inexpiabilem calamitatem, & cladem. R A E. Melius istud intelliges, dum huius Gaudij proprietates clarius introspexeris. Prima huius Gaudij conditio est, quòd sicut Amor proprius est inordinatus, iniustus, falsus, tortuosus, corruptus, & immūdus: ita est & Gaudiū, quod ex ipso generatur. Itē sicut Amor sui est omnium peissimus, nequissim⁹, malignissimus, prima mors, prima cæcitas, prima calamitas, & omnium malorum, mēdaciorumq; fonta

lis origo : ita est & Gaudiū quod emergit ab ipso. Prætereà sicut Amor sui est edirecto contra Deū, & in Deū acriter rebellis auferens, quantum in se est, Deo suā coronā, & gloriam: ita & istud Gaudiū inimicatur Deo, fitq; homo multò amplius cōtrarius Deo, turpiter contra eum gestiendo, quàm nequiter amando. Hoc enim Gaudiū contemptum gignit, et iniuriam omnium maximā. Nihil tā improbū, tā peruersum, quàm lætari hominē cū malē fecerit, & exultare in rebus pessimis. Grāde enim malum, amare aliquid contra Deum: sed lōgè grauiſſimum, lætari, exultare, gestire, complacere. Hoc enim venenum mortiferū est, & insanabile, & æternæ damnationi proximū. D O. Foetorē, acerbitemq; huius pessimi fructus etiam nunc ipse percipio, vnde & nares, atq; ora ocysus obfirmo. R A E. Expecta quæso parumper, & multò amara cognosces. Sed vt perfectius id fiat, duo hæc Gaudia, scilicet quod est de Amore Dei, & quod nascitur de amore sui, contra se collocemus, vt magis cognita elucescant. Primum Gaudium oritur de iustitia, de veritate, & bonitate, de æternitate, de pulchrorum omnium radice: sed secundū Gaudium nascitur de iniustitia, de falsitate, de vanitate, & de malorū

omnium scaturigine . Primum Gaudium oritur ex Deo, & est secundum Deum: alterum oritur ex diabolo, & est contra Deum. Primum consolidat, reficit, satiat, vnit hominem cum Deo, augetque & multiplicat amicitiam Dei: Secundum diuidit, elongat à Deo & hominem Dei inimicū constituit. Primū est secundū hominis naturā, & secundum ordinem vniuersi: sed alterum est contra hominis naturam, & contra ordinē vniuersi. Primum potest haberi de amore Dei gratis, sine labore, sine expensīs, sine aliorū adminiculis: sed secundum non habetur, nisi cum labore, cum anxietate, cum mœrore, cum odio, cum aliorū damno, & multis rerum temporalium expensīs. Primum facit hominem benignum, mansuetū, modestum, suauem, mitem, & humilem: secundum verò immisericordem, imitem, crudelem, turgidum, inflatum, superbum. Primum Gaudium auget, conseruat, multiplicat vnitatem, pacem, concordiam, amicitia inter homines: secundum multiplicat offensiones, inimicitias, sectas, discordias, rixas inter homines, & omne malum. Primū Gaudiū est vitale, salutiferum, desiderabile, gloriosum, honestū: secundū mortiferū est, ignominiosum, aspernabile, ingloriū, inhonestū. Et breuiter vt omnia in

summa.

summa referam, primum Gaudium auget amorē omnis boni, & illuminat, lætificatq; intellectū. Secundum sentina est omniū malorum, & omniū vitiorum nequissimū desiderium, animum hominis tenebrosa caligine vehementer obscurans. D O M. Utinam totus terrarū orbis exaudiret has voces tuas: credo desineret nequiter se amare, se vanis speciebus & Gaudijs attollere, solum creatorem in reliquum amantes, in ipso solo sperantes, gaudentes, exultantes.

*Quisnam fructus post hanc vitam ex
Amore sui nascatur.*

C A P.

X X V I I I.

R A E M V N D V S.

O Perceptum erit nunc aduertere, quē fructum pariat amor sui post hanc vitam. Sicut suprā patuit, Amor Dei gignit post hanc vitam æternum & infinitum gaudiū: ita Amor sui, qui Dei amori contrarius est, gignit post mortem, æternam infinitamq; tristitiam. Carentia enim immensi Gaudij, immensam mœstitudinē coarguit, & omnis mali præsentia. Duobus enim modis contingit aliquem vehementer tristari: Primò, Tristitia duplex. quādo ea re carere compellitur, quā maxime delectatur, & quæ sibi est plurimū necessaria. Secundò, quādo id semper cogitur

possidere, quod summè odit & aspernatur, & quod suæ naturæ vehementissimè contrariatur. Et tunc excedit omnem mensurâ miseriæ, quando hoc malum, quod homo cogitur retinere, suæ est insitum voluntati. Nunc pauca de primo. Post hanc vitam anima nihil habebit eorû, quæ hîc vitiosè dilexit: non laudem, non gloriam, non voluptatem, non aurû, non argentum, non famam, nō scientiam. Et quia anima erit exuta carne tenebrosa, ideò clarissimè seipsam cogitabit, se cognoscet, & intelliget ad quid creata fuerat, & quantum erat bonum habitura, quod & perdidit, & quare perdidit: Cognoscetq; quòd ipsa suo vitio infinitum bonum perdidit, quod in æternum recuperare non poterit. Et licet immenso desiderij æstu hoc bonum appetat, cùm illo carere nequeat, intelliget tamen se id nunquã accipere posse: & ideò suprâ quàm credi potest dolebit, ansiabitur, contristabitur.

D O M. Reuera incomparabilis miseria, & tristitia inæstimabilis, summo bono vehementer egere, illud votis omnibus exposcere, desiderare, nec tamē aliquando acquirere posse. R A E. Secunda tristitia est, quãdo anima id semper cogitur retinere, quod omnium maximè odit, atq; aspernatur. Post hãc vitã (vt dixi) anima plenissimè se cognoscet,

gnoscet, & ideò videbit se, suãq; voluntatē Deo inimicam, tortuosam, sibijpsi contrariam, inordinatissimam, turpissimã, peruersissimam. Hęc itaque in se considerans, se vehementer odio habebit, aspernabitur, & execrabitur. Hunc enim malorum suorum fœtorem turpissimum, continuum geret in narib⁹ suis, nec à se poterit expellere in æternū. In tantum enim seipsam, & suam deformitatē odio habebit, vt cupiat penitus non esse, non natam fuisse, Deū vindicem funditus interire, angelos omnes & beatos secum in tartara demergi, & omnem creaturam in nihilum redigi. Verum quia hęc fieri non poterunt, ideò intolerabili mœrore perfusa, amarissima cōfusione tabescet, frendens, indignans, & blasphemās. **D O M.** Meritò hęc illi miseræ cōtingunt, vt quia prius amavit seipsam, & omnia alia propter se, ita postea incipiat primū odisse seipsam, vt deinceps omnia alia odio habeat ppter se. Vt sicut prius nō gaudebat, nisi de se, & propter se, ita postmodū nō tristetur, nisi de se, & propter se. Et sicut prius omnia sibi propter se placuerunt, ita omnia postmodū sibi propter se displiceant. Et quæ antea se fecerat vt Deū, se primū amando, sibi & honorē & gloriam tribuendo: ita tandē sit sub se vilissimè deiecta, contēptibilis, ignominiosa,

miniosa, ingloria. Sed ne te impediã, quod cœpisti prolequere. R A E M. Anima hinc transiens ad infernum, secum defert similitudines, & imagines operum suorum: quæ quia fuerunt contra Deum, contra iustitiã, contra veritatẽ, atque ideò erant deformia, sordida, falsa, abominata. Cùm igitur hæc opera sua continuò ante oculos tuos habeat, & perpetuò habeat, ideò erit in continua perpetuaq; mœstitia: & omnis eius recordatio, omnis visio, omne suum nolle & suum velle, & quicquid in ipsa est, erit illi summè acerbum, summè amarum, infinitæ causa mœstitiæ & angustia. D O M. Hinc manifestè colligimus, quòd anima humana hîc viuẽs cõtra Deũ, & malè operãs, thesaurizat sibi iram in die iræ, & aggregat sibi æternã miserã, angustia, tristitiã, & cõdit, constituitq; sibi ipsi suam pœnã, suã gehennam, suam flammam. R A E M. Optimè colligis: verùm vt huius mœroris ac mœstitudinis possis efficacius magnitudinem agnoscere, duo tibi exempla subijciã: Primũ est, omnis homo quantũlibet malus, adhorret omnem turpitudinem in rebus suis: & quantò res illa sibi fuerit propinquior, tantò magis odit illic inesse turpitudinẽ. Odit enim turpitudinẽ suæ domus, suæ coniugis, suæ sobolis, maximè autem sui corporis.

corporis. Ita & anima post hanc vitam suã turpitudinem aspiciens, vehementer aspernabitur, nec vlla ratione poterit sustinere. Videbit enim tanquã in libro omnia sua mala conscripta, quæ contra iustitiam gessit & pietatem, & ei sine termino displicebunt. Non tamen ideò, quia Deum offenderit: sed quia de sua natura deformia sunt, & omni odio dignissima. Secũdũ exemplum: Anima sentit corporis dolores, passiones, infirmitates, & de his plurimũ cõtristatur: ergo multò amplius in inferno suam ipsius sentiet infirmitatem, suam sceditatem, corruptionem, peruersitatem, malignitatem, & impietatem: & immenso errore atq; perturbatione percussa cassos erũpet in gemitus, & suas clades querulabitur.

D O M. O' omnium infelicissimam animã, quæ propter momẽtaneũ nescio quid gaudij in tam immensas mœstitudines eligit destinari.

Deus creator, & omnes creature, opus quoq; ipsum, animam miseram persequuntur.

C A P.

X X I X.

R A E M V N D V S.

NON solũ quidem animam condemnatã suæ nequitia persequẽtur, sed etiam à creatore, & à creaturis, & ab ipsis sui corporis membris dolores maximos

i 5 sustinebit.

sustinebit. Primò à creatore: Nam ex quo ipsa superba Deum despexit, & seipsam vt Deum amauit, coluit, & exaltauit, seq; pro Deo ab alijs amari, & honorari voluit. Deinde, quia se inimicam Dei capitalem suam illi gloriã auferendo, constituit. Tertio, quia in suo honore, & voluptate maxime gausa sit. Quarto, quia innumeris Dei beneficijs ingrata extitit: & ipsis tamẽ vsa beneficijs, authorem tantorum munerum cõtempfit. Quintò, quia Deum omniũ benignissimum, dulcissimum, optimum, à sua mente nequiter exclusit: & ipsum deorsum deprimens, se super illũ erexit. Sextò, quòd suam voluntatem statuens, Dei creatoris voluntatem reiecit. Septimò, quòd creatoris sui imaginem nobilissimam, & pulcherrimam, tam fœdis, & nequissimis maculis denigrauit. Octauò, quòd infinitam offensam, & ingratitude infinitè contempto Deo incurrere nõ pertimuit. Quia igitur cõtra Deũ tãta mala commisit, idcirco infinita tormẽta promeruit, & totiens hæc ipsa tormẽta cumulauit, & auxit, quotiẽs auxit offensam, atq; iniuriam. Si enim qui criminis læsæ maiestatis reus est capite truncatur, quæ supplicia, quæ tormenta animæ debentur, quæ summã maiestatem, & immensam Dei potentiã contẽpsit, & repulit?

Meruit

Meruit igitur iram Dei, vindictamq; perpetuam. Deus igitur cum sit omnipotens poterit, & cum sit sapiens sciet, & cum sit iustus volet, animæ contemptrici & inimicæ suæ pœnam pro reatu infligere sempiternam.

D O M. Hinc clarè patet, quòd præter tristitiam perpetuam, quam sibi fecit, suã amando voluntatè, habet etiã aliam tristitiæ miseriam, per iustitiã Dei sibi inflictam, quam promeruit Deum contènendo, & rebellando. Sed dic mihi obsecro, qualè pro contemptu suo Deus pœnã animæ peccatrici irrogabit? R A E. Pœnam inferni, pœnã ignis perpetui. Quia enim omniũ rerum creatorem contèpsit, idèò sub omni creatura projicietur in locum infimum, & à cœlo remotissimum, in medio terræ, in loco tenebroso, horrido, profundo, infernali, & acerbissimo. Illuc in suum contemptum omnium rerum corporalium fæces descendunt, in quibus ipsa immergetur, & ab ipsis vilissimis fæcibus pascetur. Et quia iustum est, quòd omnis delectatio per tristitiam contrariam puniatur. Et quia inter omnes creaturas ignis est maximè afflictivus, idèò ipsa maligna delectatio corporalibus flammis, quæ semper ardeant, & in æternum non possint nec extinguì, nec minui, semper torquebitur. Huic igni ardentissimo anima inseparabili vnione

bili vnione colligabitur, qui eam semper
 adurat, nec consumat aliquando. D O M.
 Quomodo potest anima, cum sit spiritua-
 lis naturæ, ab igne corporeo tormentari?
 quomodo potest agere, id quod corporeum
 est in animam spirituale? R A E. Non ne aque
 baptismatis operantur in anima, agente in-
 uisibili verbo, dum corpus tingunt, & cor
 abluunt? Quod si alium liquorem, puta vi-
 num, aut oleum adhibueris, nihil tale con-
 tinget. Sicut igitur aqua mediante verbo
 animam purificat: ita operante Deo ignis ge-
 hennæ animam cruciat, & contristat. Et meri-
 to id quidem: nam sicut ipsa, cum sit spiritua-
 lis naturæ, potuit, & voluit in rebus corpo-
 ralibus delectari: ita etiam poterit, licet
 nolit, ab ipsis per iustitiam puniri, atque affli-
 gi. D O. Capió quod tu dicis. R A E. Habes
 ergo quomodo animam impiam Deus crea-
 tor persequitur. Audi nunc secundò, quomo-
 dò eam persequuntur & creaturæ. Quia
 enim amando suam voluntatem, & suam
 laudem Deum opificem nequiter contempsit,
 idè etiam contempsit omnes creaturas, &
 se illis inimicam constituit, & maximam illis
 iniuriam intulit, quod eas supra creatorem
 amauerit, & ipsis in despectum Dei turpi-
 ter abusa sit. Idcirco armabitur omnis crea-
 tura ad vlciscendum, & pugnabit pro Deo,
 orbis

orbis terrarum cōtra animā' insensatam. A
 nulla ergo creatura aliquid recipiet aut so-
 lacij, aut auxiliij : sed sicut antè in omnibus
 est delectata, ita in omnibus sit afflicta,
 imò etiam maximè à semetipsa. Erit enim
 sibi amara, molesta, odiosa, quæ prius tan-
 tum se amauerat, tantum extulerat. D O M.
 O' omnium miseriam: cui & creator, &
 creatura omnis, & ipsa sibi ipsi molestiam in-
 ferent, mœstitudinem, & angorem. Sed nun-
 quid & suum corpus ipsa recipiet ad tormen-
 tum? R A E. Imò verò recipiet, & ad ma-
 ximum tormētum, & hoc est tertium quod
 animam persequetur. Nolet enim corpus,
 in quo se semper nouit arsuram, recipere:
 sed quia hīc egit contra voluntatē sui con-
 ditoris, idè illic & conditor ager penitus
 contra voluntatē suæ contemptricis, & re-
 stituet ei suum corpus, in quo, & cum quo
 Deū despexit, & sibi ipsi cōplacuit. Sed qua-
 le putas corpus recipiet. Certè omnino ta-
 le, quale ipsa maximè nolit. Accipiet ergo
 corpus caducū, fragile, passibile: sed vt con-
 tristeretur magis, idè erit immortale. Erit
 quoq; obscurū, obscœnum, tenebrosū, tar-
 dum, graue, spissum, horridum, deformissi-
 mum. Si summam eorum quæ in hac di-
 sputatiōe disserui meminisse volueris, faci-
 le ex istis duobus Amoribus. duas inuenies
 esse

esse ciuitates, quæ vtrique Amori respon-
deant, & vtriq; conueniant amatori. D O.
Has quidem ciuitates licet aliquantulum
viderim, cupio tamen eas mihi apertius o-
stendi. R A E. Duo primi Amores, Amor
scilicet Dei, & Amor sui, cum sint inter se
plurimum contrarij, duas inter se contrarias
gêtes instituunt: quæ quia capitales ad inui-
cem sunt inimici, ideò necesse est duas esse
contrarias ciuitates longissimè à se distan-
tes, quæ in æternum has gentes abinuicem
separent, & secludât. Omnes enim homines
qui seipsos amant, (qui a vniuersæ nature sunt)
in vnam harum claudêtur ciuitatum: qui ve-
rò Deum amant, leuabuntur in alteram. A-
mantes seipsos tanquam Dei hostes remo-
tissimè à Deo proijciêtur: Amatores autem
Dei cum ipso propinquissimè locabuntur.
Illi in infimo præcipitati, in inferno iace-
bunt: isti supra omnes cœlos sublati in altis-
simis conregnabunt. Illi subter omnem crea-
turam proiecti delitescent: isti supra omnem
creaturam erecti alacres subsiliênt. Illi sicut ha-
buerunt amorem strictissimū, ita & arctis-
simum habebunt locum: isti quia habuerūt
amplissimum Amorem, ita & latissima cœ-
lorum regna possidebunt. Illi quia habue-
runt amorem terrestrem, & grauem (nihil
enim est amore proprio ponderosius) ideò
ad ima

ad ima tartara descendunt: isti quia habuerunt amorem Dei, qui leuis est, & facilis, ideò ad altissima loca conscendent, vt sint leuia sursum, & ponderosa deorsum. D. O. Facile nunc has duas ciuitates intueor, quarum vna sit gaudij, altera mœroris: vna dilectionis, altera odij, & rancoris. Vna vitæ perpetuæ, altera mortis sempiternæ. Vna in qua recipiantur amici, altera in qua præcipitentur inimici. Vna bonorum hominum, altera malorum. Vna palatium regnantium, altera carcer præuaricatorum. Vna in qua superfluit bonum omne: altera in qua redundat omne malum.

Sicut homo obligatur ad Amorem, ita etiam ad Odium: & de Odij proprietatibus.

C A P.

X X X.

R A E M V N D V S.

Esset quidem nunc meritò huius Dialogi finis, nisi congruum esset, vt sicut de Amore, ita & de Odio etiam pauca dicamus. Vno enim posito, alterum clarius elucescet. Nam sicut voluntas humana Amorem habet, ita habet & Odium. Amor tamen primum obtinet locum, Odium verò secundum. Quòd si volueris huius Odij virtutes, & proprietates agnoscere, ex amoris proprietatibus;

proprietatibus eas facile deprehendes. Quarum prima est, Sicut homo obligatur ad amandum Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute studiosè, fortiter, indefinenter: ita homo obligatur de iure naturæ ad odiendum quicquid est contra diuinum honorem, ex toto corde, mente, & virtute. Secunda conditio: Sicut homo tenetur amare omnem creaturam, in quantum Dei factura est, ita nullam potest odisse: sed sicut primò amat omnium rerum factorem, ita secundò omnes debet amare facturas. Tertia proprietas: Sicut homo tenetur primò amare Deum, ita debet primò odisse quicquid est contra Deum: debet ergo odisse principaliter propriam voluntatem, proprium amorem, honorem, gloriam, laudem, & voluptatem. Quarta conditio: Sicut homo tenetur primò amare Deum, & omnia quæ Dei sunt, ita tenetur abominari propriam voluntatem, & omnia quæ eam propinquius comitantur, auaritiam, inuidiam, iram, accidiam, luxuriam, ex quibus omne malorum germen emergit. Nam sicut ex vno Amore multi Amores, ita ex vno Odio multa odia generantur. Quinta: Sicut ex propria voluntate nascitur Dei contemptus, Dei offensa, Dei grauis iniuria, ideò tenetur odisse tota virtute Dei offensam,

offensam,

offensam, & Dei iniuriam. Sexta: Sicut homo obligatur immediatè post Deum amare suam imaginem viuam, ita & debet odif se omne id quod potest hanc imaginem de formare, denigrare, destruere, qualia sunt vitia, peccata, delicta. Ex isto sequitur, quòd sicut homo tenetur diligere omnem alium hominem sicut seipsum, ita omne malum alterius & incommodum debet execrari sicut suum. Septima est, quòd sicut Amor vnit amantem cum amato, ita Odium diuidit odientem à re quam habet odio. Et sicut omnis vnitio, vel coniunctio fit per Amorem, ita per Odium fit omnis separatio, atque diuisio. Octaua: Sicut Amor induit amantem re amata, & in se transformatur: ita Odium expoliat voluntatem à forma rei exosæ, & longius à se proiectat. Nona: Sicut Amor non potest cogi, nec violentari, nec restringi, sed pergit liberè quocunque pergit, ita & Odium cogi non potest, nec coartari. Decima: Sicut tantum se extendit Amor, quantum & res primò amata, ita etiam tantum se Odium extendit, quantum se extēdit res principaliter exosa.

D O M. Notatu dignissimæ hæ sunt

Odij proprietates, & intimis visceribus collocandæ.

Duo esse prima Odiā, sicut duo primi Amores: & de Odiorum fructibus.

C A P.

X X X I.

R A E M V N D V S.

NVnc de duobus Odijs & Odiorum fructibus pauca dicamus. Sicut sunt duo primi Amores, Amor scilicet Dei, & Amor sui: ita duo sunt Odiā prima, Odium Dei, & Odium sui. Et sicut duo isti Amores sunt inter se contrarij, & capitales inimici, ita hæc duo Odiā maximè contrariantur. Sed amor Dei, & Odium sui optimè conueniunt, & fiunt homini in salutem: ita & Amor sui, & Odium Dei inuicem copulantur, & fiunt homini in perditionem. Et idè qui recedit ab Amore sui, necesse est vt pergat in Amorem Dei: & qui recedit ab Amore Dei, pergit periturus in Amorem sui. Similiter qui recedit ab Odio sui, vadit miser in Odium Dei: & qui recedit ab Odio Dei, pergit feliciter ad Odium sui. Sed in isto progressu hanc intellige differentiam, quam etiam in aqua reperies. Aqua per se currit ad frigiditatem, sed violenter inducitur ad calorem. Ita voluntas humana per se vadit ad Amorem sui, & illic sine adminiculo commoratur: sed ad Amorem Dei currere non potest, nec illic persistere, nisi eius adiutorio pertrahatur.

D O M I.

DOMINI. Hoc postremum humilitatem redolet, & instruit ad timorem. Qui enim Dei adiutorio destituitur in suis ipsius Amorem relapsus, ad Dei gratiam nec venire poterit: nec etiam si venerit, permanere. Sed nunc de Odiorum fructibus, quod pollicitus es, exequere. R A E M V N. Odio Odiorum fructus, ex amorum fructibus quos supra longo sermone differui, poteris intueri. Nam sicut Amor Dei est optimus, ordinatus, iustus, sanctus, & sic de cæteris: ita Odium Dei è diuerso est pessimum, inordinatum, iniustum, impium, & sic de alijs conditionibus appositis. Et sicut Odium propriæ voluntatis est bonum, sanctum, meritorium, ita Amor sui malus est, sacrilegus, & perditissimus. Quia igitur ex bono Amore oritur Odium bonum, & ex malo malum: ideò congruenter dicimus, illos fructus nasci ex bono Odio, qui nascuntur ex Amore bono: & illos ex malo Odio generari, qui generantur ex Amore peruerso. Certè nunc audisti, quæ te de Amore deque Odio scire oporteat: puto non ingrati me tibi hodie disputationem tenuisse. DOMINICVS. Imò verò gratissimam: nec potest quicquam sanctius, salubrius ve dici, quàm quod te hodie dixisse gratulor. R A E M. Non minus libenter

auditurus es , nec minus vtiliter , quæ post
meridiem sumpto prædio loquuturus sum.
Verùm quia ad cibum nos nunc & fames
ipsa, & cocus inuitat, paululùm ab studio
animum reuocemus. D O. Licet opti-
mo me nunc cibo, qui mentem nu-
trit, saginaueris, nec magnopere
carnalis me mensa dele-
ctet: libens tamen te-
cum ad prandium
comitabor.

*

Q V A R T V S
D I A L O -
C V S.

*Quomodo debeamus Deum time-
re, adorare, laudare, honorare.*

*Alia quedam debita, vltra Amorem, qua
homo tenetur reddere creatori suo.*

C A P. X X X I I.

R A E M V N D V S.

ESVPTIS iã à men-
sa paululùm viribus, di-
gnissimum duxi tibi nunc
demonstrare alia quæ-
dam debita, præter debi-
tum amoris, quæ meritò

obligatur homo suo reddere creatori. Tu
quælo diligenter ausculta. DOM. Non
necesse habes addere calcar equo sponte
currenti: Tu tantùm ne fagitêris rogo.
RAEM. Cùm igitur homo sit dignissi-
mum opus maximi creatoris sui, ideò quic-
quid ab illo in se accepit, quicquid etiam
potest, totùm obligatur restituere, & refunde-
re in obsequium artificis sui. Opus enim seu
factura intellectualis, qualis est homo ex
parte animæ tenetur non solùm Amare fa-
ctorem suum: sed etiam Timere, laudare,
k 3 honorare,

honorare, glorificare, adorare, supplicare, orare, deprecari, credere, confidere, magnificare, benedicere, & pro acceptis beneficijs gratias agere, gaudere, & exultare. Quid enim debet creatura aliud Amare, quàm dominū creatorem suum? Quem alium debet ipsa factura vel Timere, vel laudare, vel magnificare, vel supplicare, vel adorare, vel deprecari, quàm ipsum optimū, & vnicum factore suum, à quo accepit imaginē Dei vivā, intelligentē, amantē, memorantē? A quo est homo supra cæteras res nobilius conditus, ferventius amatus, omnibus præpositus ad suā amicitia vocitatus, & cum illo in æternum regnaturus. D O. Reuera is tantus opifex, tam munificus, tam summè benignus meritò est ab homine diligendus, metuendus, honorandus, & pro immētis acceptis beneficijs iugiter collaudandus. R A E. Hinc iā pulchrè ex his proprietatibus, quas in se homo accepit, potest agnoscere, quas suus conditor in se habeat proprietates, & quid illi iugiter teneatur offerre. Nihil medium inter Deum & hominem, ideò inter eos est proportionalis correspondentia: & idcirco ex cōditionibus quas in se habet homo, inquantū homo, potest arguere conditiones quas in se retinet Deus. Sequitur ergo, quod sicut homo potest amare, cognoscere, timere,

timere, deprecari: ita Deus est amandus, cognoscendus, timendus, deprecandus. Homo potest laudare, benedicere, admirari, & gratias pro beneficijs agere: ergo Deus est laudandus, benedicendus, admirandus, & regrandus. Homo potest credere, sperare, confidere: ergo Deo est credendum, in ipso sperandum, & confidendum. Homo semper querit veritatem, diligit bonitatem, amplectitur fidelitatem: ergo Deus est verax, & bonus, & fidelis. Homo potest in immensum concupiscere: ideo Deus potest in infinitum concupita tribuere. Homo potest benefacere, & beneficia multa mereri: ergo Deus potest ipsum remunerare, & beneficia copiosa largiri. Homo potest peccare, potest cadere, potest reus existere: ergo Deus potest peccantem punire, lapsum erigere, reum iuste torquere. Homo potest post reatum veniam petere, ideo Deus potest ut misericors veniam donare. *D O M.* Verba tua lucent & ardent. Lucent, ut Deum videam: ardent, ut Deum diligam.

At que ex hoc tuo principio
magna conijcio
te dictu.

rum.

k 4

Vnum

*Vnumquodq; debitum habet per se propriam
rationē specialem, quare debeat Deo dari.*

C A P.

X X X I I I.

R A E M V N D V S.

Licet ratione obligationis Amoris ho-
mo teneatur etiā Deum Timere, hono-
rare, laudare, &c. tamen vnumquodq; isto-
rum debetur Deo propria & speciali ratio-
ne. Alia est enim ratio quare debet Amari,
alia quare Timeri, & alia quare Honorari.
Ideò enim Deus debet principaliter Ama-
ri, quia ipse est summè & singulariter bo-
nus, dulcis, suavis, munificus, liberalis, pius,
atq; præstabilis. Debet etiā in infinitū Ama-
ri, quia in infinitū bonus est, & solus, & sem-
per bonus. Secundò, Deus debet Timeri,
quia Deus est dominus omnipotens, ma-
gnus, fortis, terribilis, qui potestatem habet
corpus & animā perdere in gehennā ignis.
Et quia ipse est infinitus, & primus, & so-
lus, & verus dominus, ideò est in infinitum,
& principaliter, & solus, & veraciter me-
ruendus. Tertiò, Deus est Honorandus, eò
quòd est summum omniū rerum principiū.
Et quia Deus est primum, & inmensum, &
solum, & verū principiū, ideò est primò, &
solus, & vero corde honorandus. Quartò
Deus est Laudandus, & Glorificandus, qui
est omnium rerum conditor admirabilis.

Et quia

Et quia ipse summus est, & optimus, & sapientissimus, & primus, & solus artifex, ideò summè, & sapienter, & singulariter laudandus est, & glorificandus, & admirandus. Quintò, Deus etiam Credendus est, quia verax est. Et quia ipse est summa, & infinita, & prima veritas, ideò summa, & maxima ei debet credulitas adhiberi. Sextò, in Deo quoque Sperandum est, quia potest, & nouit, & cupit iuuare, liberare, redimere, consolari, saluare. Et quia solus, & summè, & semper omnia potest, ideò summè, & singulariter, & semper in ipso sperandum est, & confidendum. Possem per singula discurre, sed puto competenter hæc pauca sufficere. D O M. Saluberrima sunt verba quæ loqueris, & quæ maximè cōdecet hominem, qui summi conditoris plasma nobilissimū est, agnoscere. Huic enim soli competit dominum Deum suum amare, timere, honorare, reuereri, à quo & ipse prius amatus, sublimatus, ditatus, & mille beneficijs nobilitatus est.

De duplici Timore, & eorum conditionibus & fructibus.

C A P. X X X I I I I.

R A E M V N D V S.

NVnc superest vt in speciali de Timore, deq; Honore aliqua differamus. Et
k 5 primò

primò de Timore. Cū enim Amor sit prin-
 cipale debitum ad quod obligatur homo,
 ideò ad ipsum sequuntur omnia alia debi-
 ta, nec quicquam potest donum vel debitū
 appellari, nisi ratione Amoris. Et ideò si nō
 amaueris Deum, dignè timere, nec honora-
 re poteris. Nam sine Amore Timor acer-
 bus est, & pœnam habet, & honor adulationem
 redolet, non venerationem. Nota er-
 go differentiam Amoris & Timoris. Amor
 enim donū liberale est, & cū summa exul-
 tatione Deo tribuitur: sed Timor si solus
 fuerit, cū fatigatione Deo donatur, & sine
 fructu. Si verò iungatur Amori, tunc spon-
 taneus fit, & à seruitute manumissus, & om-
 nem mœrorem conuertit in Gaudium.
 Alia differentia Timoris & Amoris est. Nā
 Amor Dei multiplicatur in infinitum, sed
 Timor Dei non se extendit, nisi ad vnum
 solum. Qui enim vnum Deum creatorem
 diligit, multa per illum & propter illum di-
 ligit: sed qui Deū solūmetuit, nihil præ-
 ter illum vel cum illo metuit. Et sic Amor
 se extendit ad omnia ad quæ res amata: sed
 Timor non ita. Optima tamen est mistura
 Amoris cum Timore: quia Timor vnit &
 complicat Amorem fortius cum amantissi-
 mo conditore. Ideoq; Timor & Amor sunt
 quasi duæ catenæ quæ colligant ipsam ho-
 minis

minis voluntatem cum Deo, & sese mutuò
 fortificant. D O M. Intus sapio quod dicis.
 Ex quo enim creatura rationalis facta est
 de nihilo, & Deus conditor infinitæ est ma-
 iestatis, ideò debet creatura cum timore
 diligere, & amando timere, vt fiat sermo
 qui scriptus est, Exultate domino cum tre-
 more. R A E M. Optimè sapis: at nunc Ti-
 morem ipsum diuidamus. Sicut est Amor
 Dei & Amor sui: ita est & Timor qui ori-
 tur ex amore Dei, & Timor qui nascitur
 de amore sui. Horum Timorum ista est dif-
 ferentia Nā primus Timor sanctus est, iu-
 stus, bonus, & secundum naturam ordina-
 tus, habetq; omnes cōditiones amoris Dei. Timoris
duplicis
differen-
tiæ.
 Sed Timor secundus malus est, impius, iniu-
 stus, inordinatus, qualis est suus amor, de
 quo nascitur. Secunda differentia est, quia
 Timor Dei non multiplicatur, sed semper
 vnus & solus est. Qui enim Deum timet,
 nihil aliud timet, sed Timor sui multipli-
 catur in infinitum, & multò amplius, quàm
 suus amor: quia ex vno amore malo, nascū-
 tur infiniti timores. At quoniã Timor pœ-
 nam habet, ideò quilibet horū pœnã con-
 fert, tristitiam, & miseriã. D O. Hinc planè
 intelligo, quãta sit Amoris propriij virulen-
 ta nequitia, quātūq; noceat se habentē, qui
 tot timores pessimos de se producit. R A E.
Rectè

Rectè tu intelligis. Nam qui primò amat seipsum, timet se perdere, timet destrui & corrumpi: ideò omnia illa timet, quæ se perdere possunt, & corrumpere. Ideòq; timet mortem, pestẽ, ægrotationem. Timet terrã, aquam, aërem, ignem. Timet famẽ, sitim, & cuncta quæ illi possunt præripere vitam. Præterea quia amat suũ honorẽ, suã laudẽ, suã voluptatẽ: ideò timet perdere famam, gloriã, excellentiã. Timet ignominiã, diffamiam, probra, vituperia. Timet quoq; tormenta, frigora, calores, paupertates, penurias, angustias. Et quia omnia diligit propter se, ideò timet perdere amicos, filios, vxorem, domos, agros, pecunias, mancipia, animalia. **D O M I N.** Nunquàm tanta timeret, nisi vnum aliquid nimis nequiter amaret, quod caducum est, & fragile, & miserum: quodq; labi potest, destrui, & auferri. **R A E M.** Hinc igitur tertiã nũc considera horũ Timorũ differentiã. Nã Timor de amore Dei solidus est, vegetus, robustus, quia suus Amor hoc diligit, quod minui non potest, neq; corrumpi, sed timor de amore sui fragilis est, caducus, & instabilis: quia res omnes quas suus amor amplectitur, concidere possunt, atq; perire. Quarta differẽtia: quia Timor Dei fecit eũ, q se posidet, (quia solũ Deũ metuit) & sui ipsius, & omnium

omniū sub se rerū dominū:& omnia illum
 timent,& subiecta sunt pedibus eius cœlū,
 terra, maria, & quæ in eis sunt omnia. Sed
 Timor de amore sui reddit eum qui se pos-
 fidet omniū rerū seruum,miserabilem,tre-
 pidū, fluctuagū,mutabundū.Hinc sequitur
 quinta differetia, quòd Timor bonus est se-
 cundū naturā hominis inquantū homo est,
 & est secundū Deū, & secundū ordinē vni-
 uersi.Sed Timor malus est cōtra Deum, &
 cōtra naturā hominis,qui est à Deo omniū
 rerum dominus constitutus:& cōtra natu-
 ram vniuersi, quod debet seruire homini,
 non dominari. D O M. Cuncta quæ dicis ve-
 rissima sunt,& vehementer hominem per-
 mouent fugere timorem hunc pessimū: &
 solum Deum timendo diligere, & diligen-
 do timere. R A E M. Ex his differētis vtri-
 usque timoris satis amborum proprietates
 possunt intelligi, nec opus est apertius ex-
 plicare.Porrò si volueris horū timorū fru-
 ctus agnoscere, vide suprā qui sunt fructus
 Amoris Dei,& qui fructus Amoris proprii:
 & sicut illic agnoueris,ita & istos agnosce.
 Hoc etiā scito,quòd sicut his duobus Amo-
 ribus duo opponuntur Odia, sicut antè di-
 ximus:ita istis duobus Timoribus,duo ob-
 iiciuntur Contemptus: & quicquid illic de
 Odijs diximus,& hoc & de Contemptibus
 debere

debere dici intellige. Ad alia festinans
superfluis inhærerere non debeo. DOM Te
supporto libenter : nam satis recentè me-
mini, quid de duobus Odijs suprà differue-
ris, perge continuus.

*De honore: & quòd omnia Deus fecit pro-
pter suum honorem, & homi-
nis vtilitatem.*

C A P.

X X X V.

R A E M V N D V S.

Sicut homo debet domino Deo Timorē,
Sita & honorē. Sed antequàm de obliga-
tione Honoris aliquid loquamur, primò de
ipso Dei Honore pauca dicenda sunt: vt dū
cognoueris Honoris, & reuentiæ proprie-
tates, agnoscas & Honoris obligatiōes. Hu-
ius igitur narrationis hoc sit initiū. Omne
quod dominus Deus operatus est in rerum
creatione, totū propter suum Honorem id
operatus est, vel ppter hominis Vtilitatē.
Deus enim cū sit omnium bonorū, & pul-
chrorum ditissimus possessor, & copiosissi-
mè plenus seipso, ideò intra se crescere non
potest. Non ergo accipit à rebus aliquā Vti-
litem, sed solum extrinsecum Honorem.
Homo verò cū sit creatura de nihilo facta,
semper

semper indigens, & de se ad nihilum vergens, idcirco crescere potest interius in bonitate, in veritate, in omni perfectione: & ideò ei debetur Vtilitas seu cōmodum: sed honor nequaquam. Deus igitur qui omnia operatur principaliter propter seipsum, & quia intus crescere non potest, ideò omnia operatur extra se propter suum honorem. Et cum sit summè bonus, ideò omnia operatur propter creaturarū Vtilitatē. Verùm quia inter creaturas quatuor graduum homo est magis ab illo dilectus, & nobilitatus, estq; illi imagine & similitudine longè propinquior: idcirco omnia operatur Deus ad suum extrinsecus Honorem, & hominis intrinsecus Vtilitatem. Hoc scire te conuenit, quòd quantò Deus est in infinitum omni creatura sublimior, ita in infinitum distant honor Dei, & Vtilitas creaturæ.

D O M I. Hinc palàm intelligo, quòd licet Deus omnia operetur propter suū Honorē, & creaturæ Commoditatem, multò tamen principalius suum intēdit Honorē, quàm Vtilitatem creaturæ. Verùm quia Vtilitas semper colligata est cū Honore, ideò quantò amplius suum respicit Honorē, tantò & amplius creaturæ considerat Vtilitatem. Et sicut nihil potest facere Deus cōtra suū Honorē, ita nec contra creaturæ commoditatem.

ditatem. Hanc autem Commoditatem maximè participat homo propter quem omnes creaturarum Vtilitates à bono Deo conditæ sunt, & institutæ. R A E M. Sanè intelligis. At nunc ego non indignum iudico, ponere aliquas considerationes, quæ oriuntur ex hoc, quòd Deus omnia operatur ad suum Honorem. Hæ considerationes pulchræ sunt, & notatu dignissimæ. Prima est, nam quoniam Deus omnia ad suum operatur Honorem, & cum ipse sit summa potestas, sapientia, bonitas: hinc sequitur, quòd omnia operatur secundum Honorè suæ summæ potentia, bonitatis, & sapiëntiæ. Quicumque igitur non aspicit ex rerum creatione Dei Honorem, & gloriã, vero lumine cæcatus est, nec potest quicquam de Dei operibus intelligere. Secunda consideratio oritur ex prima. Nam ex quo Deus omnia operatur ad Honorem suæ bonitatis, ideò semper vtilitas includitur in Honore, & per consequens omnia operatur ad hominis Vtilitatem. Tertia cõsideratio: nam quoniã Deus omnia operatur ad Honorè suæ potestatis, ideò opera sua in summa virtute, & summa potentia operatus est. Et quia omnia operatur ad Honorem suæ sapientia, ideò opera sua summè sapienter ordinatissimè, proportionabilissimè, &

congruen

congruentissimè operatus est. Quia verò ad Honorem suæ bonitatis operatur, idèd omnia optimè, liberalissimè, beneuolētissimè, & vtilissimè operatus est. D O. Hinc sequitur, quòd in diuinis operibus nihil potest esse improportionatum, incongruum, inutile, infirmum, superfluum, diminutum, inordinatum. R A E M. Rectè tu quidem.

Quarta cōsideratio est, quòd quia dominus Deus operatur omnia ad suum Honorè & gloriam, hinc sequitur, quòd quātò Honor maior, & gloriosior fuerit, tātò magis Deo competit: & quātò opera eius sunt magis ardua, sublimia, mirabilia, subtilia, difficilia, tantò magis pertinent ad Honorè suę potentiaę, sapientiaę, & prouidentiaę: Et quātò fuerint magis vtilia, communia, suauia, dulcia, iucunda, doctrinalia, tantò pertinēt magis ad Dei dulcissimam bonitatem. Idcirco competit Deo, vt suus Honor seruetur, tam potenter operari omnia, vt non possit potentius cogitari: tam sapienter, tamq; vtiliter, vt non possit æstimari sapientius quicquàm, vel vtilius. D O M. Ex isto liquidè patet, quòd omnia Dei creatoris opera sunt, tam alta, nobile, incōprehensibilia, subtilia, & perfectà, vt nequeat æstimari meliora. Et licet vnum opus sit altero perfectius, vnumquodque tamen est in suo

I genere

genere p̄fectissimū, summè sublime, & im-
 penetrabile. Sed sequere quò cœpisti. R. A. E.
 Quinta cōsideratio est. Ex quo enim Deus
 omnia ad suum maximum operatur Hono-
 ré, inde sequitur, quòd quicquid magis per-
 tinet ad Dei Honorem, illud sine periculo
 homo afferere potest, & confiteri. Et ideò
 magis oportet afferere mundū à Deo pro-
 ductum esse de nihilo, quàm ex aliquo : &
 de nouo inchoasse, quàm ab æterno fuisse.
 Hæc enim magis redolent Dei potestatem,
 & bonitatem. Sexta, quòd ex quo Deus om-
 nia creat ad suum Honorem, ita etiam om-
 nia complet, & consummat : & ideò omnia
 Dei opera finientur, & terminabuntur in
 summo Honore suæ maiestatis, & boni-
 tatis. Verùm quia non esset summus Ho-
 nor eius, nisi etiam duraret in æternum : &
 ideò vt honor eius perpetuò perseueret, ne-
 cesse est, vt eius opera permaneant in æter-
 num. Septima consideratio est, Nam ex quo
 Dei Honor est perpetuus, ideò requirit
 perpetuum honorantem. Et quia sola crea-
 tura rationalis nouit, & potest Deū hono-
 rare, & laudare, ideò oportet eā perpetuò
 permanere, vt Deum in æternum glorificet,
 & honoret. D. O. Præclara sunt omnia, &
 exultatione plena, quæ de Dei Honore
 prosequeris. Verū hoc postremū est exultā-
 tius

tius audiendum, vbi se homo ad hoc conditum, & mansurum agnoscit, vt suum maximum, & optimum creatorē magnificet, laudet, honoret in æternū. R. A. E. Octaua cōditio, quòd quia Deus omnia creauit ad suū Honorē, & hominis Vtilitatē, ideò De⁹ vult crescere exterius, & vult vt homo crescat interius. Tunc enim Deus extra se crescit, quando sua notitia, sua gloria, sua fama in homine crescit. Et quātò illa notitia per plures homines multiplicatur, tantò magis Deus multiplicatur. Et quasi totiens Deus de nouo nascitur, quotiēs sua notitia in homine generatur. At quādo Deus exterius crescit in notitia hominum, tunc certè hominēs interius de Deo crescūt, est que vnū idēq; incrementū quo De⁹ crescit exterius, & homines interius. Hoc autē notitiæ incrementū nascitur in homine, per cognitionē creaturariū: quā q̄ ignorauerit, necesse est vt nec De⁹ in illo, nec ipse crescat in Deo. D. O. Sed quæso te, per quē modum Deus crescit in homine, & homo in Deo? R. A. E. Rationalis homo intellectū habet, & voluntatē, & ideò potest Deus crescere in hominis intellectu, & in hoīs volūtate. Tūc Deus crescit in hoīs intellectu, quādo eius notitia, & sapiētia, & prudētia, & industria in hoīe crescit. Tūc verò De⁹ crescit in

voluntate, quando eius amor, timor, spes,
 cōfidentia, laus, & gloria in homine crescit.
 Et quando sic Deus crescit in homine, tunc
 etiam homo crescit in Deo: & quot modis
 Deus crescit exterius in homine, tot mo-
 dis homo interius crescit in Deo. **D O M.**
 Reuera magna vnitas, magna propinqui-
 tas, magna inter Deū, & hominem colliga-
 tio, magna nihilominus Dei ad hominem
 pia dignatio, vt ipse velit exterius crescere
 in homine, & velit ab homine amari, lau-
 dari, honorari, vt tali amore, laude, atq; ho-
 nore homo interius cresceret, & sese perficeret. **R A E.** Nona, & vltima cōsideratio est,
 quòd ex quo Deus vult per sua opera ho-
 norari, ideò omnia opera quę ipse facit, vel
 omnia bona opera, quę fiunt ab omni crea-
 tura, debent referri ad Honorē Dei. Siue er-
 go Deus per se operetur, siue per creaturā
 soli Deo Honor, & gloria. **D O M.** Iustè id
 quidem. Verùm quia opera hominis bona,
 quę ex bona voluntate procedūt, cū sint
 meritoria, nūquid præmio carebūt? Non ne
 ipsis etiam laus debetur, Honor, & gloria?
R A E M. Præmio quidem non carebūt, sed
 vt dixi, soli Deo Honor, & gloria. Nā Ho-
 nor & gloria q̄a extrinseca sunt, illi tribuū-
 tur: & quia Deus intra se omniū bonorum
 plenissimus possessox est, ideò sibi soli ex-
 trinsecus

insecus Honor ascribendus est. Sed quia homo ut creatura, crescere habet, & perfici interius, ideo interna illi utilitas tribuenda est pro bonis suis operibus, non gloria, aut magnificentia. Quando igitur Deus per se immediatè operatur sine creatura, tunc talis operatio solà extrinsecà laudem meretur. Sed quādo Deus operatur per creaturā rationalem, tunc debentur duo præmia: vnū exterius, Deo scilicet Honor: & vnum interius, homini scilicet Utilitas. ¶ O. Ex isto manifestè colligitur, quòd homo qui contempto Deo propriā quærit gloriam, laudem, & honorem, duo maxima mala committit. Facit enim Deo summam iniuriam, & sibi ipsi pessimū detrimentum. Primò facit Deo iniuriam, quia Honor, qui Deo debetur, est præstātior dignior, & melior, quā totum vniuersum: ideo qui furatur Deo suū Honorem, plus illi eripit, quā si raperet totum mundum. Et ista grauis iniuria non potest per omnes creaturas reparari. Secundò facit sibi ipsi maximū detrimentū, quia homo cum sit creatura fragilis, egena, & vacua, egeatq̄, intrinsecus bonitate, & perfectione compleri: Igitur si quærat Honorem, & gloriā exterius, tunc intra se vanitate repletur, & penitus vacua derelinquitur omni bonitate, & veritate. Et ita in tali in-

nissimo homine nulla est soliditas, nulla firmitas, nulla bonitas, nulla demum perfectio. Nihil igitur sibi profuit dum forinsecus creuit, imò obfuit vehementer, quia quātō magis exteriori gloria est dilatatus, tantō est interiori paupertate compressus. Verūm tu vltterius proficiscere.

Deus sicut propter suum Honorem, ita & propter suum Nomen omnia operatur.

C A P.

X X X V I.

R A E M V N D V S.

QUām sit impium, & peruersum, hominem ambire suam gloriam, & famam, statim dicemus in subditis. Nūc verò pauca de Dei Nōmine, sicut antè de Honore, differamus. Quicquid potest de nouo acquiri, vel est Res, vel Nōmē rei. Sed quia Deus est maximus, cū ens sit infinitū, nō potest sibi nouam rem acquirere, quia plenus est omni bono: ergo quicquid de nouo recipit, sola Fama, & solū Nōmē est. Tunc igitur Deus extra se de nouo crescit, & maior quodammodò efficitur, quando sua Fama, & suum Nomen per corda hominum dilatatur. Nomen autem Deus acquirit ex operibus quæ forinsecus vidētur. Quæ quidem opera quia potenter, & sapienter, & dulciter facta sunt, idē à cognoscentibus ea

bus ea Deus acquirit nomen, quod omnipotens, & sapiens, & clemens appellatur. Acquirendo igitur nouum Nomen, acquirit etiam nouam Famam, nouum honorē, nouam gloriā. Et sic Deus qui in sua essentia crescere non potest, crescit in Nomine, in laude, in honore: & hoc in hominū cordibus, qui Dei opera comprehendunt. Ex quibus clarissimè vides, quòd Deus solus Nomen habere meretur gloriosum, honorificum famosum, formidatum, magnificū, & per omnia secula benedictum. **D O M.** Hinc veraciter datur intelligi, Deum omnia operari propter suum Nomen: vt illud videlicet impleatur omni vero Honore, vera laude, fama, gloria, & magnificentia. Quando igitur omnia Deus operatur propter suum Nomen, omnia etiam operatur propter suum Honorem. **R A E M V N.** Meritò id sequitur: quia vnum, & idem est, operari propter suum Nomen, & propter suum Honorem. Nolo tamē te ignorare, quòd sicut operatur omnia propter suum Nomen Deus, ita etiam operatur omnia propter hominis Utilitatē. Et quāto Nomen Dei nobilius est, & præstantius, quàm omnes creaturæ, tantò Nomen Dei plus valet homini, & est illi fructuosius, quàm omnes creaturæ. Ideò

enim creaturæ institutæ sunt , vt Dei Nomen homini innotescat: quod dum fuerit in corde hominis receptum, generat in eo omnem Vtilitatē. Quæ Vtilitas tunc maximè perficitur, cum homo cœperit amare, time-
re, honorare, reuereri, & magnificare Deum suum. Vt igitur Nomen Dei veram operetur hominis Vtilitatē, necesse est, vt Deus operetur opera amoris, opera timoris, opera fidelitatis, confidētiæ, honoris, laudis, & gloriæ. Operatur igitur Deus opera omnipotētiæ, & vocitatur omnipotens. Operatur opera magni timoris, & reuerētiæ, & ab omnibus pertimescitur. Operatur opera maiestatis, & gloriæ, & Dominus appellatur. Operatur opera summæ iustitiæ, & vt iustus iudex formidatus habetur. Operatur opera summæ dulcedinis, & bonitatis, & vt dulcissimus, & optimus adamat. Operatur opera maximæ sapiētiæ, & vt sic sapiētissimus nūcupatur. Et vt summatim omnia concludā, idcirco omnia quæ Deus operatur ad hunc finem referuntur, vt nominetur omnipotens, sapiēs, iustus, benignus, bonus, fidelis, pius, sanctus, amicus, adiutor, saluator, protector: vt hoc modo generetur in hominibus vera notitia, & fama Dei: & per consequēs vera vtilitas, vera perfectio, & perfecta omnium bonorum consummatio.

tio. D O. Ex hoc ipso quod loqueris, multū
 nos imbuis in cognitionem Nominis Dei,
 quod ex multis, operibus relictum vnū
 & maximum efficitur, gloriosum, laudabi-
 le, magnificū, & per omnium corda magni-
 ficandum. Licet enim ab æterno Deus sit
 omnipotens, sapiēs, iustus, & bonus: nō ta-
 men hoc esset manifestum nobis: nisi eas
 res fuisset operatus exterius, quibus tale
 Nomen, & talem Famam in nostris cordi-
 bus condidisset. Habitaculū igitur nomi-
 nis Dei corda sunt hominū. Et quantò Dei
 notitiā ex operibus per corda hominū mul-
 tiplicatur, tantò, & multiplicatur Nomen
 Dei. R A E M. Bene, atq; optimè Dei No-
 men intelligis. Vnū tamen scire te conue-
 nit, quòd diuersimodè, & per multos gra-
 dus Dei Nomē in homine generatur: ope-
 ra enim Dei quadruplici gradu distinguū-
 tur, vt suprā paruit in scala quadruplicis
 creaturæ. Cognoscit enim homo Nomen
 Dei per operā quæ habēt Esse tantū, sed
 magis per ea quæ habent Esse, & Viuere,
 multo tamen amplius per ea, quæ habent
 Esse, Viuere, & Sentire, & intelligere. No-
 men ergo Dei maximè innotescit hominī
 per ipsummet hominem. Et hæc est vlti-
 ma, maxima, firmissima, & certissima Dei
 Nominis cognitio. Nullum enim est opus
 Dei

Dei magis propinquum homini , quàm ipse sibi. Igitur dum homo cognoscit seipsum, in quantum Dei opus est, tunc vehementer Dei Nomen agnoscit , & extollit, magnificat, & honorat. Verùm quia diuersimodè Deus circa hominè operatur , ideò ab homine multipliciter nuncupatur. Aliquando homo Deū Pium vocitat, & Misericordem, aliquando Iustum , & Veracem: aliquando Fidum, Propitium , Protectorè, iuxta id quod sentit circa se Deū operari.

D O M. Multis igitur modis potest Dei Nomen homo magnificare, extollere, honorare, & ex consequenti ipsum Deum, qui tam magnifica in omni creatura , & præcipuè in homine, diuersimodè operatur. Nunc superesse arbitror, vt de obligatione honoris differere incipiamus.

De obligatione hominis erga Honorem &

Laudem & Nomen Dei.

C A P. X X X V I I .

R A T I O N E S .

SEquitur enim profectò , quòd quia Deus omnia operatur propter suum Honorem & gloriam, idcirco homo qui nouit & potest Deum honorare: meritò præ cæteris creaturis id facere tenetur. Tenetur enim & obligatur multipliciter. Primò , ex quo solus potest meritorie operari, ideò astringitur

stringitur omnia sua opera operari ad Honorem, & gloriam, & nomen Dei. Secundò obligatur Velle, & operam dare, vt Dei Nomen fiat, crescat, & continuè multiplicetur. Tertiò obligatur, non solùm conari, vt fiat, & perficiatur Honor Dei: sed etiam conari, vt fiat optimo, & perfectissimo modo, quo id ipse operari, & velle potest. Quartò obligatur, non solùm vt ab ipso, sed ab omnibus rebus, præcipuè hominibus Honor & gloria Dei maximè crescat, & compleatur. **D O M.** Certè nisi homo id voluerit, & pro viribus effecerit, non agit vt creatura Dei, nec vt sensatus homo: sed contra ordinationē, & mentē Dei, tanquā perfidus, & amēs, & inimicus. **R A E.** Quintò obligatur ponere seipsum, & dare vitā, corpus, & animā, & quicquid habet, scit, & potest, ad laudē, & Honorē Dei. Verùm quia ad Honorem Dei sequitur Vtilitas hominis, ideò quoties homo quærit Dei Honorem, suam tunc operatur Vtilitatem. Quando ergo homo pro Dei Honore ponit vitam suam, tunc facit sibi ipsi commoditatem maximam, summum lucrum, summum compendium. **D O M.** Nihil igitur perdit, qui pro Dei Honore se suaq; tribuit: quia omnia illi in centuplū restituit Deus. **R A E M.** Ita est planè. Sextò obligatur
 emoi
 homo

homo credere verbis Dei, & honorare quicquid loquitur, aut pollicetur, aut iubet, aut vetat, aut comminatur. Septimò obligatur de Dei operibus omnibus semper in bonitate sentire, & omnia in optimam partem interpretari. Octauò obligatur corde & ore bona de Deo dicere, & magnificè omnia extollere, & lingua palam prædicare quæ suum respiciunt Honorem, suum Nomen, suam gloriam, suam famam. Et quantò magis ad Dei pertinent Honorem, tantò debent amplius prædicari. **D O M.** Verissima sunt, & saluberrima, & necessaria cuncta quæ loqueris. Utinam hæc in cordibus hominum conualescant, ut Deum rerum omnium conditorem corde, ore, & opere semper honorificent, & exaltent. **R A E M.** Vnum semper è duobus necessè est, ut homo faciat. Aut enim suis operibus Deum vel honorat, vel vituperanter contemnit. Ad hoc enim Deus optimus hominem condidit, ut suis operibus se honoraret, & extolleret: quæ si mala, & reprobata fuerint, Deum maximè inhonorant, vituperant, blasphemant. Et quia ex amore honor, timor, laus, spes, confidentia, obedientia, & omne bonorum germen erumpit: sequitur, quòd qui Deum non amat, nec etiam honorat, nec timet, nec laudat, nec illi fidit, nec obedit. Talis igitur homo

homo corde & opere Deum despicit, Deum inhonorat, Deo rebellat. **D O M.** Ex isto licet intueri, quòd quia honor Dei, & Dei contemptus maximè opponuntur, ideò sicut nullum maius bonum potest facere homo, quàm Deum veraciter honorare, ita nullum grauius malum, quàm Deum nequiter in honorando contemnere. **R A E M.** Verum id quidem, Nam qui Deum inhonorat, & Deo, & sibi ipsi, & omni creaturæ maximam iniuriam & contumeliã facit. Contemnit reuera omnes creaturas, id est, non eas honorat, quia Dei sunt, qui rerum despiciunt creatorem. Et sic in Dei contemptu includuntur infinitæ iniuriæ, infinitæ superbix, infinitæ nequitix. Sicut igitur ex vno Honore Dei multiplicantur Honores infiniti, ita ex vno contemptu Dei infiniti contemptus generantur. **D O M.** Væ igitur superbissimo illi, qui Deum contemnens presumpserit inhonorare.

Honor proprius, Dei honori contrarius est, & capitalis inimicus.

C A P. XXXVIII.

R A E M V N D V S.

EX his quæ nunc diximus, aliquantulum lucet, quàm sit verè peruersum, Deum inhonorare atq; contemnere. Graue igitur

igitur peccatum est, quando homo suis operibus Deum inhonorat: sed omnium grauis-
 simum, quando per sua opera se vult ab alijs honorari, laudari, & extolli, propriam
 quæritans famam & gloriam. Nam hoc modo studet, laborat & operatur è directo contra Deum, & contra suam gloriam, & honorem. Et talis operarius subdolos & peruersus, eò quòd agit contra intentionem & ordinationem Dei, efficitur manifestus, & capitalis inimicus illius, suum honorem, & famam, & gloriã illi violenter eripiens, & sibi ipsi fallaciter ascribens. Qui enim suam, non Dei gloriã quærit, seipsum Deum constituit, de se idolum facit, quòd vult ab alijs honorari, & prædicari, & ita per suam arrogantem impiamq; superbiam bellum, rixam, & discordiam grauem in suum suscitatur creatorem. D O. O' bellum inerme, funestum, & inglorium, de quo nullam ipse victoriam reportabit: sed stragem, confusionem, ignominiam. R A E. Nihil verius. Sed vt apertius agnoscas, quàm inexpiabile malum sit, hominem suum quærere honorem, audi paucis quæ dico. D O. Audio. R A E. Homo certè dum omnia agit propter suam famam & gloriam, occupat cor suum principaliter circa proprium honorem, quem cogitat, quem quæritat, quem semper desiderat:

desiderat. Et ita seipsum in suo corde Deum
 statuens, sese honorat, se laudat, se diligit,
 se amplexatur: Qui igitur meritò deberet
 cor suum occupare circa Honorem Dei, &
 Deum in suo corde recipere: è contrario cor
 suum occupat ad laudem propriam, & illic
 seipsum collocat, & ut Deum adorat. **D O.**
O iniuriam maximam. **R A E M.** Est &
 alia iniuria maior. Non enim sufficit ei oc-
 cupare cor suum circa proprium honorem,
 sed vult quòd corda aliorum hominum, qui
 vasa sunt Honoris Dei, occupentur & im-
 pleantur de suo honore, de sua fama & glo-
 ria. Cupit enim hic talis superbissimus, ut
 omnes homines contèpto Deo suum hono-
 rem, suam existimationè, suam laudè amèr,
 prædicent, magnificent. Vult enim semper
 crescere, & multiplicari, & imaginem glo-
 riæ, & sapientiæ, & pulchritudinis suæ (licet
 sit corruptibilis & fictilis) imprimi, & dila-
 tati per corda hominum, ut semper de illo
 cogitent, illum ament, illum loquantur, &
 prædicent. Vult igitur totum mundum,
 quantum ad se attinet, circa suum honorem
 continuè occupari. Itaq; vult Deum expel-
 lere de regno suo, de domo & habitaculo
 suo. **D O.** Hinc meritò efficitur homo Dei
 hostis, Dei maximus inimicus. **R A E M.**
 Præter hæc mala, sunt & alia non minus
 execranda:

execranda. Primū est, Qui quærit proprium
 honorem, totum mundum cupit reducere
 ad seipsum: & sic peruertit ordinem vniuer-
 si, quia creaturas intorquet ad alium finem,
 qua eas ordinauerat Deus. Vult enim ipse,
 vt Deus, à creaturis honorem recipere, & se
 ab omnibus venerari. Et sic homo hu-
 iusmodi est totus peruersus in semetipso,
 Deum, omniaq; conturbans. Secundum ma-
 lum: Quia homo qui quærit proprium ho-
 norem, tacit sibi ipsi maximum damnum, &
 detrimentum, & incommodum. Sicut enim
 dum honoratur Deus, tunc crescit, tunc pro-
 ficat homo: ita dum honorem sibi attribuit,
 in summa egestate remaneat necesse est.
 Tertium: Non qui suum quærit honorem,
 destruit, quantum in se est, Deum factorem
 suum, & ex consequenti elongat se in infi-
 nitum à Deo: tantumq; distat à Deo, quan-
 tum distat sua intentio ab intentione Dei.
 Et quia totum bonum hominis Deus est,
 idē quantum magis longinquat à Deo,
 tantum magis recedit à bono suo. Quar-
 tum: Dum homo elongatur in infinitum à
 bono suo, necesse est vt propinquet maxi-
 mo malo suo, cadatq; in tam profundū ma-
 lum, quantum Deus est altum bonū. Cadit
 ergo in immane præcipitium omnium ca-
 lamitatum, & in abyssum malorum om-
 nium.

nium. Quintum: Homo quærendo suum honorem, facit Deo infinitam iniuriam & offensam, ideò promeretur pœnâ perpetuam & infinitâ. Sextum malum: Homo qui quærit suum honorem, excecatur semetipsum: Honor enim iniustus tenebræ sunt, quæ cordis oculos adeò obnubilant, & obscurant, & ab omni vera luce alienos reddunt, ut homo nec Deum, nec semetipsum, nec totum uniuersum possit agnoscere. Positus enim extra Deum, extra lucem, extra veritatem, nullum bonum, nullum malum potest discernere, nec inter verum & falsum, nec inter dulce & amarum ponere rationem. Septimum: Homo qui quærit suum honorem, totum fundamentum suum collocat in mendacio, in errore, in vanitate, in deceptione, in malo, & in nihilo. Honor enim proprius mendacium, & error, & nihil est. Quærens igitur proprium honorem, seruum se facit vanitatis, mendacij, & nihili: & seipsum, qui inter creaturas omnium est nobilissimus, expedit ad errorem, atque stultitiam, & amentiam. Octauum malum: Cum omnis honor sic extra eum, qui honoratur, hinc sequitur, quòd homo ad suum honorem operans, & illum multiplicare gestiens, ædificat extra se rem vanissimâ, quæ stare non potest: & ita introrsum vacuus remanet, &

omni solido bono priuatus. Nono : Homo suum ambiens honorē, perdit tempus suum, perdit laborem, studium, & conatum suum, teditq; ad impolsibile, quia suus honor nunquam poterit perfici, nunquam impleri. Sed solus Dei honor (cui resistere nemo potest cum sit omnipotēs) hīc perficietur, hīc consummabitur, hīc manu tenebitur in secula seculorum. D O. Hoc postremum maximē deberet hominē auertere ab ambitione proprii honoris, quādo nec illum quantum uolet poterit acquirere, nec utcunq; adeptum poterit retinere. R A E. Decimum & maximum malum est, quōd sicut honor uerus & confusio opponuntur, ita laus & uituperium, gloria & opprobrium. Et sicut honor non potest mutari nisi in confusionem, ita laus & gloria non nisi in uituperium & opprobrium. Et quia nullus honor uerus est, nisi honor Dei, cui etiā & laus uera est, & gloria uera. Idcirco homo qui honorat, laudat, & glorificat Deū, nunquam illū sequetur cōfusio nunquam uituperiū, nunquam opprobrium. Sed si quærat suum honorem, suā laudem, & gloriā, oportet ut perueniat ad æternam confusionem, perpetuum uituperium, & opprobrium sempiternum, quod non delebitur. D O M. Meritō id sequitur: Nam ex quo honor proprius hominis est

peruetus, inordinatus, falsus, tortuosus, caducus, miser, iniustus, mendax, vanus, erroneus: ideo permanere non potest, sed concidet, rabescet, deficiet, & sequetur illum summa ignominia, quando reuelabitur confusio nuditatis eius, & pudenda eius in suam faciem retorquebuntur. Eant nunc proprii honoris quæsitores, & ad breue tempus in suis laudibus exultent, vt perpetua confusione contristantur.

Homo obligatur, ex parte Honoris Dei,

*credere omnibus verbis eius, &
ea honorare.*

C A P.

X X X I X.

R A E M V N D V S.

Quoniam quidem, vt supra declaratum est, quod Deo honor attribui debet in summo gradu: si igitur homo honorat Deum, necesse est vt & verba Dei honoret, & credat cum omni reuerentia Deo loquenti. Quando enim credit homo verbis Dei, tunc reputat eum veracem, iustum, & sanctum, sine fraude, sine mendacio, sine dolo: atque ita honorat Deum, credens sine aliquo testimonio, sine aliqua probatione, simplici verbo Dei: solum quia ipse dicit, vel dicit fecit, qui fallere & mentiri nescit. Alio-

quin nisi credidero cum omni assensu verbis eius, etiam etsi videatur vel obscura, vel extranea, facio Deo maximam iniuriam, vituperium, & contemptum. Debemus igitur primo credere verbis Dei, propter suum maximum honorem: utpote quia ille loquitur, quem nephas est mendacem aut friuolum aestimare. Secundo debemus credere verbis Dei, ratione suae excellentissimae maiestatis & autoritatis. Si loquenti alicui sapienti, aut regi, aut principi fidem habemus: multo magis regi regum, domino dominorum credi debet, & assentiri. Tertio, Ratione suae infinite bonitatis, & purissimae pietatis credi oportet verbis Dei. Nam quod bonus homo loquitur, facile admittitur: multo amplius admitti debet quod loquitur optimus, & sapientissimus Deus. Quarto, Deo credi debet ratione suae infallibilis veritatis: Est enim ipse summa veritas, & summa sapientia, quae falli nequit, atque mentiri. **D O M.** Magnum mihi animum indidisti, credere cum summa reuerentia eloquijs Dei. Sed quaeso te, quem processum habiturus sum in credendis Dei sermonibus? **R A E M.** Illum eundem, quem in creaturis cognoscendis ante habuisti. Videmus ad oculum duo esse quae ab homine extra procedunt, scilicet Opus suum & suum Verbum. Sic similiter duo sunt, quae procedunt

foris

foris à Deo, Opera & Verba. Verùm quia aliud est Opus, & aliud Verbum, ideò alia scientia est de Dei Operibus; & alia de Verbis. Scientia tamen creaturarũ, quæ manifestè forinsecus apparent, inducunt nos in cognitionem Verborum Dei, quæ minus apparent. Ad cognitionem creaturarũ habuimus tres gradus: Primus, quòd cognouimus ipsas creaturas in veritate existere, sed nesciebamus cuius erant. Secundò, cognouimus, quòd Dei erant, & quòd à Deò conditæ erant. Tertiò, quòd donum Dei erant, & quòd à Deò nobis traditæ erant. Isto modo oportet procedere confirmiter circa verba Dei, ad cognoscendum quòd Dei sunt. Primò, oportet videre, & acutè respicere ipsa verba in se. Secundò, cuius sunt Verba, an Verba sint Dei loquentis, vel hominis. Tertiò, quòd nobis à Deo data sunt ad nostrũ fructum, ad nostram necessitatem, & utilitatem sicut & creaturæ. D O. Sed quæ sunt Dei verba, quibus nobis ad nostram salutem loquitur? R A E M. Non alia pro certo, quàm quæ in sacro volumine (quam nos Bibliam dicimus) continentur, quæ in Vetus Nouumq; testamentum clarè diuiditur. Ibi audis Deum præcipientem, prohibentem, adhortantem, terrètem, blandientem, comminantem, pollicètem. Possem ego multis

& fortissimis rationibus tibi demonstrare, Deum Bibliæ sermones per suos vates esse loquutum, nisi nossem te id optimè credere, & vt Christianum nullatenus diffiteri. Quòd si tortè eas rationes cupis agnoscere, lege priorem librum, vnde iste translumitur, & illic inuenies quomodò etiam paganismis homini id facile potuerit persuaderi. **DOMI.** Credo vt Christianus Bibliæ verba, Dei verba esse. Qui autem hoc non credit, pagano deterior est.

*De proprietatibus Verbi Dei: & qualiter
se homo gerere debet circa
etiam Bibliam.*

C A P.

X L.

R A E M Y N D V S.

Quia igitur credis Bibliam Dei Verba sonare, audi nunc maximo fructu proprietates, & conditiones huius libri, & qualiter te habere debeas circa eum. Primò, ex quo per totum Vetus Nouumq; testamentum Deus loquitur per ora sanctorum, idè oportet credere quæ dicit, oportet implere quæ præcipit, oportet vitare, quæ prohibet, oportet formidare quæ comminatur, oportet sperare quæ pollicetur. Qui autem ista non facit, Deum contemnit, irridet, iniuriatur. **DO.** Imò verò per omnia dignus,

dignus, quòd à sacro Dei libro repellatur. Beitia enim si montem tetigerit, lapidetur. R. A. E. Secundò, ex quo Biblia libri Dei est, ideò sequitur, quòd nihil est in eo falsum, nihil inutile, nihil superfluū, nihil diminutum, nihil iniquū, nihil fituolū, nihil contemnendū, nihil execrandū. Tertiò, ex quo Bibliae Verba Dei sunt, ideò omnia quæ illic, aut promittit, aut cōminatur Deus, omnia suo tempore cōplebuntur: nō enim vnū iota, aut vnus apex cadet ab omni lege. Alioquin Deus faceret contra suum honorem, seq; mendacem constitueret, quod est impossibile. Si enim homo potes, & iustus niatur toto corde impiere Verbum suum, multò magis Deus, cui æquè facile est, & dicere, & implere. Quartò, ex quo Deus sua Verba in hoc libro constituit, ideò homo obligatur Deum, & sua verba diligere, amplecti, honorare, & colere. quæ processerūt de ore Dei. n o m. Meritò id quidem, quia nihil tam propinquum Deo, quàm suū Verbum. Verbum enim Dei ipsum Deum representat, nec aliquid tantum pertinet ad Deum, quàm suus sermo, qui non solùm de ore, sed etiam de Dei corde procedit. Erumpit enim ab intimis medullis dulcissimi cōditoris. Meritò igitur amari debet, & coli: quia nihil verbo Dei maius, nihil

dulcius nihil sublimius, nihil profundius, nihil nobilius, nihil pretiosius, nihil potentius, nihil deniq; salubrius. R A E M. Hinc certè intelligis, mi Dominice, quòd Dei verbum longissimè excellit omnes creaturas, magisq; ad illum pertinet, quàm omnes pariter creature. Quia igitur homo tenetur amare Deū supra omnes creaturas, ita etiā debet amare Dei Verbum plus omnibus creaturis, illudq; contremiscere, & venerari. Hinc sequitur quintum, quòd homo debet summopere cauere, ne aliquando aut irideat, aut abijciat, aut vituperet, aut blasphemet Verbum Dei. D O M. Istud propriè iniquorum est, & hæreticorū, & infidelium. R A E M. Sextò, quòd homo tenetur præparare cor suum ad recipiendum Verbū Dei. Ex quo enim Verbū Dei extra Deum progreditur, nullum alium locū vult occupare, quàm pectus hominis, quod debet esse receptaculum sermonū Dei. D O M. Atque ideò qui Tullium libentius meditatur, aut Horatium, aut Vergiliū, quàm Dei Verbū, maximam iniuriā Deo faciunt, quia de suo corde Dei Verba reiiciunt, & illic recipiūt aliena. R A E M. Rectè tu quidem: Vtinam secularium librorū amatores huic nostro sermoni aures commodent: puto non tam libenter vanissimis studijs inhærebunt. Septimò:

ptimò: Ex quo Verbum Dei ipsummet Deum
 representat, idè qui in suo pectore Verba
 Dei recipit, recipit & Deum, gestatq; Deum
 intra præcordia sua. Nihil ergo sanctius, ni-
 hil melius, nihil suavius quàm in corde
 Dei Verba portare. Imò etiam & ore pro-
 ferre, quod tu Dominice quotidie facis,
 quia nõ expedit fidelem erubescere sermo-
 nes Dei. Quicumque igitur in corde gestat
 Verbum Dei, multas inde consequitur &
 præcipuas vtilitates. Prima est, quòd sicut
 Verbum Dei est vnum, & efficax, & pene-
 trabile, & mobile, quia exit de corde Dei:
 idè necesse est quòd viuificet, & penetret,
 & moueat, iucundet, atque laxificet ipsum
 cor hominis quod possederit. Secunda: Si-
 cut Verbum Dei est calidum, & succensum
 igne amoris Dei: Ignitum enim eloquium
 tuum vehementer: idè cor hominis cale-
 facit, & inflammat in amorem Dei. Tertia:
 Quia Verbum Dei est verum, certum, & fir-
 mum: idè confirmat cor hominis in veri-
 tate, & solidat, corroboratq;. Quarta: Quia
 Verbum Dei lumen est, & lucerna, idè cor
 hominis illuminat, nec finit illud ignoran-
 tiæ, aut erroris, aut nequitia tenebris obdu-
 ci. Quinta: Verbum Dei potētissimum est,
 & summè actiuum: idè cor hominis poten-
 ter immutat, protegit, dirigit, & defendit.

Sexta: Quia Verbum Dei altissimum est, idè rapit cor hominis à terrenis, & ad cœlestia suspendit. Septima: Verba Dei sunt eloquia casta, & lepties repurgata. sunt quoque gloriola, immortalia, & perpetua. (Verbum enim Domi manet in æternum) idè faciunt cor hominis castum, purum, gloriosum, immortale, incorruptibile, & æternū. D O M. Ex his manifestè pater, quàm grandem iniuriam facit Deo, & sibi detrimentum, qui contemptis Dei Verbis, humana eloquia in suo corde recepat: Qui aspernatur creatoris verbum, & Verbum amplectitur creaturæ: Qui libentius audit Verbum mendacis, (omnis enim homo mendax) quàm summæ veritatis. Verba mortalis, infirmi, & fragilis, quàm immortalis, & omnipotentis: Verba nihil firmater promittētis, quàm vitam pollicentis æternoam: Verba serui inutilis, quàm altissimi Imperatoris: Verba eius, qui in se habet radicem omnium malorum, quàm eius qui est omnium bonorum fontalis origo. Verùm tu prosequere quod cœpisti.

Comparatio verbi Dei ad creaturas.

C A P. X L I.

R A E M V N D V S.

DVo sunt nobis manifesta, quæ nobis cōtulit optimus Deus, & per quæ ipse nobis

nobis plurimum innotescit, scilicet Creatu-
 ra quas condidit, & Verba quæ dixit. Sed
 ista duo non sunt æquana Primò, Verbum
 Dei est supra hominem & supra omnem
 creaturam: omnis autem creatura subji-
 citur verbo Dei. Secundò, omnes creaturæ
 sunt de nihilo, & de se corruptibiles: sed
 Verbum domini exit de ore Dei, & perma-
 net in æternum. Tertiò Verbum Dei habet
 plenum dominũ super omnem creaturam,
 nec potest illi vlla creatura resistere, sed
 mutat, & transformat creaturam: ipsum au-
 tem semper immutabile manet sicut Deus,
 à quo procedit. D O M. Quàm crebro soleat
 durissima hominum corda permutare, atq;
 emollescere Verbum Dei, sæpenumero id
 ipse expertus sum. R A E M. Et adhuc am-
 plius experieris. Quantò, per Verbum Dei
 omnis creatura facta est, & de Nihilo ve-
 nit ad Esse, virtute Verbi diuini: habet e-
 nim omnem potestatem eius, à quo proce-
 dit. Primò enim quod exit à Deo, est suum
 Verbum, & per ipsum omnia alia subsiste-
 runt. D O M. Hinc patet Deum multò plus
 fuisse liberalem, donãdo nobis sua Verba,
 quàm simul cuncta creata. Et licet nos plu-
 rimùm consolatur per creaturas, multò ta-
 men amplius per suum Verbum. R A E.
 In maximo igitur habendum est pretio
 Verbum

Verbum Dei. Quintò, Verbum Dei exit de corde Dei : & ideò quocunq; venerit, secū portat cor Dei, & mentem, & voluntatem Dei : sed creaturæ quæ exeunt de Nihilo, longissimè distant à corde Dei. D O M. Et ideò clarè lucet, qui non vult recipere Verbum Dei, non est dignus perfrui creaturis. Qui enim magna contemnit, iniuste sibi v̄surpat minima. R A E M. Optima assertio tua. Sextò, Omnes creaturæ sua pulchritudine, bonitate, varietate hortantur hominē diligere, & honorare Deum factorem suum : sed Verbum Dei idipsum præcepto compellit. Magnum enim mandatū in lege est, Diliges dominū Deū tuū ex toto corde tuo, &c. Septimò: Omnes creaturæ, quæ sunt sub homine, seruiunt humano corpori: indiget enim corpus nostrū cibo, & potu, vt possit nutriri, augeri, conseruari: sed Verbū Dei animam cibatur, & satiat, roborat, augmentat, & in spiritali vita conseruat. Vita enim animæ Amor Dei est, gaudiū, spēs, & consolatio secundū Deum. D O M. Meritò id quidem: cū enim anima humana facta sit ad imaginem & similitudinem Dei, & inter Deum & animam nihil est medium: ideò nutriri debet diuino cibo, & eo cibo, qui procedit de corde Dei. Qui ergo nō recipiunt in cordis palato Dei Verbum, sed

porco

porcorum siliquis delectantur, vanis dico
fabellis hominū, necesse est fame pereant,
& morte perpetua moriantur. R. A. E. Omni-
no ita necesse est. Verbū enim quod de cor-
de, vel ore hominis procedit, cum sit fragi-
le, caducū, incertum, & plerunq; mendacijs
plenum, animam hominis nō nutrit, sed in-
ficat, nō viuificat, sed occidit. Verūm vt me-
lius noueris, quomodò Dei Verbum animā
nutrit, cogita & illa duo, quæ sunt in ani-
ma, scilicet Voluntatem, & Intellectū. Vita
enim animæ consistit principaliter in Vo-
luntate: quæ quando uiuit, tunc & anima
uiuit. Et ided vt Voluntas veraciter, & sa-
lubriter, uiuat, necesse est vt Dei Verba eā
subintrent, eam vegetent, eam sustentent.
Et idcirco Verba Dei nunc præcipiunt, nūc
prohibent, nunc exhortantur, nūc laudant,
nunc litigant, nunc deprecantur, nunc com-
minantur, nunc pollicentur: vt hoc modo
Voluntas hominis exciterur ad timorē, ad
amorem, ad spem, ad gaudium, ad consola-
tionē. Et quia anima humana, semper que-
rit verborū certitudinē, nec ea facile reci-
pit, si videantur aut dubia, aut inania, aut
inutilia: vt ergo etiā Intellectus in dei Ver-
bo pascatur, necesse est, vt eloquia sua deus
propria autoritate confirmet, quæ tam ma-
gna, & solida est, quòd excedit omnes ra-
tiones,

tiones, probationes, ingenia, & argumenta quorumlibet sapientum. Quando ergo Dei Verba movent animam ad Amorem, tunc pascitur ipsa Voluntas: quando instruitur ad veritatem, tunc nutritur, & saginatur Intellectus. D O M I. Ex his, quæ de verbo Dei luculenter disseruisti, agnosco aliam obligationem maximam, qua homo obligatur Deo creatori suo pro suis Verbis ab eo receptis. Ostendisti enim in secundo Dialogo innumeras obligationes, quib⁹ astringitur homo factori Deo pro susceptis creaturarum obsequijs. Verum quia Verba Dei sunt omnibus creaturis multò nobiliora & homini maximè vtilia, imò necessaria: quia creaturæ corpus hominis respiciunt, Verba autem Dei animam ipsam: ideò sine vlla comparatione obligatur plus homo pro Verbo Dei, vnde anima sua, & nutritur, & conseruatur, quàm pro creaturis, quibus ipsum corpus reficitur, & pascitur.

De tertia natura creata, quæ sine corpore persistens, tota spiritualis est.

C A P.

X L I I.

R A E M V N D V S.

PUlchrè post sermonem habitum de Verbo Dei, de substantijs spiritualibus tractare

stare debemus, quas nos vel Spiritus vel
 Angelos nuncupamus. Per hos (sicut in tota
 Biblia sæpissimè pater) Dei Verbum homi-
 nibus reuelatur. Ipsi enim sunt Angeli Dei,
 potentes virtute, facientes Verbum illius
 ad audiendâ vocem sermonû eius. D O M.
 Cùm scalam creaturarû in principio nostræ
 disputationis erexeris, nihil illic de natura
 merè spirituali meministi dixisse. R A E M.
 Ideò illic non dixi, quia tunc non oportebat:
 Nunc autem ista dissertio hoc in loco, &
 pro his quæ iam diximus, & pro his quæ
 post dicturi sumus, opportuna notabitur. In
 primis igitur ambigere non oportet, aliquas
 esse substantias incorporeas, ne maximû re-
 tum omniû conditorè impotentè, aut dimi-
 nutû fuisse cogitemus. Qui enim sic cogi-
 tat, maximè vituperat atq; inhonorat ma-
 num omnipotentis Dei. Vt ergo Deû sum-
 mis honoribus prosequamur, cõfiteri oportet,
 substantias esse aliquas merè spirituales.
 Nã si Deus creauit naturâ totaliter corpo-
 reâ, vt sunt omnia quæ cõtinentur in tribus
 inferioribus scalæ gradibus: si etiam crea-
 uit naturâ partim corpoream, partim incor-
 poream, sicut est Homo: sequitur etiã, quòd
 creauerit naturâ penitus incorporeâ, qua-
 lis est Angelus. D O M I. Optima sequela.
 Cùm enim Deus totus sit spiritualis sub-
 stan-

stantiæ, ideò debuit meritò nō solùm tales substantias cōdere, sed multò plures quàm corporales. Si enim natura merè corporea potest per se subsistere sine spiritu: multò magis, operante Deo, spiritus subsistet sine corpore: Opposita enim æquis rationibus fulciuntur. Hinc patet, Deū spirituales spirituales substantias, sicut & corporeas, condidisse. Nō solùm autē, sed & primò & principaliter eas condidisse, cū sint Deo magis similes & propinquæ: An verò sint in maximo, aut paruo numero abs te audire desidero. R. A. E. M. Omnino necesse est credere, in maximo atq; incōprehensibili eas numero constare. In multitudine enim ministrorū dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis: ideoq; milia miliū ministrant ei, & decies milies centena milia assunt ei. Itaque si in natura corporea sunt innumeræ species lapidum, herbarum, arborum, piscium, auium, quadrupedum, & innumera indiuidua hominum, erūt etiā infinitæ species angelorum. At ne putemus hanc multitudinē cōfusam esse, ideò oportet scire, quòd inter Angelos est ordo pulcherrimus, discretissimus, iucundissimus. Videmus enim quòd in rebus corporeis est ordo mirabilis: sunt enim quædam superiora, quædā inferiora, & quædā his media. Ele-
 menta

menta & omnia inanimata sunt infima, vegetatiua, media, sensitiua, suprema: Super hæc omnia est Homo omnium sublimissimus. Habet tamē etiā humana natura multiplicem statū secundum superius, & inferius. In hominib⁹ enim sunt Agricole, Mercatores, Burgenses, Nobiles, Milites, Barones, Comites, Duces, Reges: & vnus omnium Imperator. In statu ecclesiastico sunt Rectores, Diaconi, Archidiaconi, Decani, Prepositi, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ & super omnes Papa apostolicus. Si igitur tam decorus est ordo in his rebus inferioribus, multò amplius in illis nobilissimis altissimisq; spiritibus erit ordo mirabilis, artificiosus, iucundus. Sūt enim inter eos tres Hierarchie, id est, tres sacri principatus, & in qualibet hierarchia sunt infimi, sunt medij, sunt supremi. & hæc ordinatissima cuiuslibet hierarchie multitudo ad vnū tendit omnium supremū. In elemētis, vt videmus, Ignis est dignior: in genere pisciū, Delphin: in auibus, Aquila: in bestijs, Leo: in hominibus Imperator, omnia tendūt ad vnū caput. Ita quoq; in angelis æstimandū est. Verū quia processus noster naturalis est, nec possumus per viā naturæ tam subtiliter loqui de inuisibilibus separatisq; substantijs, sicut fidelis, spiritualisq; theolo-

gus: ideò si volueris altiora de his, secretioraq; cognoscere, doctorū tibi libros scrutata necesse est. **D O M.** Ego istud etiam affirmo. Velim tamē nosse, an ne ut nos homines, ita & ipsi quoq; obligentur Deo cōditori suo. **R A E.** Imò verò quā maximè. Habēt enim Liberū arbitriū, habēt intellectū, habēt affectū, habent quoq; innumera beneficia, pro quib⁹ omnibus obligātur Deū diligere, reuereri honorare, laudare, adorare, benedicere, qui illos de nihilo cōdidit, qui eos supra omnes creaturas sublimauit, qui eos immortales cōstituit, omni sapiētia & sciētia imbuit, & sua dulcissima visione in æternū felices reddidit. Verū ut ad nostra redeamus, multū hæc substantiæ incorporeæ (angelos dico) nos obligāt domino Deo nostro. **D O.** Quare id obsecro? **R A E M.** Ideò scilicet, quia nobis quotidie sua beneficia præstant. Omnes enim administratorij sunt spiritus, missi in præsidia eorū, qui hæreditatem capiunt salutis. Ne enim peccemus custodiunt, peccantes arguunt, lapsos erigunt, cor compungunt, ad veniam dirigunt, ad pœnitentiam cogunt. In aduersis & arduis casibus nos corroborāt, nos lætificant, nos conseruant. Postremò nostram illuminant rationem, excitant voluntatem, tribuunt boni operis facultatem.

tem. D O M. Breuissimo verbo maxima in nos Angelorū beneficia demonstraſti, pro quibus astringimur Deum, qui tales nobis promotores contulit amare, timere, glorificare, & multò amplius quā pro omnibus obsequijs quæ à viſibili creatura ſuſcipimus. Hæc enim corporalia ſunt, & corpori ſolo præſtantur: illa verò ſublimia ſunt, & ſpiritualia, voluntati tantūmodò commoda, & rationi. R A E. Certè nunc vidifti in hoc quoq; dialogo, & in præcedenti, quomodo obligetur homo amare, timere, & honorare Deum factorem ſuum. Nunc ſuperest oſtendere, an homo etiā id exoluit, id reddit, quod tenetur. Cū multa voluptate & animi oblectatione quæ hætenus loquutus ſum excepifti, ſed puto te in ſequenti diſputatione lachrymas effuſurum. Verū quia iam cernis nobis radios ſolis occumbere, & iam in longum noſter ſermo proceſſit, dignum eſt vt ſicut hætenus animæ, ita & a ſello corpori tribuam⁹ quod ſuum eſt. D O M. Placet: ſed licet (vt dicis) triſtia ſim auditurus, noueris tamen ſummo mane ad tuas me poſtea rediturum. Triſtia enim, eſi amara ſunt, tamen plerunque ſaluberrima ſunt.

Q V I N T V S

D I A L O -

G. V. S.

De miserabili humani generis lapsu: & quòd per vñũ hominem omnes cecidimus.

An talis sit homo, qualis esse debet: & an faciat, quòd facere tenetur.

C A P.

X L I I I.

D O M I N I C V S.

TO T A hac nocte concitauit me spiritus meus præ desiderio sermonum tuorum. Sæpe enim causabat noctis morã: at verò vbi aspexi tenuissimũ auroræ lumen, subitò è strato membra corripui, & huc hesternæ pollicitationi festinus occurro. R A E. Amo, mi Dominice, sollicitudinem ardoris tui. Hactenus, sicut nosti egimus processum nostrum per modum obligationis ac debiti. Ostendimus enim hominẽ propter multa beneficia, quæ accepit, obligari Deo muneratori suo: hæc quoque obligationem esse naturalem, perpetuam, indelebilem, incorruptibilẽ, scriptam stylo ferreo in vngue adamantino,

&

& exaratâ in anima & corpore hominis, & in omnibus creaturis. Omnia enim creata propter hominem huius insolubilis obligationis conferunt testimonium. Ostendimus etiam quàm grandia bona sequatur hominem, si debitum quo obligatur exoluerit: & quàm inexpiabile malum incurrat si contemserit. Nunc autem adiutore Deo inquirendum est, an homo debitum obligationis, quo tenetur implicitus, etiam exoluat: an suum opus cum suo debito concordet: an sit iustum vel iniustum, rectum an obliquum, secundum Deum vel contra Deum, id quod agit. Scrutemur nunc profundè ipsum hominem, & interna viscera eius, omnesque medullas penetremus, & inueniemus proculdubio, nihil hominem agere, aut cogitare, quod tenetur: sed omnia efficere contraria. Formemus igitur mentem ad lachrymas, & cum gemitu planctuque loquamur: videbimus enim grauissimam ruinam nobilissimæ & altissimæ creaturæ: & eam ruinam, quam nemo poterit erigere, nemo valeat expiare. **D O M.** Initia hæc sermonum tuorum gemitus mihi ocys excutiunt. Tu tamen repressis parumper lacrymis, sensum tuum potenter exequere. **R A E M.** Faciam quantum potero. Prima lux, qua innitimur ad cognoscendum hominem, est agnoscere

quid facere debeat: secunda, videre quid faciat. Agnouimus itaq; ex præcedentibus libris, quid homo obligetur agere, quid cupere, quid ore proferre: hîc autem agnosce-
 mus quid agat, quid cupiat, quid loquatur. Agnouimus (vt dixi) quòd homo tenetur primò Deum amare, timere, honorare, laudare, benedicere, venerari, & diligere proximum suũ (qui Dei imago est) sicut semetipsum. Ecce hoc debet homo: vide nũc quid agat. **DO.** Video planè nihil tale hominem agere: sed omnia cõtraria. Amat enim, heu dolor, primũ semetipsum, & cõtempto nequiter creatore, propriũ quærit honorem, propriã laudem, & famã, & gloriã: & quicquid debet dari principaliter Deo factori & muneratori suo, sibi tribui diligit, & impendit. **R. A. E. M.** Ex isto palam adinad-
 uertis, hominẽ penitus corruisse, habereq; voluntatem omni iustitiæ rebellem, totiq; legi naturæ contrariam, extra Deum, extra omnẽ pietatis regulam, extra semetipsam penitus corruptam, erraticã, impiã, peruersam, alienatam, turpissimã, superbissimam, falsissimam, odibilem Deo, & ab eius consortio longissimè separatã, & æterna morte sepultam. Qualis autẽ voluntas hominis, talis est & totus homo, Deo cõtrarius, Deo rebellis, Deo capitalis inimic⁹ omniũ
 malorum

malorum radicem in se cōtinens, perditus, corruptus, bis mortu⁹. Hinc sequitur, quòd talis homo vadit ad æternam tristitiam, æternam pœnã, æternam miserã, & ad calamitatem inexpiabilem: eò quòd perdidit, repuleritq; perpetuum sui conditoris amorem. D O. Apertissimè nūc liquet: quæ sit hominis amara perditio, alienatio, corruptio, degeneratio. Hoc omnes creature clament, hoc prædicant, hominem esse veraciter perditum, æterno supplicio dignum, & à Dei amicitia perpetuò separatū. R A E. Vidisti nunc non sine gemitu quàm perditè se homo gerat erga Deum: vide nunc, quomodò se habeat erga Dei imaginẽ, scilicet proximum, & ampliorem eius ruinã intelliges. Homo enim obligatur amare quemlibet alium hominem sicut semetipsum. Verùm nunc experimento discimus, quòd homo hominem lædit, affligit, confundit, destruit, & occidit. Nulla est inter homines vera vnitas, vera societas, vera pax, amicitia, concordia: sed inimicitia, cōtentiones, emulationes, dissensiones, iræ, rixæ, inuidiæ, sectæ, & vniuersæ malitiæ. Quòd si forte inter aliquos reperiãtur aliquæ aut concordie, aut amicitia, non illæ de amore imaginis Dei oriũtur, sed ppter tēporales vel carnales rationes, quæ syncerũ amorẽ

nunquam constituunt. D O M. Homo qui Dei inimicus est, Dei etiã imagini semper contrarius est: nec potest vero corde proximum diligere, qui Deum contemnit amare. Neq; id minũ, si quemlibet extra se hominẽ odit, qui neq; seipsum diligit. Qui enim diligit propriũ honorẽ, odit profecto animam suã. R A E. Cũm videam hominẽ sic in abyssum omnis malitiæ corruisse, nõ possum lachrymas continere, cernens eum non sentire suam corruptionem, suã perpetuã mortem. Non dolet, nõ flet, non ingemiscit: imò quotidie ridet, iocũdatur, superbit, exultat, & more amentis frenetici in febre carnis sensum perdidit cordis. Et instar eius qui lethæo somno obdormiscens sua mala non sentit: Vulnerauerunt me, ait, & ego non dolui: percusserunt me, & ego nõ sensi. D O M. Quia ergo in semetipso sua mala non sentit, ostende ei obsecro per res extra corruptas quid de sua corruptione sentire possit: Reduc eum per id quod extra nouit, ad seipsum, quem non nouit.

Homo

*Homo potest considerare corruptionem suam
per res externas in se corruptas.*

C A P. X L I I I.

R A E M V N D V S.

FAcilè id fecero: utinam dignetur ad-
uertere. Primò videat, quomodò vinū
corruptum sit, quod est in acetum permuta-
tum. Vinum enim & acetum habent qua-
litates contrarias. Nam vinū est calidum,
dulce, potabile, delectabile: Acetum verò
est frigidū, acerbū, quando nec potari po-
test, nec delectare. Talis est & homo, frigi-
dus, amarus, & horridus. Et sicut acetū ni-
hil valet ad id, quod antè valebat: ita & ho-
mo penitus inutilis factus est, & Deo, & si-
bi, & creaturis. Et sicut acetum reiectū est
à mensis, eo quòd nullam habeat vini pri-
stini bonitatem: ita & homo ab oculis Dei
proiectus iacet, eo quòd natiuam perdidit
dignitatem, & factus sit acetosus, pon-
ticus, crudelis, acerbis, eterna abominatio-
ne dignissimus. Secundo, quātum distat ho-
mo freneticus, amens, & fatuus ab homine
sensato, sapiēte, & docto: tantum distat sta-
tus hominis, in quo, nūc putridus iacet, ab
illo statu in quo meritò esse deberet. Ter-
tio, quātum distat mulier sordida, fornica-
ria, & adultera, quæ sicut stercus in via cō-
culcatur,

calcatur, à muliere pudica, sobria, & honesta: tantùm distat homo nunc fornicans, & recedēs à Deo suo, qui deberet illi esse fidelis, continens, & pudicus. Quartò, sicut arbor quæ habet in radicibus medullã amarã, crudã, & syluestrem, poma tribuit pontica, acerba, syluestria, quæ si quis gusta uerit, obstupescunt dentes eius: ita homo cū habeat voluntatē corruptã, impiã, amarã, omnia opera eius corrupta nascuntur, Deo & omnibus exosa creaturis, æternis ignibus deputata. D O M. Utinam in his speculis homo suam turpitudinem velit attendere, vt se deformem lugeat, & miserabilem.

Lapsus & corruptio hominis potest attendi ex parte iuris paternitatis, & filiationis.

C A P.

X L V.

R A E M V N D V S.

A Nimaduerte nunc etiã hominis corruptam vitam, conferendo inter se ius paternitatis, & filiationis. Attende diligenter quid filius debeat suo patri carnali, à quo solum corpus accepit: & facillè cognosces, quid homo debeat Deo patri suo, à quo animam nobilissimã adeptus est, incorruptibilem, insolubilem, spiritalem, interminabilem. Debet enim filius patri

temp^o

temporali amorem, timorem, honorem, fidem, reuerentiam, obedientiam, constantiam, perseuerantiam, obsequentiam. Pari modo, imò multò amplius, homo patrem suum spiritualemente Deum tenetur amare, metuere, honorare, obedire, &c. Item filius carnis cauet, ne aut offendat, aut vituperet, aut contristet, aut dehonestet patrem suum: Cauet etiã, & se opponit, ne ab alijs aut offendarur pater, aut vituperetur, aut cõtristetur, aut indignè agatur. Hęc omnia multò diligentius debet obseruare homo erga Deum genitorè suum. **D O.** Quorsum ista? **R A E.** Ut palam videas hominis ruinam: homo enim in eo statu, in quo nunc lapsus iacet, erga Deum nec amorem habet, nec timorem, nec obedientiam, nec humilitatem, nec subiectionem, nec confidentiam, nec spem, nec credulitatem. Imò (quod sine gemitu non audies) odit Deum, & contemnit, vituperat, & in faciem eius superbiens rebellem se illi, & inobedientem, audacem, timidumque constituit **D O M I N I C V S.** Hinc reuera patet hominis perditio, corruptio, alienatio, & sempiterna deiectio. **R A E M V N.** Planius adhuc patebit. Nos videmus ad oculum, quando filius, aut offendit, aut superbit, aut calumniatur patrem suum carnalem, omnes eum & nequissimum, iniustissimum,

iustissimum, ingratisimum iudicamus, freneticum eum, & insanum dicimus. Cogita nunc quo iudicio, quo vituperio, quo supplicio dignus sit, qui patrem spirituum offendit, & mille iniurijs afficit. Præterea si grauisimum crimen est exasperare, & contemnere patrem potentem, diuitem, nobilem, sapientem: sine comparatione magis delinquit, qui regem omnipotentem, & lumè sapientē, & optimum genitorem Deum aspernanter habuerit. Quid nunc tibi videtur? DOMINI. Nihil aliud planè, nisi quòd homo se habet ad Deum, sicut proteruus, & rebellis, & superbus filius ad patrem suum. Atque ideò incurrisse iram, & indignationem inextinguibilem Dei patris omnipotentis, perdidisseq; omnem hæreditatem, omnia bona, atque infinitas diuitias illius, nec iam posse sperare aut pacem, aut regnum, aut consortium eius, magis autem proijci foras, & in carcerem sempiternum mancipari.

*Lapsus hominis potest ostendi ex parte
iuris fraternitatis.*

C A P.

X L V I.

R A E M V N D V S.

QUòd in maximam ruinam ceciderit, poteris etiam animaduertere, si ius fratern-

fraternitatis inter homines consideres. Si enim inter fratres carnales est tantus amor, tanta vnitas, tanta germanitas, quòd nihil habeat diuisum, nihil proprium, sed vnus alterum defendit, protegit, dirigit, auxiliatur, & se in mortem obijcit pro altero. Et hæc omnia faciunt, quia habent vnum atq; eundem patrem hominem, à quo carnali generatione prodierunt. Multò magis homines, quibus est vnus pater spiritualis Deus, à quo omnes animam receperunt, debent se diligere, tueri, auxiliari, & in mortem tradere propter animas suorum fratrum. Hoc enim vehementer Deus pater noster videre desiderat, hoc approbat, hoc se plurimum delectat. **D O.** Nihil tale inter homines nunc reperimus. Et licet vnum habeant patrem Deum, summæ maiestatis, & bonitatis dominum, vnus tamen alterum persequitur, odit, execratur, & rapinis, fraudibus, iniurijs, adulterijs, cõuicijs, ludibrijs, & mille nequitijs contristat, conturbat, contaminat, & exterminat. Quia igitur omnis pax, concordia, veritas, iustitia, amor, misericordia, & fraterna dulcedo inter homines perijt: deò manifestissimè patet, hominem esse corruptum, lapsum, putridum, peruersum, perditum. Cecidit enim à statu spiritualis paternitatis, à statu maximæ dignitatis, & gloriæ ad statum

statum summæ ignominiaë, summi vituperij, & opprobrij, à statu vitæ ad statum mortis sempiternæ. R A E. Optimè tu quidem. Reuera enim in mortem animæ cecidit homo, etiã si corpore viuat. Quòd autem ani-

Quòd anima ho-
nima ho-
minis
mortua
est.

ma hominis mortua sit, facilè id probauero. Aliqua enim res cognoscitur viuere dum suas exercet operationes: si autem non operatur, mortua est. Et quia homo non operatur in quantum homo, (non enim amat, aut honorat Dominũ Deum suum, nec diligit fratrem suũ) ideò secundum animam mortuus est homo. Prætereà vita animæ est Gaudiũ, quòd prouenit de puro amore, & societate Dei, de vera quoq; adinuicem fraterna charitate. Vbi autem tale Gaudium non est, ibi nulla animæ vita est: mortua igitur est. Prætereà anima non sentit, quia non ingemiscit malum suũ, suam corruptionem, alienationem, perditionem: ideò verè mortua est, & lethæo poculo consopita. D O M I.

Ex isto luce clarius apparet, animã sic mortuam, & suis malis penitus absorptã, ad æterna nesciam festinare tormèta, nec vnquam sese sentire posse, nisi dum in medijs omnium pœnarum supplicijs se inuenerit immerfam. Sed dicito mihi obsecro, nunquid in tam miserabili, & perditissimo statu optimus Deus hominem à principio condidit?

*Deus non condidit hominem in eo statu,
in quo nunc lapsus iacet.*

C A P.

X L V I I.

R A E M V N D V S.

NVlla ratione dicere oportet, Deum in hoc statu, imò in hoc lapsu hominem condidisse. Quod potest ostendi multis modis. Primò: Cùm Deus omnia operetur propter honorem suæ potestatis, sapientiæ, & bonitatis, nunquàm debuit hominẽ omnium creaturarum nobilissimam facere corruptum, turpem, bestialem, impium, inordinatum, iniustum, qui omnes creaturas bonas fecit, & valde bonas. Hoc enim derogaret maximo honori suo. Secundò: Status, in quo nunc homo iacet, est omnino contrarius, & inimicus Deo. Est enim homo in hoc statu Dei aduersarius, suum vsurpans honorem, & gloriam, & sibi ipsi tribuens. Talem igitur Deus hominem nõ condidit, qui sibi semper aduersaretur, & dura ceruice resisteret. Tertiò: Diximus suprã, quòd sicut Deus omnia propter suum honorẽ, ita etiã propter hominis utilitatẽ operatus est. Non ergo fecit hominem in malum, & incommodum sui ipsius: quod vtiq; sequeretur, si eum talem creasset, qualis modò est. Homo enim vt modò est, est penitus sibi ipsi
contra

contrarius, in suum vergens incommodum,
 & maximum detrimentum? eò quòd amat
 in se propriam voluntatem, proprium ho-
 norem, quæ radices sunt malorum omnium,
 quæ mergūt eū in interitum sempiternum.
 Per has enim radices operatur continuè
 contra semetipsum in suum damnum, in
 suam ignominiam, in suam confusionem,
 & punitionem perpetuam. Quartò: Deus
 non debuit facere hominem contra ordi-
 nem totius vniuersi, omnes enim creaturæ
 faciunt quod debent, & suo obediunt crea-
 tori: sed solus ab imposta lege vagatur ho-
 mo, solus ipse obedire contemnit, superbus,
 turgidus, erectus contra dominum creato-
 rem suum. Prætereà, creaturæ requirunt ho-
 minem, quòd sit amicus Dei, quia homini
 seruiunt propter Deum: requirunt etiam ho-
 minem rationalem, sapientem, ordinatum,
 compositum. Sed homo in hoc statu est Dei
 inimicus, bestialis, insipiens, inordinatus, in-
 compositus. D O M. Verè bestialis, & inor-
 dinatus, in quo anima miserabiliter seruit,
 & corpus nequiter dominatur: cùm tamen
 anima sit immortalis, incorruptibilis, spiri-
 tualis: corpus verò sit mortale, animale, ter-
 restre, corruptibile. Quid tam bestiale, quid
 tam peruersum, quàm ipsum corpus cum
 suis irrationabilibus, & turpissimis motibus
anima

animæ (quæ regina, & domina est nobilissima) dominari: eam verò corpori subesse à corpore captiuam trahi, & suis ignobilissimis passionibus ac voluptatibus assentire, imò non posse resistere? Reuera ingens in homine ignominia, qui patitur in se rem bestialem, & corruptibilem dominari rei nobilissimæ, atque perpetuæ. R A E M V N. Hinc sanè intelligis, omnes creaturas, quæ inter se ordinatissimè sunt, hominis turpissimam arguere deordinationem: ostendereq; eū esse totius turpitudinē, & spurcitiē vniuersi: Quia igitur nihil operatur Deus contra ordinē vniuersi, sequitur q̄ non talē fecerit hominem, vti nunc est. Qui enim fecit creaturas bonas propter hominem, magis debuit facere hominem bonum. D O M. Optima assertio tua. Quia igitur optimus conditor Deus non fecit hominem, qualem nunc cum lachrymis vidimus: rogo te, mi Ræmunde dulcissime, ostendito mihi, in quo illum statu primū Deus creauerit. Sicut enim acetum arguit vinum fuisse, ita hîc lapsus hominis arguit hominem aliquando stetisse.

se.

*Primus hominis status qualis fuerit, &
quæ conditiones eius.*

C A P.

X L V I I I.

R A E M V N D V S.

Iste lapsus hominis (ut verè dicis) satis ostendit, ipsam hominem alium vitæ statum aliquando habuisse, & conditiones contrarias conditionibus quas nunc videmus. Conditiones verò, quas nunc in homine cum gemitu intuemur, sunt, quòd non cognoscit, non diligit, non metuit, non laudat, non honorat Deum factorem suum: sed amat propriam voluntatem, propriam laudem: vanè timet, vanè sperat, vanè desiderat, post vanitatem ambulat, & vanus effectus est. Prætereà contra rationem irascitur, odit, indignatur, ambit, concupiscit, & plus quàm oportet comedit, & bibit. Et hæc quidem sunt mala animæ. Mala corporis sunt infirmitas, fragilitas, carnis lubricitas, fames, sitis, algor, & calor, grauis & molesta senectus, incerta & amara mors. Ex his conditionibus malis arguimus hominem contrarias aliquando conditiones habuisse, Deum scilicet suum cognouisse, amasse, metuisse, honorasse, laudasse. Non tunc propriam voluntatem, aut laudem, aut gloriam quæsiuisse, nihil turpiter appetisse. Corpus verò hominis erat animæ
verè

verè subiectum, sanū, integrū, robustum, vegetū, succo plenum, æquū, impassibile, incorruptibile, agile, immortale .D O. Iste conditiones, quas tunc habuisse hominem ostendis, arguunt in alio quodam loco habitasse, qui omnino sit isti loco contrarius.

R A E. Arguunt planè, & ideò ante ruinam homo incolebat locum amœnissimum, iucundissimum, lucidissimū, suauissimum, opulentissimum, temperatissimum, in quo nec caumata, nec frigora, nec venti, nec turbines, nec grādines, nec fulgura, nec tonitrua, nec aliqua peregrinè inerant impressiones. In hunc autē mundi carcerem post prauaricationem homo profectus est, in quo est tanta elementorū inclementia donec iudicij dies aduenerit, vt vel tunc condemnatus perpetuò crucietur. D O. O' amaram miseriam: sed vltèrius quæso profiscicere.

R A E. Hominem aliū habuisse vitæ statū ostendant palā omnes creaturæ. Sicut enim omnes colligantur cum homine: ita & iste homo per bonam voluntatem suo fuit vnitus & complicitus creatori. Habebat enim se sicut opus ad suū opificē, sicut muneratus ad largitorem, sicut seruus ad regem, sicut filius ad patrē. Secūdo, ex quo tota nobilitas hominis cōsistit in libero arbitrio bono, sano, & integro. (p liberū enim arbitriū homo

dominatur omni sub se creaturæ) consequens est, quòd Deus fecerit hominem cum bono, & recto, & perfecto libero arbitrio. Cùm enim nihil sit peius, nihil vilius, nihil turpius, nihil abominabilius, quàm corruptũ & putridum liberum arbitrium: ideò nequaquam Deus tale arbitrium homini dedit. Alioquin dando tale liberum arbitrium, omnem abstulisset homini libertatem: quia dedisset ei libertatem contra libertatẽ. Corruptum enim liberum arbitrium, & proclive, ac pronum in omne malum, miserè liberum est: imò captiuũ abducitur, vitijs & foribus irretitum. D O. Hęc est sententia sapientis, Vinculis seu funibus peccatorum suorum vnusquisq; constringitur. Patet igitur, ne libertas subruat libertatem, hominem accepisse à Deo optimam liberi arbitrij possessionem, nec quicquã habuisse rebellionis siue in mente, siue in carne. R A E. Hinc sequitur tertiũ, quod dicere volui, q̃ in primo statu nihil in se homo possidebat, quod erat suæ voluntati cõtrarium. Et ideò anima immortalis nolebat corpus suum esse mortale, passibile, variabile, infirmum, caducum, morbo aut senio confectum. Habebat igitur tale corpus, quale valebat, impassibile, robustũ, gratissima iuuetute compositum, insolubile, immortale. D O. Quo
modò

modò quæso potuit corpus esse immortale? R. A. E. Virtute temperatissimæ complexionis, & virtute animæ immortalis: quædiu enim anima non fuit corrupta vitij, nō poterat corpus morbis aliquibus aut fatigari, aut frāgi. At quoniam omnes creaturæ obediebant homini, homine obediente creatori, ideò non poterat nec ab igne lædi, nec vñdis forberi, nec terra subruī, nec aëre corrumpi, nec à feris immitibus lacera-ri, nec aliquo extrinseco vel intrinseco ad mortem vrgeri. D. O. M. Breuiter quidem, sed multum luculenter ostendisti mihi, quem habuerit homo statum antequam in hanc ruinam descenderet miserandus. Verum cum tu nunc dixeris, nec ab aliquo intrinseco, vel extrinseco, præpediri, aut decipi, aut corrumpi hominem potuisse, vnde ergo venit homini ista corruptio, ista deiectio, ista perditio?

De origine corruptionis, & mali, quod est in natura humana.

C A P.

X L I X.

R A E M V N D V S.

AD imum vsque hominis putredinem perscrutantes, inuestigabimus quæ sit causa huiusmodi corruptionis. Et breuiter dico, si homo à nullo aut corrumpi, aut decipi potuit, igitur corruptus est, &

deceptus à semetipso. Ex quo enim nihil pati poterat contra suam liberam voluntatē, ideò sequitur, quòd sponte ipse se talem fecerit, & sua propria voluntate. D O M. Istud est omniū amarissimū, quod potest audiri: Si enim in arce libertatis, & omniū bonorū constitutus, in hanc calamitatē suā sponte homo collapsus est, quis iam miserebitur eius? Sed tu, rogo, profèquere vlteri⁹. R A E. Quicquid enim boni erat in homine ane ruinam, hoc possidebat gratia liberi arbitrij sani, atq; perfecti: ita quicquid est nunc in homine corruptionis, malitię, pœnę, atq; miserię, de putredine & amaritudine venit liberi arbitrij. Et quia omnia debēt proportionari libero arbitrio, quādo illud est malum atq; corruptū, necesse est quòd omnia quę sunt in homine mala sint, & putrida, & mortifera. Hinc animā raptant mille furores, irę, inuidię, concupiscentię, scelera omnia, atq; peccata. Hinc etiā corpus infinitis subiacet calamitatibus, morbis, passionibus, motibus. D O M. Nihil verius, quàm quod tu dicis. Ex quo enim Deus liberū arbitriū nec malū, nec corruptū fecerit, verè sequitur, quòd liberū arbitriū corruerit semetipsum. Et quicquid in homine miserū est, atq; malignū, ex mera & spontanea descenderit voluntate peccantis. R A E M.

Non ne

Non ne ergo tibi iustum videretur, vt qui in malum cecidit voluntariū, malum inuoluntarium patiatuꝛ? Non ne iustissimū est, vt qui sponte corrui in malum culpę, malum pœnæ etiã inuitus sustineat? D O M. Nihil iustius: Necessariò enim vnū ab altero procedit. Vnde quia primū malum est voluntarium, & delectabile, & ideò non facile sentitur: ideò necessariò secundū malum adhiberi debet, quod est inuoluntarium, pœnale, atq; molestū, vt hoc posterius primū manifestet, & à sua reuocet amentia: Semper enim vexatio magnum confert intellectum. R A E M. Ex isto pulchrè intelligis, oportere esse aliquem iustitię ordinē quo primum malum (quod est malum culpę) puniatur per malum pœnæ, quod tamē est bonum iustitię. Primum malum est causa secundi: sed illud ab homine malo sponte committitur, istud à bono iudice Deo homini irrogatur: vt qui non timuit perpetrare malum, quod non oportuit: malum sustineat, quod maximè uolit. D O M. Iustum profectò iudiciū, vt quia voluntas hominis exijt ab ordine naturę, in ordinē cadat districtę iustitię. Iustū certè est, vt qui semetipsum spōte impulit in malū delectabilis culpę, à Deo iudice impellatur in malum miserabilis pœnæ. Quia enim homo

gloriam sui arbitrij & decorem propriae dignitatis in totam malitiæ turpitudinē permutauit, idē fecit Deo summam iniuriā, summam offensam statuit, & discordiā : ac proinde tanquā Deo contrarius, perdidit eius amicitiam, cōplacentiam, & gratiā : & idcirco plaga inimici percussit eum vulnere insanabili, castigatione crudeli. Cupio tamē abs te nosse huius miseriæ atq; malitię autorem, hunc mihi vno digito ostendito.

*Propter primi viri, ac mulieris inobedentiā
hoc malum culpæ & pœnæ in omne homi-
num genus intromissum est.*

C A P.

L.

R A E M V N D V S.

SI sacris literis credimus per Adam primum virum, & Euam suā coniugē, hoc corporis & animæ malum, quod patimur, transmissum est. Verūm quia totus processus noster naturalis est, & nihil per scripturas probamus, propter incredulos : idē ad oculum necesse est hunc primū hominem demonstrare, & primam corruptionem. Sicut ex malo pœnæ arguimus malum culpę fuisse, ita ex qualitatibus & conditionibus pœnæ qualitates pœnarum agnoscimus. Et quoniam pœna, quæ est in natura hominis,

est vni

est vniuersalis, & communis omni sexui, & omni conditioni: ideò & culpa, & iniuria, est omnibus communis, atque vniuersalis. Et quia omnes nascuntur cum ista pœna, & miseria, sed neque in vtero, neq; nascendo possunt committere culpam: quia culpa malum est voluntariũ, quod à paruulis nascentibus perpetrari non potest: Idcirco clarè patet, quòd ille qui fecit primum malum, voluntarium, vir fuerit perfectus, & adultus, fueritq; primus homo, pater vniuersalis generis humani, à quo hæc malitiæ & corruptionis venena in omne hominũ genus longè, lateq; diffusa sunt. D O M I. Prudenter ostendis ex identitate pœnarum in omne hominum genus ab vno primo parente omnes propagatos esse, & de lapsu vnus omnes corruisse. R A E M. Verum quia hoc malum est, in vtroque sexu, ideò sequitur, primam etiam mulierem fuisse corruptam, & hanc culpam & coniugi & vxori esse communem. Et quia videmus quasi duplicatam pœnam in muliere, quæ in dolore grauissimo & parturit, & parit. Hinc facile aduertimus, fœminam primũ offendisse Deum, & ab ipsa omnem corruptionis & malitiæ fomitem emerfisse. D O. Primum mihi hominẽ ostēdisti: sed ostende nunc obsecro primam culpam. R A E M.

Dictum est supra, quòd in primo statu ante
 lapsum Adæ omnia membra hominis obe-
 diebant voluntati, erantq; sub imperio ra-
 tionis. Sed modò experimur vnum mem-
 brum in vtroq; sexu, membrum scilicet ge-
 nitale, tam rebelle esse, vt nolit acquiesce-
 re imperio coërcentis: quid hoc putas signi-
 ficat? D O M I. Hoc certè, quòd sicut omnes
 per inobedienciæ membrum generamur, ita
 omnes nos esse inobedienciæ filios, & paren-
 tes habuisse rebelles. R A E. Rectè tu quidè.
 Nam parètes habuimus Deo inobediètes,
 sed inobediens nemo est, nisi qui cõtemnit
 mandatum: fuit igitur aliquod Dei manda-
 tum, cui inobedientes extiterunt. Omnino
 Deus debuit primis parentibus ponere ali-
 quod mandatũ propter certas rationes. Pri-
 mò, ratione liberi arbitrij, cuius sunt opera
 remunerabilia: vt ergo ex parte operũ arbi-
 trij recipiat homo præmium, prius debuit
 habere mandatum. Secũdò, cùm homo (li-
 cet impassibilis esset, & immortalis) ege-
 bat ampliori perfectione, & cœlesti gloria,
 iucunditate, & beatitudine, ad hoc enim
 suus eum conditor fecerat: ideò Deus de-
 buit illi dare promerendi occasionem. Et
 quia nihil efficacius est ad meritum, quàm
 pura & prompta obediètia. Primũ enim &
 radicale opus serui ad dominũ est, ex corde
 & sim

& simpliciter obedire, in quo omnia alia opera fructuosa redduntur. Nam si obedientia non est sincera, nullum erit opus acceptabile: idcirco certe homo debuit primum exerceri in opere obedientiæ. Debuit igitur accipere mandatū, & tale mandatū, in quo nulla potuit utilitas apparere, ne propter commodū cuperet operari, sed ex mera obedientia præcipientis Dei, ut vel sic dilectio probaretur, & probata coronaretur. Verum ne putaret hoc mandatū homo friuolum esse, nec magnopere Deum curare, si rumpere, idē gravissimam pœnā cōminatus est Deus, mortem scilicet, quæ est omnium formidatissima, & amarissima, ut suū præceptum servaretur illæsum. D O M. Intellego manifestè primam culpam. Ex quo enim ab Adā in omnes homines mors suā exercet tyrannidem, facile liquet, hanc de inobedientia primi patris pullulasse. Prima igitur inobediētia est, de qua omnium malorum, pœnarum, corruptionū, ac calamitatū germen emerit. Si enim homo propterea obedientiā suo servasset opifici, omnium bonorū confirmationem meruisset, & æterna esset gloria coronatus. Sic postquam obedientiā fregit, quicquid boni habuit, perdidit, & perpetuam amaritudinē conquisivit. Et tamen vehementer mirandum,

dum, cur homo in tanta perfectione creatus, diuinis beneficijs auctus, Dei specialis amicus, singulariter ab eo sublimatus, Deū sic voluerit offendere, & fracto tam facili mādato, nihil læsus pertinaciter rebellare.

Homo nunquā Dei præcepta fregisset, nisi ab alio fuisset instigatus.

C A P.

L I.

R A E M V N D V S.

Reuera, mi Dominice, nunquā homo tantis beneficijs honoratus Dei mandata fregisset, nisi per alium quempiā fuisset instigatus. Rursum nunquā potuisset homo Dei amator instigari ad mandata frangenda, nisi instigator maius aliquod promississet bonum, quā quod homo tunc possidebat. Improbata igitur atq; importuna instigatio, & magnarū rerū promissio, hominem impulit ad ruinam. D O M. Sed quis fuit obsecro ille falsarius, qui huiusmodi dolis hominem fefellit, & impulit? R A E. Quicquid homine inferius est (eo quod industria caret) hominem decipere non potuit: sed nec ipsa hominis natura in id inclinata fuit. Ergo sequitur, quod malignus aliquis sciens, & potens operari malum, & hominis inuidens prosperitati, & aduersarius creatori, hominē instigauerit in istam præsumpti

sumptionis audaciam. D O M I. Oportet ergo necessariò dicere, quòd iste qui impulit, vel persuasit homini, naturæ fuerit spiritalis, Angelus aliquis malus, corruptus, erraticus, & prolapsus. Atq; inde sequitur, quòd in natura merè spiritali facta erat corruptio, antequàm fieret in natura humana. R A E M. Verè sequitur. Nisi enim prius Angelus corruisset, nunquàm humana natura eo instigante Dei mandata fregisset.

D O M. Libenter assentior: sed rogo te, unde tanti mali corruptio in natura Angelica originem duxit? cùm enim fuerit bona ab optimo Deo creata, quis eam quæso corripit? R A E M. Tantæ sublimitatis est Angelica natura, quòd à nullo potuerit ad casum persuaderi. Peccauit igitur sua propria instigatione permota, nullo docente, nullo monstrante. Occasio autè huius ruinæ ista fuit. Spirituality etenim natura cùm esset creata in summa dignitate, nobilitate, sublimitate, & pulchritudine, haberet q; liberũ arbitriũ admodũ purũ, altũ, & ingenuũ: idcirco habuit magnã occasionẽ superbiendi, & in semetipsa oblectãdi, se admirãdi, se diligendi: sed vbi horũ occasio maior est, & ruina propinquior. Primus igitur Angelus, & multi cũ eo, statim vt fuerũt creati, cõtempta diuina maiestate, & pulchritudine, cœperũt
propriam

propriã amare voluntatẽ, propriã pulchritudinẽ, & honorẽ, & ita vt amentes atq; erratici peccauerunt, & ceciderunt, & à Dei cõsortio proiecti sunt. Sic itaque primus angelus cùm esset omnium pulcherrimus, & nobilissimus, spreto maximo creatore, priuatum cœpit amare decorem: & seipsum Deum statuens, propriam veneratus est altitudinem, propriam amplexus volũtatem, & proprium in alijs ambiuit honorem. Atque hoc modo cùm nunquam Deum ama-uerit, nõquam veneratus sit, sed semper seipsum superbissimẽ dilexerit, ideò factus est inordinatus, peruersus, iniustus, Deo cõtrarius. Habuit enim semper à die qua conditus est Amorem proprij honoris, laudis, & excellentiæ, cupiens iniustissimẽ omnibus dominari, omnibus anteferri. Et quidẽ si non superbisset, omnibus illũ Deus prætulisset agminibus Angelorũ: idcirco enim tam sublimis, ingenuus, & decorus præ cæteris conditus fuerat. Verũ quia abiectõ Deo propria gloria delectatus est, cũ esset creatura recenter Dei manu de nihilo producta: ideò summam iniuriam, offensam, & rapinã fecit conditori suo, se Deum faciẽs, se colens, & coli atque adorari ambiens. Et quia amor cõuertit Amãtem in rem primò amatã, ideò hũc primus Angelus totus con-

uerfus

uersus est in suam propriam voluntatem, quã semper sequitur, semper amplectitur, & nullam aliam: & ideò quicquid semel vult, semper vult, & propria autoritate vult, estq; obstinatus in sua voluntate, vt in æternum aliud velle non possit, nisi propriã voluntatem: Idcirco odit summopere omnem voluntatem suã voluntati resistentem, atque ideò vehementissimè Deum odit, & execratur, & Dei volūtati quantum potest resistit, & contradicit. Verùm quia nunquã potest Dei voluntatẽ impedire, ideò sæuit, fremit, indignatur, & sua apud se malitia contabescit. Porrò omnes illi Angeli, qui à principio huius Luciferi improbis ausibus fauerunt, & superbiæ cornu dederunt peccatori, sub eius voluntate, principatu, atque imperio redacti sunt, & huius pestiferi capitis mēbra effecti, nihil aliud possunt aut velle, aut amare, quàm quod ille concupiscit. D O M. Ex his, quæ nunc dicis, duas palàm voluntates primas intelligo, multũ inter se discordes, & longissimè inter se distãtes: quarum vna est, Voluntas æterna, & alia Voluntas Luciferi noua, quæ mala est, & primò mala, non Deo sic eam creante, sed illo operante. Ad has duas primas voluntates omnes aliæ reducuntur. Si enim sunt bonæ, vadunt ad voluntatem Dei: si

malæ,

malæ, sub voluntatem cadunt Luciferi. Hæ autem contrariæ geminæ volūtates geminum constituunt exercitū continuè contra se pugnantē, & se mutuò sternere cupientē, vterq; fortis, vterq; terribilis, sicut castrorum acies ordinata. Quotiens tamen Rex cœlorum cum sua militia vincere voluerit, necesse est vt vincat, & partem subruat inimicam. R A E M. Debes tamen nosse bonorum exercitum Angelorum caput proprium non habere, quod in Lucifero corruente perdiderunt: Deus enim non potest esse suæ creaturæ: idcirco necessariū est, vt Deus bonis Angelis nouum caput constituat, de quo suo loco dicemus. Tu tamen diligenter notato quale hoc caput futurum sit. D O M. Faciam quod hortaris, Interea tu, quod cœpisti, prosequere.

De magnitudine malitiæ, & corruptionis in primo angelo, & malo eius culpa, & pœnæ.

C A P.

L I I.

R A E M V N D V S.

Soluta est (ni fallor) quæstio tua, qua quærebatur, vnde tanti mali corruptio in Angelicam potuerit subingredi creaturam. Nunc de magnitudine huius corruptionis pauca dicamus. Quando res aliqua permutatur

mutatur in contrarium suæ naturæ, necessesse est vt ascendat ad tantū malitię gradum, quantus erat ipse gradus bonitatis, vel esse poterat. Et quantò res quæ peruertitur est melior, altior, nobilior, tantò peior efficitur, vilior, & malignior. Quia igitur Lucifer inter omnes Angelos erat longissimè melior, clarior, pulchrior, sapiētior: ideò postquam sua se superbia corrupit, factus est omnium infimus, pessimus, turpissimus, obscurissimus, vilissimus, amentissimus. Et talis omnino effectus est, qualis est, & sua voluntas peruersa, inordinata, cæca, superba, maleuola. Hanc autem voluntatem quia semper ipse diligit, ideò nō diligit nisi omnem malitiam, turpitudinem impietatē, scelera omnia, atq; peccata. Hinc execratur summopere omnem iustitiā, fidem, pietatem, virtutem. **D O M.** Vtinā tam deformem nobis hūc scelestissimum tuodepingas sermone, quo eum deinceps acriter aspernemur. **R A E.** Verū quia hīc superbissimus intellectū habet altissimū, & post Deū summè subtilem, qui semper cū sua voluntate concordat: ideò inflectit illum ad inueniendas nouas artes, nouas deceptiones, fraudes, mēdacia. Et quia ipse est mendax, & mendacij pater: ideò inquit falsas quotidie persuasiones, cautelas, tentationes,

tationes, & per mille meandros inferpere nititur cordibus electorū, anguis lubricus, & immūdus. D O. Miror si hīc pestifer hāc tantam suā multitiā ipse non videat. R A E. Planè non videt, propria malitia & excæcatus, & obduratus. Amor enim suæ nequitiae ita illi cordis oculos obducit, vt sua infinita scelera nō videat, nec propriā corruptionē, aut turpitudinē intelligat, quò vel dolere possit, vel pœnitere. Atq; ideò semper quotiēs aliquid quod nolit, patitur, cōtra Deū murmurat, Deū maledicit, atq; blasphemat. D O. O' funestissimū omniū malorū caput, ô principem omniū vitiorū, omniū tenebrarū, & omniū scelerum ac turpitudinum inuentorē. R A E. Agnouisti nūc quale sit in Lucifero malum culpæ: vide nunc malum pœnæ. Qui enim malum cōmisit voluntariū, debet & malum inuoluntariū sustinere. Fuit enim creatus à Deo, vt si in bonitate natiua p̄sisteret, ad summā felicitatē trāsferretur: ita postquā sua se sponte corrumpit, multa illū calamitas est consequuta. Primò irremediabili exilio à Dei visione, à Dei pace, à Dei bonitate reiectus est. Secundò, à summo cœlo expulsus, in caliginosum hunc aërem, quasi in quodam carcere, cum suis satellitibus relegatus est. Tertio, post hūc carcerem temporalem in
profund

profundissimum infernū, æterno igne cruciandus, præcipitabitur. Licet enim ad hos ignes Dei iudicio cōdemnatus sit, nondum tamen sententiæ executio est cōsummata. Alioquin nec primos parentes aut tentare, aut contra Deū instruere potuisset. Quartò est intra se vehementer inordinatus & incōpositus in omnibus cogitationibus & desiderijs suis, horridus, amēs, turgidus, inflatus, asper, immitis, furibundus, sine pace, sine quiete, sine fœdere, semper cupiens suā voluntatem nequissimā adimpleri: & quia id efficere non potest, in summa mœstitudine vitam agit, & indignatione. Et licet interdum de malo perpetrato aliquantulū gaudeat, tamen rursus de maiori bono cōtristatur. **D O M.** Reuera ingens huius bestię calamitas, & ideò amarissima, quia perpetua. Nec minus miseri & infelices sunt, qui huius pestiferi capitis membra fiunt.

Homines qualiter incorporantur cum Luciferò, & fiunt membra eius.

C A P. L I I I.

R A E M V N D V S.

DICTŪ est paulò antè, quòd nō sunt nisi duæ Voluntates primæ inter se plurimum contrariæ. Vna est voluntas Dei,

& hæc est cōmunis in omnibus bonis angelis & hominib⁹. Alia est Volūtas Luciferi mala, & hæc cōmunis est in omnib⁹ peruersis Angelis & hominibus. Et quia omnis volūtas prima, inquantū prima, nulli subijcitur, sed facit ex seipsa suum regnū & dominiū, & habet suas leges, & instituta: ideo non sunt nisi duo Regna, Regnum scilicet Dei, & Regnū Luciferi. Et quia hīc Lucifer propria volūtate & virtute vult dominari, ideo tanquā Deus in omnibus suū quærit honorē, se vult coli, se metui, se adorari. Atq; ideo omnia illa diligēter inquirat, per quæ potest maximè venerari, Dei cultum impediēs, & Dei regnū. Videns itaq; primū hominē in paradiso vitā feliciter agentē, Deū colentem, & amantē, & cœlestia post hæc regna præstolantē, tactus inuidia cordis intrinsecus, hominem cœpit tentare, discutere, instruere, offerre plurima, & plura promittere. Nec antè destitit improb⁹ exactor, avarus prædo, donec hominē sponte illectū Dei inimicū efficeret, & suis eū legibus & volūtatibus subiugaret. Hoc modo captiuauit hominis voluntatem, quæ eam remouit à Dei præcepto, & suis obsequijs irretiuit. D O. Meritò hinc factus est homo mancipium & membrum diaboli. A quo enim quis superat⁹ est, huius & seruus est.

est. R A E M. Debes tamē agnoscere, quòd aliter Angeli mali sunt sub dominio Luciferi, & aliter homines. Quia inter Angelos nullus habet propriam voluntatem à volū tate Luciferi separatā. Et ideò inter eos nul la est discordia, nulla lis, nulla rixa, sed omnes vnanimiter cōplere satagunt sui prin cipis volūtatem. Porrò homines aliter fiūt membra maligni dæmonis. Quilibet enim homo malus habet propriam ex se volun tatem, & tot sunt diuersæ voluntates, quot homines. Inde tot inter homines iurgia, tot quotidie lites, & contentiones. O mnes tamen hæ voluntates, quia malæ sunt, signo Luciferi consignatæ sunt, & ad suam militant voluntatem. DOMINI C V S. Intellego planè, his enim prauis ho minū voluntatibus diabolus se immiscet. Et quia gaudet in rebus pessimis, ideò mo uet hominem contra hominem, gentē con tra gentem, & regnum aduersus regnum. Huius instinctu fiunt homicidia, stupra, adulteria, veneficia, sortilegia, & mille om nium generū scelera. R A E. Ita est sanè. Vtitur enim iste malignus hominū impio rum voluntatibus ad sua nequissima desi deria: & quod ipse per suos Angelos com pellere non potest, hominū peruersorū in genijs deducit in actū. Sicut enim eques frē

no iumentū, cui infidet, vbi voluerit impingit: ita diabolus quasi quodam persuasionis capistro hominum mentes (quibus preſidet) in sua vota perducit. Postquam igitur homo à Deo inobediendo recessit, diaboli iumentū factus est, velit nolit illi obediens, illi seruiens sub tributo. D. O. O' miseram hominis seruitutem multis deflendam lachrymis, qui in latrones incidens, spoliatus est omnibus bonis, & non solum captiuus adductus, sed etiam captiuus captiuorum effectus est. Plura dicere, sed me lachryme gemitusque prepediunt.

De multiplici carcere, & captiuitate collapsi hominis. CAP. LIIII.

R A E M V N D V S.

EGo quoque, non minus quam tu lachrymabiliter mœstus conceptum sermonem retinere non præualens, quod tu subtrices, ego aperiam. Triplicem hominis carcerem debemus agnoscere. Primus est, carcer Corporalis, vallis hæc lachrymarum, in quo de amœnissimo paradyso proiectus iacet. Potest etiam hoc mortale corpus caducum, & miserum, merito etiam carcer appellari, in quo anima languida & moribunda implicata retinetur. Secundus carcer, est Spiritualis, ipsa scilicet voluntas diaboli, quæ est carcer vniuersalis, in quo recluduntur omnes impiæ voluntates, vt nequeant operari, nisi

nisi ad luciferi voluntatem. D O M. In hoc carcere (si non fallor) & ipse Lucifer implicitus tenetur, vt stultus innectatur vinculis suis. R A E M. Nihil verius. Tertius carcer est ipsa propria hominis voluntas, in qua ipse homo compedibus astringitur, vt sese ad bonum mouere nō possit. Nulla certè maior est, & crudelior captiuitas quā proprię voluntatis. Hęc est illa insatiabilis vorago, & inexplebilis charybdis, quę in infinitum sua desideria tendit cumulata, à Dei voluntate recedēs, per tot spargitur concupiscentias, quot se res offerunt, quę poterant concupisci. D O M. O' quàm salutiferum esset homini sub Dei voluntate mansisse: iam enim haberet summam in sua patria libertatem, nullam nunc sciret aut mortem, aut corporis miseriam, nullam horum carcerum sentiret angustiam, nullam experiretur Dei indignationem, siue vindictam.

*Corruptio liberi arbitrii, & ipsius carnis,
contrario modo se habet in primis pa-
rentibus, & in posteris.*

C A P.

L V.

R A E M V N D V S.

HUmana natura diuiditur in duas partes, in primos scilicet parentes, & in

suos posteros. Primi parentes nō sunt propagati, sed Dei manu conditi. Tota autem posteritas carnē quidē propagatione sumpsit ab Adam, sed animā creando Deus infudit carni propagatæ. Quia igitur carne ab Adam descēdit tota posteritas, sequitur, quòd omnis corruptio, quæ in posteris inuenitur, de carne corrupta venerit protoplasti, & hæc corruptionis diuersitas. Ille enim corruptionem carnis traxit de corruptione superbissimæ voluntatis: nos autem qui posterii sumus, de carnis corruptione animarū nostrarū maculas possidemus. Illius carnem corrupit contumacis animæ inobedientia, nostrā animā commaculat miserabilis, & infirma caro, de foetendi libidine per propagationem generata. Omnis enim caro humana quæ per coitum foedæ libidinis generatur, infima est, sordida, caduca, mortalis, & rationi rebellis, plena concupiscentiarū, & malorū motuum. Et ideò anima rationalis, quæ tali carni sociatur, cōtinuò inficitur, peruertitur, corrumpitur, sordidatur, non aliter, quàm si balsamū purissimum turpissimo vasi infuderis. Hanc corruptionem contractam à carne anima manifestat quando vti incipit libero arbitrio. Tunc enim inuenitur Deum ignorare se & sua bona, & mala nescire, suam

amare

amare voluntatem, & Dei iussa contem-
 nere. D O M. Duos ex his quæ dicis animæ
 status accipio. Vnum quæ habet ante vsum
 arbitrij, in quo propter corruptam carnem,
 cui iungitur, iã est immunda, turpis, & Deo
 odibilis, licet nihil sua sponte peccauerit:
 cui tamen hæc immūditia imputatur pro-
 pter carnem primi patris corruptã, cui in-
 hæret. Alium statū habet anima post vsum
 liberi arbitrij, quod quia prius à carne vitia-
 tum est. ideò ipsa anima propria voluntate
 actualiter malum agit, & nõ potest nisi ma-
 lum agere, & Deo rebellare. Et ideò effici-
 tur multò deterior, & turpior, quã fuerat
 antè. Si eam potuit inquinare, & ream face-
 re, crimen originale, & inuoluntarium: mul-
 tò magis rea erit propter actuale malum,
 quod voluntariè cõmisit. Sed dic mihi ob- Nota
 secro, quare Deus, qui iustissimus, & clemẽ quomo-
 tissimus est, animam ream tenet propter dõ origi-
 originale crimen, quod voluntariè non cõ- nale pec-
 traxit? R A E. Reum quidem tenet, inuolun catū ho-
 tario tamen malo non punit. Quia nemo minẽ reū
 debet pœna inuoluntaria puniri, nisi volun facit.
 taria culpa deliquit. Separatur tamen talis
 anima æternaliter à cõsortio Dei propter
 originalem maculam, & mortiferã, quam
 ab Adæ carne contraxit. Et in hoc vide di-
 strictissimam iustitiam Dei, quæ animæ

ignoranti malum imputat, quod sponte non fecit. **D O M.** Sed quare Deus animam mundissimam corpori infundit, quam nouit sordidandam esse, atque corrumpendam.

R A E. Quod anima corrumpitur, atque etiam post corruptionem à Dei consortio separatur, nullatenus est bono Deo imputandum, nec est contra Dei iustitiam, si malum culpæ transmittatur ad posteros. Hæc est enim inter Deum & hominem facta constitutio, ut homo per coitum carnem gignat, & Deus genitæ carni animam infundat. Sed postquam primus homo suum corpus inobediendo corrumpit, & per tale corpus corruptum fit aliorum corporum propagatio: Et sicut corpora, ita & corporum vitia transmittuntur. Licet igitur homo suum opus corruerit, Deus tamen propositum ordinis sui mutare non debuit: quamuis enim caro sit Dei iusto iudicio punita, hoc est caduca, & corruptibilis facta, propter hoc tamen primam constitutionem Deus violare noluit, quin semper propagatis corporibus, licet vitiatis, animas mundas infundat, quibus dum sociatæ fuerint, maculas contrahunt, & ruinas. Ista igitur ruina non Deo imputanda est, sed infecto, & pestifero corpori, quod à ruinosâ & corrupta carne primi patris descendit, de cuius peccato quicquid male uolunt

lum, vel miserum, in anima, & carne posteritas patitur, originem duxit. **DOM.** Sed nunquid ipsa propagatio, seu generatio, de se transmittit in posteros ipsam quam cernimus vtriusque hominis corruptionem?

RAEM. Non ipsa generatio, sed generationis libido, quæ generationi de communi lege ruinæ coniungitur. Nam ante peccatum fuisset vtiq; propagatio, sed libido nulla fuisset. Cerne nunc, mi Dominice, miserabilem hominis corrupti tragœdiam, luctu, & lachrymis plenam. **DOM.** Vidi fa-teor, optime magister, & inconsolabili dolore percussus sum, nec vllatenus potero respirare, nisi ostenderis mihi, quibus remedijs tam ingentia poterunt hominis mala reformari. **RAEM.** Animæ quior esto, in proximo est vt consoleris. Verùm quia

cernis prandij horam instare,

quæso vt vsque post me-

ridiem præstoleris.

DOMINI.

Pareo li-

bens.

S E X T V S

D I A L O -

G V S.

*De Reparatione lapsus humani: et
quòd per vnum omnes
consurgimus.*

*Qualis, & quàm magna sit hominis obli-
gatio pro iniuria & offensa Dei.*

C A P. L V I.

R A E M V N D V S.

PRIVS QVA' M loquamur, quomodò possit collapsus, & còfractus homo reparari, necesse est dicere, de magnitudi-
ne offensæ, & maxima obliga-
tione iniuriæ quã homo proteruus, & ino-
bediens, in Deum maximum perpetravit.
Túc primùm tibi sapiet magnitudo, & dul-
cedo remedij, cùm magnam ægritudinis
acerbitatem agnoueris. D O M. Rursum (vt
video) me ad lachrymas mittis. R A E. Ita
omnino necesse est. Nunquàm nec humi-
lis, nec gratus tuo medico fies, nisi ægritu-
dinis tuæ morbum ad liquidum depræhen-
deris. Non putabis medicum tibi opportu-
num fuisse, nisi dum vulnerum tuorum de-
speratam putredinem intuitus fueris. D O.

Si

Si sic necesse est, facito vt voles. R. AE. Vt magnitudinem culpæ atque offensæ agnoscas, oportet te nonnulla animaduertere. Primū est, quòd omnis offensa tãti est estimanda, tantumq; ponderanda, quanta est ipsa quæ offenditur persona. Cùm igitur sit Deus infinitæ maiestatis, sapientiæ, & bonitatis, ideò iniuria in Deum commissa est peccata infinita. D O M. Hinc palàm intueor, quòd qui Deum offendit, obligat se ad infinitam atq; interminabilem pœnam. R. AE. Secundum est, Nam ex quo iniuria in Deum commissa lædit, ac destruit, quantum ex se est, honorem, & gloriam Dei, qui est infinitus: ideò talis in homine contemptus fit infinitus, & ad infinitam obligat amaritudinem. Tertium, si homo compleisset in obseruatione mandati voluntatem Dei, infinitum bonum, & meritum interminabile meruisset: qui enim facit quod præcipit Deus, obligat Deū sibi, vt præmium referat infinitum. Igitur quando homo facit quod prohibet Deus, obligat se Deo ad demeritū, & ad supplicium sempiternum. Faciendo itaque quod odit atq; aspersatur Deus, plus operatur de malo, quàm Deus illi operatus est bonum: Nam Dei munera, quamuis maxima, tamen finita sunt: sed malum culpæ, quod perpetrat in Deum homo, est infinitum.

infinitum. D O. Colligendo ea quæ supra
 dixisti, cū his quæ nunc dicis, duas hominis
 obligationes esse confidero. Vna est natura
 lis, quæ causatur de Dei beneficijs acceptis,
 per quam astringitur homo dare Deo quic
 quid inuenit in se amoris, reuerētiae, laudis,
 & honoris. Hæc obligatio & bona, & perpe
 tua est. Alia obligatio est, quam fecit homo
 pro malo culpæ, quod operatus est, & pro of
 fensa in Deum commissa. R A E M. Bene
 consideras: sed hoc debes etiam nosse, quod
 homo hac secunda obligatione implicitus
 primam soluere non potest. Impossibile est
 enim, vt homo criminibus irretitus, & Dei
 inimicus, reddat Deo debitum dilectionis,
 honoris, & laudis: quod tamen pro susceptis
 beneficijs reddere continuò tenetur. Vides
 igitur quàm nociua, quàm maligna hæc ob
 ligatio sit, quæ primam impedit vt reddi
 non possit. Hæc prætereà obligatio aliam
 de se generat omnino funestissimam. Nam
 qui mortali peccato obligatus est, à pecca
 to perpetrando se continere nō potest. Qui
 enim facit peccatum, seruus est peccati: qui
 autem seruus est, vt peccato obediat neces
 se est. Vno igitur peccato cōmisso, impelli
 tur cōtinuè homo vt secundū, tertium, quar
 tumq; cōmittat: vt qui malus est, malus fiat
 adhuc: & qui sordidus est, sordescat ad
 huc.

huc. D O. Hæc tertia est omnium pessima obligatio, quæ in extremam calamitatum miseriam hominem præcipitem facit. Hinc iã patet, quàm summè malignum fuerit illud primum originale peccatum Adæ, quod nos in tam pessimas obligationes, & mille miseras detrusit. R A E. Verè malignū, & totis animi medullis execrandum, quod ex his rationibus poteris intueri. Primò, Sicut nihil dignius, nihil præstantius libero arbitrio, ita nullū malum peius est, & detestabilius, quàm culpa, & corruptio voluntatis, atq; arbitrij. Quādo igitur per inobedienciæ culpam destruxit liberum arbitrium, tunc illud destruxit, quod erat in rerum natura omniū præclarissimū, pulcherrimum, nobilissimum. Secundò, Omnes creaturas sub homine Deus constituit propter liberum arbitrium, quod dum homo violauit, violauit etiam vniuersum creaturarum ordinē, & rerum omniū pulchritudinem sua deformitate scædauit, & quantum in se fuit frustra it totū vniuersum debito sine. D O. Hac sua corruptione (vt video) nisus est Dei honorem, quem de rerum institutione promeruit, vacuare. Quod malum quia voluntariè admisit, ideò maximam offensam constituit. R A E M. Verùm dicis, sed & perdendo seipsum vacuauit Dei optimam inten-

intentionem, vt nihil vltra valeret: nec posset iam corruptus in illum beatitudinis æternæ finem perducere, ad quem illum considerat Deus. Quarto, Consentiendo Dei maximo inimico, & suavota complendo, quem ex sua persuasione Dei hostem ignorare non poterat, audiuit enim eum contra Dei mandata loquentem: huic igitur consentiēdo, qui Deum mendacē nitebatur asserere, summam Deo fecit iniuriam, & despectu suo postposuit inimico. Quinto, Non solum semetipsum perdidit, & Dei seruitio subtraxit, diabolicæ se mancipans, seruituti: sed & totam posteritatem suam diuinis subduxit obsequijs, & sub Luciferi posuit potestate. An hæc tibi crimina parua videntur? D O M. Imò verò maxima sunt. Sed quæso te, quousque animam meam tollis: quare non dicis mihi, quibus remedijs tanta poterunt mala sanari? Homo ad Dei imaginem conditus, corpus & animam perdidit, mille se vitijs inquinavit, odium sui creatoris incurrit, non solum paradysum, sed & cœlum (cui creatus fuerat) amisit, & sub dira diaboli potestate dolitescit. Quis tantis malis, afferat medicinam?

*

Homo

*Homo infinita indiget satisfactione, quæ
nisi per infinitam personam solui
non potest.*

CAP.

LVII.

R A E M V N D V S.

Quia igitur mala hominis maxima sunt, ideò maximis remedijs opus habent. Et quia culpa in Deum commissa est infinita, ideò & infinito indiget expiatore. At quoniam culpa est infinita, ideò meruit & infinitam pœnam: & hanc quoque necesse est expiare, si debet homo in statum quem perdidit reformari. Ad omnem enim culpam, aut punitio sequitur, aut satisfactio. Si igitur homo vult destruere culpam quam admisit, & pœnam euadere quam pro meruit, oportet quòd tam magnum operetur bonum, vt vincere possit malum, quod priùs nequiter perpetravit. Vt igitur recuperet homo perfectam sui creatoris amicitiam, necesse est vt reddat illi pro obligatione infinita satisfactionem infinitam, & hoc cum tanta faciat humilitate, quantum antea superbiuit. Oportet igitur quòd talis satisfactio sit voluntaria, libera, amorosa, de intimis cordis medulis erumpens, dulcis, iucunda, salutifera. **D O M I N I C V S.**
Quis hanc quæso satisfactionem poterit operari? Nunquid homo captiuus, incarcera-

tus, mille vulneribus saucius, Dei aduersarius, demonis amicus? Sed nunquid Angelus, qui cum finita persona sit, tollere poterit malitiam infinitam? Nunquid Deus id efficere volet, qui ab homine turpiter inhonoratus, despectus, & offensus est, & sub Dei odio constitutus. Cum enim Dei iustitia exasperata sit, quomodo eam nequitiam volet expiare, quam debet merito punire?

R. A. E. Multum laboras, multum anxius es. Sed nunquid humiliavit ex corde suo, & abiecit filios hominum? Nunquid obliuiscetur misereri Dominus, aut continebit in ira sua misericordias suas? Nunquid hominis malitia Dei bonitatem euacuauit? Absit. Concludamus igitur, quod ex quo illud, quod homo soluere tenetur creatori, maius sit, quam quicquid est citra Deum, & hoc non est nisi Deus: clarè sequitur, quod nullus potest hanc satisfactionem operari, nisi solus Deus. Intellige quæ dico, nullus potest soluere nisi Deus, & nullus debet nisi homo. Oportet igitur qui hoc bonum operaturus est Deus sit, & homo. Debent ergo Deus, & homo in vnâ conuenire personam, vt Deus sua bonitate hominis miseriam expiare velit, & homo possit. Nisi enim Deus homo fiat, & homo Deus, ruina hominis non poterit subleuari: Hæc autem persona cum sit infinita, habe-

ta, habebit in se aliquid, quo citra Deum nihil est maius, quod sua magnitudine, & dignitate deleat omne debitum, & omnem compleat satisfactionem. D O M. Quantum ergo concipio hæc persona infinita cum Deus sit, nihil pro sua culpa debebit creatori: atq; idè exolvere poterit pro his omnibus, qui non possunt reddere quod debent, quia non habent. Non est igitur extra hanc personam spes vlla salutis, quæ potest habere meritum infinitum, & duplici ratione iram offensæ iustitiæ mitigare: primò, quia Deus est: secundò: quia homo diuinus est. Ratione primi efficacissimè reconciliare potest: ratione secundi meritum infinitum adducere potest, quo Deus infinitus mitigetur, & culpa infinita remoueatur.

*De conditionibus, quas oportet habere
hanc personam infinitam pro
nostra satisfactione.*

C A P.

L V I I I .

R A E M V N D V S .

O Primò hoc mysterium concepisti: verum vt melius cuncta cognoscas, dicam tibi aliquas cõditiones, quas necesse est hæc persona habeat, si debeat ad liquidum Deo hominè recõciliare. Prima est: oportet eum esse de genere hominis istius, qui ad pœnã

q. 2. obliga-

obligatur immensam, nec sit de nouo vt Adam formatus. Alioquin nisi pertinuerit ad genus humanum, hominis offensam delere non poterit. D O. Meritò id sequitur: nam sicut ab homine obligatio venit, ita & ab homine venit satisfactio: & tali homine, qui de progenie sit eius, qui peccauerit. R A E M. Oportet secundò, quòd talis homo mūdissimè, sine libidine, sine coitu accipiatur. Cùm enim genitalia membra sunt inobedienciæ membra, vt suprà patet, quæ in omnes homines corruptio & bellio venit: idè iste homo, qui inobedienciam omnem, & corruptionē remouere tenetur, genitalibus membris gigni non debet: alioquin simili cōtagione pollutus pro alijs satisfacere non poterit. Corpus igitur huius viri debet manu Dei de carnis superbia in vtero mulieris formari quæ sit quidem de genere Adā, sed tamen purissima, & sanctissima, & integerrima virgo. Et sicut vir iste in vtero virginis nō per vuluam venit, ita ab vtero nascetur genitali membro integro permanente, vt ipse filius sit castissimæ virginis, & ipsa ante partum, & post partum virgo perduret. D O. Cùm igitur vnam in trinitate personam incarnari dicimus, quam harū esse arbitramur, Patrem ne, an Filiū, an Spiritum sanctum? R A E. Non aliam vtique,

citur, in immensam crescit dignitatē. Vnus enim bonus Christianus melior est & præstantior, quàm omnes qui viuunt in terra homines non Christiani. Malus autē Christianus est omnium pessimus. R. A. E. Hinc pulchrè licet animaduertere, quàm iustus, & quàm bonus sit omnipotens Deus, qui huic hominem hominibus est largitus. Iustus, qui quæsiuit iustum redemptionis pretium: bonus, qui in mortem vnicum tradidit filium. Cùm enim homo corruptus, & in immensum obligatus, non posset debitum infinitū soluere quod debebat, Deus benignissimus volens ab homine placari, gratis contulit ei nouum hominē, qui Deus esset, & homine maior, qui satisfaciat pro homine obligato, habens in se inæstimabile pretium, vitam scilicet innocentissimā, atque sanctissimam, quam cùm in mortem indebitam Deo pro homine tradidit, debitum hominis soluit, & Deū hominī recōciliavit. Dedit enim humana natura maximo creatori in isto homine quod suū erat, vt alijs hominibus redimeret, quod reddere nō poterat. D. O. Quid ista iustitia districtius? quid hac clementia misericordius? Vult Deus placari ab homine, nō tamē placari se patitur, nisi moriatur infinitus, innocens, immaculatus. At ne fiat difficultas

in pretio, ipse illum largitur qui occidatur. Non habes, inquit, δ homo vnde te redimas, accipe vnigenitum fructum ventris mei, & da illum mihi pro scelere tuo. Magna certè dignatio.

Quæ sint illa maxima dona, quæ homo miserabilis recipit à Iesu Christo.

C A P.

L X I I I I.

R A E M V N D V S.

Postquam igitur medicina præparata est, necesse est, vt eam ægroto, & misero homini applicemus. Si ergo IESVS Christus vulnerū nostrorū medicus est, restat vt ad illam omnes accedamus, vt possint ægritudines nostræ recipere medicinā. Nihil in nobis tam morbidum, quod non ipsius medicationis dono curetur: nos captiui sumus, ipse redemptor: nos obligati, ipse fideiussor: nos destructi, ipse reparator: nos morbidi, ipse curator: nos mortui, ipse resuscitator: nos cæci, atq; obtenebrati, ipse clarificator: nos erratici, ipse conductor. **D O.** Utinam nunc velit homo suas calamitates attendere, vt tantum medicum sibi noverit profuturū. Qui sua vulnera malè sanus non sentit, hunc curatorem optimum non requirit: qui autem non requirit, morti sempiternæ iam inhæsit. **R. A E.** Duplici obli

obligatione (vt nosti) homo implicitus tenetur, scilicet pro beneficijs acceptis, & pro culpis commissis. Prima semper ab homine solui debet, quam tamen secūda obligatione irretitus soluere nō potest. Nō enim potest Deum amare, laudare, venerari, culpis & criminibus cōpeditus. Porro à secunda obligatione liberari nō potest, nisi primā compleat: & primam complere non potest, nisi secūda recedat. Vides certe istum bicipitem laqueum. Venit igitur dominus I E S V S Christus, soluit sua miseratione, & morte obligationē secundam: & dat homini adiutorium gratiæ vt compleat primā. Solutus enim homo à peccatis & scelerib⁹, quæ est obligatio secūda & infinita, iā incipit Deum pro suis beneficijs amare, honorare, reuereri, quæ est obligatio prima. Hoc adiutorium Gratia Christus tribuit nobis tanquàm Deus, & meruit nobis tanquàm homo. Licet enim, omne quod Deus tribuit, dicatur gratia: istud tamen adiutorium, quo Deum diligimus, & honoramus, est summa gratia, sine qua nulla proficit alia. D O M. Quantū ego intelligo, plus est hanc gratiam accepisse, quàm vel corpus, vel animam. Nā sine ista gratia homo mortuus reputatur, quia nihil potest operari inquantū homo est. R A E. Rectè tu

quidem. Et idcirco hæc gratia Deū amandi, quam Christus administrat, est vita ipsius animæ, sine qua anima humana Deo mortua est. Ista gratia hominem restaurat, reformat, viuificat, sanat, formosum Deo, & amabilem præstat. Hæc gratia hominē bonum, iustum, Deo dignum, & Dei filiū, & hæredem facit: & ipsum fratrem pacificum, & amabilem suis fratribus restituit. Hæc gratia reducit hominem de via erroris, mendacij, & falsitatis, & deducit per viam veritatis, & securitatis, gaudij, & exultationis: hæc gratia saluatoris hominem reuocat à iugo miseræ captiuitatis, à vinculis propriæ voluntatis, propriij honoris, & amoris, & ponit eum in libertate, & in amplissima patria voluntatis Dei. Et vt omnia in vno verbo complectar, hæc gratia restituit homini suum Bene esse, quod antè perdidit, & tollit ab eo suum Malū esse, & ita restituit ei spiritum, salutem, & sanitatem. D O M. Magna commendatio gratiæ domini Saluatoris. Nunc planissime liquet, quàm opportunus ipse nobis redemptor aduenerit, à quo hæc adiutorij gratia maxima condonatur. Sed oro te, paulo apertius dixeris, quomodò hæc gratia

I E S V Christi restituit homini Bene esse.

Ista

*Ista gratia est totum Bene esse hominis: eius
carentia, Malum esse eius.*

CAP.

L X V.

R A E M V N D V S.

HOMO à principio, dum fuit conditus, accepit à Deo Esse, & etiam Bene esse, sed nondum Optimum esse: hoc eam expectabat transferendus in gloriam sempiternam. Acceperat ergo ab optimo conditore Esse, Viuere, Sentire, Velle, & Amare. Acceperat etiam Bene esse, Bene Viuere, Bene velle, & Bene amare. Habebat ergo Bene esse, & corporis, & animæ. Verùm quia primus homo hoc Bene esse, quod habebat, & seruare poterat, sua voluntate perdidit: idè tantum sibi retinuit Esse, & pro Bene esse acquisiuit Esse malignū, iniustum, sordidū, caducum, vitiosum. Spoliatus igitur gratiarum vestibis, his semicinctijs, & lacinijs ignominiosis est turpiter contactus. Ut autem melius agnosceret animæ suæ cladem, atque ruinam, corporis quoque mala suscepit, & factus est mortalis, lutæus, animalis, infirmus, ut per hæc mala carnis mentis suæ malitiam comprobaret, si fortè negligentius eā vellet dissimulare. habens igitur in se tã deforme, malignū, & tortuosum Esse, factus est suo odibilis creatori, cò q̄ opus suum

suum tam præclarum in se homo corrupe-
 rat. Inuentus ergo inutilis, corruptus, abo-
 minabilis, ad nihil aliud vacabat, nisi vt
 perpetuis ignibus destineretur. Verùm li-
 cet perdidit homo suum Bene esse, remã
 sit tamen ipsa obligatio Amoris, & reuerẽ-
 tiæ: quam soluere certè oportebat: nec erat
 illi aliqua excusatio, quia sua volũtate Bene
 esse perdidit. D O. Hinc certè palam in-
 tueor, quòd reddere homini suum bene ni-
 hil est aliud, quã reducere eum ac mutare
 de malo, tortuoso, iniusto, vitioso Esse, ad
 bonũ, rectũ, sanctũ, iustum, salutiferum: vt
 homo Bene viuat, bene intelligat, bene
 amet, bene velit, & possit: vt sit sanctus, ho-
 nestus, decorus, pulcher, virtuosus. R A E M.
 Aspice igitur Dei dulcissimam bonitatem,
 qui vt hominem sibi fœderaret, & remotis
 tot malis in primis bonis restitueret, dedit
 homini I E S V M C H R I S T V M, qui
 omnẽ de medio tulit offensam, remouit cul-
 pã, & pœnam, & ad Bene esse pristinum ho-
 minem reuocauit. Recipit ergo à I E S V
 Christo vt amet, & metuat, honoret, & lau-
 det Deũ, vt diligat proximũ sicuti semet-
 ipsum; & in his omnibus gaudeat, p̄seueret,
 exultet, tripudiet, delectetur. Ecce hoc est
 Bñ esse, hæc est vera vita animæ per Chri-
 sti gratiã homini reparata. D O. Tria itaq;
 colligo

colligo beneficia maxima, quæ Christi miseratione donantur: scilicet, Indulgentia, vt offensa deleatur: Gratia, vt Bene esse conferatur: Gloria, vt Esse optimum aliquando donetur. Nam gratiæ semper debetur gloria. Gratias igitur immortales agamus CHRISTO, qui ista nobis suo sanguine mercatus est.

*In homine Christiano sunt tres generationes,
& tres fraternitates distinctæ.*

C A P.

L X V I.

R A E M. V N D V S.

VT perfectius adhuc, & clarius Christi gratiam & Bene esse hominis agnoscas, scire te conuenit, quod Adam primus pater recepit à Deo corpus & animam, & Bene esse. Sed dum Bene esse per inobedientiam perdidit, Esse tantum, imò & Malè esse corporis & animæ reseruauit. Porro Christianus homo instar primi tres habet res sibi collatas, distinctis tamen generationibus. Habet enim Carnem à primo parente, habet animam à creatore, habet & Bene esse à Christo redemptore. Ista tertia completa est, & perfecta, sine qua duæ primæ corruptæ manent, & perditæ. Hæc enim generatio sancta est, & tota bonitas, reuerentia, & pulchritudo animarum. Ista tertia generatio omnino contrariatur primæ,

mæ, multiplici ratione: Primò, Per primam
 enim generationē caro dominatur, & ani-
 ma seruit: per tertiā anima dominatur car-
 ni, & suæ subijcit seruituti. Secundò, per pri-
 mam generationē homo erat totus carna-
 lis, luteus, brutalis: per tertiā homo fit spiri-
 tualis, rationalis, diuinus. Tertiò, Per primā
 homo perdidit similitudinem Dei, & nanci-
 scitur similitudinē diaboli: sed per tertiam
 recuperat Dei similitudinē, & in pristinum
 se attollit decorem. Quartò, Per primā ho-
 mo recipit in se radicem omnium malo-
 rum, sed per tertiam omnium bonorum fo-
 mitem recuperat, & conseruat. **DOMI.**
 Hinc iam cernere licet apertius, quantum
 primus & secūsus Adam sint inter se con-
 trarij. Primus hominē corrumpit, & perdit:
 secundus reparat, medetur, & saluat. Ille ani-
 mam à creatore corpori infusam inficit, &
 occidit: iste eam mundat, ornat, & viuificat.
 Ille omnes, quos de se gignit filios, perpe-
 tuis cruciatibus damnat: iste suam sobolem
 baptisimi lauacro purgatam in cœlestibus
 eleuat, & coronat. Ille sua fœtida carne o-
 mnes commaculat: iste suæ sanctę & mun-
 dæ carni sociatos mūdōs reddit, & lucidos.
R. A. E. M. Egregiè tu sapis. Nūc pauca de tri-
 plici inter Christianos fraternitate loqua-
 mur. Prima est Carnalis, qua omnes ab vno
 primo

Ante descendunt. Secundò sunt fra-
 tres, quia ab vno patre Spirituum Deo suas
 animas accipiunt. Et istę duę cõmunes sunt
 etiam & Paganis & Iudæis. Tertiò sunt fra-
 tres, quia ab vno patre Christo omnes Be-
 ne esse sortiuntur: Hęc postrema est omniũ
 optima, sine qua duę primæ mortuæ sunt.
 Hęc fraternitas, est magnæ notabilitatis,
 magnæ excellētiae & amoris, magnę boni-
 tatis, charitatis, & vnionis. Hęc fraternitas
 est infiniti meriti, valoris, & præmij: quia
 Christus Deus homo emit eam morte sua,
 vitam tribuens pretij infiniti. Hęc fraterni-
 tas, est fraternitas gratiæ, quia Christus gra-
 tiarum pater eam suis prolibus assignauit.
 Cæterę autem sunt naturæ. D O. Meritò
 hęc tertia fraternitas tantæ est dignitatis,
 quia de patre dignissimo, & illustrissimo
 Christo originẽ sumit. Summo igitur amo-
 re se debēt inuicem diligere Christiani, qui
 talem & tam amabilem sortiũtur patrẽ, qui
 eos suo sanguine lauit, sua morte redemit,
 sua resurrectione iustificauit, & sua glorifi-
 catione coronabit. R A E. Ut cuncta me-
 lius intelligas, quæ de hac triplici genera-
 tione & fraternitate locutus sum, vnum ma-
 nifestum tibi ponam exemplum. Corpus hu-
 manũ recipit Esse, recipit & Bene esse. Nam
 epar, cor, & cerebrum alijs largiũtur mem-
 bria

bris omne quod habent. Epar enim
 grossum, estque ipsis membris instar corporis:
 mittit namque eis humores corpulentos, ex
 quibus membra generantur, nutriuntur, sus-
 tentantur. Hoc autem facit per venas, ex qui-
 bus largitur sanguinem: & est quasi primus
 Adam, qui dat carnem solum. Secundò, Cor
 ipsum mittit calorē naturalē, & confert om-
 nibus membris vitalem spiritum, & habet
 se ad modum domini creatoris, qui dat ani-
 mam viuentem humano corpori. Est ergo
 hinc spiritus quasi membrorum anima, sine
 quo omnia membra mortua deputantur.
 Tertiò, ipsum Caput seu Cerebrum, quod
 est altissimum, spargit in omnia membra per
 nervos sensum & motum: & est sicut Chri-
 stus dans Bene esse toti corpori. Sicut igitur
 corpus ab epate grossum sanguinem, ita ho-
 mo recipit ab Adam sensibilem carnem. Et
 sicut corpus recipit à corde spiritum vita-
 lem, ita homo recipit à Deo animam vi-
 uentem. Sicut quoque corpus accipit à capite
 sensum & motum, ita & homo capit à Chri-
 sto, gratiæ adiutorium. Et quemadmodum
 corpus iacet paralyticum, languidum, & e-
 mortuū, & semper deorsum labitur, nisi sen-
 sum à capite motūque recipiat, nec quicquam
 ei profunt aut epatis, aut cordis munera: ita
 nisi homo gratiæ adiutorium & bene esse
 recipiat,

recipiat, semper ad terrena corrui, nec quicquam illi prodest corpus atq; arbitrium recepisse. D O M. Hoc exemplo, & cæteris quæ paulò ante de gratia dixisti, efficacissimè destruitur hæresis Pelagiana. Hęc enim falsò asserit, post acceptum à Deo liberum arbitrium Christi gratiam non esse homini necessariam. Dicunt nempe homines superbissimi, A' Deo habemus, quòd homines sumus: sed nostrum est, quòd iusti sumus. Nesciunt enim quòd liberum arbitrium in primo patre corruptum, sursum ad iustitiæ opera attolli non potest, innumeris obligationibus irretitum, nisi Christi miseratione soluatur.

*Mors Christi, unde homini gratia confertur,
& Bene esse, generat in homine Christiano nouam obligationem.*

C A P.

L X V I I.

R A E M V N D V S.

Sicut suprà in dialogo de Obligatione, monstrauimus, hominem astringi Deo pro beneficijs creaturarum acceptis: debereq; Deum toto corde diligere, honorare, laudare. Multò tamen amplius, & sine vlla cõparatione obligatur homo optimo largitori, q̃ I E S V M illi cõtulit, per quẽ omnẽ suam miseriam, culpã, iram, offensam feliciter,

ter, & efficaciter expiavit. Quātō Christus plus valet quā omnes creaturæ, tātō magis obligatur homo pro suscepto. Christo, quā pro omnibus creaturis. Cū enim Christus sit persona infinite bonitatis, & hūc largiēdo Deus exhibuit homini infinitū amorem, & immēsam liberalitatē: ideō duplici obligatione infinita homo cōstringitur, & Christo redemptori, & patri largitori. Quæ quidem obligatio multū differt à prima. Nā prima est naturalis, & propter esse hominis, & propter mundū: sed ista obligatio est propter Bene esse hominis per I E S V M. Item prima est propter hominē factum de nihilo negatiuo, sed ista propter hominem collapsum in nihilo priuatiuo. De nihilo negatiuo factus est homo, qui corruens in malitiā, in iniustitiam, in turpitudinem, cecidit in nihilum priuatū, priuās seipsum suo Bene esse, sua Gratia, sua Iustitia. Quādo igitur Deus extraxit hominem de isto nihilo, conferens sibi per Christi mortē Bene esse, & Bene viuere, tūc iterum fecit hominem de nihilo. Primò hominē fecit cū non esset, deinde refecit eū funditus perijisset. Verū quia magis est hominem reformare, quā facere, & maioris valde pietatis. Vt enim non crearetur nō demeruerat: sed creatus & superbus, & inobediēs factus, meruit
 vt illud

vt illud perderet, quòd factus erat, & illud propter quod factus erat. Ideò in infinitum amplius obligatur homo pro eo quod tam gratuita miseratiõe morietis Christi restau- ratus est, quã antè Dei manu plasmatus est. D O. Meritò id quidem. Nam in isto opere reparationis nostrę Deus suam vltimã ostēdit amicitiam, charitatem, amorē, dulcedē- nem, donans nobis suū Filium sibi coæqua- lem, quem amara morte peremit, vt nostris mortibus subueniret. Sed rogo te, quomodò poterit homo finitus hanc infinitam solue- re obligationem? R A E M. Duobus modis intellige quæ dico: Primò potest hanc obli- gationem soluere, si offerat Deo suam amo- rem, suum timorem, suam laudem, suam de- uotionem, ita tamen quod cum istis simul & Christū offerat, qui est sufficiētia nostra, per quem plenissimè Deo reddimus quod debemus. Ad hoc enim nobis à Deo largi- tus est Christus vt per illū suppleamus, quic- quid ipsi nostris viribus non possumus. Sem- per enim acceptat filium pater, quem si o- miserimus, & per nos ipsos ad Deū accede- re voluerimus, reijcimus, repellimur, & vt superbissimi iudicamur. D O. Nec imme- ritò: qui enim sine mediatore ad Deum ira- tū reus accesserit, grauiori animaduersione percussus superbiæ suæ poenas dabit. R A E.

Secundò potest homo hanc obligationem soluere, si mortem filij Dei qua redemptus est, grata semper memoria gestauerit. Impijssimū enim est, tam benignissimam miserationē ingrato trāsire pectore. Passio nē pe Christi est infiniti meriti, & totum hominis bonum: idē omne studium Christiani, & tota eius cogitatio, atq; intentio, versari debet circa memoriā mortis Christi, in qua sunt omnes thesauri diuitiarum & meritum omnium. Qui igitur vult suę obligationi dignē satisfacere, & omnē in se virtutem, & omne Christi meritum possidere, recipiat in memoria passionē eius, per quam sit in seipso viuificatus, Deo recōciliatus, & à diabolo liberatus. **D O M I.** Sed non 'ne mors Christi iam transijt: quomodò ergo quod trāsijt, & iam nō est, mihi poterit prodesse? **R A E M.** Dixi iam tibi. Licet enim Christi mors transijt, meritū tamen mortis in æternum manet. Quod meritum tunc in se homo recipit, quando in memoria deuotus recipit ipsam mortem. Et quia meritū semper viuit, idcirco qui in se accipit Christi mortem per recordationem, viuit in Christo, gaudet, iucundatur, exultat. Qui verò Christi mortē nō recordatur, ingratus est, nec primā obligationē soluit, nec istā: sed peccatorum suorum obligatione cōpeditus, manet in morte,

morte, in ira Dei, & invinculis diaboli. D O.
 Hic patet quòd Christianus & peccator, &
 ingratus, seipsum diligens suã quæritãs glo-
 riam, suã famã, respues Christũ, infinito rea-
 tu supra ceteros homines se astringit. Tan-
 tũ enim peccata hominis Christiani ex-
 cedunt peccata omnium Paganorum ac Iu-
 dæorum, quantũ obligatio mortis Chri-
 sti (cui Christianus reus tenetur) superat
 obligationẽ pro beneficijs acceptis à crea-
 turis. Est ergo malus Christianus omnium
 qui viuunt hominum nequissimus, & infi-
 nitis supplicijs præ ceteris dignus. Vnum ta-
 men est quod me vehementer mouet. Si
 per Christi mortem homini confertur Be-
 ne esse, quid est quòd quotidie tanta mala,
 nũc corporis, nũc animæ experimur, & ple-
 runq; maiora, quàm qui Christi gratiã non
 receperunt? Corpus vt prius manet infir-
 mum, miserum, fragile, mortale: anima ve-
 rò mille quotidie agitur tentationibus,
 nunc carnis, nunc mundi, nunc diaboli. Vbi
 ergo est illud Bene esse de quo loqueris?

*Homo lapsus licet reparetur quantũ ad Bene
 esse animæ, manet tamẽ malũ pœnã in corpore.*

C A P.

L X V I I I.

R A E M V N D V S.

INtellige primũ, quid sit Bene esse, &
 quid Malè esse: & tunc faciliẽ quod quæ-

ris inuenies. Bene esse animæ est, quòd sit iusta, sancta, recta, immaculata, fugitans vitia, & peccata, & quòd Deum amet, laudet, honoret. Hęc per Christi gratiã animę Christianę conferuntur, atq; hoc modo accipit Bene esse, & Bene viuere. **D O M.** Si habet Christianus Bene esse, quare tot mala patitur in carne? **R A E M.** Magnæ pietatis est ista dispensatio. Idcò eim corpus manet fragile, & infirmũ, ne negligat homo se lapsum se perditũ aliquãdo fuisse, & Christi gratia reparatum. Secundò, vt meminerit amoris, obsequij, & charitatis sibi à saluatore exhibitæ, nec tam pretiosam mortẽ friuolã putet. Tertiò, vt cautus sit, ne iterũ peccet, & æternas det pœnas quæ corporis mala longissimè superent. Noueris tamẽ q̃ istas carnis nostræ misérias Christus nobis in bonũ conuertit, quia eas & volũtarias facit, & meritorias. Si enim tolleret in hac vita oēs pœnas, tolleret de medio etiã merendi occasiones omnes: omnis nẽpe pœna volũtariẽ pro Christo perpeffa admodũ est meritoria. Vides ergo quomodò mala corporis prius inuolũtaria, dũ Christi gratia volũtaria fiunt, ad Bene esse animæ traducuntur. **D O.** Sed quid dicis de malis, quæ quotidie in anima patimur, vt sunt tentationes, tribulationes, sollici-

sollicitudines, timores, & mille pericula?
 R. A. E. M. Nihil potest tollere Bene esse ani-
 mæ, præter solū peccatū: noli assentire pec-
 cato, & nihil tibi est nociuum. Quicquid
 enim homo in anima patitur, dempto pec-
 cato, totū illi vertitur ad salutem. D O M I.

Quomodo potest cōcupiscentia carnis, quæ
 inimica est animæ, fieri animæ in salutem?
 R. A. E. M. Dum non assentit dum eius appe-
 titum frangit, dū eius desiderijs reluctatur.

D O M. Sed quare Christi Gratia non peni-
 tus hanc destruit? R. A. E. Certè ne tibi tollat
 occasionem pugnandi, vincendi, merendi.
 Olim hæc concupiscentia te traxit ad cul-
 pam, nunc captiua te ducit ad gratiam. Tu
 tantū eam cōprime, & retine sub tributo:
 noli eam repente iugulare, sed tanquàm
 mortalem inimicum vinculis irretitū sine
 languescere, tabefieri, & sensim mori. Pro-
 pter tres igitur rationes ista carnis concu-
 piscentia homini derelicta est. Prima, vt de
 tuo aduersario, qui te olim occiderat, egre-
 giè te vindices. Secūda, vt inimicū habeas,
 qui te torpentē pugnacē semper faciat, atq;
 victorē. Tertia, vt dum hunc nonnūquàm
 repugnantem senseris, gratiæ memineris
 saluatoris, qui te superiorē fecit, qui illum
 tuis pedibus subiecit, à quo quotidie tot
 homines capiuntur, inficiuntur, iugulan-
 tur.

tur, Si ergo hæc concupiscentia facit ad Bene esse hominis, quæ tamẽ nociua videtur, multò amplius tribulatio, persequentio, sollicitudo, timor, circumspectio, quæ dum pro Christo voluntariè perpetiuntur, maximã parant animæ coronam. D O M I. Optimus sermo tuus est admodum informatius ad necessariam patientiam. Sed nunc superest, vt quibus formis aut medijs Christus suis fidelibus Bene esse conferat, & salutem, sapienter edifferas.

Quibus formis aut medijs Christianus accipit Bene esse à Christo.

C A P.

L X I X.

R A E M V N D V S.

VT homo Christianus recipiat Bene esse à Christo, necesse est, vt nouerit, & susceperit septẽ ecclesiæ sacramenta. Christus enim benignissimus miserator donat gratiæ suæ per res visibiles & palpabiles instituit elargiri, vt homo exterioribus rebus imbutus, quid introrsum in anima accipiat agnoscat. Nontamen id quod datur visibile est, sed per signum visibile denotatur. Ideò Sacramentum dicitur, quod est sacrae rei signum. Sicut per scalam naturæ visibilem homo ascendit ad cognoscẽdas res inuisibiles, vt supra patuit: ita dominus

De Sacramentis.

I E S V S statuit vt per scalam visibilē sa-
 cramentorum, homo lapsus se erigat ad res
 spirituales, non solū vt eas agnoscat, ve-
 rū etiam in se recipiat. Prima scala est na-
 turæ, secunda est scala gratiæ. Prima est sca-
 la creationis, secūda est reparationis, vitæ,
 & salutis. Prima est hominis inquantū ho-
 mo est, secūda est hominis inquantū lapsus
 est. Si ergo voluerit Deū inuenire per sca-
 lam primam, necesse est vt prius ascendat
 per secundā: vtpote collapsus, depressus, &
 Dei inimicus. Item per primā scalā homo
 ascendit ad Deum, sed per secundam homo
 scandit ad hominē Deum. Prima instituta
 est à Deo creatore, secūda cōdita est à Deo
 saluatore. D O M. Non mihi mirum videtur
 quòd Christus ordinauerit per res corpora-
 les hominē debere recipere Bene esse, cūm
 in prima cōditione mūdi ad hoc res corpo-
 rales quasdā Deus creauerit, vt per eas ho-
 mo habens Bene esse, reciperet Optimum
 esse. Lignum enim scientiæ boni & mali,
 quod utique erat corporeū, propterea Deus
 instituit, vt si homo seruasset obediētiam su-
 per hoc ligno impositā, de Bene esse, quod
 habebat, trāsisset ad Optimū esse, quod nō-
 dum nouerat. R A E M. Hoc quod dicis etiā
 huic sentētiæ opitulatur, quòd sicut homo
 lignum hoc vetitum gustando per res cor-
 porales

porales cecidit, ita illum per res visibiles Christus erigere curauit. Istę autem res per sacra Christi verba consecrataę, talem recipiunt efficaciam & virtutem; vt homo eas in se suspiciens, eam sine dubio gratiã adipiscitur, quę huiusmodi res visibiles significare videntur, vt patebit in subditis. Et congruēter his rebus corporeis Christi verba, quę omnē habent virtutē, sociantur: vt sicut homo per verbū Dei est creatus, & per creaturas collapsus, ita & per verbū Christi creaturis immixtū recreetur, & sublimetur. Verba etiã aptius res inuisibiles suo significato repręsentant: & idē meritō rebus visibilibus copulantur, vt perfectius homo credat se eam gratiam intus recipere, quę per res corporeas forinsecus denotatur.

D O. Quia igitur per has res visibiles Christo miserante homo sanctificatur, & recipit intus gratiã, vitam, & salutē, hoc est Bene esse: idē debēt honorari, venerari, & cū omni reuerentia, & deuotione suscipi: & debent sancta appellari, & sacramenta. Primō, quia significant res sacras. Secundō pręparant hominem ad recipiendum res spirituales, & sanctissimas. Tertiō, quia à sanctissimo Christo eas nouimus institutas. Meritō igitur hæc scala appellari debet Sacramentalis. Sed tu progredere.

Per pri

*Per primum sacramentum, scilicet Baptismi,
datur animæ humanæ Bene esse.*

C A P.

L X X.

R A E M V N D V S.

NVnc in speciali de septem sacramentis pauca dicemus, & quomodò per ea datur animæ humanæ Bene esse. Inter sacramenta primum occurrit Baptismus. Anima humana carni corruptæ, putridæ, & malis concupiscentijs infectæ copulata, trahit à sua carne omnem corruptionem, & culpam originalem, & concupiscentiam maculosam: & ideò necesse est, si debeat à suis sordibus emundari, ad aquas baptismi lauada festinet: alioquin si nõ fuerit aquis lustrationis repurgata portabit in æternũ inmunditiam suã. Ista autem ablutio Regeneratio vocatur: quia verus homo illic renouatur, & anima recipit novum esse spirituale, quod non habebat, & efficitur Dei filia, hæres Dei, & cohæres Christi. Ista itaq; ablutio materialis cui sociantur verba sacra, scilicet, Ego te baptizo (id est lauo) in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: significat abluionẽ inuisibilem & occultã, quã Christus intus in anima operatur. In hoc baptismo sicut homo efficitur novus, ita & nomẽ acquirit

acquirat nouum, vt à Christo vocetur Christianus. cui iam Christi gratia communicata est. **D O M.** Hinc pulchrè intelligo Christianum hominē esse infiniti pretij, valoris, & dignitatis, qui Christi sanguine, vnde & Baptismus rubet, mundatus est. Nec debere quenquam ledere hominē Christi fidelem, nisi qui velit infinitā iniuriā in Christum cōmittere, cuius ipse & nomen, & gratiam, & dignitatem gerit. Sed nunc ostende, obsecro, quomodò hæc visibilis ablutio interiori purgationi coaptetur. **R A E M.** In promptu est. Nam sicut aqua baptismatis clara, transparens, & lucida est, ita anima in baptismo, reiectis culparū tenebris, intelligentiæ, & amoris lumen acceptat. Item sicut aqua æstum refrigerat, ita & baptismus concupiscentiæ calorem, & sæuientem carnis motū contēperat, & gehennæ incendia penitus eliminat. Item sicut ablutio fit à capite, descendens in omne corpus, ita omnium culparū, & pœnarū, quæ ab originali peccato, tanquàm à capite sumpserunt exordiū, fit plena remissio. Et vt virtutes sacri baptismatis in vnum congregem, in baptismo fit transmutatio de morte ad vitam, de tenebris ad lucem, de seruitute carnis & dæmonis ad verā libertatem, & seruitutē redēptoris. In baptismo homo moritur carni,

& viuif

& viuit spiritui, moritur vitio, & viuit virtuti, exiit operibus tenebrarum, & armis lucis induitur, veterem deponit hominem, & nouum induit, qui secundum Deum creatus est. In baptismo prætereà tanquàm per scalam Christus descendit ad hominem, & homo scandit ad Deū, & fit inter vtrosque quidam dulcissimus matrimonij cōtractus: quia anima Christum suscipiens à Christo vicarijs brachijs suscipitur, & veteribus vitiorum vestibibus spoliata, incorruptibilibus virtutum vestibibus adornatur. **DOMI.** Ex isto dulcissimo sermone tuo, luce clarius apparet, cum quanta celebritate, deuotione, alacritate, & pietate debeat Baptismus & conferri, & suscipi: in quo humana anima omnes culpas deponit, maculas diluit, nouam natiuitatē acquirit, dæmonis, & carnis laqueos euadit, inter se & Deū noua fœdera iūgit, & in Christi sponsam castissimā transit. Vbi ergo tantorū est bonorū institutio, magna debet celebritas obseruari.

Etiam per sacramentum Confirmationis datur anima humana Bene esse.

C A P.

L X X I.

R A E M V N D V S.

Sicut in Baptismo homo, quasi modò genitus infans, abluitur à sordibus & emundatur:

datur : ita in Sacramento Confirmationis crescit, augmētatur, roboratur. In his enim quæ ad corpus pertinent, primò videmus, hominem de vulua nasci : secundò, natum crescere, & roborari. Ita in spiritualibus, homo primùm de vulua, hoc est de fonte Ecclesię mysticę generatur : deinde in spiritali vita per Confirmationis sacramentum augetur, & roboratur. Et quia in ista roboratione fit noua operatio, & nouus animæ effectus : idè nouum etiam debuit institui sacramentū, & à primo distinctum. Verùm quia in quolibet sacramento oportet vt visibile proportionetur rei inuisibili, idè chrisma, quod est compositum ex oleo & balsamo cum verbis gratiam operantibus, istis scilicet, Signo te signo crucis, cōfirmo te chrismate salutis : huius sacramenti virtutem optimè repræsentant. D O M. Osten de nunc quæso, quomodò hæc exteriora interioribus assimilentur R A E. Dixi in chrismate oleum & balsamum contineri. Sicut oleum supernatat aquæ, ita gratia cōfirmationis gratiam baptismatis superat : Item oleum reddit aquam saporosam : ita confirmatio baptizatum hominem magis efficit populis famosum, vita, virtute, bonitate, conuersatione, sermone. Item oleum extenditur, & dilatatatur super aquas : ita per hanc

confir

confirmationis gratiam homo exterius ad
 bona opera dilatatur, & nomē Christi ama-
 bile reddit cordibus aliorū. Item oleū niti-
 dum est, & perlucidū: ita hoc sacramēto ho-
 mo conscientia possidet mundā, & iustitiæ
 luce serenam. Item oliua etiā sæua hyeme
 semper viret: ita per hanc sacramenti gra-
 tiam confertur homini, vt nulla aduersita-
 tum asperitate frangatur, sed semper in bo-
 no perseveret, & in secundis, & in tristibus.
 Item oleum lene est, dulce, suaue, benignū:
 ita hoc sacramentum facit hominem hu-
 milem corde, & mitem conuersatione, gau-
 dere cum gaudentibus, flere cum flentibus.
 Præterea sicut oleo permiscetur & balsa-
 mum, quod suauem valde spirat odorē, hoc
 significatur, quod gratia huius sacramenti
 homo extra se spargit fragrantia bonæ fa-
 mæ, bonæ opinionis, & vitæ, qua alios ad se
 trahit, & suo exemplo instituit. Item ista
 vntio fit signo crucis in fronte, vt signifi-
 cetur, quod in hoc sacramento datur gratia
 ad publicè pro fide pugnandum, ad Christi
 nomen, & crucem, & mortem audacter, &
 sine rubore confitendum, & ad tormenta,
 contumelias, & ludibria, si opus fuerit,
 constantissimè perferendum. Certè vidisti,
 quomodò hoc sacramentum Bene esse, &
 gratiam, & fortitudinem, conferat anima-
 bus.

bus. D O M. Vidi equidem, & Christi miserationes stupeo vehementer, qui huiusmodi remedijs nostris vulneribus suffragatur.

Per sacramentum Eucharistiæ supra modum Bene esse, & multiplex gratia donatur.

C A P.

L X X I I.

R A E M V N D V S.

POst Confirmationem sequitur Eucharistiæ, id est, bonæ gratiæ sacramentū, in quo præ cæteris continetur & confertur omnis gratiæ plenitudo. Videmus, quòd in vita corporali primū præcedit Generatio: deinde sequitur Augmētatio, per quam homo perducitur ad plenam vitam: ita tertio, requiritur Alimentum, quo omnis vita perduret in esse. Pari modo est in vita spirituali: Nā in baptismo spiritualiter nascis: in confirmatione augmentaris: & Eucharistia aleris, & enutris: quòd fit, vt in vita spirituali conserueris, & complearis.

D O M I. Sed quo cibo alit nos Christus in hoc Eucharistiæ sacramento? R A E M V N. Non alio vtique quàm seipso, sua carne, suo sanguine, sua diuinitate, quæ realiter & veraciter in hoc sacramento continentur. Ecce hoc est pabulum amoris, esca dilectionis, ferculum ardentissimæ pietatis, quo te nutrit Deus tuus, redemptor tuus. Sicut enim nutritio corporalis fit per calorem

natura

naturalem, qui si defecerit, iam nutritio cessabit, sic & nutritio spiritualis per calorem fit spiritalem, hoc est per amorem. Et sicut calor naturalis conuertit nutrimentum in rem nutritam, ita amor conuertit amatam in rem amatam. Corporalis tamen nutritio & spiritualis fiunt cōtrario modo. Nam in corporali alimentum vertitur in naturam alicui, sed in spirituali alitum in naturam vertitur alimenti. Manducans enim Christum, nō in te Christus mutatur, sed tu mutaris in Christo, formam & imaginem, & Christi similitudinem verè recipiens, atq; ita Christo cōiungeris, & eius membrum efficeris. Hinc iā intelligis, quomodò hoc sacramentum scala sit, in qua per res visibiles (vt sunt forma panis & vini) homo ascendit ad Christum, & Christus descēdit ad hominem. Istis rebus visibilibus accedit sermo Christi, & verū Christi corpus efficitur, & verus sanguis. D O M. Quomodò tu mihi ostendis, quòd potestate verborū Christi panis qui in altari est in Christi carnem transformatur? R A E M. Credis Christum Deum esse, & creaturas omnes verbo formasse? D O M. Credo equidem. R A E M. Si ergo potuit verbo naturam creare, quare non poterit naturam cum voluerit verbo traducere? Nūquid erit infirmior sermo

Christi

Christi transmutando naturam, quàm creando? Ut autem noueris, quòd Christi uerba id realiter efficiunt, quod dicunt, his rationibus poteris edoceri. Prima ratio: Omnino necesse est, q̄ uerba creatoris ascendant unum gradum supra uerba creati hominis: sed hominis uerba semper significat, etiam faciunt quod dicunt. Secunda: Verba hominis aliquando sunt falsa: ut ergo unum gradum ultra tribuamus uerbis Christi, oportet necessariò asserere, quòd semper sunt uera: ideò in ueritate operantur quod loquuntur. Tertia: Sicut creatura habet uirtutem transmutandi in se aliam creaturam, (nam caro humana mutat panem in suam substantiam) multò magis uerba Christi sua uirtute panem in altari uertunt in suam carnem, & uinum in sanguinem. D O M. Libenter assentior rationibus tuis, nam & ueræ, & firmissimæ sunt. Sed nunc quæso paucis ostende, quomodò hæc uisibilia in hoc sacramento interiorem gratiã repræsentent. R A E M. Pareo libens. Sicut enim panis & uinũ sunt ipsius corporis plena refectio, ita corpus Christi quod sub his speciebus continetur, optimo spiritali cibo animam refocillat. Prætereà, Sicut panis super omnes cibos corpus nutrit, & sustentat, & uinũ lætificat, & inebriat: ita corpus & san-

guis

guis Christi animã reficit, nutrit, lætam, iu-
 cundam, atq; ebriam reddit. Prætereà: Sicut
 ex multis granis panis fit, & ex multis aci-
 nis vinum confluit: ita in hac sacramenti
 perceptione multi Christiani in vnam fidẽ
 Christo iunguntur, & fiunt cor vnũ, & ani-
 mã vna. D O. Ex hoc postremo patet, quòd
 per formam panis & vini duplex inuisibile
 denotatur, scilicet verũ corpus Christi vir-
 gineum, quod in hoc sacramento contine-
 tur, & corpus Christi mysticũ, ecclesia sci-
 licet in prædestinatis, quod non realiter, sed
 significatiuè repræsentatur. Verũ tu vl-
 tra progredere. R A E. Audi igitur consequẽ-
 ter: Sicut res corporales, panis & vinum, in
 hoc sacramento in eam ascendunt dignita-
 tis & nobilitatis eminentiam, qua nulla po-
 test celsior æstimari, (transeunt enim in
 corpus Christi glorificatũ) ita per hoc sa-
 cramẽtũ boni Christiani sublimãtur, deifi-
 cantur, & in Christũ conuertuntur, & effi-
 ciuntur cum eo vnus voluntatis, amoris, &
 germanitatis. Prætereà, sicut panis viniq;
 substãtia formis extra remanẽtibus in Chri-
 sti carnẽ & sanguinẽ occulta virtute cõuer-
 titur, ita per hoc sacramentũ anima Chri-
 stiani in Christi animã, & deitatẽ occultè
 permutatur, corpore in sua specie permanẽ-
 te. Prætereà, sicut per verbũ suum Christus

res visibiles vertit in corpus suum, ita in hoc sacramēto vertit corda animasq; piorum in semetipsum. Præterea, sicut in hoc sacramento panis corporeus aliam naturam induens multò melior efficitur: ita corpus Christiani dignè cōmunicantis melioratur, & castum, mundum, sanctum, & Christi obsequijs deditum, & rationi subditum efficitur. **D O M.** Magnifica sunt quæ loqueris, & quæ vehementer in amorē huius dignissimi sacramenti mentem hominis inflammant. Hinc claret, quòd virtute huius optimi cibi Christianus enutritur, roboratur, completur, perficitur, & ad vltimū bonitatis terminum, quantum in hoc mūdo possibile est, acceleratur.

Quòd caro christi est penitus contraria corruptæ carni primi hominis.

C A P. L X X I I I.

R A E M V N D V S.

EX his, quæ iam diximus, facile potes animaduertere, mi Dominice, quomodo primus homo, & secundus, scilicet Christus, cōtrariantur, ita & caro Christi est omnino contraria carni protoplasti. Habet enim proprietates operantes respectu animæ longè diuersas. Nā caro primi hominis causat in anima omnē corruptionem, infectionem, perditionem, & mortem: sed caro
Christi

Christi confert animæ se sumentis integritatem, puritatem, vitam gratiæ, & vitam gloriæ. Prætereà sicut caro corrupta in Adâ turpiter, lididinosè per coitum generata, est causa quicquid anima experitur mali: ita caro Christi, mundissimè sine coitu de virgine orta, erit animæ humanæ causa omnis virtutis, iustitiæ, & salutis æternæ. Prætereà sicut ipsi animæ imputatur originale peccatum, eò quòd vnitur carni vitiatæ: ita dum anima copulatur carni Christi sanctissimè, ab omni peccato immunis efficitur, & omne Christi meritum cõpartitur. Prætereà sicut caro Adæ est arca omnium vitiorum, omniũ criminum, sordium, & malorum: ita caro Christi est arca omniũ virtutum, omnium bonorum, & thesaurorum spiritualium omnium. Prætereà sicut caro prima separat animam à societate & amicitia Dei, & facit eam sociam diaboli: ita caro Christi iungit animam Deo, & æterna pace confœderat. Et sicut diabolus per Adæ carnem animas rapit, & occidit: ita Christus sua carne animas aucupat, & viuificat. Prætereà sicut anima sociata suæ carni per voluntatem, & amorem, mille sordibus & vitijs inquinatur: ita si societur per amorem carni Christi, complacendo, & in ea delectando, ab omni spurcitia emunda-

tur. D O M. Hoc pestremum non est perfunctoriè transeundum. Duplicem ego animæ rationabilis societatem cum carne considero. Vnâ habet cum sua carne, & hæc est naturalis: aliam habet cum carne Christi, & hæc est voluntaria, & meræ dilectionis. Per primam vnionem recipit caro vitã ab anima, sed per secundam vitam accipit anima à carne Christi, per quam deitati in pacis fœdera copulatur. Et quoniã anima magis illic est, vbi amat, quã vbi animat: ideò

Nota du anima Christi carni per amorem sociata, tã plicẽ ani sancta, tam virtuosa efficitur, quòd à carnis mæ cum suæ copula possit nullatenus maculari. Et carne so meritò anima plus tenetur Christi carnem cietatẽ. diligere, quã suam, quæ verberata, passã, crucifixa, & occisa pro animæ salute & pro omnibus peccatis quæ à sua carne contraxit. Huic, igitur Christi carni si anima per amorem inhæserit, carnis suæ corruptione deceterò maculari non poterit. Sed da veniam, quòd ego verbosus tuã sententiam interrompo. R A E. Non interrompis: sed quod ego ex abrupto protuli, tu magis elucescere facis. Est præterea adhuc vnũ, quod in differentiam vtriusq; carnis dicturus sum, & sic quieturus: Sicut prima caro corrupta multiplicatur, & diuiditur in multas portationes, & ex consequenti sic
causa,

causa, quare animæ multiplicentur, & corrumpantur, & abinuicem, & à Deo separen-
 tur: ita caro Christi quæ vna numero est,
 efficitur ratio vnionis animarum: & om-
 nes animæ Christianæ, quæ per propriam
 cuiusq; carnem fuerunt abinuicē, & à Deo
 remotæ, per Christi carnem, cui per amorē
 copulantur, fiunt cor vnum, & anima vna,
 inter se, & cum ipsa deitate æterno pacto
 fœderatæ. D O M. Præclarè admodū, & per
 magnificè. Vt quoniam omnes animæ hu-
 manæ ab vno exeunt creatore Deo, & mul-
 tiplicata carne crebro multiplicātur, & cor-
 rumpuntur: ita demum per Christi carnem
 vniuntur, purgātur, & ad Deum, qui eas cō-
 ditit, reducuntur. Et sic caro est causa mul-
 titudinis animarum & causa vnionis. Caro
 est causa quare à Deo exeunt, & causa qua-
 re ad Deum redeunt. Caro est causa perdi-
 tionis animarum, & causa salutis earum.
 Hæc omnia operatur caro, sed non vna &
 eadem caro, sicuti nunc euidentissimè de-
 monstrasti. Sed cū necesse sit omnes Chri-
 stianos hac vera Christi carne cibari, quo-
 modò potest vna caro tot homines diuer-
 sis locis & temporibus pascere? & tamen
 vna numero cū sit, non posse diuidi, nec
 comesta consumi.

Corpus Christi vnum numero, quomodo possit simul & semel esse in pluribus locis.

CAP. LXXIII.

R A E M V N D V S.

Quæstio tua est, (ni fallor) quomodo Christi corpus, vnum numero, possit esse in pluribus locis. Quæstio certè difficilis, nulla humana industria dissoluenda: sed certa fide æstimanda. Non debet tamè mirum videri, si corpus Christi possit esse in multis locis, quando ipsa diuinitas, cui hoc corpus in vnitatè personæ sociatū est, tota sit simul in omnibus locis. Accipe prætereà aliqua exempla, quibus hoc ipsum, quod petisti, possis vtcunque cognoscere. Primum, Sicut vnum verbum numero, vno ore prolatum, & in aëre multiplicatum, plures astantium aures mentesq; diuerberat: ita, & vnum Christi corpus numero, deitati coniunctum, multis potest locis haberi, multa Christianorum corda, & ora subingredi. Secundum, Vna & eadem dictio, siue illa magnis, aut paruis literis cōscripta sit, seu in multis, seu paucis redacta syllabis, semper idem significat: ita conformiter, nec parua, nec magna forma panis aliquid variat in corpore Christi: tātundem enim in parua continetur hostia, sicut in magna.

Tertium,

Tertium, Licet aliqua dictio multipliciter per varia synonyma, aut idiomatica, propter hoc tamen significatum dictionis nullatenus multiplicatur: ita quamvis hostiæ multiplicentur loco, & tempore, non propter hoc tamē caro Christi multiplicatur. Quartum, Quoad ipsa dictio suam retinet formam, & naturam, tandiu ipsa significatio manet. ita etiam donec forma panis in sua manebit natura, semper intus permanet corpus Christi. Verū quia qualibet pars hostiæ habet speciem, & nomen panis, siue parua sit illa, siue magna, idē sub qualibet parte notabili est totus Christus. Quintū, Sicut speculum quantumcunque magnum non recipit in se nisi vnam imaginē vnus hominis, quod si frangatur in multas partes, in qualibet speculi parte tota patebit hominis imago, quæ prius apparuit in toto speculo adhuc integro. Pari modo sic vna hostia magna instar montis, non erit tamen in ea nisi vnū corpus Christi: quod si illam hostiam fregeris in mille partes, in qualibet parte erit totus Christus, vnus numero, in singulis, & in omnibus vnus.

D O M. Sufficiens his exemplis optimis imbutus sum, vt intelligam, & in multis locis, & in singulis hostiæ effractæ partibus vnum numero Christi corpus cōtineri.

Sed ostende obsecro, quomodo integrum, & perfecta quantitate sub tam paruis hostiæ partibus corpus Domini habeatur.

R. A. E. Corpus Christi cum sit spirituale, est in animæ naturam (quâ tum id fieri potest) transmutatum: videmus enim quod anima nostra ea quæ in se recipit, in suam naturam cõuertit: vnde dum recipit, hanc literam a, facit eam continuo spiritualẽ, & quæ prius erat nigra, vel rubea, longa & lata, fit in anima merè spiritualis a, sine colore, sine aliqua quãtitate. Ita conformiter corpus Christi iam glorificatum, & spirituale factũ, nõ occupat locum: & ideò potest sine pondere, sine longitudine, sine profunditate totum integrum in vno indiuisibili puncto verissimè cõtineri. prætereà videmus palã, quod imago, seu species rei corporalis, quantumlibet sit magna, est tota simul, nec lata, nec profunda, nec ponderosa, nec grossa, licet longa esse, & grossa videatur. Vna enim magna Ecclesia, seu amplissima ciuitas, tota atque integra ingreditur sub imagine pupillam oculi nostri, quæ est instar puncti indiuisibilis. Homo prætereà dum dormit, totam videt ciuitatem in somnis, in sua specie, quæ punctalis est. Cum igitur corpus Christi magis sit spirituale quã quælibet imago rei corporeæ, quæ per pupillam

pupillam intrat : ideò non tibi mirum vi-
 deri debet, si possit totum simul in puncto,
 & sine sui diminutione sub breuissimis ho-
 stie particulis contineri. Veniens enim Chri-
 stus in sacramento propter animam, vt eam
 sibi vniat per amorè, ideò debet ibi eo mo-
 do contineri, quo possit animæ efficacius
 applicari. D O. Satis me instruis, non oportere me in hoc sacramento quicquã de Chri-
 sti corpore quærere, aut scrutari, quod sit,
 vel quãtum, vel coloratum, vel saporũ, vel
 aliquo sensu obuium, hoc enim brutescere
 est: sed solũ rem spiritualẽ cogitare, & non
 aliud præcisè, quàm quod verba ipsa signi-
 fificant, Hoc est enim corpus meum. R A E.
 Equidẽ hoc sanè compræhendis. nam quod
 videtur in sacramento, est sicut vox, quæ ex-
 tra percipitur: & hoc quod illic intus con-
 tinetur, est sicut significatum vocis, quod
 intelligitur. Et sicut ipsum significatũ non
 est longum, neq; latum, &c. ita Christi cor-
 pus in sacramẽto ab omni est quantitate &
 qualitate remotũ. Accipe itẽ aliud exem-
 plũ: Sicut aliud est, forma panis, & aliud sub-
 stantia panis, forma enim panis videtur vel
 in speculo, vel in sommo, nõ tamen substan-
 tia panis: ita in hoc sacramẽto vera species
 est, & forma panis: sed panis substãtia nulla
 est, quia mutata est in corp⁹ Christi, virtute
 verbo-

verborum eius. Et idèd sicut se habet substantia panis ad panis formam, ita se habet corpus Christi ad ipsas species quæ videtur. Et quia panis substantia solo percipitur intellectu, & nullo sensu: ita corpus Christi in sacramento loco illic substantiæ panis existens, intelligi potest, sed nõ sentiri. Porro sicut substantia panis, in se considerata, non est nec longa, nec lata, nec aliquo perceptibilis sensu, nec locum occupat, & vbicunq; est panis forma, illic est similiter tota panis substantia: nec plus substantiæ continet magna forma, quàm parua: ita & corpus Christi non est nec quale, nec quantum, & reliqua, vt iam patuit. **D O M.** Sed quid censendum est de illis formis, quæ remanent substantia transmutata? **R A E M.** Formæ illæ non incongruè appellari possunt accidentia, indumentum corporis Christi: indumentum inquam alienum, extraneum, peregrinum. Ipse enim formæ sacramentales panis, & vini, quæ antè habebant conditiones accedentis, & inhaerentis, recipiunt nouum morem, multò nobiliorem, & altiorem morem substantiæ, quia per se subsistunt, & nullo substantiæ adiumento fulciuntur. Omnia ergo in hoc sacramento dignificantur: quia panis fit corpus Christi, & species eius modum recipit substantiæ per se subsistentis. **Debet**

bet igitur species panis, & vini, in magna veneratione, & honore, & pietate seruari, & coli, tanquam vestimenta vnigeniti filij Dei, & regis sempiterni. D o . Ex his patet, magna Christi saluatoris benignitas, & profunda humilitas, qui propter nos cibandos tam humili dignatur, & simplici indumento vestiri . Primùm indutus est, vt nos redimeret veste nostræ mortalitatis. Secundò, vt nos aleret induit se vestimento panis. Primam vestem ipse sibi fecit, secundam homo componit. Primam sumpsit ex utero virginis, secundã induit in sacrificio altaris.

De quarto sacramento, scilicet Pœnitentiæ, per quam lapsus à Christi gratia Christianus reparatur, & Bene esse ei restituitur.

C A P.

L X X V.

R A E M V N D V S.

NVnc de sacramento Pœnitentiæ vtiliter pauca loquamur. Videmus, mi Domine, quòd in vita corporali cõtingit hominem morbũ mortalem, & periculosum incurrere, quo vitam perimet temporalẽ. Pari modo Christianus in vita spiritali potest ægritudinem, hoc est mortale peccatum incurrere, per quod vitam amittat spiritalẽ. Gratia enim cùm non sit de natura liberi

liberi arbitrij, (quia aliud est Dei gratia, aliud natura) ideò eam Christianus sponte aut contēnere, aut perdere potest: quod dū fecerit, tunc reuera infirmus efficitur, morbidus, & morti proximus. Sicut enim membrum illud in periculo est, quod influentiā non sumit à capite: ita Christianus periclitatur, dum nō recipit influxum à Christo saluatore, sed est morbidus, & moribundus. Verùm quemadmodum corporalis infirmitas medicinis, & potionibus curari solet: ita morbi spirituales remedijs spiritualibus reformantur: & ideò benignissima Christi miseratio contra vitia & peccata, in quibus quotidie labimur, & ad mortē disponimur, sacramentum instituit Pœnitentiæ. D O M. Si Pœnitentia (vt asseris) est sacramentum, quæ sunt illa signa exteriora, quæ inuisibilem intus gratiam repræsentant? R A E M. Duo sunt visibilia signa: Primum est in pœnitente, & sunt facta, & verba exteriora, quæ significant, & declarant id, quod occultum est in corde, & inuisibile: odium scilicet, detestatioq; peccati. Secundum est in sacerdote, qui tenet locū Dei, & est ipsa absolutio, quæ fit in isto sacramento per verba quæ remissionē exprimunt peccatorum. Ista duo exteriora signa duo inuisibilia intus ostendunt. Nā accusatio in pœnitente
significat

significat peccatorum suorum detestationem: & verba sacerdotis, quæ sunt, Absolvo te, &c. significant peccatorum remissionem. Ad culpæ enim destructionem duo sunt necessaria, scilicet peccati remissio, quam tribuit Deus: & peccati detestatio, quam sibi assumit homo reus. Primò igitur tenetur peccator, qui vult veniam, & gratiam mereri, dolere, tristari, gemere, suspirare, lachrymari. Secundò, quia radix omnis peccati est mala voluntas, ideò ad destructionem peccati necessariò oportet vt homo proponat firmissima volùtate, nunquã se vltra velle Deum offendere. Tertiò, vt ex imo cordis homo cognoscat, & fateatur se in Deum sua malitia deliquisse. **D O M.** Malè igitur pœnitet, qui vel fatum, vel Deum accusat, hoc pacto cupiens sua scelera palliare, instar Adæ, qui sub folijs latitans facinus suum in Deum retorfit. **R A E M V N.** Quartò, vt habeat optimam spem, ab indulgentissimo patre Deo se posse & veniam, & gratiam promereri, ne more Iudæ proditoris dolens pœnitensque desperet. Quintò, necesse est eum non solùm peccatum odisse, ac detestari, sed etiam cunctis viribus illud impugnare, persequi, perimere, & intus forisque ore, & corde acriter accusare, & modis omnibus verbo

& factò

& facto destruere, aliàs veniam non poterit emereri. D O. Meritò id quidem: Nam peccatum cùm sit acerrimus, & nequissimus hominis inimicus, separans eum à Deo, & ab omni bono, & obligans eum tormento sempiterno, idcirco summo conamine debet se cõtra illud homo robustus erigere, & sub pedibus proiectũ, & oppressum crudeli animo strangulare. Sed tu quæso vltra prosequere. R A E. Peccatũ cùm sit etiam insidiator occultus, & clam semper moliatur insidias, cupit enim se celare, operire, occultare, & quia inimici hominis domestici eius, ideò necesse est, vt per confessionem prodatur, releuetur, vt appareat confusio turpitudinis eius. Nõ potes illi hosti tuo durius indicare bellum, nec acriorem inferre cõfusione, quàm si illum, dum latere voluerit, prodideris, & vituperijs, & contumelijs dignum sacerdoti monstraueris. Superbum enim est omne peccatũ, & ideò maximè ab illo declinat, à quo se manifestari cernit, & haberi contemptui. Est prætereà deceptiuũ, & fraudulentũ, & ideò vt deceptor, & falsarius accusari debet, iudicari, & puniri. Debet igitur poni in iudicio, & contra eũ ferri sentetia, vt cùm iudicatur exeat condemnatus, explus, irrisus. Hunc igitur teterrimum hostem cùm taliter homo fuit persequutus, & illũ

à se proiecerit, & occiderit, statim virtute
 sacramenti pœnitentiæ redit ad pacē Dei,
 & in amicitiam Christi, & accepta omnium
 peccatorum suorum remissione, gratiam re-
 cuperat quam amisit. Certè iam vides, quo-
 modò hoc sacramentum operatur etiam Be-
 ne esse animæ: quia veniam tribuit, & gra-
 tiam refundit. Vides quoq; quomodò Pœni-
 tentia sit secunda tabula post naufragium,
 secunda scala post baptismum, per quam
 Christus collapsus iterum ascendit ad Chri-
 stum. In qua scala sunt tres gradus, scilicet
 Dolor cordis, Confessio oris, & satisfactio
 operis. D O M. Infinita nunc apparet Chri-
 sti dulcissima miseratio, qui homini se con-
 temnenti, & grauem iniuriam facienti, tale
 contulit reconciliationis antidotum, tale
 suorum vulnerum remedium. Hinc summa
 datur homini peccatori securitas, cum vi-
 det se ab eo, qui offensus est, in gratiam pa-
 cemq; vocari. R A E M. Omnino necesse
 fuit Christiano peccanti talem clementiæ
 manum protendere, ne propter immanita-
 tem sui reatus aliquotiens desperet. Multò
 enim grauius, & profundius cadit post ba-
 ptismum, & acceptam tantam Christi gra-
 tiam, quàm antè. D O M I N. Oro te vt
 aliquātulis id mihi rationibus demōstres.

*Homo Christianus multò periculosius ca-
det post acceptam Christi gra-
tiam, quàm ante.*

CAP.

LXXVI.

R A E M V N D V S.

Diximus suprà, quòd quando primus pa-
rens cum sua sobole à statu, in quo il-
lum Deus creauerat, recessit, statim in a-
lium statum collapsus est. Cadens enim à
Deo, & à statu optimæ naturæ, cecidit in or-
dinem iustitiæ, obligans se pœnæ tempora-
li, atq; perpetuæ. Pari modo homo Christi
sanguine, & baptisate renatus, dum rece-
dit ab hoc dignissimo statu, in ordinem ca-
dit iusti iudicij. Et tantò grauioribus suppli-
cijs est dignus, quantò maiora sunt sacra-
menta quæ contemnit. Præterea sicut mul-
tò difficilius Deus hominẽ redemit, quàm
condidit: condidit enim sine labore, sed
vsque ad mortem fatigatus est dum redime-
ret: Præbuiſti mihi (inquit) laborem in pec-
catis tuis: idè multò infelicius delinquit,
qui ingratus contemnit se redemptum,
quàm conditum. Tertiò, peccans ante ba-
ptismum in solum delinquit creatorem: sed
qui ingratus post baptisma iam peccat, crea-
torem offendit & redemptorem, atq; hoc
modo & culpa geminatur, & pœna. Quar-
tò, peccat etiã in totum corpus Christi my-
sticum,

sticum, quod est Ecclesia sanctorum, à quo ipse se diuidit, & vnum de Christi membris abscindit. Quintò, sicut pro reparatione hominis lapsi necesse fuit Deum hominē mori: ita necesse est ad reformandum hominem secundò lapsum post baptismum rursus I E S V M Christū occumbere, quia peccatum destrui non potest, nisi morte filij Dei. D O M. Sed nunquid Christus iterum debet crucifigi iam factus immortalis? Nunquid non vna mors sua sufficit ad totius orbis exhaurienda peccata? R A E. Sufficit equidem: sed toties Christus mysticè immolatur, quoties in expiationē scelerū nostrorū mors sua humili memoria reuocatur. Qui enim peccat, rursus sibi Dei filium occidit, & non potest huius sceleris veniam promereri, nisi Christi mortē iterum reuocet, & passionem suam in memoria portet, deuotione, cōpassione, fide. Quod quia paucissimi faciunt, idè peccatū regnat, & Pœnitentia omnis euacuatur: vice versa, dum homo eā sibi applicat per memoriam pœnitentia mediante: quod dum fecerit, ita illud gratum accipit Christus Dominus, tanquā si ipse eā pro se mortē pertulisset atq; hoc modo regeneratur, renouatur, rebaptizatur, non vndis baptismatis, quod iterari non potest, sed roseo sanguine agni

immaculati Christi. D O M. Cùm enim in
 hoc lapsu post baptismum homo teneatur
 nō solum intus grauiter ingemiscere, sed e-
 tiam cōdignā suis malis foris pœnitentiam
 agere: cumq; ipsum peccatum sit infinitum,
 & æternum, eò quòd in Deum optimū com-
 missum sit, qui est infinitus, & interminabi-
 lis: quomodò poterit homo fragilis, & mor-
 talis huiuscemodi pœnitentiā ad vnguem
 vsq; cōplere? Quomodò poterit homo fini-
 tus rē infinitā terminare? R A E. In quolibet
 peccato mortali tria oportet animaduerte-
 re: Primū est, ipsa offensa, & contēptus Dei.
 Secūdum, ipsa operis nequitia, quæ penitus
 inordinata est, & fieri non debet. Tertiū, est
 id, quod est in peccato voluntarium: quæ
 sunt consensus, delectatio, & rei pessimæ
 complacentia. Hæc duo vltima sicut finita
 sunt, & terminum habent, ita & pœnam me-
 rentur temporalem, terminabilem: sed il-
 lud primum pœnitentiam exigit infinitam.
 Verū quia omnis culpa solui potest per
 displicentiam, tanquā per suum contra-
 rium: ideo si homo cœperit detestari ex ani-
 mo malum quod fecit, & assumere dolorem
 infinitum pro infinito offenso Deo, culpæ
 & pœnæ perpetuæ veniam obtinebit. D O.
 Adhuc permanet quod quærebam. Quomo-
 dò quis poterit accipere displicentiam in-
 finitam?

finitam? nunquid ad impossibile nos obligat Deus? **R A E N.** Non te obligat Deus, sed tu teipsum: noli peccare, & longe à te erit obligatio ista infinita. Sed agnosce nunc quàm sit homini lapso Christi miseratio necessaria. Nam quia homo miserandus non potest in immensum dolere, nec culpam infinitam destruere, ideò illi prærogat passionem suam miserator Christus: quæ cum sit infiniti pretij, facile culpam subruit infinitam. Et ideò mors Christi iuncta cum hominis pœnitentiâ, culpam destruit, prout est offensa Dei. Verùm quia culpa est etiã inordinata, & voluntaria, ideò debetur ei pœna temporalis, iuxta qualitatem culpæ: & hæc reseruat iudicio sacerdotis, si est occulta: vel publici iudicis, si est manifesta.

D O M. Hinc pulchrè apparet, quàm necessarium sit pœnitentiæ sacramentum, in quo facta occulta confessione tale secretum iudicium celebratur. Sed rogo, nunquid post factam condignam pœnitentiam homo Christianus pristinæ redditur sanitati?

Sicut Baptismus dimittit reliquias primi lapsus in carne, ita Pœnitentia relinquit reliquias secundi lapsus in anima: & quomodo expiuntur.

C A P.

LXXVII.

R A E M V N D V S.

DIcam tibi ad tuam quæstionem quod te scire oporteat. Sicut se habet Baptismus ad primum lapsum, ita se habet Pœnitentia ad secundum. Sed Baptismus derelinquit reliquias in ipsa carne, vt supra patuit: ita & Pœnitentia relinquit nonnullas reliquias in anima. Agnosce itaque, quòd post perpetratum peccatum duo remanent etiã opere transeunte: scilicet offensa, seu iniuria Dei, cui annectitur obligatio temporalis & perpetuæ pœnæ. Alterũ dispositio & inclinatio ad similem nequitiam perpetranda. Actus enim humani eam habent conditionem, quòd semper suam in mente relinquãt imaginem: ac per hoc dum malum crebrò iteratur, nascitur quædam consuetudo voluntaria malam operationem delectabiliter consummandi. Hoc gentilis Poëta considerans, ita canit,

*Sed quia delectat Veneris decerpere flores,
Dicimus assiduè, cras quoq; fiet idem.*

Ista autem inclinatio, seu habitatio, vitium quoddam est in anima generatum: & hoc

Reli

De peccatorũ reliquijs.

Reliquias dicimus peccatorū. In omni quippe peccato fit auersio à Deo, & conuersio inordinata ad creaturas, & istud totū vocatur Mortale peccatū, quia animam mortificat, & pœnis destinat sempiternis. Verūm dum homo auersus ad Deū per pœnitentiā redit, tollitur quidē mors animæ & pœna gehennæ, manent tamen, propter crebram quam habuit in creaturis delectationem, quædam reliquiæ, quæ animā ægram languidamq; relinquunt, vt nō possit tota virtute in amorem sui assurgere redemptoris, instar eius, qui cura alicuius medici de portis mortis abstractus, adhuc iacet valitudinarius, & infirmus, eò quòd nondū mali corporis humores purgati sint. **D O M I.** Placet apprimè quod dicis. Sed hæ reliquiæ qua medicina poterunt purgari? **R A E M.** Tria sunt optima remedia, quib⁹ ocyus repurgentur. Primum est crebra, voluntaria, fidelis, & verecunda confessio, quæ quantò fuerit frequentius cum gemitu repetita, tantò efficacius medelam ægro cordi largitur. Secundum est deuota Eucharistiæ manducatio. Nam ex quo hæ reliquiæ vitiosæ impediunt animam, ne possit in Christum per amorem assurgere (cōparatur enim pigris frigidisq; humoribus) & quia sacramentū Eucharistiæ, est sacramētū amoris & ignis,

& cibus ardentissimæ charitatis, ideò dum sumitur ab anima languente, frigida, & indeuota, quicquid illic vitiosum est, suo igne comburit, & inclinationibus pristinis expulsi, habitus inserit optimos, & primis longè contrarios. Hoc modo anima purgatur, illuminatur, perficitur, vt iam non sit quod antè fuerat. Prætereà per hoc sacramentū homo maximè vnitur morti & passionibus Christi, quæ omnia mala nostra citius expellunt: ac perinde homo consequitur non solùm culpārū, verùm etiā pœnarū & reliquiarū purgationē. D O M. Hinc optimè liquet, quòd ex quo homo potest frequenter cadere in mortale peccatū, ideò debet se diligenter exercitare in istis duobus sacramētis. Nam per pœnitentiā homo resurgit à lapsu, & vitā recuperat, & amicitia Dei: & per Eucharistiā contra reliquias vires resumat spirituales, & fortitudinē ac robur multiplicat. Sed nūc de tertio remedio aliquid dicito. R A B. Tertiū est voluntaria tribulationum perpessio. Tribulatio enim & afflictio retrahit animā à carnis delicijs, à mundi oblectationibus, ab inordinatis rerū periturarū amoribus, & tanquàm in camino ardenti animā purgat & clarificat. Dū enim quasi quodā flagello cogitur ab amore rerum visibiliū recedere, ardētius & expeditius

tius pergīt in amorē Dei. Porrò amor Dei dū fuerit tribulationibus admixtus, reddit eas leues, portabiles, voluntarias, iucundas, meritorias, & supra modū animā repurgantes. Atq; hoc pacto anima roboratur, illustratur, perficitur, & inflāmatur, & cū Christo inseparabiliter vnitur. D O M. Nunquid ad purificandā animam solus sufficit amor C H R I S T I, nisi etiam tristissimus iste aduersitatum fornax associetur? R A E M. Non utique. Anima enim humana cū habeat liberum arbitrium, non cogitur ire ad Christum, nec à suis abscedere voluptatibus, nisi ipsa velit. At quoniam delectationes animam ligant cum sua carne, ideò ipsa tribulatio iam omnino necessaria est, quæ instar mallei percutientis animam cogat ad Christi amorem properare, atque inhærere. D O M I N. Inuenti sunt aliquando nonnulli innocentes atque optimi viri, qui magnis sunt aduersitatibus examinati, nunquid istis fuit tribulatio necessaria, cū nihil haberent quod purgaretur? R A E M. Difficilimum est aliquem tam innocentem producere in medium, qui omnino nihil in se habeat quod emundetur, cū in multis deliquerimus omnes. Sed esto: Est tamen semper tribulatio necessaria, & ad purgandos vitiosos affectus, vt in pœnitenti

tentibus : & ad tenacius animam Christo
 glutinandam, & feruentius vniendam, vt in
 innocentibus Hoc igitur firmissimè obser-
 ua, quòd sicut sacramenta sunt animæ ne-
 cessaria ad salutē, ita & tribulationes sunt
 necessariae instar igneæ fornacis cum suis
 follibus, vt aurum examinetur, purgetur, il-
 lustretur. D O M. Libens assentior sermoni-
 bus veritatis. Sed dicito mihi, cū multi
 hinc exeant nouiter pœnitentes, de quibus
 certum est, quòd nondum ad purum exco-
 xerint scoriam peccatorum, nec ad liquidū
 scelerū suorū reliquias purgauerint : Quid
 rogo de istis in alia vita futurum reris?
 Nunquid damnabuntur? Sed sunt pœniten-
 tes. Nunquid ad gloriam transferentur? Sed
 adhuc sunt in reliquijs & scæcibus suorum

De pur- scelerum profluentes. R A E M. Ecce hæc
 gatorio quæstio tua cogit nos omnino post hanc vi-
 igne. tam locum ponere purgatoriū. Cū enim
 culpæ debeat plena punitio, hoc quippe
 exigit diuina iustitia : idèd omnis anima
 quæ non est in hac vita sufficienter punita,
 antequam transeat in consortium Dei, &
 illam serenissimam omnipotentis faciem
 possit aspicere, necesse habet in alia vita
 puniri, tribulari, atque ita purgari. Verūm
 quia diuina iustitia est in summo gradu iu-
 stissima, & seuerissima, & malorum distri-

Etissima persecutrix, ideò mala quæ per se-
 metipsum Deus punit post hanc vitam, tan-
 ta animaduersione pœnarum persequitur,
 vt nulla mens id possit aliquatenus cogita-
 re. Idcirco illa anima quæ sufficienter non
 purgatur in curia misericordiæ dum hinc
 exit, cadens in manum iustitiæ, amarissima
 experietur tormenta, omnibus huius mun-
 di acerbitatibus grauiora. Et quantò pro-
 fundius transeuntium rerum delectationes
 in animæ medullas penetrauerint, tantò
 profundius ad intima tormenta illa descen-
 dent. Quod enim tenacius concretum est,
 acriori eget confricatione. At quoniam o-
 mnis purgatio fit per suum contrariū: ideò
 sicut anima est in blandis voluptatibus in-
 quinata, ita acerbissimis ignibus expurga-
 bitur, non tamen sine amore Dei in anima
 existente, sine quo nulla tribulatio esse po-
 test salutifera. D O M. O' quantò satius,
 quantò facilius esset homini in hac vita
 sua delicta mundare, quàm illis intolerabi-
 libus supplicijs infeliciter reseruari, vbi est
 & cruciatus amarior, & pœna productior.
 Sed nos cæci yecordesq; virtutē pœnitenti-
 æ vitæ huius dissimulantes, aut nescien-
 tes, eam vsque in aliam vitam, non sine ma-
 ximo dispendio nostro, differimus.

Alia

Alia quedam, quæ possunt inducere hominem lapsum ad pœnitentiam.

C A P. L X X V I I I.

R A E M V N D V S.

VErùm tu dicis, omnes ad pœnitentiam segnes sumus, eò quòd ignoremus magnitudinem virtutis eius. Vnde si non tibi videtur importunum, introducam breuiter aliqua incitamenta, quæ hominem dirigant ad pœnitentiã. D O M. Quæso vt id ocys feceris. R A E M. Primum quod hominem prouocat ad pœnitentiã est, quòd ipsa pœnitentia supra modũ placet altissimo Deo. Nã cum Deus nihil aliud detestatur, quàm ipsam peccati malitiã, eò quòd superba ceruice cõra Deum rebellem se erigit: idcirco is summè venit in gratiam Dei, qui toto corde, ore, atque opere peccatũ impugnat, cõfundit, destruit, explodit. Atq, ideò pœnitentia spiritus cõtribulati est acceptissimum sacrificiũ Deo, & suaue fragrans in conspectu eius. Secundũ: Per pœnitentiã homo non solũ placet Deo, sed etiã vniuersis amicis Dei: Quia gaudiũ fit angelis Dei super vno peccatore pœnitentiã agente. Tertium: homo per pœnitentiã qui erat penitus destructus, & perditus, est æterna morte peremptus, reparatur, viuificatur, saluatur, & se suo cũ gaudio restituit creatori,
in eum

in eum finē dirigendū, ad quem conditus & redēptus fuerat. Quartū: Per pœnitentiam homo pertingit ad visionē summi Dei, æterni Dei. Pœnitentia enim est præcipuum atq; optimum quo cor hominis mundatur, quod solum potest videre Deū. Idēd beati mundo corde, ipsi enim Deū videbūt. Quintum: Maximē inducere nos debet ad pœnitentiam oculus diuinæ circūspectiōnis, quæ omnia secreta hominis intuetur. Debet igitur summopere pertimescere, ne teneat in corde suo inimicū Dei, ne ipsum hospiter, nutriat, diligat, defendat. Quis hominū in regno Hispaniæ auderet hospitio recipere & enutrire capitalem aduersariū regis ipso præsentē, vidente, contradicente? quis aude- ret ingredi domū regis, & portare atq; obij- cere oculis eius imaginem depictā inimici sui? Quis rursus tam ingratus auderet vi- uere de mēsa regis, & ipso sciēte alere in- de hostem suum? Pertimescat igitur homo peccator, ne si Deo vidente hostē suū hospi- tio cordis receperit, ultionem experiatur amaram, & cū ipso hoste in abyssum rote- tur inferni. D O M. Quis non miretur indul- gentem Dei clementiā, qui videt nos quo- tidie suos hostes hospitio recipere, amare, nutrire, defendere, & tamen dulcis misera- tor parcit nobis, & insuper nos fouet, defen- dit,

dit, protegit. Nos suis fauemus inimicis, & diabolo suasori pertinaciter inhæremus: ipse nos expectat, prouocat, & ad veniam clementer inuitat. R. A. E. M. Sextum: Ad pœnitentiam nos inuitat iustissima, & acerbissima peccatorum punitio, quicquid aut corde, aut voce, aut opere peccauimus, necesse est ante Dei hominis tribunal examinari; examinatum verò districtissimè puniri. Septimum: Ad pœnitentiam nos prouocat certitudo mortis, & horæ mortis incertitudo. Ideò homo peccator multò est omni amente ac furioso dementior, qui in tanta ambiguitate, & incertitudine labilis vitæ, audeat ad vnã horã in suis sceleribus permanere, exponens se infelix æternæ mortis periculo. Octauum: Ad pœnitentiã nos impellit pretiosa mors Christi, & roseus sanguis eius, qui in remedium peccatorum effusus est. Hæc mors, hîc sanguis, illi non proderunt ingrato, qui pœnitentiam agere contempserit, qui clamantem Christi sanguinem, & ad gratiam inuitantem, surda aure transferit, cui æterna damnatio verissimè manet, & supplitium sempiternum. D. O. M. Stupendam profectò est, quomodò possit homo ultra suum diligere peccatum, pro quo Deus & mortem pertulit, & sanguinẽ fudit? Quomodo potest seipsum perferre malum,

malum, qui nullas extra se res vult habere corruptas, non domū, non vestem, non vxorem? Quid tam morte dignum, quàm animam æternò victuram contemnere, & res citò perituras amare: terrena sectari, & cœlestia negligere: extra se omnem operā impendere, & ad seipsum nō semel introrsum aduertere: pulchrè omnia foris disponere, & internum decorem pro nihilo habere: aliarum rerum damna reformare, & proprios defectus inemendatos dimittere: ab alijs iustitię debitum exigere, & nullam sibi ipsi iustitiam prærogare: à nemine noceri velle, & seipsum cōtinuè iugulare: alias res omnes velle cognoscere & seipsum nolle respicere. Sed cōprimo zelum meū, tu verò ad alia quæ restant sacramenta progredere.

De quinto sacramento, quod est extrema Visitatio, per quam datur homini Bene esse, & gratia.

C A P. L X X I X.

R A E M V N D V S.

Post sacramentum Pœnitentiæ, de quo nunc satis diffusè locuti sumus, sequitur Extremæ vnctionis sacramentum, per quod homo recipit Bene esse: quia disponitur, & præparatur ad sanctam sanitatem, & vigo-

& vigorem spiritualem. Curat enim hæc vnctio omnem languorem, & moribū animæ, & reliquias omnes eliminat, & nonnunquam etiā corporis ægri tudines sanat. *D O.* Sed quare vocitatur hoc sacramentū, Vnctio extrema? *R A E M.* Quia extremo vitæ tempore homini infirmanti, & mori incipiēti tribuitur. Ex quo enim necesse est hominē hinc exire, & ad æternā requiem, quam per pœnitentiā meruit, proficisci, & quia anima à sua carne grauatur, trahitur, inficitur, maculatur, & debilitatur: ideò indiget nouo vigore, vt in tam graui agone mortis non succūbat, non titubet, nō desperet: sed magis in Dei Amore roboretur, & Christi desiderio copuletur. Duo quippe præcipua sunt, quæ animā impediūt, ne recto tramite peruolet ad Deum. Vnum est, debilitas quædā ex peccato derelicta: aliud est, congeries multorū venialium peccatorum quotidie exaggerata. Propter hæc duo mala remouenda datur Extrema hæc vnctio, per quam animæ debilitas roboratur, & peccatū omne veniale diluitur: ita tamē si deuotē illam vnctionē homo receperit, & mentem suam ad Deū conuerterit. *D O.* Nunc, quæso, paucis ostendito, quid hæc visibilis vnctio interius operetur. *R A E.* Sicut exterius vides quandā fieri medicationem
cum

eum oleo in ægotatis corpore, ita signifi-
 carur quòd introrsum anima per Dei gra-
 tiam curatur, & vt ad cœlũ vel ocys euo-
 let roboratur. Præterea ex quo mors ingres-
 sa est per fenestras nostras, ideò fit vnctio
 in septẽ corporis partibus. Vnguntur enim
 oculi, aures, nares, manus, pedes, labia, & re-
 nes, vt significetur ipsam animã hoc sacra-
 mento disponi ad plenitudinem sanitatis,
 deletis peccatis omnibus, quæ his septem
 corporis partibus cõmittuntur. Præterea si-
 cut oleum nõ mixtũ nitidum est, & serenuũ,
 ita hæc vnctio quæ fit simplici oleo con-
 scientiam hominis mundã facit, & Dei gra-
 tia refulgentem. Verũ quia per hoc sacra-
 mentum fit curatio venialium peccatorũ,
 ideò non datur paruulis, qui ignorant pec-
 catum. Et quia in hoc sacramento requiri-
 tur deuotio sursum leuans, ideò non debet
 dari, nisi qui deuotè id postulant, mente ad
 superna porrecta. At quoniã datur per mo-
 dum curationis, ideò non tribuitur nisi mul-
 tũ infirmantibus: vt exterior quasi medi-
 catio interiorem animæ medelam signifi-
 cet. D. O. M. Cũ per huiusmodi vnctionem
 corporalis infirmitas rarò adiunetur, quare
 hoc tali signo, quod falsum videtur, res ve-
 rissima mōstratur? R. A. E. M. Licet tali vn-
 ctione morbus corporeus nõ sanetur, non
 tamen

tamē propterea signum est est falsum: quia non datur ad corpoream curationem, sed vt sit signum quod sicut oleo corpus ægrotū perungitur, ita ægra intus anima spiritus sancti chrismate irroratur, per quod ipsa roboratur, vetegatur, alleuiatur, tranquillatur, lætificatur, & vt moribundi corporis molestias fortiter perferat solidatur. Hinc nunc breuiter animaduerte, inter Confirmationem, & istam Vnctionem pulchram differentiā. Confirmatio conficitur in oleo & balsamo: Vnctio autem in oleo solo. Illa in verbis fit indicatiuis, ista in verbis deprecatiuis: Oratio enim ægris necessaria est morituris, & ad Dei terribile iudicium migraturis. Præterea illa fit signo facto in medio frontis, ista in septē corporis partibus: illa datur tempore sanitatis, ista autem tempore malę valetudinis: illa & adultis datur, & paruulis, ista solūm datur adultis. **V O M.** Breui admodū sermone sufficienter huius sacramenti virtutem atque necessariam vtilitatem explicasti, vt meritò omnis qui in mortem vrgetur, illud debeat toto corde deuotus exposcere, recipere, completi, quo reliquię leuantur, venialia dimittuntur, anima roboratur, & ad ingressum regni cœlestis coaptatur.

Sextum sacramentum est Ordo, per quod character imprimitur spiritualis potestatis sacramenta salutis ministrandi.

C A P.

L X X X.

R A E M V N D V S.

Sicut iam satis animaduertisti, quòd ista sacramenta quæ nunc tractauimus, sunt homini lapsò necessaria: ita necessariũ est, aliquos esse homines, qui hæc possint sacramenta conficere, & ministrare. Verũ quia hæc sacramenta sunt Christi, & nullus propria auctoritate potest res alienas dispensare, ideò necesse est, vt Christus ordinet viros aliquos, qui sua possint sacramenta hominibus in cõmune distribuere. Est igitur necessaria potestas in terris dispensandorum sacramentorum, Christo Domino id largiente, id ordinante. **DOMINIC.** Hinc ego duo esse necessaria hominibus ad salutem intelligo: Primum est, ipsa Gratia, per quam regenerantur, & perficiuntur. Secundum est, huius gratiæ per sacramenta ministrandi officium. Et in his duobus totum consistit humanæ salutis complementum. Sicut enim ad generationem hominis concurrunt Deus Creator, & homo genitor (hic nempe carnem administrat, & Deus animam) ita in hominis generatione

per sacramenta, quæ res sunt visibiles, concurrunt etiam Deus, & homo: nã homo administrat corporalem sacramentorum substantiã, & Deus inuisibilem gratiam. Sacramentũ enim tenet modum corporis, & gratia est sicut inuisibilis anima. Et sicut in naturali generatione pater homo corpus tribuit, sed animam donare non potest: ita potestas ministrandi res sacramentorũ visibiles dari potuit hominibus: sed potestas gratiam creãdi, seu conferẽdi, penes solum residet saluatorem. Sed quare hoc sacramentũ. (de quo nunc agimus) vocatur Ordinis sacramentũ? R. AB. In isto sacramento quædam grandis authoritas, & honoris potestas aliquibus viris tribuitur, qua supra ceteros homines altius eleuantur, & quibusdam gradibus attolũtur. Vbi autẽ est vnus altero superior, illic ordo sit necesse est, qui inter Christianos vnum attolit supra alterũ. Sicut enim omnia membra humani corporis in hoc conueniunt, quòd viuũt, quòd calent, quòd nutriuntur, quòd mouentur, longè tamen differunt: penes officia singulis distributa: ita omnes Christi fideles in fide, spe, & charitate concurrunt, sed dignitatis potestas vnum eleuat supra alium. Et ideò Christianam gentem in duos necessariò populos subdiuidimus: vnus sunt Laici, & vnus.

& vnus Clerici. At quoniam Clerus distributione sacramentorum Christo proximè appropinquat, ideò est Laicis dignior, sublimior, nobilior. D O M. Intellego Ordinem, cupio nosse, quare hîc Ordo datur per modum sacramenti: & an hoc sacramentum recipienti gratiam largiatur. R AE. Ex quo sacramentorum ministri dicuntur ab alijs separari, & attolli, ideò necessarium est, vt hoc fiat per aliqua signa manifesta. Nam sicut Christianus, dum separatur per baptismum à nō Christiano, recipit characterem in anima indelebilem: ita dum homo Christianus accipit tā grandē potestatem supra cæteros, vt possit sacramenta cōficere, & cōferre, imprimitur ei character immortalis per aliqua signa manifesta atq; ideò oportuit, vt talis potestas per motū largiatur sacramēti. D O. Sed nunquid iste character impressus, dum ordo confertur, gratia dici debeat? R AE. Licet iste character sit res inuisibilis animæ impressus, non tamen est gratia, sed est quædam spiritualis potestas à Christo collata, quæ in æternum deleri nō potest. Nam quia alij Christiani assimilantur Christo per gratiā, ideò oportet vt vltra hanc gratiam, quàm & isti in alijs sacramentis recipiunt, aliud quiddam ipsis in anima imprimatur, per quod supra alios eleuē-

tur, & Christo propinquius comparentur. Idcirco quamuis huiusmodi homo perdat gratiam sibi collatam, non tamen ideò perdit hanc inuisibilem potestatem, quæ illi vt character indelebilis perseuerat. D O. Sed quomodò probas, rogo, quòd ista potestas non possit amitti? R A E M. Ista potestas ministrandi sacramenta non datur his, quibus datur, propter seipsos, sed propter alios, quibus necesse est ex sacramentis accipere gratiã: ideò oportet, vt etsi hi ministri suam gratiam peccando perdant, non perdunt tamen indelebilẽ potestatem. Prætereà si clericus posset suam amittere potestatem, dâna maxima Christiano populo prouenirent, quorum omnis tunc salus, vel perditio ad bonitatem, vel malitiam pederet sacramenta donantis, essetq; nimis infeliciter nostræ prouisum sanitati. Prætereà, Ordo sacerdotalis, qui est inter omnes principalior, magnam habet cum libero arbitrio concordiam: Nã sicut liberum arbitrium est immortale, ita & sacerdotiũ: Et sicut liberum arbitrium, etiam si fuerit corruptum, est tamen naturaliter præ cæteris creaturis Deo proximum: ita & sacerdos, quãuis sit vitiosus, & sceleribus plenus, in potestate tamen qua fungitur semper permanet Christo propinquus. Nam ex quo sacerdos nihil gra-

tiæ in anima tribuit, licet foris species visi-
 biles administret: ideò sua vel bonitas vel
 malitia nihil efficit ad sacramenti virtutē,
 ita tamen dum faciat, sicut fieri Christus
 instituit. Quemadmodū enim homo æquē
 generat, siue sit bonus, siue sit malus, & De^o
 æqualiter animā donat: ita bonitas, & mali-
 tia sacerdotis nihil impedit, quin Deus o-
 ptimus semper det gratiā sacramētis. Hinc
 etiam patet, quòd homo aliquis Christia-
 nus à sua gratia relapsus, potest nihilomi-
 nus recipere ordinis sacramentum: quia nō
 prærequirit bonitatem personæ, sed solūm
 sufficit quòd sit Christianus. D O M. Quan-
 tum ego confidero, potestas quæ in sacra-
 mento ordinis confertur, sicut hominis gra-
 tiam non exigit, ita etiā neminem meliorē
 reddit. Puto tamen quòd huiusmodi mini-
 ster sicut cæteros antecedit altissima pote-
 state, ita etiā debet magna sanctitate præ-
 cedere, quia aliàs tam magnifica sacramē-
 ta non poterunt ab eo dignē ministrari.
 R A E. Rectē arbitraris. Qui enim res sacro-
 sanctas administrat, tenetur ipse & sanctus,
 & bonus haberi, alioquin in suā perniciē, &
 perditionē elaborat. Quantū tamen attinet
 ad sacramentorū virtutē, nihil officit alijs,
 si malus & indignus fuerit. Hoc tamen ve-
 rum est, quòd si is qui ordines recipit, fuerit

in gratia copiosius illi gratia cumulatur: si malus fuerit, in suam quidem pernitiē consecratur: sed tamen permanet consecratus, & non magis præiudicat sacramentis, quā malus apothecarius optimis à se conditis medicinis. D O. Hinc luce clarius apparet, quòd is, qui vult recipere Christi gratiam in sacramentis, non debet ministrantis malitiam cogitare: cum nullam tribuat sacramentis virtutem, non magis, quàm apothecarius qui medicinam conficit, qui tamen non dat herbis virtutem, neque radicibus.

Sacramentū Ordinis principaliter respicit, & ordinatur ad sacramentum Eucharistiæ.

C A P.

L X X X I.

R A E M V N D V S.

NVnc superest, vt breuiter dicamus huius sacramenti respectum. Cum enim certissimè constet, quòd sacramentum Eucharistiæ sit summum, & maximum omnium sacramentorum, eò quòd ibi contineatur totus Christus Deus & homo: idè sacramentū Ordinis è directo, & præcipuè respicit potestatem, quæ datur supra sacramentum corporis & sanguinis Christi, & propter hoc est principaliter institutum. Et quia huius potestatis gradus est vltimus, idè

ideò necesse est ascēsum ad hūc fieri per alios gradus, hoc est potestates alias inferiores, donec perueniatur ad summū. Tinctor enim antequā ponat in panno crudo vltimū colorem, ac nobilissimum, primū infert alios colores minus nobiles, qui viam faciant ad colorem vltimū. Et ideò ad sacerdotiū sex gradibus ordinatis fit sensim ascēsus. Primus gradus est potestas Ostiarij, secundus Lectoris, tertius Exorcistæ, quartus Accoliti, quintus Subdiaconi, sextus est Diaconi, vltimus Sacerdotis. Et quia tales personæ ab alijs distinguuntur & eleuantur, ideò oportet quòd sit quædā differentia visibiliter, & ideò ante omnia Tonsura præcedit, per quam tanquā in signo à Laicis separantur. Verūm quia sacerdotiū (vt iam diximus) libero arbitrio cōparatur, ideò sicut liberum arbitriū est Deo proximū per naturalem virtutem, ita sacerdos est sacramēto Eucharistiæ maximè propinquus per potestatem sacerdotalem. Itē sicut omnes creaturæ per liberum arbitrium ad Deum cōpulantur, ita omnes inferiores gradus per Sacerdotium sacræ Eucharistiæ coniunguntur. Et sicut homo cōtinet in se omnes creaturas, ita & sacerdos præter sex gradus omnes etiam Christianos. Item sicut potestas liberi arbitrij est supra alias potestates

naturales, ita natura sacerdotalis glorię omnes superat virtutes spirituales. Itē sicut per primum hominem Deus multiplicauit alios homines: ita per primum sacerdotem Christum alios multiplicauit sacerdotes. D O M. Sed nunquid propter solam Eucharistiā est sacerdotis potestas instituta. R A E. Non: sed tamen (vt dixi) principaliter propter eam. Huic autem potestati iudiciaria potestas, quę in sacramēto pœnitentię necessaria est, copulatur: quia nemo potest dignè sumere Eucharistię sacramentum, nisi prius à peccato soluatur. Et sic sacerdos secundariò recipit potestatem iudicandi & absoluendi, quę potestas Clauis vocatur, eò quòd intromittat homines ad Christi corporis sacramentū, ad Christianorum cōsortium, & ad regnum cœlorum. D O M. Placeat quod dicis, sed est aliud quiddam quod me permouet. Cùm nullus Christianus possit sibi ipsi dare potestatem supra sacramentum corporis Christi, ideò videtur oportere eam ab alio quodā superiore recipere: & quia non est procedere in infinitū, idcirco oportet sistere in aliquo maximo sacerdote, supra quem nemo sit. R A E. Dixi paulo ante omnia sacramenta profluere à Christo maximo sacerdote. Verū quia oportuit illū ascendere in cœlū, ideò per seipsum aliquos

aliquos magnos cōstituit sacerdotes, quib⁹ potestatem contulit alios episcopos & presbyteros ordinandi, & vnum præ cæteris loco sui vicarium constituit, qui haberet præminentiam longe supra alios, in quo tanquam in vno capite omnes Christiani fideliter vnirentur. Hic est Petrus apostolus, & omnes summi pontifices sui sequaces, qui gerit personam Christi, qui habet vniuersalem potestatem illimitatam & sacramentum ordinis conferendi, & omnia peccata pœnitentium Christianorum, & omnia scelera iudicandi, & absoluēdi, donandi. **D O M.** Egisti satis quæstiunculę meæ. Verùm quia paulò antè in Laicos & Clericos Christianum populum partitus es, idèd cogor æstimare inter laicos etiam inueniri aliquam ordinis potestatem, per quam vnus supra alterum eleuetur, sicut nunc in Clero demonstraſti. Videmus enim supra Opifices & Mercatores eleuari ciuiliū causarum Iudices, tum Milites, tum Barones, tum Comites, deinde Duces, & Reges, donec venias ad Imperatorem, qui caput est omnium.

*

de septi-

*De septimo sacramento, quod est Matrimonium
per quod datur Bene esse, & gratia, & re-
medium contra peccatum.*

C A P.

L X X X I I.

R A E M V N D V S.

SI cupis ordinē potestatis laicalis plenius
agnoscere, lege librum meum vnde iste
transumptus est: nos ad finem properantes
necessarijs tantū hīc intendimus immo-
rari. Pauca igitur nunc de sacramento Ma-
trimonij eloquamur. Cū dominus Deus
primū hominem conditū in paradiso po-
suisset, continuò fœminā de sua carne for-
matam illi in matrimoniū copulauit, vt per
hanc coniunctionē visibilē alia copula in-
uisibiliter, quæ est hominis cum Deo, & in
qua salus hominis consistit, monstraretur.
Propter duas itaque rationes Deus hoc san-
ciuit matrimoniū: Vna, vt esset generandis,
multiplicandisq; hominib⁹ aptissimū instru-
mentū. Altera, vt esset coniunctionis inter
Deū & hominē visibile signū. Verū vt ista
posterior copula hominis cum Deo perfe-
ctius ab homine notaretur, ideò à principio
fecit De⁹ mirabiles cōiunctiones: vnā, qua
sociavit animā cum carne, & ista est natura-
lis: & aliā, qua cōiunxit virum cū muliere,
& ista est voluntaria & sacramentalis. Ista
prima

prima coniunctio est signum, & idem est secunda nobilior prima. Nā sicut anima est dignior sua carne, ita vir sua muliere. Item sicut vna anima vnam tantum habet carnem, ita vnus vir vnam tantum mulierem. Item sicut anima nō potest à sua carne nisi morte interueniente separari, ita vir & mulier nisi per mortem non diuiduntur.

D. O. Quantum ego animaduerto, sicut prima coniunctio est præcipuè signum secundæ, ita ista secunda est signum tertiæ, quæ est coniunctio animæ, seu humanæ naturæ cum creatore, quæ est omnium maxima & præstantissima, sine qua incassum cæteræ æstimantur. Nam sicut caro per animam, & foemina per virum sublimantur, viuificantur, nobilitantur, ita humana natura attollitur, & vehementissimè dignificatur per copulam foederis, qua creatori coniungitur.

R. A. E. M. Sicut ergo duæ sunt coniunctiones visibiles, vna animæ cum carne, & altera viri cum muliere; ita duas nunc quæso copulas spirituales intellige, quibus humana natura potest cum Deo sociari. Vna est instar animæ cum carne, & fit per vnionem personalem, qua Deus & homo in Christo cōueniūt in vnitatem personæ. Alia est instar viri cū muliere, & fit per volūtariā pronāq; dilectionē, qua etiā sponsa suo spōso saluatori

strictis.

strictis amplexibus copulatur. Et sicut de complexu maris & foeminae nascuntur filij naturales, ita ex copula Christi cum ecclesia filij generantur quotidie spirituales. Et sicut mulier est formata de viro, ita ecclesia de Christo. Et sicut vir & mulier habent in natura conformitatem, ita Christus ecclesiae conformatur per suam humanitatem. Et sicut inter virum & mulierem est summa dilectio, & sunt cor vnum, & anima vna, ita ecclesia Christum, & Christus amat ecclesiam, & tradidit pro ea in mortem animam suam. Praeterea sicut sponsus ornat & decorat sponsam suam, ita & Christus spiritualibus monilibus intus decorat ecclesiam. Et sicut sponsus sponsam suam ne lasciuiat castigat, ita & Christus ecclesiam. Et ut omnia in vnum conferantur, sicut se habet bonus sponsus ad suam sponsam, ita Christus ad suam se gerit ecclesiam. DO. Pulchra vtriusque ad inuicem matrimonij comparatio. Sed qua ratione obsecro sacramentum Matrimonij inter alia noui testamenti sacramenta numeratur, cum ipsum antiquum sit, & non nouum? R. A. E. Sacramentum Matrimonij sicut a principio fuit institutum, ad significandam primam coniunctionem spiritualem, quae fuit inter naturam humanam & creatorem: ita iam de nouo debuit institui, ad signi-

significandam nouam copulam, quæ est in-
 ter redemptam ecclesiam & saluatorem.
 Est igitur Matrimonium & antiquum &
 nouum, sed diuersis respectibus, & ideò me-
 ritò potest cum cæteris sacramentis estima-
 ri, DOMINI. Quoniam igitur matri-
 monium est nouæ gratiæ sacramentum &
 omne sacramentum certam dat gratiam, &
 speciale aliquod, quo homo indiget adiu-
 torium: rogo te, vt dicas mihi, quod nam
 est illud adiutoriũ gratiæ, quod in hoc sa-
 cramento Christus dominus elargitur? RAE
 M V N D V S. Sicut ipse nosti, in Matri-
 monio datur homini facultas ex diuina in-
 stitutione, vt vtatur sua coniugè ad sobo-
 lis procreationem: & ex consequenti datur
 etiam illic gratia, cum qua illud conue-
 nienter fieri possit. Qui enim recta inten-
 tione, & ad prolium generationem sacra-
 mentum recipiunt Matrimonij, huiusmo-
 di etiam gratiam promerentur contra con-
 cupiscentiam carnalem, qua anima subleua-
 tur à corruptione, & nimio libidinis ardo-
 re, vt sit ibi copula singularis, copula utilis,
 & copula inseparabilis. Ex copula singulari
 nascitur fides, qua vterq; coniugũ inuicem
 obligantur. Ex copula utili sequitur bonum
 prolis, ad quod Matrimonium est institutum.

Et ex

Et ex copula inseparabili oritur bonum sacramenti, quia est sacramentum spiritualis coniunctionis supra memoratae. Et sic, tria bona generantur ex matrimonio, scilicet fides, proles, & sacramentum. Hæc tria bona excusant, imò honestat ipsam copulam carnalem, & ipsam copulæ concupiscentiam, ut actus ille aliàs turpissimus honestus sit, & meritorius. D O. Magna certè & admirabilis huius sacramenti gratia. R A E. Audi & aliam: Tres sunt in homine inordinationes concupiscentiæ peruersæ. Prima est, quòd homo luxuriosus sæpe multas appetit mulieres, sed per gratiam Matrimonij iste appetitus restringitur, ut sit vnica confortis sua cõtētus. Secūda inordinatio, quòd homo luxuriosus magis querit in coitu sue satisfacere cōcupiscentiæ, quàm prolem aliquā procreare: sed in Matrimonio gratiam recipit, ut magis cognoscat vxorem gratia sobolis, quàm libidinis. Terria, post cōpletā libidinē solet nasci nausea, & fastidium eius mulieris, quam cognouit, ac tum illam respuit, & querit aliam: sed in Matrimonio datur gratia, & adiutorium, ut nullā cupiat extra consortem suam, velitq; semper cum ea inseparabiliter permanere. D O. O' imensam clemētiam domini saluatoris qui tali sacramēto nostris cōcupiscentijs benignè

gnè prouidit. Sicut enim ipse nouit, carnem nos lubricam gerere & lordibus plenam; ideò instituit miserans, vt illicita desideria licitis matrimonijs restringantur. Sed nunc paucis ostende, quomodò Matrimoniũ sit sacramētum, & quod illic est visibile, quod inuisibile. R. A. E. Istud sacramentum instar se habet sacramenti pœnitentiæ, in quo nō est res aliqua corporalis. Verba itaque à viro & muliere prolata, per quæ interior amborum consensus exprimitur, sunt illud totum quod primùm apparet in Matrimonio: & interior ipse consensus est id, quod in matrimonio significatur. Et inde causatur vinculum obligatorium inter virum & mulierem inuisibile, spirituale, quod nunquàm dissolui potest, diuina ordinatione id disponēte. Sunt igitur tria istic per ordinem, scilicet verba exteriora, interior vtriusq; consensus, & ipsum insolubile vinculum, & hoc vinculum est sacramentum: quia coniunctionem inter Deum & animam, inter Christum ecclesiamq; significat. Virtute huius vinculi vir transit in potestatem mulieris, & conuersò, & tenentur sibi mutuò debitum reddere. Si voles hanc materiam perfectius nosse, oportet te quid Iurisperiti loquantur aspicere. Nos quod nostrum fuit sufficiēter expressimus, simul

& de sacramentis vltra disputandis finem
 statuimus. Vnum superest, vt innumeras
 gratias Christo domino humili corde dica
 mus qui hisce pretiosissimis sacramentis
 nos lapsos erexit, Deo sibiq; reconciliauit,
 de potestate tenebrarum eripuit, gratiam
 nobis & Bene esse contulit, & æternam glo
 riam repromisit, vt de Bene esse gratiæ ad
 Esse optimum gloriæ transeamus. D O M.
 Ecce hoc postremum quod de Optimo esse
 gloriæ tetigisti, hætenus mihi animum su
 spensum tenuit, cupiens vehementer agno
 scere, quomodò Esse optimum Christus mi
 serator largiturus sit. Hoc enim complet &
 consummat totū hominē. Tu ergo pro tua
 humanitate aliquid de hoc ocys. ediffere.

De Iudicio vniuersali.

C A P.

L X X X I I I.

R A E M V N D V S.

FAcerem etiam etsi minimè rogares.
 Non enim oportet hominem, de quo
 hætenus semper loquuti sumus, dimittere
 inconsummatum. Egimus de hominis crea
 tione, egimus de sua reparatione, nunc a
 gendum est de finali eius retributione. Tri
 pliciter enim operatur Deus circa hominē,
 scilicet ipsum creando, reformādo, & iuxta
 quod operatus est equissimè iudicādo. Cū
 itaque

itaque sit homo opus Dei viuum, nobile, magnificum, & præ cæteris creaturis suo conditori simillimum: ideò non debet inconsummatus imperfectusq; manere. Verùm quia non potest vltimum consequi finem, nisi prius opera eius examinentur, & iudicentur, vt iuxta qualitatem sui operis vltimæ retributionis præmiu fortiatu, siue in æternam pœnam, siue in gloriam sempiternam. Idcirco nunc necesse est de hoc vltimo, & generali iudicio pauca dicere, & an etiam futurum sit. certis rationibus naturalibus demonstrare. **D O M.** Ita fac obsecro, ego aures cordis diligenter admo-ueo. **R A E M.** Iudicium vniuersale futurum potest ex ipsius hominis natura probari. Nam cum homo habet à Deo liberam voluntatem, & est operum suorum dominus, ideò opera eius ratione arbitrij sunt meritoria, & ideò etiam iudicabilia, vt recipiant iudicante Deo, vel pœnam, vel gloriam. Iustissimum certè est, vt qui aliquid libera operatione promeruit, id à Deo in integrum recipiat, vt detur ei post laborẽ sua merces. **D O.** Si homo debet mercedẽ sui operis à Deo recipere, ideò manifestè cõsequẽs est, iudiciũ vêturũ, quo examinetur: & iudicetur, qd, pmeruerit. **R A E.** Idẽ pbamus rõne debiti. Bonis em̃ opibus debetur laus, fauor,

& honor: malis verò è diuerso vituperiũ, ignominia, & opprobriũ. Hinc etiam oportet quòd opera bona, quæ propter Deum sunt facta, tantam recipiant à Deo laudem, & gloriam, qua non possit amplior estimari: & opera iniqua in iniuriam Dei perpetrata, tam grandem execrationem confusioneq; sortiatur, qua nequeat grandior posse donari. Vt igitur hæc in summo fiant, necesse est vniuersale iudicium proferri in conspectu omnium hominum, & Angelorum, qui norunt inter bonum malumq; discernere, quo iusta opera ab omnibus approbentur, laudentur, & publicè honorentur: quæ verò reprobata sunt, cum summa omnium execratione explodantur, exhibentur, confundantur. DOMINI. Vt istud fiat, quod dicis, necesse est omnium illic corda conscientiasq; palam cunctorum oculis patefcere, vt boni communem mereantur accipere laudem, & mali publicam confusionem. R A E M V N. Verum tu dicis, libri enim, id est, conscientiaæ aperietur, & mortui iudicabunt ex his, quæ scripta fuerint in libris. Tertio probamus iudicium futurum ex conditione operum malorum. Nam opera iniqua supplicijs puniri debent, & ignominijs. Non enim sola pœna debetur peccatis, sed etiam aper-

ea confusio: cum plerumque homines magis
 timeant confundi, quam torqueri. Ea namque est
 omnium scelerum & malorum operum conditio, ut
 celari velint semper, & abscondi. Quia igitur
 nemo malignus vult secretam fraudis
 suae nequitiam agnosci, ideo ut peccata om-
 nia, quae nunc sunt occulta, extrema, & pu-
 blica retributione feriatur, necesse est uni-
 uersale apparere iudicium, in quo omnia ma-
 lorum furta, fraudes, artes, & ingenia tan-
 ta claritate cunctorum oculis patebunt, ut
 sole clarius videantur. D O. Ha quam in-
 sani sunt, quam verè vecordes, qui nunc sua
 scelera vni homini in confessione aperire
 refugiunt, quae in illo tremendo iudicio
 tam lucida demonstratione confusibiliter
 expandentur. Quamto satius est nunc ea
 clam prodendo occulere, quam ea postmo-
 dum cum summo rubore palam ostendere,
 & ostendendo perire. R A E M V N. Istud
 certè promerentur, qui hinc nolunt vllate-
 nus de peccato confundi, propriam laudem
 gloriamque; quærentes, quibus æterna cali-
 go, & confusio reseruatur. Quartò proba-
 mus iudicium futurum ex gaudij tristitiæque
 natura. Necesse est enim, ut iustus de sua
 iustitia tam magnificè gaudeat, ut perfectius
 gaudere non possit: & impius de sua nequi-
 tia tam grandè habeat tristitiam, ut ea non
 possit

possit maior haberi. Vt autē isthuc sic fiat, necesse est vniuersale iudicium promulgari, in quo boni ab omnibus laudati summū gaudium, & reprobī ab omnibus vituperati æternam tristitiam mereantur. Quintò, non sunt nisi duo iudicabilia, scilicet opera mala, & opera bona: & quia contraria iuxta se posita magis ipsa clarescunt, idè est futurum generale iudicium, in quo omnia opera bona comparatione malorum gloriosissimè illustrabuntur, & mala opera cōparatione bonorum extrema confusione sordidentur. D O M. Terribile est quod loqueris, & quod prauorum hominum possit animos permouere. Sed nunquid hæc extrema omnium operum retributio in sola hominis anima fieri debet, an etiam simul & in carne?

Generale iudicium omnium corporum mortuorum vniuersalem præquiri resurrectionem.

C A P. L X X X I I I I.

R A E M V N D V S.

DIximus præcēdenti capitulo, Quòd generale iudicium respicit humanā naturā. Ad humanam autem naturā pertinet & corpus & anima: Nam sicut est natura corporalis tantum, & natura spiritalis tantum

tantum, ita est natura corporalis, & spiritualis simul. Quia igitur hæc natura est iudicabilis, & præmiabilis, idèd necesse est vt in corpore, & in anima iudicetur. Vt autem hoc fiat, oportet fieri corporum omnium resurrectionem, vt sicut anima in corpore, & cum corpore, aut peccauit, aut iuste egit: ita etiã cum corpore recipiat quod promeruit. Et quia illud extremum iudicium est finalis omnium retributio, idèd fieri debet generalis omnium mortuorum resurrectio. Vna ergo inseparabili catena colligantur & vniuersale iudicium, & resuscitatio mortuorum. Præterea mortuorum resurrectio est necessaria, propter totius vniuersi cõplementum, quod ex tribus cõstituitur naturis. Quia igitur corporalis natura tantum, & spiritualis tantum permanent in æternum, idèd etiam oportet vt ex ambobus condita natura suscitata in sempiternum perseueret. Idèd etiam pueri, qui ex proprio nihil deliquerunt, propter complementum vniuersi necesse est quòd cum alijs resurgant. Præterea, aut nemo, aut omnes certè resurgent. Si ergo aliquis iam resurrexit, argumentum est, quòd resurgent & omnes. Sed Christus verus homo iam à morte surrexit, ergo omnes resurgēt: quia resurrectio debetur humane nature, nec est impossibile fieri quod

semel iam factum est. Sicut granū frumentū cadens in terra dum mortuū fuerit, & reuixerit, multiplicem fructū affert: ita Christus mortuus & suscitatus, innumerabilem corporū resurrectionē operatur. Ista autem resurrectio neque in Christo facta est virtute humana, neq; in nobis fiet, sed potestate diuina. **D O M.** Sed quali in corpore mortui resurgent? **R A E M.** Qui membra sunt Christi resurgent Christo simillimi, in corpore lucido, agili, impasibili, & immortalī. Qui autem Christi sunt aduersarij, dissimiles valde Christo resurgent, in corpore tenebroso, ponderoso, grosso, pasibili, sed immortalī, vt viuant, & vrantur, & sentiant semper. Cū enim virtus causaq; resurrectionis consistit in merito, vel demerito hominis, quod semper etiam moriente homine permanet immortale. Ne ergo cassa & inania sint humana merita, & ne vacuum appareat in vniuerso, necesse est futura vera corporū resurrectio. **D O.** Quid hīc Origenistæ dicturi sunt, qui carnis negant resurrectionem, asserentes omnem corporeā substantiam in fine mundi penitus interire, sicut in suo Periarchon Origenes exequitur? **R A E M.** Origenistæ, & horū sequaces idē decipiuntur, quia nō rectis oculis opera creatoris aspiciunt. Idē dicūt enim resurrect

furrectionē non esse, quia putāt perfidi ho-
minēs de mortuis extinctisq; pulueribus
Deum viuas carnes suscitare non posse.

D O M. Licet ego non dubitem, quin Deus
id possit, tu tamen ostēde quomodo possit.

R A E M. Si Deus potuit innumerabiles re-
rum species simul de terra producere, faci-
le etiam poterit de suis pulueribus ea quæ
prius fuerunt corpora suscitare. Sicut enim
Dei iustitia id requirit, ita & maiestas vir-
tutis eius id poterit. Prætereà si potuit Deus
tot corpora condere, quæ pœnitus nō erāt,
quare non poterit reformare quæ perierāt?
Prætereà si Deus potenti manu aliqua con-
stituit corpora incorruptibilia, vt sunt cœ-
lestia corpora, quare non poterit reparare
mortalia corpora nostra, & ea facere im-
mortalia? D O M. Nihil hac verius veritate.

*Iudicium generale futurum, probatur ratione
honoris, potentia, & sapientia Dei.*

C A P. L X X V.

R A E M V N D V S.

E Go prætereà magnopere tibi prodesse
arbitror, si probem, etiam generale iu-
dicium futurum ex parte honoris, & poten-
tia Dei: non quo tibi fidem augeam, sed ti-
morem. Nā ex quo Deus suo beneplacito,
y s nullo

nullo aut rogante, aut cogente, humanam naturam cum non esset condidit, ergo multo magis debitam faciet meritorum omnium retributionem. Quia non esset æquum, hominem liberè operantem creare, & operis mercedem nolle reddere. Secundo, cum finalis retributio sit opus honoris solius Dei extra se, quicquid enim Deus operatur extra se, ad suum id operatur honorè. Et quia iudicium finalis retributionis est vltimum & cõpletum opus Dei circa humanam creaturam, ideò oportet vt in hoc vltimo opere Deus agat, palam manifestando summum honorem suæ potentia, suæ sapientia, suæ iustitia. Potentia apparebit in tot corporum suscitatione, sapientia in conscientiarum discussione, iustitia in meritorum æquissima distributione. D O M. Hunc summum honorem Deus non acquireret exterius, nisi humanam angelicamq; naturam ad examen generale deduceret, in quo possent suæ potentia, sapientia, & iustitia opera ab omnibus videri, & cõmendari. R A E M. Præterea istud iudicium vniuersale cum debeat esse summè honorificum, laudabile, gloriosum: oportet igitur vt illic fiant apertissima omnium meritorum declarationes, oportet quoque vt ferantur sententia irreuocabiles, & finaliter dentur meritorum omnium

iustis

iustissimæ retributiones. Requirit enim hoc iudiciũ, vt in meritorũ declarationibus ostèdatur in iudice rectitudo veritatis, in sententijs irreuocabilibus authoritas & potestas summæ maiestatis, & in retributione præmiorũ siue pœnarũ plenitudo iustitiæ, & bonitatis. Prætereà cum istud iudicium sit summi honoris & maiestatis, ideò necesse est quòd fiat tanta solènitare, pompa, & magnificètia, thronis, & potestatibus obsequentibus, vti talem infinitæ maiestatis iudicẽ decet. Oportet igitur, vt propter iudiciariã potestatem (quæ terrorẽ ingerit, & formidinẽ) omnibus appareat Deus iudex formidatus, minax, terribilis, metuendus, & vt hunc terrorem exerceat iuxta suam reuerendissimam maiestatem. D. O. Istud verè requirit contemptus hominũ iniquorũ, qui Deum iudicem & sua mandata spernentes, mille illum vicibus offenderunt. Erit igitur omnibus reprobis incõparabilis timor, & tam immensus, vt non possit augeri amplius. Puto tamen iustos cũ securã habeant conscientia, nihil hunc iudicẽ formidaturos. R. A. E. Iustis illic tuta erunt omnia. Exipient tamen eum cum summa veneratiõne, ac reuerètia, vidètes altissimã eius excellentiã, maiestatem, sapientiã, virtutẽ, dignitatẽ. Ex quo enim istud opus iudicij est
vlti

ultimum operum suorum, ideò erit purissimum, excellentissimum, sollemnissimum, summè honorificū super anima opera manuum suarum. **D O M.** Ex his apertè colligimus, cū opus iudicij sit opus summi honoris, iustitiæ, virtutis, & bonitatis, quòd ad Deum maximè pertineat facere iudicium, & dare vnicuique secundum opera sua. Sed quis erit iste omnium iudex? Scio quia Deus: sed nunquid non Homo deus, vt ipse sit & iudex, & retributor, qui prius fuit omnium reparator? **R A E M.** Ille ipse Christus **I E S V S** vnigenitus Dei, cui pater dedit omne iudicium, quia filius hominis est, ideò meritò debet homines iudicare, cū & ipse homo sit, hominum redemptor, & reparator. **D O M.** Nihil verius, vltra progredere.

*De excellentia huius diei præ cæteris diebus:
& de finali retributione.*

C A P. L X X X V I.

R A E M V N D V S.

ANtequàm loquamur de finali omnium operum retributione, dicam pauca de nouissimæ diei magnificentia. In hoc die omnium præcedentium dierum opera congregabuntur, & suam mercedem recipient. In hoc die magnificètius operabitur Deus, quàm

quàm in cæteris sit operatus diebus, homines suscitando, ac immortales faciendo, & vnumquemque iuxta quod meruit æterna retributione donando. In hoc die solus operabitur homo Deus, in cæteris sua homines opera perpetrarunt. In hoc die Deus ostendet opera suæ potestatis, sapientiæ, iustitiæ, veritatis, & bonitatis, cõplens omnia opera sua in summa laude, gloria, & honore. Hic dies erit dies timoris, angustiarum, & formidinis omnibus iniquis: & dies gaudij, exultationis, & gloriæ omnibus iustis, & bonis. D O M. Meritò igitur hæc dies nobis in continua debet esse memoria, & ad hunc tanquàm ad suum centrum omnium dierum nostrorum opera dirigere, & quantum possumus iustitiæ, & virtutibus operam dare, ne in illo die coram tãto iudice, & omnium hominum atq; Angelorum frequentia confundamur. Vbi autem huius memoria diei non habetur, illic inconstantia regnat, & malitia, & omne opus prauum, atque peruersum. Et quia iudex ille magnificus, nec errare poterit, nec corrumpi, nec decipi, qui omnium scrutatur renes, & corda, qui omnia videt, & nihil negligit, idèd hæc assiduè cogitantes, & hunc diem præ oculis habentes, debemus operari quod bonum est. Bonorum enim laborum gloriosus

sus est fructus, & regnū permanens sempiternum. Nationes autem inique diræ erunt consummationis. R. A. E. M. V. N. Ex hoc ipso

De finali retributione.

quod nūc dixisti finalē elicimus iudicij con- summationē, quæ fiet in bonorū malorūq; abinuicē perpetua separatione. Duæ enim hæ gentes, vna iustorum, altera impiorum, cum sint inter se contrariæ, contrarias sententias recipient, contrarias sedes, mercedes, retributiones. Qui enim Lucifero voluntate pessima adhæserunt, sua membra effecti, cum ipso in sempiternis ignibus damnabuntur: qui verò Christū dominum secuti sunt, cum ipso in æternā gloriam sustollentur. Illi mergentur in profundissima abyssō, isti leuabuntur in empyreo cælo. Illi ignibus, isti delitijs donabuntur. Illi habebunt socios dæmones, isti angelos socios fortiētur. Illi præ immensis angustijs vlulabunt, isti præ voluptatū magnitudine gratulabūtur. Illis superincūbet obscurissima & sempiterna caligo tenebrarum, istis autem Deus erit in lucem sempiternam, & lucerna eorū erit agnus. Certè nunc habes quod petisti, collige ex his vltimū hominis complementum. Nam si bonus iudicatus fuerit, fortietur Esse optimum cum angelis in regno: si verò malus, Esse pessimum perpetuò possidebit cum dæmonibus in inferno.

D O M. Hoc extremo tuo sermone eliditur
 pestifera Origenis in suo Peri archon opi-
 nio: vbi asserit, malos gehennæ supplicijs
 eruditos, virtutes velle capeßere, & his ex-
 ercitos regnum promereri supernū. Tu ve-
 rò qui vtriq; populo statuisti limites sempiternos,
 huius viri somnia penitus vacuasti.
 At quoniam nunc finem me video attingisse
 omnium quæ volebā, & ad vltimam retri-
 butionem peruenisse, ago immortales gra-
 tias dignationi atq; industriæ tuæ. Digna-
 tioni quidem, quòd volueris: industriæ ve-
 rò qua me efficacissimè instruere potuisti.
 Dum viuo, & spiritus hos regit artus, me-
 mor ero huius optimæ institutionis tuæ: vt
 semper meminerim, me à summo creatore
 compositum, cæteris creaturis longissimè
 prælatum, me in ea inobedientiæ superbia
 collapsum mille cum calamitatibus inter-
 ceptum, Christi me miseratione redemptū,
 suo me examini reseruatam, & pro meritis
 bonorū operū æterna præmia recepturam.
 Verùm quia in longā noctē hanc vltimam
 disputationis nostræ partem protraximus,
 vnū abs te mi Ræmūde efflagito, vt ea quæ
 inter nos nunc agitata sunt (est enim mihi
 fragilis memoria) libris mandes, quo & ego
 reminisci, & posteris hac vtilissima eruditio-
 ne possint effici meliores. R A E. *Quinquā*
primus

primus liber olim à me scriptus, apprimè
iufficiat, faciam tamen quod efflagitas.
Nam ex quo hæc nostra disputatio succin-
cta fuerit, plana, facilis, acuta, & lepore sa-
libusq; resperfa, ideò ante primam editio-
nem multò libentius à plerisque legetur,
præsertim cùm illa pròlixitate sui fastidiũ
legentibus generet, ista recreet fastiditos.
Verùm quia obscura iam nox ad somnum
nos euocat, cibo potuq; ante corpora fouea-
mus, ac tum postea dulci liceat indulgere
sopori. D O M. Quanquàm tua adhortatio-
ne ita roboratus sim, atq; confortatus,
vt carnis delicias non requiram, pa-
reo tamen voluntati tuæ vt me
ad tua iussa pronum inue-
nias, quem tam bene-
uolum in meis pre-
cibus sum ex-
pertus.

DIALOGVS

SEPTIMVS, INTER

MARIAM, ET

DOMINI-

CVM.

*De mysterijs sacræ Passionis do-
mini nostri Iesu Christi sem-
per benedicti.*

DOMINICVS.

V D I V S T E R T I V S, ip-
so videlicet sancto parasce-
ue die, cum interesset pas-
sioni vnigeniti tui, ô Maria
sequebar enim timidus cum

Petro à longe, vidi eum plurima perferre, &
multa in illum fieri, quæ me vehementer
permouerunt. Neq; enim sine mira ratione
est, cur omnipotens Deus (quem tuum filiũ
esse profiteor) tam acerba tormenta, tamq;
indigna ludibria & probra sustinere volue-
rit. Optabam anxius & mœstus horum nos-
se mysteria, sed te cum viderem immensis
circunseptã angustijs, & mœroribus innu-
meris absorptã, non te interrogare præsum-
psi, sciens quia mihi respondere nõ posses,
z. quæ

quæ penè mortua videbaris. At nunc cùm iam filius tuus resurrexit, & mœstitudinem omnem tuã longè propulerit, oro te mitissima parens, ne fatigeris mihi seruulo tuo passionis vnigeniti tui mysteria propalare.

MARIA. Eia mi fili Dominice infandũ, mihi crede, iubes renouare dolorem. Neq; enim passionem filij sine compassione, nec lachrymosam sine lachrymis materiam poterò memorari. Verũ quia semper cũ ingēti fructu Christi passio recensetur, vt tibi mihiq; fructificem, morem geram rogatibus tuis.

DOM. Ago immortales gratias humanitati tuæ, qui vt cæteris soles, ita & mihi quoque immerito te beniuolam præbes. Dic igitur mihi ò sapientissima virgo, quid causæ est obsecro, quòd dominus maiestatis filius tuus, cuius sapientiæ nõ est numerus, tam ignominiosam subire voluerit passionē?

MAR. Dicam paucis, tu tamen diligenter aduerte. Post illã humanæ præuicationis, diabolo decipiente, ruinã vniuersalẽ, ex qua per vnũ hominem peccatũ introiuit in hũc mūdũ, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertrāsijt, in quo omnes peccauerũt, post illam itaq; ruinam nemo diaboli dominationem, nemo vincula dirę captiuitatis euaderet, nec cuiquã aut recõciliatio ad veniã aut reditus pate-

ret

Et ad vitã, nisi coæternus & coequalis Deo
 patri, filius Dei etiã hominis esse filius di-
 gnaretur, veniens quætere & saluum facere
 quod perierat. Vt sicut per Adam mors, ita
 per mortem Christi esset resurrectio mor-
 tuorum. Adã se & suam sobolem superbiẽ-
 do deiecit, Christus vsq; ad crucis necem se
 humiliando in se credẽtes erexit. Adã diui-
 nitatis gloriã concupiscens, comparatus est
 iumetis insipiẽtibus, Christus factus nouis-
 simus virorũ cum Deus esset, angelicis ho-
 minem adæquauit virtutibus. Adam suasu
 serpẽtis inobediẽs in ligno peccauit. Chri-
 stus factus obediens vsq; ad mortẽ per li-
 gnũ cuncta restituit. Habes ecce breuiter
 quod petisti. D O. O' inscrutabilẽ diuinẽ bo-
 nitatis abyssũ, q̄ tali miseratione statuit de-
 iecta erigere, & cõfracta in integrũ solida-
 re. Sed quæso te, dulcismater, ne me estimes
 importunũ si passionis causas particularius
 indagauero. M A. Facito vt voles, ego votis
 tuis libens occurrã. D O. Cũm ingrederetur
 vnigenitus tuus acerbẽ passionis conflictũ,
 vidi illum pallefcere, tremere, trepidare, &
 immensis vallatum angustijs in faciem su-
 per terram procidere, & patrem vt à se mor-
 tis calicem auferret deprecari. Harũ angu-
 stiarum nosse cupio rationẽ. M A. Hei, mi
 fili Dominice, quã ingeniti mœrore mea

nunc viscera permouisti, non possum æquo animo harum calamitatum, quas filius pertulit, reminisci. Agnosce tamen in his angustijs conditoris tui dulcem clementiam. Pauores enim hos & tristitias assumpsit, vt nostras in se tristitias vinceret, & æternas quas homo meruerat angustias suis angustijs benignus excluderet. Sicuti enim, vt supra retuli, tuã mortẽ sua morte destruxit, sic tuã mœstitudinem suis mœroribus eliminauit, vt faciem tuã exhilararet in oleo, & in mentis alacritate domino famulareris. D O M. Gratias ago benignissimo saluatori, qui suo pauore metum mihi diræ mortis ademit, & in spem vitæ æternæ fidenter animauit. Sed puto te nõ latere mitissima, quòd Christus dominus in agonia constitutus sanguinem & aquam abunde sudauerit. M A R. Cùm id, ò fili, spiritu reuelante vidissem, nimio dolore commota vehemẽter intremui: & sicut ille totam suam carnẽ in sudorem, ita ego omne cerebrũ meũ in lachrymas reliquaui. Cõsiderans enim dominus. I E S V S imminens & amarũ mortis discrimen, adedõ vehementi anxietate permotus inflãmabatur corpus & cor eius, vt apertis membrorũ poris sudor sanguineus profiliret. Et hæc quidẽ benignissimus miserator in figura morientis hominis vltro pereggit,

peregit, qui humanæ mentis in se certamē
 expressit. Homine quippe ad mortem pro-
 pinquante, vim quandam terroris ac formi-
 dinis patitur, cū per solutionem carnis ad
 æterna & districta tribunalia perurgetur.
 Ne ergo fidelis Christianus horam mortis
 anxius sudansq; pertimesceret, vnigeni-
 tus meus & sudare voluit, & vehementer
 metuere, vt illi homo gratias haberet, &
 corde diligeret. D O. Et meritò id quidem.

Nā ego quoque hæc abs te audiens in eius
 amorē incandescere incipio. M A R. Agno-
 sce etiā hunc, qui de toto corpore eius pro-
 fluit, sudorē id portendere, quòd à mystico
 eius corpore, quod est ecclesia, sanguis fun-
 dēdus sit, & sanctorū martyria emanatura.
 Omnis enim qui membrum fuerit Christi,
 persecutionem patiatur necesse est. In hoc
 prætereà sudore nō oculis solūm, sed & mē-
 bris ab omnibus fleuisse videtur, vt mysti-
 cum corpus eius totius sui corporis lachry-
 mis purgaretur. Hunc autē sanguineū sudo-
 rem adeò copiosum fuisse cognouimus, vt
 magno profluuio laberetur in terrā, vt ter-
 renū hominē calido sanguine cōfoueret, &
 ad fructū vitæ mortuum animaret. D O M.

Multū libenter quæ dicis excipio, nam
 amorem redolent, & pietatem. Vnū reminī-
 scor, quod mihi bilem mouet, & stomachū

vehementer. Cùm ijsset Christus dominus obuiã hostibus suis , accessit ad eũ nescio quis perfidus, & sub specie pietatis lupus agno mitissimo osculũ dedit , atq; hoc pacto prodidit inimicis. M A . Hoc est osculũ Iudæ nequissimi proditoris , qui amoris pignore vulnus inflixit , & charitatis officio sanguinẽ fudit , & pacis instrumento mortẽ irrogauit , qui tandẽ ab alto stipite laqueo se suspendit. Aduerte tamẽ huius osculi virtẽ , non malitia illud imprimẽtis , sed patiẽtia recipiẽtis. Hoc enim osculũ Deũ tibi iratũ reconciliauit , cœlum resoluit . Angelos pacificauit . Hoc osculũ mũdi blãditias in absynthiũ vertit , mũdi odia dulcescere facit , & fraudulenta proditorũ oscula cauere te instruxit , & odisse . D O . Non arbitrabar has tali osculo inesse virtutes . Hoc itaque osculo Christus furenti populo denotatus , cõfestim inuaditur , & multis verberib⁹ agitatus diris vinculis colligatur . M A R . Mœrore en altero mihi animũ acriter permouisti . Nõ vacat tamen mysterio , cur dominus maiestatis tanquã latro ligari voluerit , & cõprehẽdi . Adã in paradyso furtũ latrociniumq; , cõmisit , dum fructũ vetitũ rapuit & momordit . Est enim furtũ rei alienę inuito possessore atrectatio . Huius furti gratia omne hominũ genus à diabolo cõprehensum ,

prehensum, & peccatis implicitū tenebatur. Hunc furem Deus vnigenitus meus vt solueret, voluit incōprehensibilis cōprehendi, & summa libertas vinculis colligari. Hinc tātus hęc vincula sequitur fructus, vt colligationes impietatis dissoluantur, nodi infirmitatum corripiantur, vincula mortis & inferni proijciantur, & qui in tartaro conclusū erāt, solutis doloribus liberētur. D O. O' sancta vincula, Christo quidem amara, sed nobis verè dulcissima. Vos quęso funibus me charitatis astringite, & sensus meos omnes & intellectū in obsequiū Christi captiuatē, neq; à fraterna dilectione me vnquā separari permittite. His igitur vinculis cōstrictus corā Anna pontifice Christus statur, & ferrata manu à seruo nequissimo duriter verberatur. Dum hęc cernerem, nō potui, fateor, lachrymas cōtinere, & in eternum animi occultare dolorem. M A R. Non ne tunc optabas eum qui percussit aut cœlesti igne consumi, aut terra dehiscente forberi, aut correptum à dæmonio volutari? D O M. Optabam certè, & mille in illum fulmina imprecabar. M A R. Vide nunc, mi Dominice, quā longe sis à patientia redemptoris tui. Quam rogo vindictam, quę fulmina, quę supplicia in percussorē retorquere nō poterat, cui creatura omnis serue-

bat? Sed patientiam docens, te instruxit, inimicos non animaduersione sternendos, sed patientia superandos. D O M. Optimū documentū, & in tanto principe mirabile humilitatis exēplum. Ab Anna cū esset dominus I E S V S ductus ante conspectū Cayphæ præfulis, statim illic falsis testibus imperitur, & in multis nequiter accusatur. M A R. Vide hīc, Dominice, saluatoris tui dulcissimā pietatē: Falsos testes innocēs admittit, vt veros testes ab electis abigeret. Qui etsi electi sunt, in multis tamen nocentes sunt. Quis enim gloriabitur, castū se habere cor, & mundū esse à peccato. Accusator itaque fratrum diabolus, etsi ipse in se nequā & mēdax sit, habet tamen vnde electos coram summo iudice Deo in multis accusare veraciter possit. Falsos ergo testes in se summa bonitas admittens, hoc suis fidelibus promeruit, vt in suo iudicio à veris accusationibus hostium præmuniri, aut erui possint. Sapit'ne tibi quod dico? D O. Imò, domina mea, optimè mihi sapit, & cordis palato tuorū penetrant mellaverborū. Sed quid rationis est, rogo, quòd ad falsa testimonia nihil penitus respondit? M A. Ea est natura falsi, vt silentiū agēte veritate, se sibi citius mētiatur. Nunquàm melius falsum quàm suo cōmento destruitur. Prætereà Christus

exhibens

exhibens iustitiam filuit indignis, exercens
 misericordiam, ne amplius peccaret: tacuit
 malignis, docens patientiam: celsit calum-
 nijs, Sed vidisti ne, mi Dominice, quomodo
 dicente domino, A modo videbitis filiũ ho-
 minis sedẽtem à dextris virtutis Dei, Cay-
 phas præful intumuerit, blasphemũ procla-
 mauit, & pontificale sibi abruperit vesti-
 mentũ? D O M. Vidi, fateor, & malitiam fu-
 nestissimi hominis vehementer obstupui.
 Miror tamẽ quid illa sacræ vestis discissio
 in figura significet. M A. Non vides, quia
 dũ sibi Cayphas vestimenta discidit, ipsum
 quo tegebatur velamentũ legis abiecit? In-
 tellige ergo Iudæorum sacerdotiũ pontifi-
 cum sceleribus citò esse scindendum, & ab
 statu suæ integritati defatiscendũ. D O M.
 Nunc complebitur (nisi fallor) vaticinium
 Ozeæ Prophetæ, Sedebit, inquit, populus
 meus diebus innumeris sine rege, sine sacer-
 dote, sine sacrificio, sine ephot, & sine thera-
 phin. Hoc est Ephot, quod Cayphas scidit,
 quod refarciri non poterit in æternum. Sed
 cur Christus, laus, & gloria æterni patris,
 blasphemus voluerit proclamari, abs te pia-
 mater audire desidero. M A R. Ut te purũ à
 blasphemia custodiret. Homo enim pecca-
 tor volũtate, ore, atq; opere Deũ & blasphe-
 mat, & inhonorat, imitatus Adam paren-
 tem

tem suum, qui huius sceleris primus re-
 per- tor emicuit. Adam primus diuini nominis
 blasphemator, Christus verò primus summi
 patris laudator. Ille corda filiorum maledi-
 ctis oppleuit, Christus corda ac ora fidelium
 laudibus infrænauit. Hinc ergo ille mitis-
 simus, blaphemus dici dignatus est, vt bla-
 sphemiã trifariam ab electis excluderet, &
 aeterna benedictione fulciret. D O. Puto ob
 id etiam, ne in eam societate numeremur,
 vbi in inferno impij linguas suas comman-
 ducãt, Deũ optimũ sine intermissione bla-
 sphemant. M A. Rectè tu quidẽ. Quòd ve-
 rò vidisti filium meum turpibus sputis in-
 quinari, hãc idcirco iniuriã pertulit, vt spu-
 taminibus in suã faciẽ susceptis animarum
 nostrarũ facies lauaret, & extegeret. Adã
 cum præcepta contemnens vetitũ sumpsit
 cibũ: quasi in Dei faciem nequiter cõspu-
 uit. Hinc ille à diabolo vitiorum inquina-
 mentis cum sua sobole cõspui meruit. Sed
 hæc sputa quæ pertulit, Christus miserator
 exterisit. Hinc cauendum est Christiano, ne
 more Iudeorũ Christi faciem conspuat, dũ
 animã suã vitijs polluit, dũ Dei in se imagi-
 nẽ inficit, dũ execrandis dogmatibus veri-
 tatẽ extinguit, dũ de perceptis Dei muni-
 bus gratias ingratus non agit. D O. Optima
 informatio tua, & alta mente collocanda.

Sed

Sed vidi, quod sine lachrymis referre non
 possum, post sputa atq; alapas Deū & domi-
 nū Angelorū sordido peplo oculis velari,
 & multis ludibrijs & verberibus acriter fa-
 tigari. M A. Heus singultus me nūc impe-
 diūt, vt vix quæ hīc sentio valeā enarrare.
 At nunc huius velationis accipe rationem.
 Primus parēs cū diuinitatis scientiā appe-
 tijt, lumē cordis amisit, & à regione lucis
 expulsus in hanc tenebrosam miserix val-
 lem cum sua prole descēdit. In tantā deniq;
 mentis caliginem miserandū genus homi-
 nū sponte proiecit, vt abiecto creatore crea-
 turam coleret, & omnigenum Deum mon-
 stra nequiter adoraret. Torus penè mundus
 vna hac erat tenebrarum catena compedi-
 tus, nec siderum lympidæ flammæ illumi-
 nare hanc poterant noctē tenebrosam. Vt
 igitur hanc caliginem Deus miserator ab-
 stegeret, & cæcis mentibus lumen verita-
 tis infunderet, oculos suos super solem cla-
 riores velo obscurari permisit, quos post-
 modū etiā in morte extingui sustinuit. Hinc
 iam, fili Dominice, reuelata facie gloriam
 Domini speculamur, in eandē gloriā in lu-
 men à lumine transformati tanquā à Do-
 mini spiritu. D O M. Verè fauus distillans
 labia tua, & eloquiū tuum dulce. Non im-
 meritò, vt cerno, velamen super corda lu-
 dæorum

dæorum positum est, quod nunquam eis auferri poterit, donec fide instituti transierint ad Christum. Cùm hæc & multa alia probra circa filium tuum, ô dulcissima, agerentur: Petrus, quem comitem mihi adhibueram, ab ancilla interrogatus, repente, heu dolor, ter dominum denegauit. Inde ego confusus, & meæ imbecilitatis conscius, ne in similem errorem inciderem, citius impia prætoria fugiens dereliqui. Petrus verò intimo mœrore cõpunctus egressus foras fleuit amarè. **M A R.** Ego Petro collapsò pia mente compatior. Sed hæc negatio miserate saluatore tantum valebit, vt post Petrum nemo vnquam fidelium Christum in finem negaturus sit. Sed attende, quæso, vbi Christum Petrus negauit? Illic certè vbi veritas expeditur, impetitur, exacerbatur. Nõ audisti Petrum negantem in monte, non in domo, non in tēplo, sed in insano prætorio, vbi Dei iustitia aut venditur, aut prophanatur. Neque in atrio Petrus, sed egressus foras amarè fleuit: vt intelligas, eum qui in circuitu est seculari, & qui cum improbis carnalium cupiditatum ignibus se inflammauit, cadere quidem vltèrius posse, flere autem nullatenus posse. **D O M.** Optimè nos instituis doctissima mater. Sed quis ille est obsecro infelicissimus, què à longe intueor ab arbore laqueo

laqueo strangulatū? M. A. R. Ipse est Iudas proditor, cui nihil sua cupiditas valuit. Maluit enim se, quàm denarios perdere: quia denarios templo, animã diabolo, & corpus laqueo tradidit. Iudas itaq; cœlo terręq; perolus, dum proditoris culpã emẽdare non potuit, homicidij proprij facinus adiecit. Imitantur autẽ illum qui sunt ex parte illius. Quicunq; enim Dei gratiã, aut susceptam fidẽ, voluptatibus, aut diuitijs prodit, infernali laqueo se suspendit. D. O. Intueor hĩc execrabilẽ duritiã Iudæorum, quam nec confessio peccati, nec restitutio pretij, nec nephas suspendij potuit emollire. Non puto domina magno vacare mysterio, q̃ pretio sanguinis Christi, his scilicet triginta argẽteis, ager coẽmitur in sepulturã peregrinorum. M. A. R. Bene putasti. Ager pecunia coẽmptus, mundus iste est Christi pretioso cruore redemptus. In hoc agro verẽ fideles tanquã aduenę, & peregrini super terram Christo cõmortui sepeliuntur, & in pretio sanguinis eius tumulati æternã requiẽ sortientur. Gentiles enim à lege & prophetis hactenus peregrini prava Iudæorum studia in salutem suscipient, & in pretio sanguinis Christi dulciter requiescent. D. O. M. Donet mihi Dominus tuo merito, dulcissima mater, vt in hoc agro tanquã aduena conse-

pultus.

pultus in Christi sanguine obdormiscam. Hinc iã à Cayphæ domo ad Pilati prætorium Christũ dominum sum sequutus. Quẽ cum vidissem placido vultu, submisso capite, & depressis oculis corã iudice astare, lachrymas retinere nõ potui. **M A R.** Ego quoq; dũ hæc cogito, me à fletibus temperare nõ possum, præsertim dum mente cõcipio, tot falsas calūnias, tot cõficta mēdacia, tot indignissima probra. Est tamẽ vnde nõ mediocriter gloriemur, si aduertimus, Deũ ac dominum maiestatis idcirco falsas calumnias pertulisse, vt nos in veritate fundaret, & à dæmonum improperijs, & criminationibus benignus miserator erueret. **D O.** Magna dignatio, & eò dulcissima quò gratuita. At nõ minoris est indulgentiæ, quò etiã Herodi regulo omnipotens rex regum voluerit præsentari. **M A.** Non utiq; minoris: idcirco enim nunc Annæ, nunc Cayphæ, nunc Regi, nunc Præsidi iudex omniũ dominus contemptus offertur, vt tu posses eius tribunalibus fiducijs plenus assistere, & faciẽ sedentis super thronum, quam reprobi omnes horrescent, tranquilla mente contueri. **D O M.** Donet mihi, quod dicis pia virgo, vnigenitus tuus, vt manum suam longè faciat à me, & formido eius in illo iudicio nõ me perterreat. Sed multum
me mo-

me mouit, quòd cùm Herodes multis domi-
 num sermonibus discuteret, nō illi verbum
 ipse responderit: nostri credo misertus no-
 luit leuissimo regi conferre respōsum, ne
 hoc pacto eriperetur à morte. M A. Et hęc
 quidē sui silentij vna causarum est. Verùm
 magis & hīc, & ad alia plurima interrogata
 silentiū agit, vt improba primę matris cum
 serpente colloquia expiaret, & sua docta ta-
 citurnitate impios sermones excluderet. Si
 enim Eua colubri vetuisset effatus, nunquā
 à perfido hoste deciperetur, nunquā à
 paradyfi sedibus pelleretur. D O. Huius tu
 docta periculo, sancta domina, cùm te Ga-
 briel salutaret archangelus, nō antè illi re-
 spōsa dedisti, quā illū verissimè nosse ab
 altissimo destinatū. M A. Ita instruimur à
 domino, vt cognoscamus spiritus si ex Deo
 sint: cū nōnunquā Angelus Sathanę in An-
 gelū lucis se trāsformeret. Verū tu quod cœ-
 pisti prosequere. D O. Cū pręstolarer ad val-
 uas palatij reditū saluatoris, ecce subitò fo-
 ras à ministris educitur, vinculis cōstrictus,
 & alba veste delusus: quem tanquā amen-
 tem & fatuum omnes, heu dolor, cœpe-
 runt explodere, illudere, subsannare. Vidi
 te quoque in itinere, dum eius reditum an-
 xia expectares, deiectam, miserabilem, &
 compatiēbatur tibi anima mea. M A R.

Erã reuera tũ vltra quàm credi potest moe-
 stissima: sed ne nunc quidẽ sine lachrymis
 huius memoriã habeo. Fuit tamen hoc spe-
 ctaculũ non mediocriter fructuosum. **D O.**
 Ita quẽso hunc mihi fructũ dignanter assi-
 gna. **M A R.** Memoraris 'ne, Dominice, quo
 modò primus parẽs Dei scientiã ambiens
 appetiuerit? **D O.** Memoror, domina mater.
 Sed & nos quoq; filij Adam nescio quo pa-
 cto ad scientiã arborẽ tam libenter accur-
 rimus, paratiores semper curiosum aliquid
 nosse, quàm religiosum aliquod operari.
M A R. Quare igitur vos scientiarũ appeti-
 tores nõ aduertitis, qualiter Dei scientia
 Christus vestris obtutibus præsentatur?
 Quid tãtopere scientiam vestrã, (quẽ aut
 stultitia est, aut certẽ animalis, terrena, &
 diabolica) ostẽtare gestimini: cùm is, cuius
 sapiẽtiã nõ est numerus, quiq; angelos im-
 buit disciplina, stult⁹ videri voluerit, & igna-
 rus? **D O.** Væ nobis, qui semper grandes su-
 mus in oculis nostris, & iuxta Elaiã coram
 nobismetipsis sapientes. Habemus tamen
 gratias optimo redemptori, qui idcirco tan-
 quàm amens atq; ignauus cõtemni voluit,
 & haberi ludibrio, vt filiorum Adã super-
 biã inclinaret, & humilitatis exẽpla nobis
 tribueret. Verũ cùm ad Pilatum dominus
I E S V S reductus esset, yxor Pilati, nescio
 quo

quo mota spiritu, rogat maritū, ne iuxta ludæorum vota Christū occidat, asserens se propter illū in visu multa fuisse perpeffam.

MAR. En Eua secūda nouo homini Christo preparata. Illa genus humanū in mortē deiecit, ista simili acta spiritu ne redimatur homo impedire curauit. Illa nouit percute re, ista medicū studuit amouere. DO. Putaueram hāc fœminā motā pietate fuisse.

MA. Imò verò pessimo dēmonio agitāta. Hostis eīm antiquus animaduertēs animas captiuas citius liberandas, necē quam paulō ante Christo parauerat, per hanc fœminam auertere nūc satagebat. Verūm Pilatus (Deo aliquid pro nobis melius prouidēte)

vxoris precamina audire cōtempfit. DOM. Donēt mihi merita tua sanctīssima mater, ne sensualitas vxor mea, ne impediāt carnē meā cum vitijs & concupiscentijs crucifigere, & proximorū necessitatibus cōdolere. At nunc plenū est lachrymis quod subijcio.

MAR. Quod'nam illud? DO. Pilatus cupiens dimittere Christū, seditiosum, & homicidam Barrabā eis obiecit, vt huius odio (cū latro esset) innocentē dominum liberum relaxarent. Verūm illi impudentissimi, canes contempto principe Angelorū, latronem pessimum elegerunt.

MAR. Flen da nimis freneticorum insania. Latet tamē

in hoc opere dulce satis & suaue mysteriū. Protoplastus noster (cuius sæpe iam memini) vetita gustando Deum nequiter reiecit, & pessimo credidit deceptorī, cui adhæsit, cui quoq; famulatus est. Hinc iã omnis eius posteritas hoc habet vitij, vt contēpto summo bono, caducis rebus, atq; inanibus delectetur. Nemo est, qui pretiosum separaret à vili, qui lumen à tenebris, qui virtutem à vitij. Omnes itaq; circa electionē plerūq; fallūtur, cū mors & vita in electione consistant. Si bene elegeris, vita viues: si malè, pœnas dabis inexpiabiles. Ne ergo in electione Christianus se falleret, Christus latronē eligi, & se contemni permisit, vt huius merito nobis ea gratia conferretur, qua possemus quæ ipse diligit libenter eligere, & quæ prohibet aspernari. D O. Magna optimi Dei nostri clemētia. Sed vè perfidis Iudæis, qui nunc pro Messia latronem, & pro Christo antichristum recipiūt. M A. Tu quoque fili Dominice, caue ne Iudæos quos arguis imiteris. D O M. Quo pacto domina? M A. Quæcunq; enim anima sceleribus assentit, Christum sibi vincit, & Barrabam soluit: quæ verò sectatur iustitiam, Christum solutum habet, Barrabam comeditum. Et quemadmodū Iudæi post electum homicidā larrocinijs & seditionibus

sunt

sunt subuersi, sic ea cōtemptibilis anima,
 quæ in se Barrabā soluit diabolicis latroci-
 nijs exterminatur. Verū tu quid deinceps de
 Christo vidisti, ediffere. D O. Cū Pilatus
 cerneret latronē Christo præferri, iussit eū
 à militibus in atriū prætorij introduci. Ego
 paulò post immixtus turbis atrium ingres-
 sus, vidi (heu dolor) regē gloriæ vnigeni-
 tum tuū vestibus spoliari, vinculis ad stipi-
 tem cōstringi, & toto corpore acriter flagel-
 lari, adeò vt instar gurgitū sacer eius cruor
 efflueret super terrā. Sed tu, quæso dulcissi-
 ma parens, repressis parumper singultibus,
 cur hanc grauē in se animaduersionē Deus
 pertulerit, effare. M A R. Memorare fili il-
 lius miseri, qui ab Hierusalē descendens in
 Hiericho, incidit in latrones qui ab eis di-
 spoliatus, vulneribus confossus, & semiui-
 uus derelictus est. Ipse est Adā cum sobole
 sua. Porrò filius Dei Christus dominus ca-
 lamitati eius cōpatiens, suis vestibus spo-
 liari voluit, vt hunc nudum innocentie in-
 dumento vestiret: vinculis constringi, vt
 cōpeditum absolueret: plagis vulnerari, vt
 hunc faucium reformaret: & sanguinē fur-
 deret, vt semianimem ad vitam gratiæ ani-
 maret. Sicuti enim vita omnis animantis in
 sanguine est, ita & vita iusti in sāguine Chri-
 sti est. Quem idcirco munificus miserator

fundit à corpore, vt tu illum ore biberes, & corde deuotè haurires. D O. Magnā charitatis flammā verba euaporant quæ tu loqueris, & in amorem me optimi redēptoris inflammant, qui sic vulneratus est propter delicta mea, & propter scelera mea vehementer attrit⁹. Sed patere, obsecro, vt quod deinceps in filium tuū fieri viderim, edisseram.

M A. Violentus mihi es, fili Dominice, qui ad quālibet narrationem tuam in cœrore me afficis & dolore. Neq; enim sine cordis vuneribus vnigeniti mei plagas recēseo. dic tamen quid vidisti? D O. Cū flagris rex Angelorū esset vndiq; discerptus, raptus est à militibus in prætorium. Ego post horā clam locum ipsum ingressus, vidi (heu domina mea) vnigenitum tuū vilissima purpura vestitū, spineo sermo coronatum, arūidine quasi pro sceptro derisum, sanguine respersum, & turpibus sputis contaminatum. Exhibebatur ei ab impijs quasi honor regius, sed in spinis & verberibus dolor verus.

M A R. En reprimo defluentes lachrymas, vt tibi quid ista significant manifestem. Verūm vt paulò altius repetam, vestibus Christus spoliatus est, vt tibi veterem hominem exueret, & nuditatem tuam virtutum vestibus adornaret. Flagellatus est, vt quæ merueras æterna flagella, deleret. Sanguinem

fudit,

fudit, vt te roseo suo cruore balnearet. Spinis est coronatus, vt quæ te pungunt tentamina mitigaret, & gloria atq; honore conspicuum redderet. Vili purpura amictus est, vt stola te immortalitatis indueret. Falsò adoratus est, vt te æternus genitor honoraret. Consputus est, vt faciẽ tuã mentis ablueret. Arundine est vacua irrisus, vt tibi solida & æterna sceptrã donaret. In capite cæsus, vt caput animæ tuæ integrum custodiret. D O M. O' quàm dulcia faucibus meis eloquia tua! iam totus in eius inflammor amore, qui tam indigna pro me sustinuit, & me suis lãgoribus reparauit. Animaduerto tamen hoc spectaculo humani generis ambitionẽ vehementissimè retundi. Nos miseri coronã & cydarim nostris capitibus imprecamur, Christus spineo sermo trãspungitur. Nos auro sericisq; libenter inuolui-mur, Christus vili purpura circumtegitur. Nos honorib⁹ & sceptris delectamur, Christus inani arũdine deridetur. Nos laudes hominũ concupiscimus, Christus in facie consputatur. Nos cum honore delicias quærimus, Christus & exonoratur, & plagis afficitur. Sed væ nobis si in hac vanitate persistimus, & ad tantæ humilitatis exemplũ impiam superbiã nõ abdicamus. M A R. Optimè tu quidẽ fili Dominice: Nũquàm enim

poterit homo ad Christi gloriã cõformari,
 nisi prius ad cordis eius humilitatẽ se con-
 formet, se modifcet: sed ad reliqua propere
 mus. D O . Tu ipsa vidisti, mitissima virgo,
 quomodò hìc sacer vnicus tuus sic coronã-
 tus, sic cruẽtatus, sic viliter vestitus, vniuer-
 so populo à præside in derisum ostẽsus sit.
 Quomodò quoq; explosus sit, & reproba-
 tus, & clamoribus ad mortẽ turpissimã re-
 quisitus. M A R . Vidi hæc fili, & cõtabui, &
 præ nimio dolore tota dirigui. Verũ tu hu-
 ius præsentationis agnosce mysteriũ. Cogi-
 ta quæso in illo tremendo iudicio cũ quan-
 to rubore ac formidine reprobis omnes sum-
 mis Christi tribunalibus præsentabũtur. Vt
 ergo electos suos dulcissimus miserator ab
 ista cõfusione & tremore præriperet, digna-
 tus est contẽptibiliter præsentari, cõfundi,
 despici, reprobari. D O . O benignissimum
 redemptorẽ, & omni amore, atq; honore di-
 gnissimũ. M A . At nũc aperi paululũ oculos,
 & vide quàm confusibiliter Dei filius hìc
 præsentatur à præside, & cum quanta ma-
 iestate præsentabitur à Deo patre. Hìc stat
 spinis transfossus, in illo examine videbi-
 tur gloria, & honore coronatus. Hìc stat vi-
 li veste contectus, illic multa erit luce cir-
 cundatus. Hìc stat plagis oblitus, liuidus,
 cruore respersus: illic sedebit conspicuus,
 lumi-

luminosus, & multa maiestate coruscus. Hic ab omnibus contemnitur, exhibitur, despuitur: illic eum Angelicæ potestates, & omnes cœlorum viuitates reuerentur, honorabunt, & obsequentur. **D O M.** Quid tunc rogo Pilatus, quid Herodes, quid Cayphas, quid cæteri eius tunc hostes dicturi sunt? **M A R.** Istud certè: Ecce hic est, quæ aliquando habuimus in derisum, & in similitudinē improperij, cuius tam inglorius aspectus apparuit, cuius nos insensati vitam æstimabamus insaniam, quem nos pupugimus, & iniusto iudicio condemnauimus. Quomodo nunc sublimis apparet, minax, & verè terribilis? cuius nunc maiestatis potentiã miseris sentimus, quem in humilitate positum tam irreuerenter aspernati sumus. **D O M I.** Tuis meritis, hera dulcissima, ne in illo iudicio, prauorum collegio, ad sinistrum latus associer, obnixè te deprecor. **M A R.** Fiet quod exoptasti. sed iam progrediamur ulterius. **D O.** Tu interfuisti quando Pilatus clamoribus victus Iudæorum, Deum iudicem vniuersorum suis iussit tribunalibus assistere, in quem diræ mortis sententiã fulminauit, & ad crucis supplicium iniustissimè condēnauit. Et ita egressus est à facie præsidis dominus maiestatis, portans super se sententiã acerbissimæ & turpissimæ necis. **M A R.** Heus ò

Dominice, tu rursum permoues ad planctū omnia viscera mea. Est tamē vnde nō mediocriter in hac sentētia consolēris. Memorare quomodō primi parentes cūm Dei iusta contēplissent amara sunt mortis sententia perculsi: repente vterq; audiuit, Terra es, & in terrā ibis. Terra quoq;, quæ spinosum hominē erat susceptura, spinas tribulosq; produxit: & Eua cū damno pudoris filios immensis doloribus generauit. At post quā Dei filius multa tretus miseratione mortis super se sententiā accepit, Adam cū sua sobole ad vitā redijt, & illi naturæ cui dictū est, Terra es, & in terrā ibis: nunc dicitur, Sede à dextris meis. Nunc spinis euulsis terra cordis nostri fructū germinat salutarem. Nunc quoq;, mater Ecclesia non in dolore, sed in gaudio filios parit, quos parturiuit. D O M. Consolatus sum planē hoc tuo sermone, & spem maximā concipio, æternæ mortis sententiā me euasurū, quādo iudex meus eam super se innocens accepit, & sua iniusta condemnatione meā iustissimā expiauerit. Sed nūc ad crucis suppliciū veniamus. Accepta igitur hac sententia omnipotens & celūsimus Deus, filius tuus, crucem in suis humeris accepit, & suam ipsius portans ignominia, ad locū supplicij in medio latronum flens & ingemiscēs humilis properauit,

peravit, impijs illum propellentibus, irridentibus, verberantibus. **M A R.** Tristissimum nunc spectaculum obiecisti, & mille lachrymis prosequēdū. Huic ego tunc mœsta interfui corde anxia, animo destituta. Sed intuere rogo quomodò benignissimus pastor pro suo grege se pergit immolare. Aberrauerat enim ovis illa cētesima, & vetita gustando perierat. Quæ ergo in ligno mortem acceperat, per crucis lignum eam suus conditor requisivit, quæsitam reperit, repertam in suis humeris clemēs imposuit, & ad pascua æternæ viriditatis introduxit.

D O M. Amorem redolet quod dicis. **M A R.** Cerne ergo verū Helisæū ligno crucis ferum securis requirentem, quod immersum fuerat in profundis aquarū. Hoc lignū cū aquas passionū in Christo attrigit, duro generi humano quod à ligno vetito in infernum ceciderat, per crucis lignū & aquæ baptismum sursum ad Paradyſi gaudia vnde corruerat adnatauit. Portat itaq; dominus **I E S V S** crucem suā, quasi rex suū sceptrū. Portat crucē, vt victor trophæū, qua principes deuicerit tenebrarū. Portat vt doctor candelabrū, in quo ponendum erat suæ doctrinæ luminarium: portat clauem, vt summus sacerdos, super humerum, vt ingredietur in sancta sanctorum. **D O M.** Alta mihi

huius spectaculi mysteria oppādisti, doctissima parens, quæ sicut intellectū illumināt, ita etiam inflāmant affectū. Puto etiā dulcem habere rationem, quòd Simon Cyrenæus homo gentilis crucē baiulat post saluatorem. **M A R.** in hoc facto significatur, quòd repulsa Synagoga, Ecclesia de gentibus ab ipsis humeris Christi crucē fuerat susceptura, & in cruce vsq; in finē seculi permanfura. Verūm quia Simon obediens interpretatur. Hi reuera crucem cū domino baiulant, qui in ara obedientiæ quotidie se maētant. Sed miraris, forsan, cur Dominus Christus foras ciuitatem, foras muros mori delegerit. **D O.** Ideò, vt arbitror, vt ostendat virtutem suæ passionis infra terminos Iudaicæ gentis includendam non esse. Non enim debet magnus redemptor paruo pretio stare cōtentus: & ideò sicut copiosa, ita & publica debuit fieri redemptio. Ad dexteram enim, & ad leuam penetrauit, & semen eius (vt ait propheta) gentes hæreditabit. **M A R.** Bene id arbitratus es. Tu quoque si fructum volueris consequi passionis, egredere extra castra, mundū per affectū desere, & sic porta improperium eius. **D O M.** Iustè me adhortaris, diua parēs: sed auxiliare obsecro imbecillitatē meā. Verūm nūc ipsum omnium dolorum articulum attingamus.

M A R. Quem tu illum dicturus es? D O M.
 Ego hunc existimo maximū illi fuisse do-
 lorem, cum nudus super crucem Rex glo-
 riæ proiectus, membris omnibus extensus
 est, & clauorū aculeis manibus pedibusq;
 transfixus. M A R. Fateor verū esse quod di-
 cis. Nā in retro supplicijs nihil tale hacte-
 nus perpeffus est. Ego quoq; dū huius tor-
 menti reminiscor, nō me capio præ dolore.
 Malleorū enim & clauorū stridor mea ni-
 mis viscera sauciarūt. Sed habes hīc integrā
 totius veteris hominis medicinam. D O M.
 Quem tu veterē hominē appellas? M A R.
 Adam, & suam progeniem. Legisti hē apud
 Esaiam, Omne caput languidū, & omne cor
 mœrens: A` planta pedis vsq; ad verticē nō
 est in eo sanitas. Non hoc certē de nouo,
 sed de veteri Adam debes accipere. Hūc er-
 go tum meus filius vt sanaret, totū se aquis
 passionis immerfit. Accepit enim vulnus
 in capite, vt intētionem (quæ animæ caput
 est) in Adam sanaret. In manibus vulnera-
 tus est, vt malas & remissas purget opera-
 tiones. Pedes quoq; clavis obiecit, vt terre-
 nas & sordidas in homine sanet affectio-
 nes. Cor quoque lancea postmodū est
 trāsfixum, vt noxias vanasq; abigat cogi-
 tationes. Toto denique corpore extensus
 & afflictus est, vt totum corpus nostrum,
 hoc est

hoc est vita, & conuersatio nostra, sancta & lucida sit, nullam habens tenebrarū partē. Oculi eius tenebescunt in morte, vt auerterentur oculi nostri ne respiciant vanitatem. Aures eius multis complentur opprobrijs, ne aures nostræ ad pauperū clamorē obsurdescant. Sic clementissimus medicus, vt morbidum nimis hominē sanaret, ægritudinem eius in se trāssumpsit, vt dum vulneraretur in corpore, homo languidus sanaretur in mente, & inde animaretur ad vitā vnde vitæ dominus in mortē spontaneam cōmigraret. D O M. Verba quæ tu loqueris, o feruētissima lampas, sunt lampades ignis atq; flammarū. Verè beneplacitū est Domino in populo suo: Habemus enim illū pontificem qui possit non solūm cōpati infirmitatibus nostris, sed etiam velit eas in se transferre, expiare, mederi. Sed nunc ad erectum in cruce dominū, oculos subleuemus. Quid sibi vult rogo deuotissima virgo, quòd Deus infinitæ maiestatis, quem potestates & dominationes contremiscūt, in medio duorum latronum delegerit crucifigi? M A R. An ignoras, quia primi parentes nostri pepigerant fœdus cum morte: & pactū cum inferno subierant? Videntes enim furem currebant cum eo. Hinc Esaias, & illorum inobedentiā, & perfidiā notans, Principes,

cipes, inquit, tui inobedientes socij fuerunt. Hanc ergo impiã societate, vt Christus diuelleret, & socios nos faceret Angelorũ, voluit vt latro cõprehendi, pro latrone Barrabam reprobari, & inter latrones crucifigi.

D O M. O' amabilem inclinationẽ, qua potenti humilitate antiqui hostis superbiam Christus confudit. Ille conabatur in cœlũ ascẽdere, Christus dignatus est in cruce pendere: Ille esse voluit Dominus Angelorũ, Christus factus est socius latronũ. Ille nitebatur esse sicut altissimus, Christus vt virorum nouissimus voluit æstimari. Ac proinde verè dignissimus, vt in nomine I E S V omne genu flectatur cœlestiũ, terrestrium, & infernorum. M A R. Fideli oculo ista contueris, fili Dominice, & bene tibi sapit humilitas Dei tui. Vidisti eius profundissimã humilitatẽ, & contẽplare nunc dulcissimã bonitatẽ, qua pro suis inimicis cũ lachrymis deprecatur. D O M I. Eia & nunc flens recolo, quomodò confixus, extensus, dissipatus, pro ipsĩs patrẽ exorauerit, dicẽs, Pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt. M A R. Hinc satis aduertis, quã benigna, & verè dulcis illa anima fuerit, quæ tantis amaricata doloribus, à pietatis officio non se potuerit cõtinere. Illi furijs pleni clauos acriter infigũt, Christus cũ lachrymis

mis ipsis veniā deprecatur. Illi sacrilegū ca-
 put ante crucem exagitant, Christus eis suū
 reuerenter inclināt. Illi lætis vultibus suas
 pœnas aspiciunt, Christus tristissimo vultu
 illorū insanijs miseretur. Illi subsannantes
 irrident, Christus super eos vbertim illa-
 chrymatur. Illi inter latrones appensum, vt
 scelestissimū aspernātur, Christus eos quasi
 infantes patri excusare conatur. D O M. O
 animā verè dulcissimā, quæ in tanta homi-
 num insania tam benignam indulgentiam
 exhibuit, & pro nostris persecutoribus exo-
 rare nos docuit. Sed vidī domina, quod tu
 quoq; ipsa vidisti, vultū pēdentis fuisse tri-
 stissimū. M A R. Hæc mœstitudo vultus de
 animi mœrore descendit. Multæ nanq; il-
 lius tristitiæ rationes. Ego cruci eius geme-
 bunda & mœsta vehementer assistens, do-
 lorum suorum pars magna fui: magis enim
 meas, quàm suas angustias dulcis filius de-
 plorabat. Videns ergo mei cordis amaritu-
 dinem, videns quoq; saluandorū paucitatē,
 & de tantis beneficijs impiorū hominū in-
 gratitudinem, tactus dolore cordis intrin-
 secus mœstitudinem mentis, vultu exterius
 demonstrabat. Verūm huius tristitiæ gra-
 tia exhilarantur in oleo vultus nostri, & ca-
 put nostrū inungimus, & faciem nostram
 aqua sapientiæ salutaris diluimus. Hæc tri-
 stitia

stitia eternā à nobis mœstitudinē excludit,
 & ad gaudia mansura intromittit. **DOMI.**
 Ecce audiui exultans huius abs te tristitiæ
 rationē. Verū quid causæ est obsecro, quòd
 in quinque corporis sui sensibus tā acriter vo-
 luerit turbari? Aures enim eius audiebāt op-
 probria, oculi ludibria, nares fœda sputamī-
 na, gustus acerba pocula, tactus spinarū &
 clauorū acumina. **MAR.** Laudo te qui Dei
 tui pro te patiētis tam exactè supplicia nu-
 merasti. At nunc huius turbationis accipe
 rationem. Nisi enim in suis sensibus Domī-
 nus turbaretur, nunquā posses tuos ad
 tranquillam reducere pacē. Nunc verò ces-
 sat abs te vanus pruritus aurium, concupi-
 scentia oculorum, illicitorum tactuum de-
 lectatio, ciborum, odoramentorumq; volu-
 ptas. Castificatis itaq; sub disciplina sensi-
 bus tuis hoc magnum habebis in præmio,
 vt in illo regno superno Deus tuo sit lumē
 visui, balsamū olfactui, rosa tactui, cithara
 auditui, & mel gustui. **DOM.** Optimè me af-
 ficis benigna mater: sed quid rationis cōti-
 net illa sui corporis vndiq; facta disruptio?
 Pendebat enim cōscissus vulnere super vul-
 nus, saucius, dissipatus, rubricatus. **MAR.**
 Et tu ergo Dominice nota, vt facis, hoc ru-
 brum reclamatorium. Habent enim aucu-
 pes cum morem, vt cū aues venaticas ad

manum cupiunt reuocare, quæ liberius vagantur, rubrū eis & cruore respersum reclamatoriū à lōge demōstrent. Aues itaq; escā arbitantes, ad nutū se reuocātis aduolitāt. Peccante primo parente totum genus humanum de manu auolauerat cōditoris. Sed vt posset homo vagabūdus, & erraticus reuocari, Deus vnigenitus meus sanguine cōpersum in cruce reclamatorium exhibuit, quò auolātes animas ad se reuocauit. Ostēdit enim cordium vulnera citò posse sanari, qui pro medendis vulneribus sic vulneratus fuit. D O M. Ita est planè sicut tu asseris. Libenter enim nos morbidi vulneratū amplectimur saluatorē, vt anima nostra refarciatur, & sanitas permāsura donetur. Sed quid sibi vult, rogo copiosissimus ille sacri sanguinis effluxus, qui de manuū pedumq; vulneribus tāta vbertate descēdit? M A R. Legisti 'ne quomodo Moyses vasa sanctuarij sanguine respersit, quodq; in lege penè omnia in sanguine mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio? Summus quoque Sacerdos semel in anno cum sanguine introibat in sancta sanctorum. Hæc omnia si volueris mystica ratione discutere, facilè reperies, cur propitiator generis humani sanguinem suum voluerit in cruce diffundere. Hic sanguis antiquam patris iram

iram mitigauit, Angelos ad pacem reduxit,
 cœlos aperuit, tartara vacuauit, diabolum
 confregit, & totius mundi peccata deleuit.

D O M. En iam licet nobis haurire aquas in
 gaudio de fontibus vulnerum saluatoris,
 qui non in sanguine alieno, sed per propriũ
 sanguinem introiuit semel in sancta, vasa
 sanctuarij clementer aspergens, suo videli-
 cet sanguine electorum animas repurgans.

Animaduerti prætereà q̄ in cruce pendens
 vnicus tuus brachia sua nimis indulgenter
 expandit. M A R. Bene aduertisti: sed reco-

le, quæso, quomodò olim Adam inobediẽs
 fugerit procul à facie Domini, irã veritus,
 & vindictam. Ecce nunc dulcissimus mise-

rator brachia expandit, cupidus fugientem
 recipere, susceptum complecti, complexum
 deosculari. Quantumuis magnus peccator

quis fuerit, cõsideret pietatem brachia ex-
 pendentis, audiatq; vocem post tergũ mo-

nentis, Venite ad me omnes, qui laboratis,
 & onerati estis, & ego reficiam vos. D O M.

Suauem spirant amorem verba quæ dicis,
 misericordiæ mater: sed & puto eandem si-

gnificare clementiam, quòd manus pedesq;
 finit spiculis transfigi: vt ostendat scilicet,
 nolle se redeuntem peccatorẽ, aut manibus
 ferire, aut pedibus repellere. M A. Bene id
 existimasti. Scito tamen culpam nunc ma-

num dereliquas ad poma noxia Adam pri-
 mus extendit. Ille enim digitos expādit ad
 lignū vetitum, Christus verò ad crucis sup-
 plicium, vt noxiā vsurpationem innocens
 pœna conuelleret. Pedes verò Adæ & suæ
 sobolis præsto erāt ad cursū mali operis,
 quos Dominus fecit in via cōsistere man-
 datorū, dū suos pedes patibulo affixit, vt iā
 clamare possit, Pes meus stetit in directo.
 D O. Hinc planè nūc colligo, virgo Maria,
 quomodò vetus homo noster cum Christo
 crucifixus sit, vt destruaturs corpus peccati,
 vt ultra nō seruiam⁹ peccato. Hinc etiā col-
 ligo, quomodò trituratus sit Moab in cruce
 sub domino, sicut teruntur paleæ in plau-
 stro: & extendit manus suas, sicut extendit
 natans ad natandum, scilicet in modū cru-
 cis. manus enim diaboli sub Christi mani-
 bus sunt confixæ, quia per crucis mortē o-
 mnis ei nocēdi potestas sublata est. Expo-
 liauit quippe vnigenitus tuus principatus,
 & potestates traduxit liberè, palam trium-
 phans illos in ligno crucis. M A. Prudēter
 hoc tu mysteriū concepisti. Quòd autē vi-
 disti eum in cruce toto corpore lōgè lateq;
 distentum, ideò id fieri benignus redēptor
 sustinuit, vt tu posses cōprehendere cū om-
 nibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo,
 sublimitas, & profundum. Vt sit lōganimis
 in

in aduersis, latus in operibus charitatis, sublimis in spe æternitatis, imus in timore humilitatis: cum nesciat homo, utrum amore, an odio dignus sit. **D O.** Intellego mysteriū. Cupio tamen profundius nosse, quid illa venatum omnium acerba distētio velit exprimere. Nam sicuti in cithara nerui, ita & in cruce saluatoris venæ protensæ sunt. **M A R.** Placet quod de cithara subinfers exemplum. Nam & cithara David, quæ dæmonium à Saule pellebat, dominicæ crucis typum exprimit. Nerui in cithara distincti suaue resonat, ita & Dominus dulcem in cruce cecinit melodiam. In hac cithara crucis sunt ligna duo, tres clauī, & venæ corporis locum obtinēt chordarum. Plectrum verò lingua Christi est, quo septem notulas interiori capiendas auditu deprompsit. Ecce habes, mi Dominice, citharæ exemplum, quod dedisti. **D O M I N.** Habeo fateor. Sed septem illas notulas quæso ut audiam. **M A R.** Notula prima fuit magnæ pietatis, quando me desolatam virgini Ioanni commendauit, dicens: Mulier ecce filius tuus. Secunda fuit miræ charitatis, quando in ipso omnium pœnarum feruore pro suis deprecatus est inimicis, Pater, inquiēs, ignosce illis. Tertia notula est misericordiæ, Hodie mecum eris in paradyso.

Quarta compassionis, dum corruptam in primis parentibus humanam naturam deplorat, dicens, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quorum enim assumpsit naturam, horum plangit & miseriam. Quinta fuit notula desiderij, quod expressit, dicens, Sitio, salutem scilicet animarum. Sexta humilitatis, & confidentiam, dicens, Pater in manus tuas commendo spiritum meum: omnem honorem patri tribuens, non defectum virtutis, sed confidentiam, insinuat eiusdem se esse cum patre potestatis. Septima est notula perseverantiam, ubi ait, Consummatum est: ut & nos opera iustitiam usque in finem consummantes, mortem in cruce cum domino sortiamur. At nunc filii Dominice quoties te apprehendit humana tentatio hanc cum David citharam tange, & demonium abs te citius effugabis. D O. Probè admones, christifera virgo, nam & hoc ipsum Esaias pollicetur dicens, In tympanis & in citharis & bellis præcipuis expugnabunt eum. Sed quid est, obsecro, quod dominus I E S V S rauca & miserabili voce in cruce pendens exclamavit? M A R. Adam olim territus ad vocem Dei, in paradyso deambulantis ad auram post meridiem, conscius suæ nequitiam fugit, & abscondit se, & sub ficulneæ folijs latitavit. Hunc ergo pauidum ad veniam cupiens Dominus

Dominus animare, voce lachrymabili Adæ
 ruinam miseriamq; deplangit dicens, Deus
 meus quare dereliquisti me? Hanc vocem
 transgressor obaudiens, de latebris exit cō-
 sciētīę, & ad spē indulgētīę reflorescit. Atq;
 ideò etiam hæc vox alta & valida fuit, vt
 internam cordis surditatem disrūperet, & al-
 mi spiritus insufflationē admitteret homo,
 olim ad diuina surdus & insensibilis. D O.
 Multos (heu dolor) etiam post hūc clāmo-
 rem surdos aspicio, qui à veritate quidem
 auditū auertunt, ad fabulas autem conuer-
 tuntur. Sed hos dimittamus, tu mihi præsta
 benigna parēs, vt audiam ego quid loqua-
 tur in me dominus Deus. At nunc non sine
 fletu meminisse possum lachrymarum Dei
 mei in cruce plorantis. Nam & tu quoque
 gemens vidisti exundantiam fletuum suo-
 rum, cū tanquàm è duobus fontibus ita
 ab eius oculis lachrymæ profilirent. M A.
 Hæ lachrymæ, fili, me sæpe in fletus maxi-
 mos concitarunt. Plorans enim plorauit
 in nocte, in scilicet Iudæorum cæcitate, &
 lachrymæ eius in maxillis eius. Verùm hīc
 etiam animaduerte benignissimam propi-
 tiatoris tui clementiā. Spinis spiculisq; trās-
 fossus, & mille vallatus angustijs, nihil ho-
 rum memor, vestras potius clades, vestras
 illachrymatur angustias. Nam filij Adam à
 B 3 paradyſū

paradyſi ſedibus extruſi, & in hanc miſeriæ vallē proiecti, multis quotidie replentur & vitijs, & miſerijs: ac tandē (quod omnium grauiffimū eſt) hinc expulſi per mortē æternis incendijs immerguntur. At dominus Ieſus filius meus miſertus ſuper magnitudine mali, in hanc vallē miſeriæ vltro deſcendit. Et hominis miſerias in ſe recipiēs, ſanguine & lachrymis expiauit. Hæ lachrymæ igneas malarum cupiditatū catenas eſfringunt, hæ lachrymæ lapidea corda permolliunt: hæ lachrymæ æternas ambuſtiones extingunt, & refrigeria manſura confi-ciūt. D O. Verè in indulgentia ſua (vt cōcinit Eſaias) redemit nos legifer noſter, & rex noſter, & leuauit nos cunctis diebus ſeculi. Sed væ nobis filijs Adā, qui hīc ridemus, & ludimus, & illudimus lachrymas Dei noſtri. Ipſe noſtras calamitates illachrymatur, & nos more amantiū freneticorū ſanos nos arbitramur, cū ſimus miſeri, & miſerabiles, cæci, lāguidi, vlcerofi. M A. Cōprime parūper Dominice zelū tuum, & ſi quid aliud in cruce vidifti quod te permouet, ediſſere. D O. Mouit me, fateor, facies illa pendētis, pallida, exanguis, malicenta. M A. Et me quoq; nō mediocriter mouit. Vehemētē tamē hīc pallor amorē exprimit redimētis. Palleat omnis amans, (ait ethnicus quidā)

color est hinc aptus amanti. At quoniã spon-
 sus sponsam suam (Ecclesiã dico) vnice ad-
 amabat, huic amorẽ ostendere voluit pal-
 lore vultus, exesaq; macie. DOM. Decet
 etiam hinc pallor omnem verẽ Deũ aman-
 tem Christianum, quẽ efficit & ciborũ par-
 citas, & studij disciplina cœlestis. Verunta-
 mẽ his lachrymis, his palloribus miserator
 noster I E S V S Christus suspiria iunxit, ge-
 mitus, & singultus, qui de illius dulcissimo
 diuinoq; pectore erumpebant. Tu rogo
 Christifera virgo horũ gemituũ astrue ra-
 tionẽ. MA. En & ipsa nunc quoq; lachry-
 mas retinere non possum. Noueris tamen
 eandẽ esse rationẽ gemituũ, quæ & lachry-
 marũ. Tu nosti (dicente Esais) quod Deus
 posuerit in eo iniquitates omniũ nostrorũ.
 Has itaq; super se recipiẽs, cõtritione per-
 maxima, suspirijsq; & lachrymis penitus
 expiauit. Non enim suffecit optimo propi-
 tiatori mundi peccata solis corporis tormẽ-
 tis, & pretiosi sanguinis effusione delere,
 nisi etiam cordis dolores amarissimos pro
 eis, benignẽ assumeret, & infinita con-
 tritionis amaritudine se mactaret. Iã aduer-
 tis (ni fallor) quæ sit horũ singultuũ propin-
 qua ratio. Tã ingens enim & profunda fuit
 cordis eius cõpunctio, vt nõ nisi ingemisce-
 re potuerit, & lachrymari. DO. O' viscera

nunc Dei nostri, qui pro sua creatura ingemiscit & dolet: malitq; peccata nostra cum sua amaritudine expiare, quàm iustè punire! Sed quid rogo causę est, quòd se sitire tã anxie proclamauerit? **M A.** Sitis ista cupiditatũ tuarũ sitim extinguit, vt in reliquũ siciat anima tua ad Deũ fontẽ viuum. Quàm perditè Adã sitiuerit, Dei sapientiã ambiēs, & maiestatem, ex Genesi satis id nosti. Inde etiã Adæ soboles secum hanc sitim quasi funiculũ trahens, in modicis semper illecebris exæstuat. Hanc ergo sitim Christus vt extingueret, & mellifluos perēnis dulcedidinis fontes aperiret, sitire voluit, & amaro fellis poculo fatigari. **D O.** Nũc satis intelligo, hac siti atque hoc felle primæ matris vsurpata conuiuia, & diram pomorum esuriem expiari. **M A.** Bene intelligis, atq; ideò etiam cum vnigenitus meus hunc potum summis labijs attigisset, dixit, Consummatum est: ostendēs ingluuiei culpam acerbò felle terminatam. **D O M.** Hoc poculum cũ accepisset Dominus, vt ostenderet se omnia cõsummasse, inclinato capite, tradidit spiritum. Rogo nũc te intemerata genitrix, edissere mihi huius inclinationis & mortis sacramentum. **M A R.** Quod requiris Dominice in prõptu est. Ista humilis diuini capitis inclinatio humani generis male erectam

erectam superbiam deprimat, & deflectit. Ambulabant enim filij Adā contra Deum erecto collo, & pingui ceruice se armabant. Sed misericors atque humilis Christus hāc superbiam sanatus caput patri reuerenter inflectit, ita corpore, vt corde se submittēs. Optauerat præterea olim sponsa in Canticis osculari osculo oris sui. Quis ait, mihi det te fratrem meum suggestem vbera matris meae, vt inueniam te foris, & deosculer te, & iam nemo me despiciat? Tunc reuera foris frater Christus inuentus est, quando extra urbem eiectus, in monte palam crucifixus est. Osculum itaq; diu quæsitum sponsa suscepit, quando Christus os porrigens, caput in ligno deflexit. Caput etiam inclinat, vt perpessi ponderis ostendat grauitatē, vt suam nobis ingerat paupertatē, vt de consummata passione patri exhibeat gratitudinē, & vt ad se clamatiū vota propitius exaudiret. Cur autē mori voluerit, non opus est vt sollicitus inquiras, cum certum habeas, mortē æternam sua morte conuelli: & post vitam hīc datam gratiæ, vitam illic perpetuam reuelari. **D O M.** Optimè te imbuere, pia virgo, resectus sum. Nunc abs te didici omnia quæ constat filiū tuū aut egisse, aut perpersum esse, amorē, humilitatem, clementiam maximā redolere. Atq; in eandē

credo venire dulcedinem, quòd post acceptam mortē latus suum militari lancea voluerit transpungi, vt scilicet per vulnus lateris amor pateſceret cordis. Nam & ipsa lancea ad cor vsq; processit. **MAR.** Nunc palam intelligis, non habere filios Adam quod querulentur, paradysi sibi ianuā obſeratam eſſe. Ecce alia illis ianua patet lōge illa dulcior, amœnior, fructuoſior. Per hanc ingredi poſſunt ad cor ſaluatoris, à corde ad animā, ab anima in diuinā claritatis abyſſum, vbi nō tēporales, ſed qui non marceſcāt fructus ſuauiſſimi decerpātur, vbi ſerpens deceptor nullus pertimeſcitur, vbi nemo aut expellitur, aut contriſtatur. In hanc cauernam quoties tentaris, ingredi, illic abſcōdere donec tranſeat indignatio. **DO.** Delector, mihi crede, in verbis Gratix, qui procedūt de ore tuo. Non iam fruſtra Adā ſubter cōſuta perizomata ſe timidus abſcōdat ab ira Dei, habet nunc aliud latibulum multò ſecurius, latus ſauciū ſaluatoris. Sed antequām ad ſepulturā Domini veniamus, oro te ò ſanctiſſima, vt me doceas, quid tres illæ cruces ſignificent, in quibus cum latronibus eſt appenſus. **MAR.** Tres cruces tria martyria ſunt Malorum, ſcilicet hominum, Pœnitentium, & Perfeſtorum. **DO.** Pœnitentes, & Perfeſtos homines in
cruce

cruce pendere minimè dubito: sed quo pacto reprobis crucem habeant, nequeo comprehendere: præsertim cum ipsi lætentur, dum malè fecerint, & exultent in rebus pessimis.

M A R. Ita ne excidit tibi quod in libro Sapientia ipsi de sua cruce confitentur? Ambulauimus (aiunt) vias difficiles, & in via iniquitatis & perditionis lassati sumus. Hieremias quoque, Ut iniquè agerent, inquit, laborauerunt. Et Esaias: Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest. Et Sapiens, Sæper præsumit læua perturbata conscientia.

D O. His testimonijs contradici non potest: sed ipsam crucem Malorum velim agnoscere. M A. Superior pars huius crucis est Superbia, qua laborant miseri, ut alijs dominantur. Inferior pars crucis est Luxuria qua tanquam in stercore volutantur. Cõputrescunt enim iumenta in stercore suo. Dextrum cornu Auaritia, ut diuitiæ cum sudoribus acquirantur. Sinistrum Inuidia, ut de bonis aliorum crucientur.

D O. Vidi mater funestissimam crucem, sed putabimus ne eos ab hac cruce in paradysum conscendere? M A R. Imò verò in infernum demergi, ut de cruce transeant ad crucem, & ab armis ferreis incidant in arcum æreum. Sed nunc alias duas cruces transeo breuiter. Crux Pœnitentium habet quatuor cornua, scilicet Contritionem,

nem, Elongationē, Ignoscibilitatem, Resti-
tutionē. Ab hac cruce in paradisum cū iusto
latrone conscenditur. Crux verò Perfecto-
rū, in qua Christus defigitur, hæc habet cor-
nua, Timorē, Laborē, Aduersitatē, Contem-
plationem. Sed cupis forsan fructuosius ali-
quid de his crucibus nosse. D O. Cupio, ò
mitissima, si dignaris. M A. Habes penes
te, Dominice, tria quæ te crucifigere oportet,
Spiritū, Carnem, & Mundū. Spiritū cum
Christo, carnem cum latrone dextro, mun-

CruX spi-ritus. dum à sinistris cū impio. Crux spiritus est
feruor deuotionis, cuius sunt cornua, amor,
spes timor, & dolor. Crux carnis rigor est di-
sciplina, cuius sunt brachia, vigilia, absti-
nentia, asperitas vestium, disciplina verbe-
rum. Crux verò qua mundus defigitur est
paupertas spiritus, cuius sunt cornua, con-
temptus gloria, pecunia, patriæ, parentele.
Habes iam, vt arbitror, sufficientem de his
crucibus instructionem. Sed quæso te, mi
Dominice, qui te asseris in cruce vidisse
dominum, me quoque matrem eius sub
cruce assistere non vidisti? D O M. Quid mi
viderim, ò mitissima mater? Neque enim
nunc quidem eius possum visionis sine ge-
mitu meminisse. Vidi nempe te sub cruce
pallidam, exanguem, miseram, deiectam,
tremebundam, & mille doloris gladijs
trans-

transuerberatã. Cùm verò saucius & extin-
ctus recuberet in sinu tuo vnigenitus tuus,
animaduerti te immensis fletibus exundan-
tem, & plagas eius innumeris lachrymis di-
luentem. Hæc dum ego cernerẽ compatie-
batur tibi omnia viscera mea. **M A R.** Ego Cur Ma-
dum opportunũ fuerit munerabor tibi pie ria sub
tatem istã. Noueris tamen me in passione cruce, &
filij typũ Ecclesiæ tenuisse. Hæc enim cùm in sepul-
sponsa sit Christi, & eius sanguine redẽpta, tura.
& redemita, debet eius cruci assistere, lachry-
mas doloris effundere, sinu pietatis repau-
sare, vnguento deuotionis illinere, syndone
castitatis inuoluere, cordis hospicio sepeli-
re, ne peccatũ introeat, os sepulchri præmu-
nire. Facile enim Christus amittitur, si per-
fide referatur ingressus. **D O M.** Non segni-
aure hæc abs te pia virgo recipio. Sed nunc
quæso ad sepulturẽ mysterium gradiamur.
Neq; sine mira ratione est, cur Deus o-
mnipotens, & maiestatis immensæ crudeli
morte perfunctus linteaminibus voluerit
obuolui, & tanquã cadauer putridũ cũ mor-
tuis sepeliri. **M A R.** Legisti apud Esaiam Cur do-
Dominũ dicẽtem, In indignatione mea per minus se
cussi te, & in reconciliatione mea misertus pultus.
sum tui. Graui enim indignatione Adam, &
sua proles percussa est, quando dictũ est eis,
Terra es & in terram ibis. Verũ in recon-
ciliatio-

ciliatione magna Dominus misertus est eis, quando, vt hanc sententiam solueret, in corde terræ ipse voluerit sepeliri. Quid nunc murmurat homo viuens pro peccatis suis. Ecce quicquid Deus homini pro scelere instituit perferendum, misericordia motus vltro sustinuit, vt vsq; ad miserabilem descenderit sepulturam. D O. Incalesco mater ex his quæ tu loqueris. M A R. Est tamen, vt idem asserit Esaias, sepulchrum istud admodum gloriosum. Nam iste in tumultu Dei sopor à mortis somno corda mortaliu excutit, hic sopor demonis super nos vigilantiam obdormiscere facit, hic sopor ad vitæ gratiam nos restituit, hic sopor ad videndam Dei gloriam cordis nobis oculos resoluit. Nec vacat magno sacramento, quod hoc diuinum corpus iacet in tumultu, multo vulnere faucium, ponderosum, obscurum, spinis spiculisque transpunctum, vt tu haberes in illa resurrectione corpus impassibile, mobile, & instar solis subtile, perspicuum, luminosum. Noueris tamen nemini hanc gloriam tribuendam, nisi qui veterem hominem Christo consepeliet, vt mortuus peccato, viuat in Deo. Et sicut Christus surrexit in gloria patris, ita & ipse perambulet in nouitate spiritus, non in vestitute morituræ carnis. D O. Sacramentum quod nunc aperuisti, ô sapientissima, ve-

ma, verè magnum & sublime est. Donet mihi tuis meritis Deus, vt sicut quæ dixisti potui intelligere, possim & opere cõplere, & pleno corde diligere. M A R. Ecce quæ à me quæristi passionis mysteria, etsi nõ ad liquidũ omnia, quæ tamen pro tempore commodius dici poterant, libenter aperui. Verũ vt me tibi beneuolã fuisse ac munificam gratuleris, in admirabile quoddã huius passionis lumen te introducã, quod & oculos tuos illustret, & affectum vehementer inflammet: sequere me. D O M I. En sequar te quòcunq; ieris. M A R. Pulsa ad ostium istud, & ingredere. D O M. Ecce aperui, & ingressus sum. M A R. Quid tu vides? D O. Video heus rursus saluatorem in sua cruce pendentẽ. M A R. Nihil ne amplius vides? D O. En video ab eius vulneribus conspargi lucidissimũ iubar, quod mihi aciẽ mentis diuerberat, & internos confundit obtutus. Tu mihi rogo hanc refulgentiã tẽpera, & quid videre debeam dignanter oppande. M A R. Hoc quod de crucifixo lumen egreditur, quorsum tendit? D O. Video illud in septem radios diffundi, & nescio quæ olim incognita cupere demonstrare. M A R. Aliquid vidisti: at ne diutius te fatigem, noueris in toto vniuerso septem hætenus res occultas fuisse homini, quas hoc lumine quod

de cru-

de crucifixo profluit, sole clarius poteris in-
 Nota se- tueri. DO. Et quæ sunt obsecro hæc septem-
 ptem ha- haftenus ignorata? M A R. In hanc caligi-
 ctenus in nosam noctem dum versaretur genus hu-
 cognita. manū, ignorabat quid Deus, quid Spiritus,
 quid Mundus, quid superus Paradyfus, quid
 Infernus, quid Peccatū, quid Virtus. At Chri-
 stus Dei filius (sicuti nunc cernis) septē luci-
 dissimos de se spargit ardores, quibus hæc
 intuenti cognita efficiantur. Vis igitur nos-
 se, Dominice, quid sit Deus? D O M. Cupio
 domina vehementer. M A R. Apisce in cru-
 ce confixum Dei filium: hîc monstrat tibi
 Deum esse inscrutabilis sapientiæ, qui hac
 passione diabolū fefellit: Deum esse irre-
 præhensibilis iustitię, qui pro satisfactione
 iustum redēptionis pretiū requisivit: Deum
 quoq; esse inexhaustibilis misericordiæ, qui
 pro nostris delendis iniquitatibus seipsum
 in mortē tradidit. DO. Ecce te adoro dignis-
 sime, & dulcissime redēptor, qui in hoc lu-
 mine passionis tuæ mihi diuinitatem aperi-
 re dignatus es. Nunc enim agnosco, quod
 pro tua sapiētia plurimūm es admirandus,
 pro tua iustitia humiliter reuerendus, pro
 tua misericordia dulciter amplexādus. I E-
 s v s. Accepto Dominice, & gratā habeo
 deuotionem tuam. At nunc ex mea passio-
 ne cognosce, quid sit Spiritus rationalis,
 nam &

nam & hoc quoq; (vt mea mater asseruit) haectenus homini mansit incognitū. Trifar-
 riam nepe, Spiritus rationalis diuiditur: Est
 spiritus Angelicus, spiritus Humanus, spiri-
 tus Diabolicus. Intellige nunc, Spiritus An-
 gelicus quàm sit benignus, qui me suum re-
 gem, suum gaudiū pro humana pertulit sa-
 lute spiculis configi. Quàm sit Humanus
 spiritus dignus, & sublimis, pro quo redimē-
 do amara voluerim morte defungi. Quàm
 sit teter, acerb⁹, & crudelis Spiritus diaboli-
 cus, cuius nequissima suggestionē in hac
 cruce defixus fui. DOM. Hac luce perfusus
 mitissime Domine, agnosco sanctos Ange-
 los esse ab homine diligēdos, humanos spi-
 ritus ad iustitiam inbuendos, tetros verò
 totis nixibus fugiendos. I E S V S. Vnde id
 agnouisti? Verū nunc ex mortis meae lumi-
 ne aspice, quid sit mundus. Intuere quæso,
 mundani homines quā fuerint cæci, qui me
 veram Dei lucē agnoscere noluerūt: dilexe-
 runt enim magis tenebras quā lucē. Intue-
 re etiā quàm sint steriles, qui caduca am-
 biētes, me quasi inutilē cōtēpserunt: quàm
 sint reprobi & iniqui, qui me Deum glorię
 crudeliter peremerunt. D O M I. At nunc
 video, ò mi Domine, quod etiā flens dico,
 quoniam vsq; in hęc horam in secularibus
 personis hęc nequitia perseverant. Nam

te suum propitiatorē nō respiciunt, tuos pa-
cis & iustitiæ fructus prece non ambiunt,
& te rursus suis iniquitatibus crucifigunt.
I E S V S. Verum dicis, fili Dominice, & hīc
ingens & assiduus dolor cordi meo, cū
nunc tā ingratos & aduersos à me cunctos
intueor. Sed nunc ad quartū, quod clausum
erat, obtutus tuos deligito. Respice igitur
quomodò mea passio tibi aperit, supernus
quid sit paradyus. Nam si tormēta quę per-
tuli diligenter inspexeris, videbis Parady-
sum fastigium esse totius gloriæ, spectacu-
lum omnis lætitiæ, & promptuarium infini-
tæ opulentia. D O M. Tuo dono illustratus
intelligo, pietissime saluator, quòd in pas-
sione idèd volueris nouissimus hominum
æstimari, vt nos ad fastigium gloriæ subli-
mares. Idèd summè innocēs voluisti vt re-
probis aspernari, vt nos reos immensa cum
vultu tuo lætitia compleres. Idèd tanta pau-
pertate, qui ditissimus es, fatigari, vt tua
nos regni tui opulentia diuites faceres. Sed
quis te quibit pro hac tua charitate dignis
efferre præconijs? I E S V S. Verum nunc,
fili Dominice, quantum quod nesciebat

Infernus.

mundus Infernus est, locus utique plenus
egestate & penuria, locus plenus vilitate &
ignominia, locus plenus acerbitate & mise-
ria. D O. Certissimè ita esse considero. Nam

vt à

vt à nobis, dulcissimè miserator, auerni egestatè excluderes, ideò pauper, nudus, siccibundus in cruce defigeris. Vt à nobis inferni ignominiã remoueres, multis tu probris, vituperijs, & ludibrijs fatigaris: & vt gehennæ æterna à nobis supplicia diuelleres, post innumera tormenta acerbissima morte perfungeris. Sed vè his, qui post conclusa tartara rursus sui se illic iniquitatibus immerguat. **I E S V S.** Congratulor fili lumini tuo, dignus qui duo reliqua olim ignorata cognoueris. Sextum itaq; clausum homini est ipsa Virtus. Ex hac mea passione agnosce, quoniam virtus est pretiosa, est & fructuosa. Est enim pretiosa, quia malui vitam amittere, quàm iustitiam non exequi, quàm non exhibere obedientiã, humilitatem, misericordiã. Est etiam speciosa, quod tu quoq; mea mater agnoscis, cum videris eam relucere in contumelijs, in ludibrijs clarescere, in tormentis victoriã obtinere. Est quoq; fructuosa, quia tartara confregit, cœlos aperuit, patrè mitigauit, peccatũ explosit, & perditum omne restaurauit. **DO.** Hinc animaduerto, mitissime redemptor, cum quanto labore virtus à nobis sit expectanda, ad amanda, custodienda. **I E S V S.** Postremum quod erat homini occultum ipsam est nequissimum Peccatum. Nunc Peccatũ

prudenter, fili animaduerte, quàm detestandum sit omne peccatum, cum ad eius expiationem necesse fuit committi tam graue piaculum, poni tam nobile pretium, tam difficile medicamentum. Habui enim ego crudeliter perimi, vt posset peccatum in meis electis occidi. D O M. Magna dignatio tua, suauissime Deus. Sed vae nobis miseris, post tam difficilem peccati expiationem tam libenter rursus peccatis inuolui mur qui te Dei filium conculcamus, qui sanguinem tuum pollutum ducimus, qui spiritui gratiæ contumeliam facimus, & veteribus delictis noua quotidie cumulamus. Ex hac tua passione Domine sicut peccati magnitudinem, ita & eius inexpiabilem poenam agnoscimus. Delinquentibus enim nobis post acceptam tantę miserationis indulgentiam, iam non relinquitur pro peccatis hostia. Non quòd peccans, si doluerit, non possit passionis tuæ adiutorio vti, sed quòd rarissimè poeniteat, qui tantam gratiam superba ceruice contempserit. Sed nunc habeo immortales gratias dignationi tuæ, sapientissime saluator, qui me tua passione redemisti, qui tuo me lumine irradiasti, qui me vniuersalem rerū omnium notitiã mihi clarissimam tribuisti. Tibi quoq; mitissima parens, grates refero sempiternas, quæ
mih

mihi passionis huius mysteria aperuisti, quæ me in hanc lucis gloriam intromisisti, & vnigenitum tuum mihi tam propitium & beneuolum effecisti. Sed quæso te, vt mihi hîc tecum liceat permanere, nam bonum est mihi hîc esse. M A R. Maiora tibi, mi Dominice, & sublimiora, si iustè vixeris, præparantur. Interea nunc perge ad fratres tuos, & quod in hoc conclauis clamauisti, palam cunctis edissere: & lumine, quo plenus es, alios illustrare consuesce. Sicut enim maledictus est, qui frumenta abscondit in populis, ita & qui lumen occultat in tenebris. Perge ergo, & quod in aure audisti, prædica super tecta. D O M. Faciam quod hortaris. At nunc dulcissima virgo optime vale, & me tuo vnigenito charissimum redde. M A R. Es

tu fili Dominice vale, &

nostri in te benefici-

cij memorem

face.

*

FINIS.

C 3

LECTORI BENEVOLO
Theobaldus Paganus S.

Abes hîc (amice Lector) ad
operis huius calcem ex alio
autore Dialogos duos &
pios, & uenustos de cogni-
tione suiipsius: quod omniû difficillimum
(nec iniuria) existimabat magnus ille Vir
Socrates. Cæterùm ea gratia hos adiunxi-
mus (consilium enim nostrum ad promo-
uenda tua studia intelligas, uelim) ut epi-
tomen quandam omnium eorum ad quæ li-
bri inscriptio pertinet, & ueluti breue
compendium habere posses. Hoc quale-
cunq; est, ut æqui boniq; consulas
etiam atq; etiã rogo. Bene Va-
le Lugduni, Ex Calco-
graphia tua Idi-
bus Iulij.

NOSCE TE IPSUM,
DIALOGVS.

REINERVS, STEPHANVS.

A Vdin'tu homo sapiētissime? **S T E P.**
Sapiētē quid me appellas? **R.** Nam
semper tertius vis cēseri Cato. **S T.** In hoc
fallus es, sed omne saxum moueo, vt olim
pueriliter desipiam. **R.** Age dic, quid o-
mnium rerum humanarum est difficilli-
mum, & quod minus faciūt homines? **S T.**
Noscere te ipsum **R.** Non noscunt homi-
nes te iplos? **S T.** Non. **R.** Tamē quisq;
sui nominis est cōscijs proprij. **S T.** Istud
non est te ipsum noscere, **R.** Ecquid tum
est se ipsum agnoscere? **S T.** Est in se de-
scendere, vt inquit Persius. **R.** Iuxta, & il-
lud malè capio. **S T E.** Noscere se ipsum,
aut in se ipsum descendere, est per propriā
conscientiam iudicare, & perpendere, qua-
lis sit, albus, an ater, doctus an imperitus,
melior alio, an peior & vitiosior. **S T E P.**
Quis illud posset? **R.** Facilē quisq; face-
ret, si nō se ipsum cæco psequeretur amo-
re, & plus crederet hominum de se opinio-
nibus, quā suæ conscientix, quod Persius
prohibet, dicens: Tecum habita, vt noris,
C 4 quā

quàm sit tibi curta supellex, Neq; in præcedenti spectes manticam tergo. s τ. Et illud obcurius est, quàm vt intelligere queam, nisi enucleatius dixeris. R. Iubet Satyricus ipse Persius, vt quisq; suam consulat conscientiam, noscatq; quantum criminum habeat, non vsq; aliorum iudicet, cogitet, & mordeat vitia. s τ. Mirum, vn de illa hominũ Philautiavel sui ipsi amor? R. Innata est proculdubio, attamen ratione est comprimenda. s τ. At difficilè est ingenitam expungere naturam, nãq; licet expellas furca, tamen vsq; recurret, natura enim arti præualet. R. Nihilominus sapiens dominabitur astris, sua scilicet sapiëntia astrorum cœlestiũ inclinationi resistet, illámq; refrenabit. s τ. Se ipsum cognoscendi posset ne lex quædam præscribi? R. Vtriq;, Plato ille diuinus huiusmodi præscribit modum, dicens sub persona Socratis ad Alcibiadẽ, Si anima hominis se ipsam agnoscere velit, in animam intueatur oportet, & in eum animæ locũ, in quo est virtus animæ, scilicet sapiëntia. Nihil autem animæ humanę similius est, & in quo se ipsum cõtrẽplari possit, quàm Deus & sapiëntia. s τ. Quæ igitur anima se ipsam cognoscet? R. Ea quæ in Deum & sapiëntiam sese totam exerit & exercet. s τ. Cognoscet ille se ipsum

ipsum his duobus qui deditus fuerit, Dei & sapientiæ cognitioni siue studio? R. Sic Socrates Alcibiadi persuadet, Ea nãq; sola & certa sit nostra prudentia, vt cognito in primis Deo, tum sapiëntia enitamur nostra & bona & mala quanto discrimine distent intelligere.

Quicquid boni agimus dÿs acceptum referre oportere.

PAVLVS, QVINTINVS.

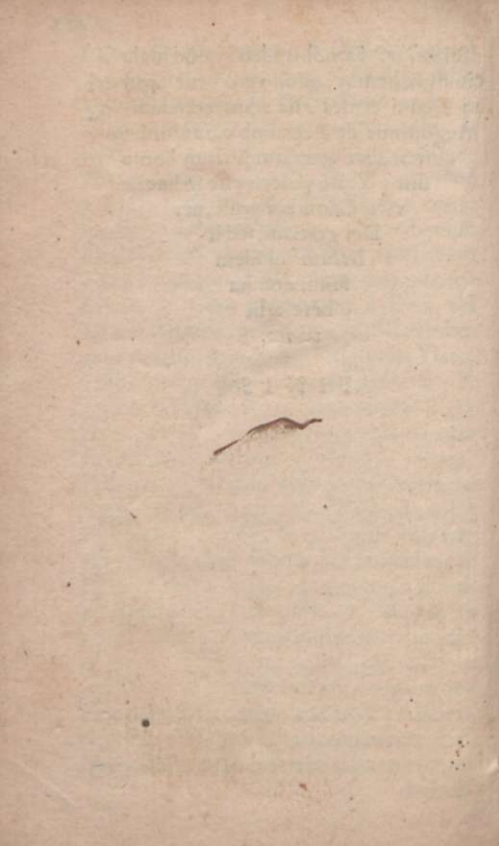
Q Vid conabimur interim dum hîc desideremus? Q. Id quod tibi visum fuerit frugiferum. P. Non decebit & ociosos & filêtes nos inuicem, ac si' bruta essemus muta intueri. Q. Negocij vel operis quid agitabimus? ne otiosi reperiatur. P. Colloquamur nonnihil literarij & lepidi, quo & hilariores & eruditiores mutuis responsis euadamus. Q. In tuam eo sententiam. P. Age, responde. An quisquam boni operis aliquid suis posset exequi viribus? Q. Nihil, sic nãq; & prophanae & sacrae testantur literæ, inter cæteros tamen Bias Prienensis protulit. Quicquid boni feceris, ad Deos transferendum esse. P. Verè dixit, nam & antiqui quid incepturi, auspicia sumebant, aut oracula consultabant Deorum,

rum, iudicaturi omnia à Dijs dependere.
 Q. Quod res est, ais, nam & Aristoteles ab
 ente entium, putà Deo, asserit omnia depen
 dere entia creata, illorumq; opera, actus, &
 durationem. P. Plato in dialogo de San
 ctitate ait: Nihil in nobis bonum est, quod
 Dij non præbeant. Q. Sacris literis conso
 na dixit. Illæ enim asserunt, Omne bonum
 est de sursum, à patre luminum, apud quem
 non est mutatio, nec vicissitudinis obum
 bratio. P. Cùm verò omnia à Deo, vel
 Dijs accipimus, quò nam vos illis exhibe
 mus vicissim gratos? Q. Respondet Plato:
 Dona nostra illis vicissim offeremus. P.
 Quæ? Q. Honorem, venerationem, & gra
 tiam. P. Satis diuinitus loquutus est, non
 potuisset Christianus prudentius respon
 disse. Q. Quicquid ergo boni feceris, ad
 Deos, vel ad Deum referendum est, nihil
 tuis viribus ascribendo, quasi illis solis fre
 tus, egregiè quid feceris, per nos enim (vt
 sacræ testantur literæ) impotentes sumus
 ad aliquid boni faciendum. P. Mali & ini
 qui si quid egerimus, cui imputabimus?
 nobis ne? Q. Viribus nostris, nō ad Deos,
 vel Deum id transferendum, tanquam au
 thores peccare nanque, aut mala perpetra
 re, potius est imbecillitatis, quàm potentia.
 Imbecillitas verò humanæ naturæ est, non
 diuinæ.

diuinæ, P. Ex nobis ideo, quòd male facimus, habemus: quod verò bene agimus, ad Deum censes esse transferendum? Q.

Augustinus de Baptismo paruulorū inquit: Si à me quærat, Vtrum homo sine peccato poterit esse in hac vita? Confiteor posse, per Dei gratiam, sed liberum quidem suum non habere arbitrium.

F I N I S.

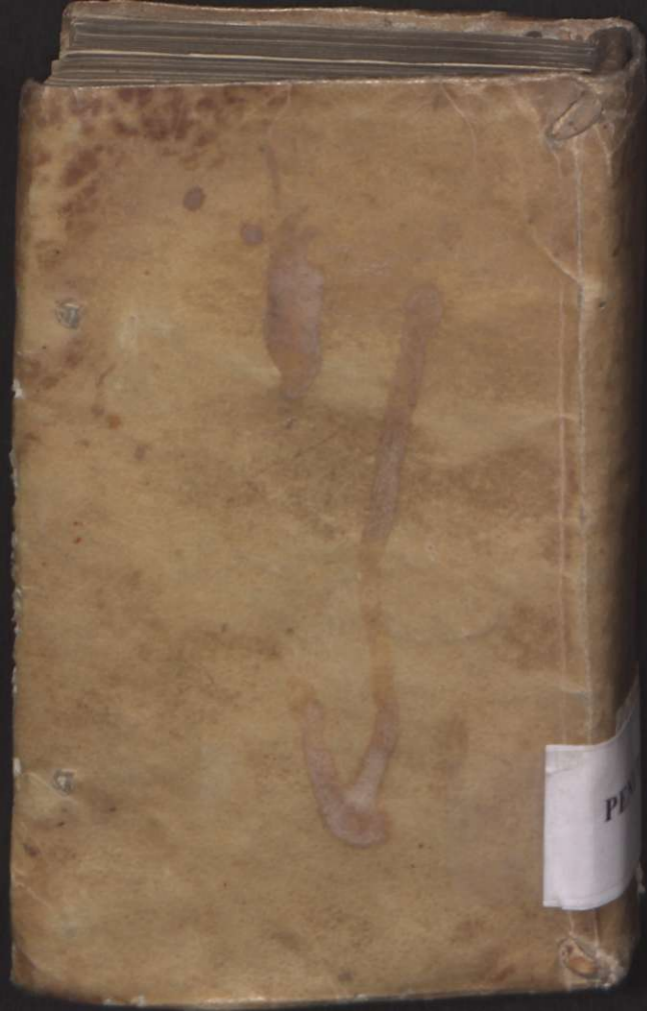

B-I

C-2

e h. u. v. x. a. j.

PE